

กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยง
หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

นางสาวณัฏฐา จันทวิช

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-3922-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION PROCESS OF FORESTRY OFFICIALS TO CONSERVE THE FORESTS WITHIN
THE KAREAN COMMUNITY, MAE-KRABUNG VILLAGE, SRISAWAT DISTRICT, KANCHANABURI

Miss Nupattra Chandavij

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-17-3922-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชน
กะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

โดย

นางสาวณภัทรา จันทร์วิช

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโชษิต

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แก่นักวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

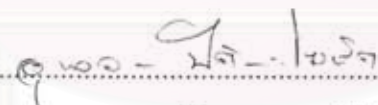

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ จิรโสภณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พัทธนี เขยจรรยา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโชษิต)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์)

สภามหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุภัทรา จันทวิช : กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยง
หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี. (COMMUNICATION PROCESS OF FORESTRY
OFFICIALS TO CONSERVE THE FORESTS WITHIN THE KAREAN COMMUNITY, MAE-
KRABUNG VILLAGE, SRISAWAT DISTRICT, KANCHANABURI) อ. ที่ปรึกษา :
รศ. อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโหมติด, 217 หน้า. ISBN 974-17-3922-2.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (1.) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับ
ชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง (2.) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ
ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง (3.) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะ
แนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง 25 คน และการสังเกตสภาพชุมชนควบคู่กันไปด้วย

ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง
แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรกเริ่ม ระยะปฏิบัติการ และระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน) โดยในกระบวนการสื่อสารระยะ
แรกเริ่ม จะใช้การสื่อสารผ่านการพูดคุยเป็นหลัก ในการเข้าไปสื่อสารกับผู้นำ และชาวบ้าน ระยะปฏิบัติการจะใช้การเข้าไป
สอนในโรงเรียนกับเด็กๆ การสื่อสารผ่านการพูดคุยกับผู้นำ และชาวบ้าน การสื่อสารผ่านการประชุม และการสื่อสารผ่าน
กิจกรรม ส่วนในระยะคงความสัมพันธ์ จะใช้การสื่อสารผ่านการพูดคุย การสื่อสารผ่านการประชุม การสื่อสารผ่าน
กิจกรรม และการสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ

ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง
หมู่บ้านแม่กระบุง คือ 1.) ปัจจัยจากผู้ส่งสาร ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม
ประเพณีชาวบ้าน ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า การอยู่อย่างด้อยที่
ด้อยอาศัย 2.) ปัจจัยจากผู้รับสาร ได้แก่ การเชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ และบรรพบุรุษ ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้
ความรู้สึกมีส่วนร่วมโดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอุทยานฯ และความรู้สึกเห็น
ประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ 3.) ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่น และการ
เสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

ส่วนปัญหาและอุปสรรค จะแบ่งเป็น 1.) ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร ได้แก่ การขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่
สื่อสาร ภาษาและการไม่รู้หนังสือ การปรับปรุงประสิทธิภาพช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม และ 2.) ปัญหาอื่นๆ ได้แก่
ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน การกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ขัดแย้งกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน การเปลี่ยนแปลงนโยบาย
ของรัฐ งบประมาณ และการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน

ภาควิชาการประชาสัมพันธ์.....ลายมือชื่อนิติศ. อุภัทรา จันทวิช
สาขาวิชา.....นิเทศศาสตร์พัฒนาการ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา. @ วร - มติ - ไร่
ปีการศึกษา.....2548.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4785065628 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD: COMMUNICATION / PROCESS / CONSERVE / FORESTS / COMMUNITY

NUPATTRA CHANDAVIJ : COMMUNICATION PROCESS OF FORESTRY OFFICIALS TO CONSERVE THE FORESTS WITHIN THE KAREAN COMMUNITY, MAE-KRABUNG VILLAGE, SRISAWAT DISTRICT, KANCHANABURI. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. UBOLWAN PITIPATTANACOSIT, 217 pp. ISBN 974-17-3922-2.

The purposes of this research are (1) to study the communication process of forestry officials to conserve the forests within the Karean community, Mae-Krabung Village; (2) To study the factors which make villagers understand,adop and co-ordinate to conserve the forests in Karean community, Mae-Krabung Village; (3) to study the problems and offer the way to resolve the problems for the forestry officials' communication to conserve the forests in Karean community, Mae-Krabung Village.

This study is the qualitative research using in-depth interview method with 25 samples as well as the observation.

The findings are as the following :-

The communication process of the forestry officials to conserve the forests within the Karean community, Mae-Krabung Village, can be divided into 3 phases : the beginning, the action, and the maintenance of community relationship.

The principal methods of communicating in each phase with the leaders, the villagers, and the children in each phase were by talking, teaching, meeting, activities and Public Relations media.

The significant factors which enables the community to understand and participate in forest conservation are the credibility of forestry officials as sender, the belief in teaching of their elderly and ancestors in forest conservation, a sense of participation, responsibility, and value in forest conservation as receiver factors, whereas, stimulating the community relationship with the officials by other organizations and capacity building for villagers as other factors.

Communication Problems and obstacles met by the officials were the lack of the staff to communicate with the villagers effectively, illiteracy of the villages, and in efficiency of the channel communication which an inability to understand to each other, National park area setting, policy changing, budget and the lack of proficient staff in specific fields.

Department.....PUBLIC RELATIONS.....Student's signature...*N. Chandavij*.....
Field of study..DEVELOPMENT COMMUNICATION...Advisor's signature...*Ubolwan*.....
Academic year 2005Co-advisor's signature.....-

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ช่วยเหลืองานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยเฉพาะ รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒน์ โหมิต ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้ข้อคิด และคำแนะนำ รวมทั้งผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ พัทธนี เชยจรรยา ผู้เป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. จิตรภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ ที่ให้เกียรติมาเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ ซึ่งทุกท่านได้กรุณาสละเวลาให้ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องวิทยานิพนธ์ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนอาจารย์ทุกท่านที่สั่งสอน ให้ความรู้ทางนิเทศศาสตร์ ในระหว่างการศึกษาภาคทฤษฎี

กราบของพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ ผู้ซึ่งคอยห่วงใย ให้กำลังใจ และสนับสนุนทุนในการศึกษา แก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้โอกาสผู้วิจัยเข้ามาศึกษาต่อ และช่วยเหลือทุนในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้บางส่วน

ขอบคุณ คุณประกอบ ช่วยศรีนวล, เจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์, คุณครู โรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว และชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุงทุกท่าน ที่มอบความเป็นมิตร ความเป็นกันเอง ตลอดจนให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลมาทำงานวิจัยชิ้นนี้

ขอบคุณอาจารย์ พี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ จากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตฯ ที่คอยห่วงใย คอยถามไถ่ความคืบหน้าของงานวิจัย และให้กำลังใจ จนผู้วิจัยมีแรงฮึดสู้เป็นระยะๆ

ขอบคุณพี่กอบกวี ชื่นรักสกุล ที่คอยเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงคอยเป็นกำลังใจ คอยกระตุ้น และคอยกดดัน จนผู้วิจัยทำงานนี้สำเร็จ

ขอบคุณสำหรับมิตรภาพ จากเพื่อนๆ Dev.Comm.27 ทุกคน ที่ทำให้ผู้วิจัยศึกษาอยู่ในสาขาอย่างมีความสุข

ขอขอบคุณทุกๆกำลังใจ จากทุกท่าน ซึ่งอาจไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มา และความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ปัญหาคำถามการวิจัย	7
ขอบเขตในการวิจัย	7
นิยามศัพท์.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดเรื่องกลยุทธ์การสื่อสาร.....	10
แนวคิดเรื่องความสามารถทางการสื่อสาร.....	19
แนวคิดเรื่องการเสริมสร้างทักษะทางการสื่อสารกับชาวเขา.....	25
แนวคิดเรื่องการสื่อสารในการบริหารจัดการ.....	35
แนวคิดเรื่องชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน.....	39
แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน.....	44
แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้.....	60
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	68
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	72
กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย.....	72
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	74
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย.....	75

	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	75
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
การนำเสนอข้อมูล.....	76
บทที่ 4 ผลการวิจัย	77
สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง.....	83
กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง.....	97
ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง.....	115
ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการสื่อสารของ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง.....	130
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	146
สรุปผลการวิจัย.....	146
อภิปรายผล.....	157
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	175
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	176
รายการอ้างอิง.....	177
ภาคผนวก.....	183
ภาคผนวก ก “กะเหรี่ยง”.....	184
ภาคผนวก ข “พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504”.....	197
ภาคผนวก ค “อุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์”.....	205
ภาคผนวก ง “แนวคำถามสัมภาษณ์”.....	209
ภาคผนวก จ “หนังสือติดต่อขอสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล”.....	213
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	217

แผนภาพที่ 1	การแสดงการเปรียบเทียบ โอกาสในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น.....	29
แผนภาพที่ 2	แบบแสดงความสัมพันธ์ของวัฒนธรรม.....	43
แผนภาพที่ 3	แบบจำลองทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	48
แผนภาพที่ 4	ตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์.....	78
แผนภาพที่ 5	รูปแบบพัฒนาการของกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้.....	98
แผนภาพที่ 6	ภาพแสดงกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง.....	114
แผนภาพที่ 7	ภาพแสดงปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในแต่ละช่วงเวลา.....	129
แผนภาพที่ 8	ภาพแสดงปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร และปัญหาอื่นๆ.....	145

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับเป็นเวลาช้านานแล้ว ที่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านกะเหรี่ยง ในหลายๆพื้นที่ป่ายังคงเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ ต่างๆ โดย ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เกิดมาจากความไม่เข้าใจกันระหว่างกลุ่มคนทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นชาวบ้าน กะเหรี่ยงกลุ่มเล็กๆ ที่ได้อาศัยอยู่บนผืนป่าเหล่านั้นเป็นเวลากว่าหลายร้อยปี อาศัยสืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ อยู่กันด้วยความสงบสุข ถ้อยทีถ้อยอาศัยอยู่บนผืนป่านั้นๆ ต่างฝ่ายต่างได้ ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดกฎหมายต่างๆ เกี่ยวกับผืนป่าเหล่านี้เสียอีก ส่วนอีก ฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่มีหน้าที่ปกป้อง ดูแล พิทักษ์ผืนป่า มิให้ใครเข้ามาบุกรุก หรือแสวงหา ผลประโยชน์จากป่าไม้ โดยใช้อำนาจหน้าที่ทางกฎหมายเป็นแนวทางปฏิบัติ ทั้งพระราชบัญญัติ อุทยานแห่งชาติ พระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ดินในเขตต่างๆ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนยังได้ถืออำนาจส่วนตัวเกินความจำเป็น ในการบังคับข่มขู่ชาวบ้านให้ ปฏิบัติตาม โดยฟังเสียง หรืออธิบายให้ชาวบ้านกะเหรี่ยงเหล่านี้เข้าใจ

เมื่อกลุ่มคนทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจกัน เนื่องจากการกระทำต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านกะเหรี่ยง เกิดปัญหาความขัดแย้ง การไม่ให้ความร่วมมือ การไม่ได้รับการยอมรับ การ ไม่ได้รับความไว้วางใจต่างๆ ดังนั้นในการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่จะได้รับความร่วมมือในการ ปฏิบัติงานต่างๆ การอนุรักษ์และพัฒนาผืนป่า จึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในกลายพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

แต่สำหรับอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านกะเหรี่ยงในหมู่บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์จังหวัด กาญจนบุรี ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ในชุมชนที่อาศัยผืนป่าอุทยานแห่งชาตินี้ ได้หมดไปแล้ว เพราะ ความพยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จากการใช้ความรุนแรง เป็นการเข้าไปสื่อสารพูดคุย กับชาวบ้านมากขึ้น ซึ่งพบได้ว่าการสื่อสารนั้น ประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา การวิจัยครั้งนี้จึงมีความตั้งใจศึกษาการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ที่เป็นผู้ลงมือเข้าไปปฏิบัติ พบปะ พูดคุย กับชาวบ้านชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง ให้เข้าใจ

จนได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในที่สุดว่าเขาใช้แนวทางในการสื่อสารอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ และเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแห่งอื่นๆ ที่เกิดปัญหาลักษณะเดียวกันนี้ต่อไป

ในอดีตชาวกะเหรี่ยงนั้น ได้อพยพหนีภัยมาจากเมืองทวาย ประเทศพม่า เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย บริเวณพื้นที่จังหวัดต่างๆ ของประเทศ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีความสัมพันธ์กับคนไทยมาเนิ่นนาน ด้วยสันติสุข และความกลมเกลียวเสมอมา

ชาวกะเหรี่ยงเหล่านี้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณลำน้ำ ห้วยตามที่ต่างๆ ในแถบพื้นที่ประเทศไทย รวมถึงในแถบจังหวัดกาญจนบุรี บริเวณอำเภอสังขละบุรี มาประมาณสองร้อยกว่าปีแล้ว และภายหลังก็ได้แยกออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ต้นลำธารต่างๆ เช่นเดียวกับกะเหรี่ยงในหมู่บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ที่อาศัยตั้งรกรากอยู่มาเนิ่นนาน ก่อนที่รัฐบาลจะจัดตั้ง “พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504” จนทำให้ชาวบ้านในเขตหมู่บ้านแม่กระบุง ถูกกล่าวหาว่าบุกรุกพื้นที่ป่าในเวลาต่อมา

อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรีนั้น มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่อำเภอไทรโยค อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี รวมเนื้อที่ประมาณ 957,500 ไร่ หรือ 1,532 ตารางกิโลเมตร

สภาพป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำแควใหญ่เหนือเขื่อนศรีนครินทร์ มีสภาพป่าสมบูรณ์เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีสัตว์ป่าชุกชุม และมีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญหลายแห่ง จึงได้มีการสำรวจ และนำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งได้มีมติในที่ประชุมให้ดำเนินการกำหนดพื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 98 ตอนที่ 210 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2524 นับว่าเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 38 ของประเทศ (www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/default.asp, 1 เมษายน 2548)

ปัจจุบัน หมู่บ้านแม่กระบุง ที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ 2 ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุประมาณ 200 ปี ปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ กรมป่าไม้

หมู่บ้านแม่กระบุงนี้ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีพื้นที่ 1,060 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง 68 เปอร์เซ็นต์ และเป็นคนไทยพุทธ 32 เปอร์เซ็นต์ รวมทั้งสิ้นมีจำนวน 68 ครัวเรือน

ชาวบ้านในพื้นที่นี้ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และหาของป่า ซึ่งการเกษตรส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบเลี้ยงชีพ โดยจะเพาะปลูกพริก และข้าวโพดเป็นหลัก ซึ่งการทำเกษตรนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จะเป็นผู้ดูแล และคอยให้คำปรึกษา เรียกว่า เป็นลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และอยู่อย่างรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (รายงานสำรวจสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนในพื้นที่ป่าตะวันตก อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์, 2546)

สาเหตุของความขัดแย้ง ระหว่างกะเหรี่ยง และกรมป่าไม้

รัฐบาล (กรมป่าไม้) ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ในมาตรา 19 ว่า

เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดแห่งหนึ่งให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ก็กระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง และอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในมาตรา 6 ว่า

เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติ เป็นที่น่าสนใจให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม เพื่อสงวนไว้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา และรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “อุทยานแห่งชาติ”

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินี้ ต้องเป็นพื้นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

เมื่อประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรืออุทยานแห่งชาติแล้ว ทางกรมป่าไม้ซึ่งรับผิดชอบโดยตรงก็ทำการจับไล่กะเหรี่ยงซึ่งอาศัยอยู่ในเขตดังกล่าวออกให้พ้นเขต โดยอ้างกฎหมายไม่อนุญาตให้ผู้หนึ่งผู้ใดเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่นั้น

ทำให้กะเหรี่ยงซึ่งส่วนมากอยู่ทำกินในแผ่นดินนั้นมาเป็นร้อยปีเดือดร้อน บางกลุ่มที่มีจำนวนน้อยและไม่มีประสีประสาต่อกฎหมายของรัฐ จำต้องอพยพออกจากแผ่นดินที่พวกตนทำกินมาเป็นร้อยปี แต่บางกลุ่มที่มีจำนวนมากพอและมีการพัฒนาความรู้อยู่บ้าง เช่น มีหน่วยพัฒนาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา หน่วยของตำรวจตระเวนชายแดนตั้งอยู่ กรมป่าไม้ยังเกรงใจไม่กล้าจับไล่โดยตรง

เพราะการที่จะประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรืออุทยานแห่งชาตินั้น ต้องมีการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียด ในพื้นที่ที่มีหมู่บ้านตั้งมาก่อนเป็นร้อยปีนั้น บริเวณหมู่บ้านย่อมหมดสภาพเป็นป่าอันเหมาะสมซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอย่างปลอดภัย หรือยังคงสภาพเดิมแต่อย่างใด จึงต้องกันพื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ทำกินไว้นอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรืออุทยานแห่งชาติ

แต่ในการสำรวจที่เป็นจริงกลับไม่สนใจหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านชาวเขากะเหรี่ยง จึงประกาศทับพื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ทำกิน แล้วพยายามจับไล่ชาวเขา (กะเหรี่ยง) ออก

นอกจากนี้ การที่กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ มาเป็นร้อยปี มีการปลูกสร้างบ้านเรือนอาศัย ทำไร่ทำสวน แม้ไม่มีหนังสือสำคัญหรือโฉนดสวน ก็เป็นการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยได้มาเป็นที่บ้านหรือที่สวน ตามกฎหมายเบ็ดเสร็จ บทที่ 42 อันเป็นกฎหมายเก่า

ที่บ้านที่สวนนี้ต้องมานานก่อนประมวลกฎหมาย แห่งและพาณิชย์ บรรพ 4 พ.ศ. 2575 มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1570/2500 และ 286/2516 ยืนยันถึงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมายที่ใช้ยันต่อบุคคลภายนอกได้

ดังนั้น เมื่อกะเหรี่ยงอยู่ทำกินมานานเป็นร้อยปีก่อน พ.ศ. 2475 ย่อมได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมายเบ็ดเสร็จ บทที่ 42 เป็นการได้กรรมสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมาย รัฐบาลจึงไม่มีอำนาจประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรืออุทยานแห่งชาติ เพราะต้องห้ามมาตรา 19 วรรค 2 ของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่ให้อำนาจเฉพาะที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

(www.geocities.com/klity_creek/karenin thai6.html, 1 เมษายน 2548)

ปัญหาป่าไม้ถูกทำลายเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยตั้งแต่อดีตมาปัจจุบันและในอนาคต เพราะยังไม่มีวิถีทางที่สามารถแก้ปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กะเหรี่ยงซึ่งมีวิถีชีวิตอยู่ตามป่าเขา โดยเฉพาะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทำการเกษตรแบบตัด ฟัน โค่น และเผา ถูกหลายคนตราว่าเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย

การทำเกษตรของกะเหรี่ยงเป็นการทำ “ไร่หมุนเวียน” ซึ่งหมายถึงการเกษตรในรูปแบบที่มีการตัดฟันต้นไม้ในป่าทุติยภูมิ โค่น เผา แล้วทำการเพาะปลูกพืชในพื้นที่อยู่ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง แล้วทิ้งให้พื้นที่มีการพักตัวเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้น ในระยะเวลาตั้งแต่ 4-10 ปี หรือมากกว่า แล้วแต่สภาพของพื้นที่ สิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยา และความหนาแน่นของประชากรหลังจากที่ได้ปล่อยให้พื้นที่มีการพักตัวแล้ว ก็จะหวนกลับมาทำการตัดฟันต้นไม้ในพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ทุติยภูมิ หรือป่าไม้พุ่ม โค่น เผา แล้วทำการเกษตรอยู่ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งตามที่ใดกล่าวมาแล้ว แล้วปล่อยให้พื้นที่มีการพักตัวอีก ก่อนที่จะมีการเกษตรอีก เป็นเช่นนี้ตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด

การเกษตรแบบนี้ ทำให้ชุมชนของกะเหรี่ยงอยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่มีการอพยพโยกย้ายกะเหรี่ยงบางหมู่บ้านตั้งชุมชนมานานกว่า 200 ปี

เมื่อเข้าสู่หมู่บ้านกะเหรี่ยง แม้จะตั้งถิ่นฐานกันมานานแล้วจะเห็นเป็นป่าอยู่รอบหมู่บ้าน เพราะกะเหรี่ยงไม่นิยมตัดต้นไม้จนเตียน แม้ข้างๆ บ้านออกไปเล็กน้อยจะปล่อยต้นไม้ทิ้งไว้ตามธรรมชาติ ไม่ฟันหรือปราบต้นไม้จนเตียน

กระทั่งการทำไร่ข้าวจะฟันเฉพาะต้นไม้ต้นเล็กๆทิ้ง ส่วนต้นไม้ใหญ่ๆ จะเพียงริดกิ่งก้านสาขาเพื่อไม่ให้บังเงาต้นข้าว ในปีต่อๆมา จะปล่อยให้พื้นดินได้พักตัว ต้นไม้ทั้งใหญ่เล็กก็ขึ้นเจริญเป็นป่าเช่นเดิมอีก (www.geocities.com/klity_creek/kareninThai7.html, 1 เมษายน 2548)

ด้วยการเกษตรแบบพึ่งตนเอง คือปลูกข้าวไร่ หรือทำนาซึ่งมีอยู่เพียงเล็กน้อย ข้าวโพด ถั่วเหลือง พริก ยาสูบ ฯลฯ ไว้บริโภคเองภายในครอบครัว อาจมีเหลือขายบ้างแต่เป็นจำนวนเล็กน้อย จึงใช้พื้นที่ทำการเกษตรไม่มากนัก ประกอบกับใช้วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม ซึ่งกำลังคนคนหนึ่งสามารถทำการเกษตรและดูแลได้เพียงเล็กน้อย ทำให้เป็นไปไม่ได้เลยว่ากะเหรี่ยงสามารถทำการเกษตร และทำลายป่าไม้

เหล่านี้เป็นที่มาของปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ระหว่างชาวบ้านกะเหรี่ยง กับ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ นับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญ ปัญหาหนึ่งของประเทศ ความไม่เข้าใจกัน ของทั้งสอง ฝ่าย ทำให้เกิดปัญหามากมาย ซึ่งเป็นผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

วิธีการหนึ่งในการลด และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้านกะเหรี่ยง ก็คือ “การสื่อสาร” โดยเจ้าหน้าที่จะต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ในชุมชนกะเหรี่ยง สร้างความเป็นมิตรที่ดี เพื่อชาวบ้านจะได้เกิดความไว้วางใจ และยอมรับ ปฏิบัติตามในที่สุด ซึ่งวิธีการเหล่านี้ จะต้องใช้ทั้งทักษะ ความสามารถ ความเข้าใจ ในชาวบ้านชุมชนนั้นๆ

เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี นับเป็น ตัวอย่างหนึ่ง ที่ได้ใช้ทักษะการสื่อสารในการเจรจาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่ชาวบ้านกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง จนสามารถเข้าถึง และได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชน ทำให้ในปัจจุบัน ทางอุทยานแห่งชาติ ไม่มีปัญหาความขัดแย้งกับชาวบ้าน นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาชุมชน หมู่บ้านแม่กระบุงนี้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งในอำเภอ สร้างรายได้ให้กับชุมชน ดังกล่าวอีกด้วย

จากความเป็นมานี้เอง ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง **“กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี”** เพื่อให้เป็น แนวทางที่เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ กับชาวบ้าน ใน เขตพื้นที่อื่นต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

ปัญหานำการวิจัย

1. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีกระบวนการสื่อสาร ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อย่างไร
2. ปัจจัยใดที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง
3. ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง มีปัญหา อุปสรรค และมีวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อย่างไรบ้าง

ขอบเขตในการวิจัย

เนื่องจากปัญหาของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้นั้น มีอยู่หลายพื้นที่ ซึ่งบางพื้นที่ได้รับการแก้ไขที่ผิดวิธี บางพื้นที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะปัญหาของชาวบ้านกะเหรี่ยง ในชุมชนหมู่บ้านแม่กระบุง จังหวัดกาญจนบุรี กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ เท่านั้น ซึ่งที่นี่ได้เคยเกิดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงมาก ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งปัจจุบันปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

เหตุที่ศึกษาเฉพาะชาวบ้านกะเหรี่ยง ชุมชนแม่กระบุง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ เนื่องจากเป็นตัวอย่างของความสำเร็ และความน่าสนใจ ในการศึกษาว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีกระบวนการ ในการสื่อสารอย่างไร ที่สามารถสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีในการแก้ไขปัญหา ในพื้นที่ที่เกิดปัญหาแบบดังกล่าวที่อื่นๆต่อไป

นิยามศัพท์

การสื่อสาร การส่งสาร หรือข้อความ จากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ หรือช่องทางการสื่อสารต่างๆ

กระบวนการการสื่อสาร วิธีการ ขั้นตอนในการส่งสาร หรือข้อความ จากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ หรือช่องทางการสื่อสารต่างๆ เพื่อให้ได้ผลตามความต้องการ หรือวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

กลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และวิธีการในการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้การปฏิบัติงานสามารถเป็นไปอย่างสอดคล้องตรงตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

พฤติกรรมสื่อสาร ลักษณะการแสดงออก การกระทำ ในการส่งสาร หรือข้อความ จากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ หรือช่องทางการสื่อสารต่างๆ

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ที่ทำงาน ดูแล ปกป้อง พิทักษ์ผืนป่า ในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี

การอนุรักษ์ป่าไม้ การรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ใช้ได้นานที่สุด มีการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้โดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ให้ถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลาด้วย

การยอมรับแนวทางปฏิบัติ ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ การที่ประชาชนชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง เปิดใจที่จะเปลี่ยนแปลง และทำตามแนวคิดใหม่ๆ กิจกรรม โครงการ ของชุมชน ที่เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ และก่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาในอนาคตต่อไป

การร่วมมือของประชาชนในชุมชน การที่ประชาชนชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง เข้าร่วมในกิจกรรม หรือโครงการของชุมชน โดยแบ่งตามระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในที่นี้เป็นกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้ความพยายาม ทั้งในด้าน

ความรู้ ความคิด แรงงาน ทรัพย์สิน แรงกาย แรงใจ ฯลฯ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้

กะเหรี่ยง ชนเผ่าหนึ่ง ที่มีภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อาศัยและตั้งถิ่นฐานอยู่ตามชายป่าในประเทศไทยมาช้านานแล้ว พบมากบริเวณภาคเหนือและตะวันตกของประเทศไทย ในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการ กลยุทธ์และเทคนิคการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น(ชาวกะเหรี่ยง) ได้ดีขึ้น
2. ผลการวิจัยที่ได้ ไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับประชาชน (ชาวบ้าน) ในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศได้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษานี้ ในอันที่จะเป็นแนวทางในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้แบ่งกรอบแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสาร
2. แนวคิดเรื่องความสามารถทางการสื่อสาร
3. แนวคิดเรื่องการเสริมสร้างทักษะทางการสื่อสารกับชาวเขา
4. แนวคิดเรื่องการสื่อสารในการบริหารจัดการ
5. แนวคิดเรื่องชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน
6. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน
7. แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

การสื่อสาร

การสื่อสารนั้นแทรกซึมอยู่ในศาสตร์ต่างๆ รวมทั้งมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมาก กล่าวคือ มนุษย์ได้อาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม การสื่อสารจึงเป็นพื้นฐานของการติดต่อของมนุษย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการสังคม ด้วยเหตุนี้จึงได้มีผู้ให้นิยามความหมายของการสื่อสารไว้มากมาย ซึ่งต่างมีฐานแนวคิดและแง่มุมแตกต่างกันออกไป

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm, 1954) กล่าวว่า “การสื่อสาร คือการมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร”

เอทเวิร์ท เอ็ม โรเจอร์ส และ เอฟ ฟลอยด์ ชูเมกเกอร์ (Evertt M. Roger and F. Floyd Shoemaker, 1971) ได้ให้ความหมายว่า “การสื่อสาร คือ กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร”

จุมพล รอดคำดี (2529) กล่าวว่า การสื่อสารหมายถึงพฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ คือ การเข้าใจร่วมกัน ความร่วมมือ ความตกลงเห็นพ้องต้องกัน ความผสมผสาน ประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาสังคมของมนุษย์

ประมะ สตะเวทิน (2540) ได้กล่าวถึงคำว่า นิเทศศาสตร์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Communication Arts แปลว่าศาสตร์แห่งการสื่อสาร ซึ่งหมายรวมถึงการสื่อสารทุกรูปแบบของมนุษย์

จากความหมายที่บุคคลต่างๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า “การสื่อสาร” เห็นได้ว่า การสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักของความสัมพันธ์ (Relationship) 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ทำหน้าที่ส่งสาร และฝ่ายที่ทำหน้าที่รับสาร ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีความเกี่ยวพันกัน จึงพอสรุปได้ว่า **การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดสาร ต่อบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source, Sender, Communicator) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver, Audience, Communicatee) โดยผ่านสื่อต่างๆ (Channel, Media, Medium)**

การสื่อสารนั้นจัดได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในชีวิตมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ที่เป็นความจำเป็นเพื่อความอยู่รอด มนุษย์อาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ของตนและเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากเพียงใด และประกอบด้วยคนจำนวนมากเท่าใด การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมที่นำมาซึ่งความสับสน ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและความไม่แน่ใจแก่สมาชิกของสังคม ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร

กระบวนการ (Process) หมายความว่า ปรากฏการณ์อันใดอันหนึ่งที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา หรือหมายถึงการกระทำใดๆ ก็ตามอย่างต่อเนื่องกัน ดังนั้นคำว่า “กระบวนการ” จึงแสดงถึงสภาพของการเคลื่อนไหว (Dynamic) ดำเนินต่อไป (On-going) เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Ever-changing) อย่างต่อเนื่อง (Continuous) เมื่อเราเรียกสิ่งใดว่าเป็นกระบวนการ ก็หมายความว่า สิ่งนั้นไม่ได้หยุดอยู่กับที่ (Static) แต่สิ่งนั้นเคลื่อนไหว (Moving) องค์ประกอบต่างๆ มีปฏิสัมพันธ์กัน (Interact) แต่ละองค์ประกอบมีผลกระทบซึ่งกันและกัน (Affects) ซึ่งกันและกัน

การที่เรากล่าวว่าการสื่อสารเป็นกระบวนการ ก็เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือ การสื่อสารมีลักษณะของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และต่อเนื่อง องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบซึ่งกันและกัน

หากเราพิจารณาถึงการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) ในแบบจำลองการสื่อสารแล้ว จะพบว่ามีลักษณะการไหลของข่าวสารใน 2 ลักษณะ คือ การไหลของสารแบบทางเดียว (One-Way Communication) และการไหลของสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) การไหลของข่าวสารแบบสองทางนี้ ถือได้ว่าเป็นลักษณะที่จะทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จ เนื่องจากผู้รับสารสามารถส่งปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถทราบได้ว่าการสื่อสารที่ส่งไปนั้น ประสบผลสำเร็จหรือไม่ และควรปรับปรุงการสื่อสารในแต่ละครั้งต่อไป

เมื่อพิจารณาจากกระบวนการการไหลของข่าวสาร จะพบองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารอย่างน้อย 5 ประการ (พีชนิ เษยจรรยาและคณะ, 2540) คือ

1. ผู้ส่งสารหรือผู้เข้ารหัส (Sender / Encoder)
2. ผู้รับสารหรือผู้ถอดรหัส (Receiver / Decoder)
3. สาร (Message)
4. ช่องทางการสื่อสาร (Channel)
5. สภาพแวดล้อมของการสื่อสาร (Context / Environment)

การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบหนึ่งๆ ในกระบวนการจะทำให้กระบวนการสื่อสารเปลี่ยนไปด้วย นอกจากนี้การสื่อสารของมนุษย์อาจมีสิ่งรบกวน (Noise) ซึ่งอาจทำให้การสื่อสารไม่บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ที่กล่าวว่า การสื่อสารของมนุษย์เป็นกระบวนการ 2 ทาง นั่นคือ ผู้ส่งสารซึ่งอาจเป็นวัจนสารหรืออวัจนสาร ผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งไปให้ผู้รับสารภายใต้สภาพแวดล้อมหนึ่ง ผู้รับสารตีความหมายสาร และส่งสารหรือปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) อาจเป็นวัจนสารหรืออวัจนสาร โดยผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งไปให้ผู้ส่งสาร ซึ่งผู้ส่งสารต้องตีความหมายของสารที่ได้รับจากผู้รับสารเช่นเดียวกัน ฉะนั้นแต่ละคนจะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร

กาญจนา แก้วเทพ (2543) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของแบบจำลองการสื่อสารไว้ดังนี้

1.1 การจัดระบบทางสังคมสำหรับการสื่อสาร (Social Organization for Communication) เนื่องจากการสื่อสารเป็นงานทางสังคมอย่างหนึ่ง (Social Task) ดังนั้น การดำเนินงานด้านนี้จะบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะโครงสร้างของสังคม/ชุมชนนั้นๆ ในทำนองเดียวกัน โครงสร้างของสังคมดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดธรรมชาติและขอบเขตอิทธิพลของกระบวนการสื่อสาร เพราะฉะนั้นในแต่ละชุมชนจะต้องมีการจัดการ การวางแผนนโยบายเพื่อการประสานงานและการบริหารจัดการด้านการสื่อสาร

1.2 ตัวสื่อ (Media) ได้แก่เครื่องมือต่างๆ ที่จะใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารและการสื่อสารที่เป็นไปตามการประสานงานในข้อ 1.1

1.3 กระบวนการสื่อสารระดับชาติ (Process of national communication) เนื่องจากการสื่อสารเป็นสิทธิทางสังคมที่จะต้องได้รับหลักประกันจากผู้นำของสังคม ดังนั้นจะต้องมีกลไกที่ช่วยให้องค์กรสื่อและผู้รับสารเองได้รับข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาพรวมของสถานการณ์ระดับประเทศอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

1.4 กระบวนการสื่อสารระดับนานาชาติ (Processing of international communication) เนื่องจากโลกปัจจุบันมีการเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับชาติ และระดับโลกทั้งหมด ดังนั้นจึงต้องมีองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงข่าวสารและข้อมูลทั้งหลายที่ทำงานตามหลักกฎหมายของชาติ และของโลก

2. เนื้อหาสาร (Message) เป็นข่าวสารที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นสิทธิที่ประชาชนจะได้รับและถ่ายทอด เนื้อหาข่าวสารนั้นจะต้องเป็นความจริงที่ไม่บิดเบือน และสามารถให้ภาพการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ถูกต้องเป็นจริง

3.1 ผู้รับสาร (Receiver) เป็นผู้รับเนื้อหาของข่าวสารที่ต้องมีการศึกษาอย่างเพียงพอและรู้เท่าทันเนื้อหาของข่าวสาร ควรมีการให้การศึกษาในเรื่องข่าวสารแก่ผู้รับสารเพื่อให้สามารถ “เป็นนายแทนที่จะเป็น “เหยื่อ” ของการสื่อสาร

3.2 ผู้รับสารที่มีการรวมกลุ่มกัน (Organized audiences) เพื่อให้ผู้รับสารได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารได้มากขึ้น การรับสารเป็นรายบุคคลอย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง อาจจะทำให้โอกาสดังกล่าวมีน้อย ดังนั้น กลุ่มผู้รับสารที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นในองค์กร/สถาบันต่างๆ เช่น กลุ่มสหภาพแรงงาน ชมรมชาวไร่ชาวนา กลุ่มครูตามโรงเรียน ชมรมผู้ปกครอง กลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ฯลฯ จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมของการสื่อสารได้มากกว่า

4. การศึกษาเพื่อการสื่อสาร (Education for communication) เนื่องจากระบบการฝึกอบรมการสื่อสารที่เคยเป็นมา นั้น มักจะมีการจัดการฝึกอบรมให้แก่ฝ่ายผู้ส่งเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมทักษะในการใช้เครื่องมือสื่อสาร ทักษะในการถ่ายทอดข่าวสารและโน้มน้าวชักชวนอย่างมีประสิทธิภาพ หากทว่าในฝ่ายของผู้รับสารนั้น จะไม่มีการฝึกอบรมเพื่อการรับข่าวสารเลย กระบวนการเช่นนี้ ทำให้ช่องว่างด้านความรู้ในการสื่อสารระหว่างผู้ส่ง/ผู้รับสาร ขยายออกกว้างและไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงต้องเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสื่อสารที่จะทำการฝึกอบรมให้แก่ฝ่ายผู้รับสารบ้าง เพื่อให้ผู้รับสารมีความรู้ความสามารถในการนำเสนอความคิดเห็นของตนเอง สามารถจำแนกแยกแยะข้อมูลที่ได้มา และสามารถประเมินบทบาทของสื่อที่มีต่อเหตุการณ์ทางสังคมต่างๆ ได้ เช่น การรายงานภาพข่าวความรุนแรงในสื่อ จุดยืนของสื่อในขณะเลือกตั้ง เป็นต้น

5. กระบวนการเข้าถึง (Access Process) ไม่เพียงแต่ การได้รับข่าวสาร จะเป็นสิทธิขั้นต้นของประชาชนเท่านั้น แม้แต่สิทธิที่จะใช้สื่อเพื่อหาข่าวสารเพิ่มเติมต่อไปในรายละเอียด รวมทั้งสิทธิที่จะเข้าร่วมในกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอน (เช่น เป็นผู้ส่ง สร้างเนื้อหา ประเมินผล) ก็ยังรวมอยู่ในสิทธิด้านข่าวสารของประชาชนด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างหลักประกันว่าประชาชนจะเข้าถึง และใช้สิทธิเหล่านี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าร่วมตัดสินใจอย่างประชาธิปไตยในกิจการสาธารณะของสังคมส่วนรวม (เช่น กรณีการขึ้นราคาค่าโดยสารรถประจำทาง ต้องมีการเผยแพร่ข้อมูลด้านการลงทุน และผลกำไรให้ประชาชนที่จะต้องเสียค่าโดยสารเพิ่มได้รับรู้)

6. กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation Process) หมายถึง การติดตั้งกลไก (mechanism) ที่สาธารณะจะมีหลักประกันว่า จะสามารถเข้าถึงโครงสร้างของการวางแผนและการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสื่อ รวมทั้งองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาด้านสื่อด้วย

7. **การดำเนินคดีคำร้อง (Instance of Appeal)** เป็นองค์กรด้านกฎหมายที่ก่อตั้งขึ้น เพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิของผู้รับสารที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งในการรับและการส่งข่าวสาร

8. **หน่วยงานประเมินผลและปรับปรุงสื่อ (Evaluative and Propelling Body)** เนื่องจากการสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การประเมินผลอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ และเนื่องจากการสื่อสารเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม (มิใช่เรื่องของกลุ่ม/องค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น) ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการก่อตั้งองค์กรที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อประสิทธิผล และพัฒนาปรับปรุงการสื่อสารให้มีคุณภาพมากขึ้น

รัชนี ศุภจินทร์รัตน์ (2531) ได้อธิบายรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบการสื่อสาร เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. **ผู้ส่งสาร** อาจเป็นบุคคลหนึ่ง หรือคนหลายคน ที่ทำงานร่วมกันเป็นองค์กร ที่พูดเขียน หรือแสดงกิริยาท่าทางให้บุคคลหรือองค์กรอื่น และต้องมีปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 4 ประการในตัวของผู้ส่งสารที่กำหนดความสามารถของแหล่งสารในการสื่อสาร ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ และระบบของสังคม และวัฒนธรรม การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่าแหล่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ คล้ายกัน

บุคคลผู้ต้องการจะติดต่อ หรือถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือความต้องการไปยังบุคคลอื่น ก่อนที่จะส่งข่าวสารข้อมูลออกไปนั้น ผู้ส่งสารจะมีกลไกอยู่ภายในคือ

- 1.1) มีข้อมูลข่าวสาร หรือสิ่งที่ต้องการสื่อ
- 1.2) คิดหาวิธีการที่จะสื่อข้อมูลออกไปให้ผู้รับ รับได้เข้าใจตรงกับที่ผู้สื่อต้องการ ในขั้นนี้ต้องใช้ประสบการณ์ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์
- 1.3) เมื่อคิดวิธีการสื่อสารได้แล้ว ก็ปรับให้เหมาะสมพร้อมที่จะถ่ายทอดออกมาให้เหมาะสมกับผู้รับข่าวสาร โดยอาศัยทักษะต่างๆ ในการส่งข่าวสาร เช่น การพูด การเขียน การสัมผัส เป็นต้น

2. **สาร หรือข่าวสาร** หมายถึง สิ่งเร้าหรือเนื้อหาสาระต่างๆ ของข่าวสารข้อมูลที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับรับทราบ อาจเป็นข้อมูลสั้นๆ ง่ายๆ หรือเป็นข้อมูลที่ซับซ้อน มีรายละเอียดมากขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ส่งข่าวสาร ข่าวสารที่จะส่งมี 2 ลักษณะ คือ

- 2.1) ข่าวสารที่เป็นรหัส (Code) ผู้ส่งจะส่งข่าวสารนี้ออกมาในลักษณะที่ผู้รับต้องใช้การแปลความหมายที่มีความเฉพาะตัวของข่าวสารเอง อาจเป็นเครื่องหมาย

สัญลักษณ์ กริยาท่าทาง และแม้แต่ภาษา ที่ต้องแปลความหมายออกมา จึงจะได้ความหมาย

2.2) ข่าวสารที่เป็นเนื้อหา (Content) ข่าวสารชนิดนี้เป็นข่าวสารที่ส่งออกมาตรงๆ เพื่อให้ผู้รับแปลความหมายตามข้อมูลที่ได้รับ โดยใช้ทักษะการแปลความหมายตามปกติต้องใช้ทักษะการแปลความที่มีความเฉพาะตัวแบบการใช้รหัส

3. **ช่องทางสาร** ได้แก่ วิธีการหรือช่องทางในการติดต่อสื่อสาร ในทางประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ การเห็น ได้ยิน สัมผัส ลิ้มรส หรือดมกลิ่นสารได้ ในขั้นนี้ผู้ส่งข่าวสารจะต้องพิจารณาตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะส่งข่าวสารข้อมูลให้เหมาะสมกับข่าวสาร ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้รับสาร วิธีการติดต่อสื่อสารอาจเลือกได้ 2 วิธี คือ

3.1) การติดต่อสื่อสารโดยใช้ภาษา (Verbal Communication) เป็นการส่งข่าวสารออกมาโดยใช้ภาษา จะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนก็ได้

3.2) การติดต่อสื่อสารโดยไม่ใช้ภาษา (Non-verbal Communication) เป็นการส่งข่าวสารโดยไม่ใช้ภาษา เช่น การใช้ท่าทาง การแสดงออกกริยาอาการต่างๆ

4. **ผู้รับสาร** อาจเป็นคนๆ หนึ่ง คนกลุ่มหนึ่ง หรือเป็นองค์กรก็ได้ การที่ผู้รับสารจะรับสารได้แค่ไหน ขึ้นอยู่กับปัจจัยในตัวของผู้รับสาร อันได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะความรู้ ระดับของสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลข่าวสารที่ผู้ส่งส่งมา ผู้รับจะทำการวิเคราะห์ ตีความ หรือแปลความหมายของข่าวสาร แล้วทำความเข้าใจกับข่าวสารที่ได้รับโดยอาศัยทักษะ ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ฯลฯ ของคนที่มีอยู่แล้ว พิจารณาหาข้อมูลที่จะส่งย้อนกลับหรือปฏิบัติการตอบกลับไปให้ผู้ส่งข่าวสาร ซึ่งข้อมูลที่ส่งย้อนกลับนี้สามารถเป็นตัววัดประสิทธิผลของกระบวนการติดต่อสื่อสารนั้นว่าประสบความสำเร็จหรือไม่

5. **ปฏิบัติการตอบกลับ / สาร** เป็นข่าวสารที่ผู้รับสารส่งให้แก่ผู้ส่งสาร ซึ่งจะเป็ข้อมูลอะไรก็ได้ขึ้นอยู่กับ การแปลความหมาย การทำความเข้าใจกับข้อมูลของผู้รับข่าวสาร รวมทั้งผลจากการคิดพิจารณาของผู้รับสารด้วยว่า ตนเองต้องการส่งข้อมูลอะไรกลับไป เช่น ถ้าผู้รับข่าวสารไม่เข้าใจข้อมูลที่ได้ การให้ข้อมูลย้อนกลับอาจเป็นการตรวจสอบความเข้าใจระหว่างกันให้ตรงกัน แต่ถ้าผู้รับข่าวสารคิดว่าตนเองเข้าใจข้อมูลถูกต้อง ข้อมูลย้อนกลับอาจเป็นการตอบคำถามหรือส่งข่าวสารต่างๆ ซึ่งจะต่อเนื่องเป็นการสนทนากันต่อไป

ส่วนคำว่า “กลยุทธ์” นี้ เดิมจะใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำสงคราม ซึ่งเป็นการวางแผนในการทำสงครามและกำหนดวิธีการรบ แต่ภายหลังได้นำคำนี้มาใช้กับกิจกรรมอื่นของมนุษย์ เพราะกิจกรรมสงครามไม่ใช่กิจกรรมชนิดเดียวของมนุษย์ที่จำเป็นต้องมีการวางแผน

โดยทั่วไปพฤติกรรมที่มีเหตุผลทุกชนิดจะมีลักษณะของการคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คนที่มีเหตุผลจะเป็นคนที่คิดก่อนที่จะลงมือกระทำ เมื่อคนที่มีเหตุผลทราบว่าตนต้องการจะทำอะไร ก็จะพิจารณาและประเมินทางเลือกต่างๆ ที่จะทำให้ตนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ และจะสรุปเหตุผลทั้งด้านบวกและด้านลบว่าจะทำตามทางเลือกอันไหนดี โดยจะคำนึงถึงประสิทธิภาพ ต้นทุน และอื่นๆ หลังจากนั้นก็จะเลือกทางเลือกอันหนึ่ง เป็นวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย

กลยุทธ์ คือ แผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เพื่อกำหนดวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย

จะพบได้ว่า พฤติกรรมที่มีการวางกลยุทธ์เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมที่ทำอะไรโดยฉับพลันทันที หรือโดยสัญชาตญาณ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมทั้งสองชนิดนี้อาจเกิดคู่กันในตัวบุคคลที่มีเหตุผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ต่างๆ แต่ตามหลักการ พฤติกรรมที่มีการวางกลยุทธ์จะเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญมากกว่า ทั้งนี้เพราะความคิดจะเป็นสิ่งที่กำหนดหรือมีอิทธิพลต่อการกระทำ การตัดสินใจเป็นสิ่งที่ต้องมาก่อนการลงมือกระทำ

พฤติกรรมการสื่อสารตามแนวทางกลยุทธ์

กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์ของการสื่อสารอาจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องมาก่อนกระบวนการสื่อสาร แผนในการสื่อสารจะมาก่อนการกระทำในการสื่อสาร แต่กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์ของการสื่อสารอาจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มาทีหลังกระบวนการสื่อสาร เช่นเดียวกัน ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสารที่ออกไป หรือผลที่เกิดขึ้นในผู้รับสารนั้น ในขั้นสุดท้ายอยู่กับการตัดสินใจของผู้รับสาร

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการในการกำหนดกลยุทธ์ของการสื่อสารเกี่ยวข้องกับระบบ 2 ระบบ คือ ระบบแหล่งสาร และระบบผู้รับสาร ส่วนกระบวนการสื่อสารเกี่ยวข้องกับระบบช่องสารและสาร และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการตัดสินใจในแหล่งสาร และกระบวนการตัดสินใจในผู้รับสาร

กระบวนการตัดสินใจในแหล่งสารทำให้แหล่งสารมีหน้าที่ในการผลิตสาร เผยแพร่สาร และประเมินประสิทธิภาพของการสื่อสาร แหล่งสารจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า จะส่งสารอะไร ไปถึงใคร เพื่ออะไร การตัดสินใจเหล่านี้เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหา ผู้รับสารและความตั้งใจ ด้วยเหตุนี้แหล่งสารจะตัดสินใจว่าจะส่งสารอย่างไรและจะส่งสารเมื่อไร การตัดสินใจเหล่านี้เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการซึ่งประกอบขึ้นเป็นหัวใจของกลยุทธ์ของการสื่อสาร การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการผลิต (อาทิ โครงสร้างของสาร การปฏิบัติต่อสาร ปริมาณหรือความยาวของสาร ฯลฯ) การเผยแพร่ การใช้สาร (อาทิ โอกาส ความถี่ และการเลือกใช้ช่องสารที่มีอยู่) และการประเมินสาร (อาทิ การกำหนดให้มีมาตรการที่จะวัดอิทธิพลหรือผลกระทบของการสื่อสาร)

กระบวนการสื่อสารจะเริ่มขึ้นเมื่อแหล่งสารพยายามนำกลยุทธ์ที่ตนได้ตัดสินใจไปแล้วออกไปปฏิบัติ กระบวนการตัดสินใจในผู้รับสารจะสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมกรรมการเลือกใช้สาร และพฤติกรรมกรรมการยอมรับหรือหลักการปฏิเสธสาร การตัดสินใจที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกใช้สารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเปิดรับสาร (รวมถึงความตั้งใจ) การรับรู้ (รวมถึงการแปล หรือตีความสาร) และการจำสาร หลังจากนั้นผู้รับสารก็ตัดสินใจที่จะยอมรับสาร โดยปฏิบัติตามคำแนะนำในสารนั้น หรือปฏิเสธสารนั้น และจุดนี้เอง (จุดที่แสดงเจตนาว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธของผู้รับสาร) ที่เป็นสิ่งตัดสินใจมีความมีประสิทธิภาพ หรือความล้มเหลวของความพยายามในการส่งสารของแหล่งสาร

จากที่กล่าวมาแล้ว กระบวนการตัดสินใจของแหล่งสารและผู้รับสารต่างมีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสาร สิ่งที่ผู้ส่งสารคิดและตัดสินใจก่อนที่จะส่งสารเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่กำหนดว่า แหล่งสารจะส่งสารจริงๆ อย่างไร และความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสารการสื่อสารก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ผู้รับสารคิดหรือตัดสินใจเกี่ยวกับสารที่ตนได้รับอย่างไรด้วย

ในทางตรงกันข้าม กระบวนการสื่อสารก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจ การปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปโดยแหล่งสาร หลังจากที่ได้รับปฏิกิริยาตอบสนองจากผู้รับสาร อาจถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลที่กระบวนการสื่อสารมีผลต่อสารกระบวนการตัดสินใจ กลยุทธ์ของการพัฒนา กลยุทธ์ของการสื่อสาร และความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์ทั้งสอง

กลยุทธ์ของการพัฒนา คือการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการวางแผน และการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมตามเป้าหมายที่กำหนด

กลยุทธ์ของการสื่อสาร คือ การตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวกับการที่จะสื่อสารอะไร ไปยังใคร เมื่อไร เพื่ออะไร และอย่างไร

ดังนั้นกลยุทธ์ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา คือ การตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรม การสื่อสารหรือการที่จะนำการสื่อสารไปใช้ในการพัฒนาให้ตรงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ได้อย่างไร การตัดสินใจเหล่านี้เป็นผลมาจากกลยุทธ์ของการพัฒนา และการตัดสินใจเพื่อสนับสนุนกลยุทธ์ของการพัฒนา

จะพบว่าความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างกลยุทธ์ของการพัฒนา และกลยุทธ์ของการสื่อสาร การแยกกระบวนการพัฒนาและกระบวนการสื่อสารออกจากกันจึงเป็นการแยกกันในทางความคิด เพื่อช่วยในการวิเคราะห์เท่านั้น ถ้ามองสังคมทุกสังคม จะพบว่าไม่มีสังคมใดที่ปราศจากการสื่อสาร กล่าวอีกนัยหนึ่งสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการสื่อสาร เพราะฉะนั้นกระบวนการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยหรือโดยผ่านกระบวนการสื่อสารเท่านั้น (เสถียร เชยประทีป, 2528)

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร ผู้วิจัยนำมาใช้ประกอบในการศึกษาปัญหาทางการวิจัย ในเรื่องกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง ว่าเป็นอย่างไร

แนวคิดเรื่องความสามารถทางการสื่อสาร

มองค์ ดิลาร์ด และไอเซ็นเบิร์ก (Monge, Dillard and Eisenberg ,1994) เสนอว่าความสามารถในการสื่อสารนั้น มีองค์ประกอบอยู่ 2 มิติ คือ ความสามารถในการใส่รหัส (Encoding Ability) หมายถึง ความสามารถของผู้ส่งสารในการถ่ายทอดสารให้ผู้รับเข้าใจได้ตรงกัน และความสามารถในการถ่ายทอดสารให้ผู้รับสารเข้าใจได้ตรงกัน และความสามารถในการถอดรหัส (Decoding Ability) หมายถึง ความสามารถในการตีความสารใดตรงกับความประสงค์ของผู้ส่งสาร ในขณะที่ โคลี่ และโรช(Colley and Roach,1984) : Infante, Rancer, และ Womack (1977)กล่าวว่า องค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่สุดสำหรับความสามารถในการสื่อสาร คือ ความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบวิธีการสื่อสารในสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม (Appropriateness) และทักษะที่จะนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับความสามารถในการสื่อสารมาเป็นกรอบในการศึกษาความสามารถทางการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยศึกษากระบวนการ และกลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อาทิเทคนิค วิธีการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

โดยทั่วไปคนเรามักสื่อสารกันโดยมีภาษาเป็นสื่อกลาง และมีช่องทางการสื่อสารเป็นคำพูด และการเขียน หรือที่เรียกว่า การสื่อสารเชิงวัจนะสาร และการสื่อสารแบบไม่ใช่คำพูด ได้แก่ การใช้ภาษาท่าทาง หรือที่เรียกว่า การสื่อสารเชิงอวัจนะสาร ซึ่งการสื่อสารทั้ง 2 ประเภทนี้ ต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อกันมาก ในแง่ของการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลแล้ว ต้องอาศัยความสามารถทางการสื่อสารทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวของผู้ส่งสารส่วนสำคัญ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดการสื่อสารเชิงวัจนะสารและเชิงอวัจนะสารมาเป็นแนวทางในการศึกษาความสามารถทางการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วย

การสื่อสารเชิงวัจนะ

พฤติกรรมทางวัจนะภาษาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังโดยปกติแล้วคือการใช้ถ้อยคำ สำนวน หรือภาษา ในการสื่อสาร ทั้งการพูดและการเขียน ในการพิจารณาพฤติกรรมทางภาษาจึงต้องพิจารณาตัวแปรของการสื่อสารอย่างครบถ้วน เนื่องจากการสื่อสารเป็นกระบวนการที่เป็นห่วงโซ่ต่อเนื่องกันไปไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นสิ่งที่ควรพิจารณาในเรื่องภาษาที่ใช้ในการสื่อสารจึงได้แก่

1.) สภาพแวดล้อมของภาษา 2.) ท่วงทีลีลาของวัจนะภาษา และ 3.) การสื่อความหมายของถ้อยคำ

■ สภาพแวดล้อมของภาษา

ภาษาทุกภาษาจะมีสภาพแวดล้อมของตัวเอง การบรรยายของอาจารย์ในห้องเรียน การเทศน์ของพระในวัด สิ่งเหล่านี้ย่อมมีสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการใช้ภาษาที่ต่างกัน ภาษาที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับอีกสภาพแวดล้อมหนึ่งก็ได้

เนล โปสต์แมน (Neil Postman, 1966) ผู้เชี่ยวชาญทางภาษากล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมของภาษาประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. บุคคล
2. จุดมุ่งหมาย
3. กฎในการสื่อสาร ที่จะทำให้บุคคลสามารถบรรลุจุดมุ่งหมาย
4. การสื่อสารที่เกิดขึ้นจริงในสถานการณ์นั้น

ตัวอย่างเช่น คนสองคนเดินสวนกัน จุดมุ่งหมายของการสื่อสาร คือเพื่อทักทายกัน คนหนึ่งทักอีกคนหนึ่งว่า “สวัสดี ไปไหนมา” กฎในการสื่อสารครั้งนี้ควรได้รับคำตอบการกล่าว สวัสดี และแสดงความยินดีที่ได้พบกันสั้นๆ แต่หากผู้ใดผู้หนึ่งไม่เข้าใจกฎการสื่อสารครั้งนี้ กลับไปให้รายละเอียดของสถานที่ที่ไปมา ก็จะทำให้การสื่อสารล้มเหลวผิดพลาด เหมือนดัง สุภาษิตของไทยที่กล่าวว่า “ไปไหนมา สามวาสองศอก”

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมทางภาษาบางอย่างก็มีศัพท์เฉพาะที่ใช้กันในแวดวงของผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น เช่น ในกลุ่มตำรวจ พยาบาล นักการเมือง นักวิชาการ ฯลฯ ต่างก็มีภาษาที่ใช้กันในกลุ่มสังคมของตนเอง ซึ่งส่งผลต่อลักษณะของถ้อยคำ และเนื้อหาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันด้วย ดังนั้น สิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางภาษา คือ การใช้ภาษาที่เหมาะสม ด้วยการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมโดยถามตัวเองก่อนทำการสื่อสารว่า ใคร คือผู้ที่กำลังจะสื่อสารด้วย และควรใช้ภาษาและเนื้อหาในลักษณะใดจึงจะเหมาะสม

■ ท่วงทีลีลาของ “วจนภาษา”

ท่วงทีลีลาของ “วจนภาษา” เป็นผลผลิตของการเลือกสรร และเรียบเรียงถ้อยคำ ประโยค ของบุคคลแต่ละคนในการเลือกใช้ถ้อยคำต่างๆ ในการแสดงความคิด และคนเราย่อมมีบุคลิกภาพในการพูดแตกต่างกันในแต่ละคน รวมทั้งในตัวคนๆ เดียวก็ยังมีท่วงทีลีลาแตกต่างกันเองในแต่ละสภาพการณ์ เช่น การสนทนาในหมู่เพื่อนฝูง ย่อมแตกต่างกับการสนทนากับผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

บุคลิกภาพที่สะดุดใจคนเรามีสวนสัมพันธ์กับท่วงทีลีลาการพูดเป็นอย่างมาก เช่น การที่เราเห็นว่าคนนี้เป็นคนหยาบกระด้าง เป็นคนเฉยชา เป็นคนอารมณ์ดี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความฝักใฝ่ในบุคลิกภาพของเขาที่ก่อตัวมาจากวิธีการ หรือท่วงทีการพูดของเขา ดังนั้น ท่วงทีลีลาการพูดจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการทำให้ผู้อื่นกำหนดความรู้สึกนึกคิดของเขาต่อเรา

■ การสื่อความหมายของถ้อยคำ

ถ้อยคำ คือสิ่งที่สังคมตกลงร่วมกันใช้เป็นสัญลักษณ์ ใช้แทนสิ่งของที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมใดๆ การที่กล่าวว่าเรารู้ภาษาใด ย่อมหมายความว่า จะต้องรู้ทั้งความหมายของคำ และการประกอบกันเป็นวลี เป็นประโยค สร้างความสัมพันธ์ของคำ เพื่อให้สามารถอธิบายความคิดความรู้สึกของเราให้ผู้อื่นรับรู้ได้

การที่จะถ่ายทอดความคิดให้ผู้อื่นรับรู้ได้โดยใช้ถ้อยคำขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้พูดและผู้ฟัง ถ้าต่างมีประสบการณ์ตรงกันก็จะสามารถสื่อสารกันได้ชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่ผู้พูดพูด ผู้พูดจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าตนต้องการสื่อความคิดหรือสื่อความหมายอะไรออกไป จากนั้นคำพูดจึงทำหน้าที่ในการสื่อสารความคิดนั้น ฉะนั้นความเข้าใจในการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ ผู้พูดจะต้องเข้าใจในความคิดของตนอย่างกระจ่างชัด และสื่อความหมายได้ถูกต้อง และผู้ฟังเข้าใจในความหมายที่ผู้พูดสื่อความมาให้

แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาสมรรถภาพในการพูด

เนื่องจากการพูดเป็นพื้นฐานและช่องทางสำคัญของการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคล ดังนั้น ในการพัฒนาสมรรถภาพในการพูดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้ส่งสารหรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น ซึ่งสวานิต ยมาภัย (2526) กล่าวว่า สมรรถภาพในการพูดเป็นผลรวมของ 1.) ความรู้และประสบการณ์ที่ผู้พูดได้สะสมมา 2.) ทักษะในการพูดและการคิด และ 3.) ความเชื่อมั่นในตนเองของผู้พูด โดยมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

■ การสะสมความรู้และประสบการณ์ ซึ่งได้จาก

การอ่าน เป็นช่องทางสำคัญที่สุดทางหนึ่งที่จะทำให้คนเราได้รับความรู้ ข้อมูล และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

การฟัง เมื่อเปรียบเทียบกับ การอ่าน ในวันหนึ่งๆ เรามีเรื่องที่จะต้องฟังมากมาย ความรู้ต่างๆ ไปที่มีอยู่ในสมองของเรามากจะได้อีกจากการฟัง ส่วนความรู้ที่ลึกซึ้งมีหมวดหมู่เนื้อหาเป็นระบบอันซับซ้อนนั้น มักจะได้อีกจากการอ่าน

การสังเกต เป็นวิธีการสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้พบความจริงต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเรา วิธีการที่จะขยายขอบเขตของการสังเกตให้กว้างขวางยิ่งขึ้นนั้น ต้องไม่จำกัดตนเองอยู่ภายในสิ่งแวดล้อมที่คับแคบและซ้ำซาก หรือที่เรียกเป็นสำนวนไทยว่า ต้อง “เปิดหูเปิดตา” ให้มาก

การกระทำ หมายถึง การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะทำให้ได้ความรู้ที่แน่นแฟ้นแม่นยำ

■ ทักษะการพูด และการคิด

คนที่มีความรู้มาก แต่ขาดทักษะในการพูด ไม่สามารถพูดให้คนอื่นเข้าใจได้หรือไม่ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้มีอยู่เป็นอันมาก บุคคลผู้นั้นย่อมทำประโยชน์ให้ผู้อื่น

ได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะเมื่อจำเป็นต้องทำหน้าที่ที่ต้องใช้การพูดเป็นปัจจัยหลักแล้วจะเป็นปัญหา
มาก ในขณะที่เดียวกัน คนที่มีแต่ทักษะในการพูดแต่ไม่มีความรู้ ก็ไม่สามารถใช้ทักษะในการพูดให้
เกิดประโยชน์ที่แท้จริงได้

ทักษะการพูด หรือความคล่องแคล่วชำนาญในการพูดนั้น ประกอบด้วยทักษะ
ย่อยๆ ซึ่งกลมกลืนกัน ที่สำคัญมีดังนี้

- การเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อให้แทนความคิดที่ผู้พูดต้องการแสดงออกให้ผู้ฟังรับรู้
ได้อย่างแจ่มชัด
- การเรียงลำดับถ้อยคำให้ถูกต้องตามระเบียบของภาษา เพื่อให้สื่อสารได้เป็นที่
เข้าใจชัด ไม่เกิดความกำกวมหรือไม่เป็นที่งุนงงแก่ผู้ฟัง
- การออกเสียงถ้อยคำเหล่านั้นให้ถูกต้องตามความนิยมและตามมาตรฐานของ
ภาษา
- การใช้น้ำเสียงให้สื่อความหมายได้ตรงตามเจตนาของผู้พูด
- การใช้ท่าทีประกอบท่าทางประกอบการพูดเหมาะสมช่วยในการสื่อความหมาย
ให้ตรงตามความประสงค์ของผู้พูด
- การสังเกตท่าทีประกอบท่าทางของผู้ฟังให้รู้ได้ว่าในขณะที่กำลังฟังอยู่นั้น ผู้ฟัง
มีความรู้สึกและความต้องการอย่างไร เพื่อจะได้ตัดแปลงเนื้อหา และวิธีพูด
ให้เหมาะกับปฏิกิริยาของผู้ฟัง

ทักษะการคิด เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของการพูด ถ้าขาดสมรรถภาพในการใช้
ความคิดก็ย่อมจะขาดสมรรถภาพในการพูดด้วย และการที่จะนำทักษะการคิดมาใช้ได้นั้น ก็ต้องมี
การประมวลความคิด ซึ่งหมายถึงการรวบรวมความคิด นำมาจัดลำดับให้เป็นระเบียบและ
สมเหตุสมผล โดยหลักทั่วไปของการประมวลความคิด ได้แก่

- ต้องระลึกเสมอว่าเราพูดเพื่อจุดมุ่งหมายอะไร ทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไป และ
จุดมุ่งหมายเฉพาะ
- เมื่อได้จุดมุ่งหมายที่แน่นอนแล้ว ต่อไปคือพยายามหาแง่มุมต่างๆ ที่ควรนำมา
พูดเพื่อให้สนองจุดมุ่งหมายที่คิดไว้
- พยายามนำแง่มุมที่คิดไว้นั้นมาเรียบเรียงจัดลำดับให้เหมาะสมและ
สมเหตุสมผล โดยใช้ดุลยพินิจของเราเองให้มากที่สุด

■ ความมั่นใจในตนเอง

ความประหม่าตื่นเต้น หรือการขาดความมั่นใจในตนเองย่อมบั่นทอนสมรรถภาพในการพูด ดังนั้น ผู้พูดจะต้องสร้างความมั่นใจในตนเอง เพื่อช่วยเสริมสมรรถภาพในการพูดให้เป็นที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

จากแนวทางการพัฒนาสมรรถภาพในการพูดนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการอธิบายภาพรวมของกระบวนการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้

การสื่อสารเชิงอวัจนะ

พฤติกรรมเชิงอวัจนะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการสื่อสารเชิงอวัจนะ ทำให้เรามีความเข้าใจในการสื่อสารที่ปรากฏต่อหน้ากันได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการใช้ถ้อยคำที่สื่อออกมาอย่างไม่เป็นระบบระเบียบ รวมทั้งสามารถเน้นจุดสำคัญของการสื่อสารได้ด้วย เช่น การใช้เสียงสูงต่ำในการเน้นคำพูด เป็นต้น และในบางครั้งการสื่อสารเชิงอวัจนะยังอาจมีอิทธิพลเหนือถ้อยคำที่พูด เช่น ในกรณีที่การสื่อสารทั้งสองชนิดปรากฏขึ้น แต่มีความขัดแย้งกัน ผู้ฟังอาจไม่เชื่อคำพูดนั้น ดังนั้น จึงมีมิติที่น่าสนใจในพฤติกรรมเชิงอวัจนะด้านต่างๆ ดังนี้

1. รูปลักษณ์และการแต่งกาย ได้แก่ ลักษณะรูปร่างและการแต่งกายของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาผู้รับสาร ซึ่งสามารถสื่อและสร้างความหมายแก่ผู้ฟังได้แทบทั้งสิ้น
2. พฤติกรรมของเสียง กล่าวได้ว่า พฤติกรรมของเสียงหรือคุณภาพของเสียง มีผลกระทบต่อบุคลิกภาพ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดได้แก่ ความดังของเสียง เสียงเป็นสิ่งที่สามารถใช้เรียกร้องความสนใจจากผู้ฟังได้ หรือเสียงที่เปล่งออกมามากๆ นั้น จะถูกตัดสินว่าเป็นการแสดงความก้าวร้าว เป็นต้น
3. อากัปกิริยาท่าทาง ส่วนประกอบของท่าทาง การวางตัว การเคลื่อนไหวของทุกส่วนในร่างกาย ล้วนเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการสื่อสาร ผู้เชี่ยวชาญได้ศึกษาเกี่ยวกับอากัปกิริยาท่าทางของคนเรา และประมาณไว้ว่าร่างกายของมนุษย์เรานั้นมีอากัปกิริยาต่างๆ ถึงพันท่า และมีความหมายด้วย การวิจัยชี้ให้เห็นความสำคัญในจุดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงกิริยาอาการนั้นมีความหมาย เช่น การเอนตัวไปข้างหน้าแสดงความอบอุ่น เป็นต้น ดังนั้น อากัปกิริยาท่าทางมีส่วนช่วยเสริมข้อมูลข่าวสาร ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ส่งออกไปมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น
4. การแสดงออกทางใบหน้า พบว่าการแสดงออกทางใบหน้านั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แวดล้อมอยู่ สิ่งสำคัญของการแสดงออกทางใบหน้า ได้แก่ สายตาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เป็นต้น

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จะสามารถสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชาวบ้านนั้น ต้องมี “ความสามารถทางการสื่อสาร” ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาในองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารแล้ว สามารถแยกได้เป็น 2 มิติ คือ

- **เป็นผู้รับสาร (Receiver)** โดยการแสวงหา และการจัดการข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นกระบวนการขาเข้าของกระบวนการสื่อสาร (Input) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ นำไปเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา ตัดสินใจ และการนำข้อมูลข่าวสารไปใช้
- **เป็นผู้ส่งสาร (Sender)** ซึ่งเป็นกระบวนการขาออกของกระบวนการสื่อสาร (Output) โดยการนำข้อมูลข่าวสารที่ผ่านขั้นตอนการแสวงหา และจัดการแล้วมานำเสนอ ถ่ายทอด เพื่อให้เกิดผลตามความประสงค์ ตามกลวิธีการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

แนวคิดการเสริมสร้างทักษะทางการสื่อสารกับชาวเขา

ในการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือนักพัฒนา จะเข้าไปพัฒนาชุมชนชาวเขา กะเหรี่ยงได้นั้น นักพัฒนาจะต้องเรียนรู้ทักษะทางการสื่อสารด้วย เพื่อจะได้สร้างความไว้วางใจ ความคุ้นเคยแก่ชาวเขาเหล่านั้น เพราะเมื่อพวกเขาเกิดความสนิทสนม คุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หรือนักพัฒนาแล้ว การที่จะให้ความรู้ การอบรมต่างๆ ก็จะเป็นไปโดยง่าย ซึ่งมีวิธีการดังนี้ (ชนวนดี บุญลือ, 2531)

การสร้างควมคุ้นเคย

ในการจัดฝึกอบรม หรือถ่ายทอดความรู้ ความคิดใหม่ที่จะเป็นประโยชน์กับชาวเขานั้น สิ่งที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ต้องการมากที่สุดคือ ความสนใจและการมีส่วนร่วมของชาวเขา เริ่มด้วยความสนใจที่จะเข้าร่วมประชุมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ดังนั้น การเริ่มต้นติดต่อสื่อสารกับชาวเขาควรเริ่มด้วยการสร้างความสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวเขาและชาวเขาด้วยกันเอง เพื่อขจัดความขัดแย้ง ความไม่รู้จักกันออกไป เมื่อเกิดความรู้จักมักคุ้นกันแล้ว ความรู้สึกยินดีที่จะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันก็สามารถเกิดขึ้นได้ การสร้างความคุ้นเคยนี้ควรกระทำทันทีที่เข้าไปปฏิบัติงานในท้องถิ่นและในการประชุมอบรม และสะสมเรื่อยๆ ไป

ในการสร้างความคุ้นเคยนี้ สามารถทำได้โดยการแนะนำให้รู้จักกันทั้งเจ้าหน้าที่เอง และ ชาวเขา สร้างความเป็นกันเองโดยการซักถามปัญหาแต่ละคน ในเรื่องที่เบาๆ หรือการจัดกิจกรรม สร้างความคุ้นเคย เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ไม่ทำให้เกิดความเครียด หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่จึง เริ่มชี้แจงถึงกิจกรรมต่อไป รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร หรือการอบรมในครั้งนั้น

การทำความรู้จักชาวบ้าน/ชาวคะหริ่ง และหมู่บ้านที่ปฏิบัติงาน

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาเฉพาะด้านอื่นๆ จำเป็นต้องรู้จักชาวเขา และหมู่บ้านที่เข้าไปปฏิบัติงานเป็นอย่างดี

1. ขั้นตอนในการทำความรู้จักชาวเขาและหมู่บ้าน ที่ปฏิบัติงานอยู่มีดังนี้ คือ

1.1 สังเกตและศึกษาคนในหมู่บ้าน แล้วพยายามอธิบายลักษณะนิสัยของคนใน หมู่บ้าน เริ่มต้นด้วยคนๆ เดียวก่อน แล้วศึกษาคนอื่นๆ อีกหลายๆ คน เช่น เป็นคนขี้อาย ดื้อดึง มีความเป็นมิตร หรือไม่เป็นมิตร ช่างพูด ช่างซักถาม กระตือรือร้นในอาชีพการงาน ขยันขันแข็ง เกียจคร้าน เกรงในศาสนาหรือความเชื่อ อดอยาก ยากจน มีหนี้สิน มีเงินเก็บ สุขภาพแข็งแรง อ่อนแอ ทศนคติต่อเรื่องบางเรื่องที่เป็นประเด็นหรือปัญหาที่เราเกี่ยวข้องด้วย

1.2 เมื่อศึกษาลักษณะนิสัยของคนหลายๆ คน แล้วทำให้นำลักษณะนิสัยของคน ทั้งหมดมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของคนทั้งหมู่บ้าน ในขั้นนี้เราจะได้ภาพเฉพาะของ บุคคลบางคน และภาพรวมของคนในหมู่บ้าน รวมทั้งสามารถวินิจฉัยทัศนคติต่อเรื่องบางเรื่อง โดยเฉพาะทัศนคติเกี่ยวกับการพัฒนา ว่ามีทัศนคติเชิงลบ บวก หรือกลางๆ ในเรื่องนั้น การศึกษา ลักษณะนิสัยต่างๆ ไป และทำที่ทัศนคติที่มีต่อเรื่องต่างๆ เราจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ความสามารถของคนในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา หรือการแก้ปัญหาของเขาเองด้วย

1.3 การค้นหาปัญหาของคนในหมู่บ้าน ซึ่งกระทำได้ไม่ยาก ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหานี้ ศึกษาได้จากการสังเกตและพูดคุยกับชาวเขาแล้วจดบันทึกไว้ พยายามศึกษาวิถีแก้ไขของชาวเขาว่า เขาแก้ไขปัญหาของเขาเองอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็สมมติว่าปัญหาของชาวเขานี้เป็นปัญหาที่ ตนเองประสบแล้วคิดว่าถ้าตนเองเป็นเช่นนี้จะแก้ไขปัญหอย่างไร แล้วนำมาเปรียบเทียบกับ วิธีทางที่ชาวเขาแก้ไข ในตอนนี้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะต้องศึกษาปัญหาและวิธีการแก้ไขตาม ความสามารถหรือศักยภาพที่ชาวเขามีอยู่ คือดูว่าด้วยทรัพยากรต่างๆ เท่าที่มีอยู่ และสภาพของ หมู่บ้านอันเป็นเงื่อนไขที่จะกำหนดแนวทางแก้ปัญหานั้นเป็นอย่างไร การแก้ปัญหาก็จินตนาการ ขึ้นใช้ได้หมู่บ้านหรือไม่ เพียงใด หรือเราสามารถแก้ไขปัญหาก็ดีกว่าชาวบ้านเอง เพราะ ชาวเขามีความจำกัดทางความรู้ในการแก้ไขปัญหาดตนเอง คือเขาอาจมองปัญหาและการแก้ไขของ ตนเองแคบไปหรือเป็นเพราะเขามีความวิตกกังวล ความสับสนและมีความรู้สึกว่ามีทางแก้ไขได้ จึงหมดความกระตือรือร้น หรือถ้าเราเองมีจินตนาการในการแก้ไขปัญหาก็เกินความสามารถของ ชาวเขา เราก็ต้องปรับวิธีการแก้ไขให้สามารถกระทำได้โดยพยายามให้พบกันครึ่งทาง

สิ่งสำคัญของขั้นตอนที่ 3 นี้ คือ การหาวิธีการแก้ไขปัญหาซึ่งเราต้องแก้ไขตามอัตราภาพของชาวเขาผู้ประสบปัญหา พยายามเข้าใจความยากลำบาก ปัญหาหรืออุปสรรคของเขา คือเอาใจเขามาใส่ใจเรา และดูว่าในพื้นที่นั้นมีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหา หรือการพัฒนา เช่น ความสะดวกในการคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ ซึ่งจะต้องดูความเป็นไปได้ของการแก้ไขนั้น และนโยบายของรัฐในเรื่องนั้นด้วย

1.4 ข้อมูลที่ควรสำรวจเพื่อรวบรวมไว้ประกอบการพิจารณาแก้ไขปัญหา หรือสร้างกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านที่เราปฏิบัติงานอยู่ก็คือ ข้อมูลเกี่ยวกับคนในหมู่บ้าน เช่น จำนวนเด็กเล็ก เด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียน วัยรุ่น วัยทำงาน คนแก่ในหมู่บ้าน เพศ ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ การศึกษา ระดับการอ่าน-เขียน จำนวนบุตรในครอบครัวหนึ่งๆ การดำเนินชีวิตประจำวัน เวลาว่าง ความสนใจในการศึกษาอบรม เรื่องที่พูดคุยกันเป็นประจำ ผู้นำในหมู่บ้าน ผู้ตัดสินใจหลักในครอบครัว บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว ข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์มากในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน

การที่ต้องศึกษาปัญหาและข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้านอย่างละเอียดถี่ถ้วน ก็เพราะผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่คิดว่า การเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านสักระยะหนึ่ง และได้รู้จักทักทายกับคนในหมู่บ้านนั้น เรารู้จักหมู่บ้านและชาวเขาเพียงพอแล้ว คิดว่าเราทราบปัญหาและความสนใจของชาวเขาอย่างถูกต้องแล้ว ทั้งๆ ที่บางทีเราทักทายหรือเขาไปเองว่าสิ่งนั้นคือปัญหาของเขา เพราะการเรียนรู้ ตลอดจนการคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ของเราซึ่งเป็นบุคคลภายนอกกับคนในชนบทส่วนใหญ่จะต่างกัน แม้แต่คนในครอบครัวเดียวกันยังยากที่จะทราบความสนใจ ทศนคติต่อเรื่องต่างๆ ที่แท้จริงของสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ซึ่งไม่ใช่ของง่ายเลยที่เราจะทราบปัญหาหรือความสนใจที่แท้จริงของคนอื่นๆ ได้ ถ้าไม่ทำการศึกษา และการศึกษานั้นใช้เวลานาน และต้องทำการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

2. วิธีการค้นหาปัญหาที่แท้จริง

2.1 เยี่ยมเยียนและพูดคุยกับผู้นำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ครู พระ เจ้าหน้าทีอื่นๆ ที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้าน

2.2 เยี่ยมเยียนครอบครัวของคนในหมู่บ้าน เยี่ยมเยียนผู้เจ็บป่วยในบ้าน ใช้การสังเกตโดยขอใช้หรือขอยืมของบางอย่างภายในบ้าน

2.3 พุดคุยกับผู้ใหญ่ในบ้านที่แวะไปเยี่ยมเยียนหรือทักทาย หรือพูดคุยในไร่ นาที่เขาทำงานอยู่ หรือที่ใดก็ได้ที่สามารถพูดคุยกันได้พักหนึ่ง โดยการถามสารทุกข์สุกดิบ และความ เป็นไปในครอบครัว

2.4 สังเกตผู้คนที่เราพบเห็นในสถานที่ต่างๆ สังเกตเรือที่เขาสนทนากัน สังเกตการกระทำหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน สุขภาพอนามัย อาหารการกิน นิสัยในการเปิดรับสื่อต่างๆ สุขภาพ และการแต่งกายของเด็กๆ เป็นต้น

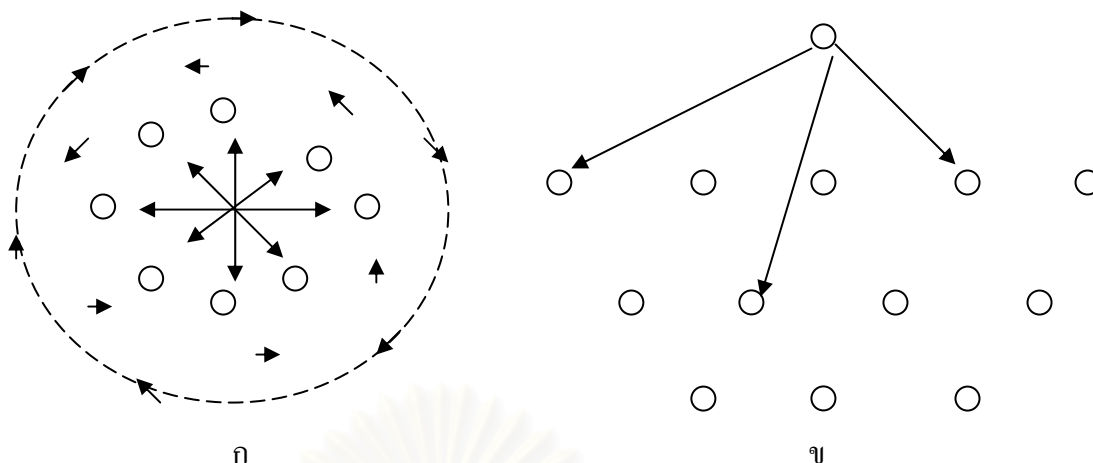
2.5 รวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสตรี แม่บ้าน พ่อบ้าน เพื่อการแนะนำตนเองให้เป็นที่รู้จักของคนในกลุ่ม เสนอตัวเองในการช่วยเหลือหมู่บ้าน หรือช่วยแก้ไขปัญหามาของเขา เสนอแนะให้เขาได้รู้จักจัดระดับความรุนแรงของปัญหาต่างๆ สังเกตการใช้ไหวพริบและสติปัญญาในการแก้ไขปัญหามาของชาวบ้าน

ปัจจัยที่สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชาวเขา

ปัจจัยที่ทำให้ชาวเขาสนใจใคร่เรียนรู้ มีดังนี้

1. **ความสนใจ** ถ้าคนสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โอกาสในการเรียนรู้มีมาก
2. **ประสบการณ์** คนเราสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากถ้ามีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ
3. **ความสัมพันธ์** คนเราจะยอมรับปฏิบัติตามสิ่งใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอด ถ้าเขาสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งใหม่นั้น กับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
4. **การแก้ไขปัญหา** คนเราจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันของเราเป็นประจำ ความคิดใหม่ที่นำเสนอในรูปของการมอง ปัญหาและการแก้ไขจะทำให้เราเรียนรู้ และเพิ่มทักษะในการแก้ไขปัญหาของตัวเองด้วย
5. **การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น** คนส่วนใหญ่สามารถและชอบถกเถียงปัญหา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการถกปัญหาและความคิดเห็นทำให้คนเรามีโอกาสเรียนรู้วิธีการค้นปัญหาและวิธีการแก้ไขด้วยตนเอง เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เมื่อได้ถกปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความคิดใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาจะเกิดขึ้น
6. **การกระทำ** เมื่อคนเราทดลองปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ แล้วการกระทำนั้นสามารถปรับปรุงหรือพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ เขาก็มีโอกาสเรียนรู้ และมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้น และสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ หรือแนวคิดใหม่อื่นๆ ต่อไป ดังภาพหน้า 29

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 การแสดงการเปรียบเทียบโอกาสในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ที่มา : การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชาวเขา หน้า 47

จากภาพ แสดงให้เห็นว่า แบบ ก. ทุกคนมีโอกาสได้พูด แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน ส่วนแบบ ข. มีผู้พูดเพียงคนเดียว การสื่อสารทำได้ไม่ทั่วถึงทุกคน ดังนั้นแบบ ก. เป็นแบบที่ต้องการในการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ เพราะการสื่อสารเป็นไปได้อบอบทิศทาง ส่วนแบบ ข. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เป็นแหล่งสารที่สำคัญเพียงคนเดียว การไหลของกระแสข่าวสารเป็นไปในทิศทางเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นการสอนหรือจัดการฝึกอบรมแบบเก่าไม่เอื้อในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และชักชวนให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือความคิดไม่สามารถผลักดันสอนและหัดกันเรียนได้เหมือนแบบ ก. แบบ ก. สามารถชักจูงให้เกิดการสื่อสารระบบสองทาง (Two-way Communication) ในระหว่างผู้รับสาร ทุกๆ คนจะรู้สึกอยากพูด อยากแสดงความคิดเห็น เพราะทุกๆ คนสามารถพูดกันต่อกับคนที่นั่งเผชิญหน้ากันอยู่หรือนั่งใกล้กัน โดยมีเจ้าหน้าที่คอยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น และสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

7. **ความรู้สึกเชื่อมั่นและผ่อนคลายอารมณ์** คนเรานั้นอยากจะแสดงความคิดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถ้าเขามีความมั่นใจและคิดว่าเขามีความรู้และประสบการณ์เพียงพอในเรื่องนั้น จะต้องรู้สึกว่าจะไม่มีความตึงเครียดในการถ่ายทอดความคิดเห็น และต้องตระหนักว่ายังมีสิ่งที่เขาไม่รู้อีกมากและต้องการเรียนรู้ไปด้วย ในขณะที่เดียวกันเขาก็มีสิ่งที่เขารู้และควรที่คนอื่นจะรับรู้ด้วย ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ส่งเสริมจะต้องสร้างความรู้สึกเชื่อมั่น ผ่อนคลายบรรยากาศที่ตึงเครียดและสร้างบรรยากาศแห่งความสนุกสนานเป็นกันเองในหมู่ผู้ร่วมการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

8. **การใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์** เช่น ภาพ การเล่นเกมส์ การแสดงละครสมมติ และสื่อต่างๆ สื่อเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และแก้ปัญหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ในภาพ การเล่นเกมส์ หรือละคร จะดำรงความสนใจของกลุ่ม

9. **การสร้างคำถามที่มีประสิทธิภาพ** เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักพัฒนาที่ดีจะต้องสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง รู้สึกผ่อนคลายอารมณ์ และมีความรู้สึกสนุกที่จะได้เข้าร่วมการประชุมอบรม แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด แต่การซักถามในระหว่างการฝึกอบรมก็มีส่วนในการสร้างหรือทำลายบรรยากาศดังกล่าว

คำถามมี 3 ชนิด ในการชักชวนให้คนแสดงความรู้สึกความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมคำถามแต่ละชนิดมีจุดมุ่งหมายต่างกัน ในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ดี ควรใช้ผสมกันทั้ง 3 ชนิด คือ

- 1.) คำถามปิด (Closed Question)
- 2.) คำถามเปิด (Opened Question)
- 3.) คำถามโยนลูก (Redirected Question)

9.1 **คำถามปิด** เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบสั้นถูกต้องและแน่นอนเจาะจง มีข้อดีคือสามารถมุ่งเน้นการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในจุดใดจุดหนึ่ง โดยเฉพาะสามารถตรวจสอบท่าทีความคิดเห็นของผู้ตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง และสามารถหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นเรื่องอื่นๆ ที่ไม่ตรงจุดแม้จะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น

9.2 **คำถามเปิด** เป็นคำถามที่สามารถให้คำตอบได้หลายอย่าง และมักเป็นคำตอบที่ค่อนข้างยาว คำถามเปิดมีประโยชน์ตรงที่กระตุ้นให้ผู้ตอบต้องใช้ความคิดและหาคำตอบหลายๆ อัน ทำให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นยาวๆ แต่คำถามเปิดนี้ใช้ได้ไม่บ่อยนักในหมู่คนที่ไม่คุ้นเคยกับการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีหรือกับคนหมู่มาก ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่คุ้นเคยกับการแสดงความคิดเห็น ควรใช้เทคนิคการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการแสดงความคิดเห็นอย่างอื่นก่อนแล้วจึงค่อยๆ ฝึกให้คุ้นเคยกับคำถามเปิด

ในการตั้งคำถามนี้ ผู้ตั้งต้องสบตากับทุกคน พยายามถามให้ทั่วๆ ทุกคนอย่าพุ่งความสนใจหรือพูดกับคนเพียง 2-3 คน เพราะคนอื่นๆ จะเบื่อหน่าย ในขณะที่เดียวกันคนเพียง 2-3 คน จะเกิดความเครียดตลอดเวลา เพราะกลัวถูกถามและต้องใช้ความคิดตลอดเวลา เมื่อถามคำถามแล้ว ให้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ตอบก่อนจึงจะอธิบายคำตอบที่ถูกต้องหรือควรจะเป็น หรือสนับสนุนคำตอบที่ถูกต้อง อาจเสริมความรู้ที่จำเป็นอื่นๆ เข้าไปด้วยก็ได้ แต่ต้องสัมพันธ์กับเรื่องเดิม

9.3 **คำถามโยนลูก** คือคำถามที่มีผู้ถามเจ้าหน้าที่ แต่เจ้าหน้าที่ไม่ตอบเอง แต่โยนคำถามนี้ไปยังคนอื่นๆ ในกลุ่มให้ตอบแทน มีข้อดีตรงที่สามารถสร้างความรับผิดชอบให้กับกลุ่มแทนที่จะเป็นความรับผิดชอบของคนเพียงคนเดียวในการตอบข้อซักถาม ทำให้เกิดบรรยากาศแห่ง

การคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่มีข้อเสียคือ คนที่ถูกโยนลูกอาจไม่มีความพร้อมที่จะตอบ แล้วก็จะรู้สึกอึดอัดไม่สบายใจในการหาคำตอบมาตอบต่อหน้าคนเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามที่ต้องการคำตอบที่แน่นอนหรือความจริงไม่ใช่การแสดงทัศนะของแต่ละบุคคล

การเป็นผู้นำอภิปรายที่ดี

ลักษณะของผู้นำการอภิปรายที่ดี คือผู้ที่นำทิศทางการอภิปรายตรงกับประเด็นปัญหาต่างๆ และประทับประคองให้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มดำเนินไปจนถึงที่สุด การอภิปรายถกเถียงปัญหาที่ดีต้องสามารถทำให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้ทั่วถึงและเต็มที่ ผู้นำการอภิปรายอาจใช้คำถามในการนำอภิปรายและช่วยดำเนินการอภิปรายได้ตลอดรอดฝั่งด้วยความน่าสนใจ คำถามที่ผู้นำอภิปรายใช้ถามต้องสามารถช่วยให้กลุ่มได้

1. ศึกษาปัญหา
2. อภิปรายถึงสาเหตุของปัญหา
3. อภิปรายถึงหนทางแก้ไขที่เป็นไปได้หลายๆ ทาง
4. อภิปรายเพื่อคัดเลือกหนทางแก้ไขที่ดีที่สุด
5. พิจารณาร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหานั้นให้บรรลุได้อย่างดีในที่สุด ผู้นำ

อภิปรายที่ดียังต้องสามารถกระตุ้นให้คนที่ไม่พูดได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สามารถแก้ไขการผูกขาดการพูดแต่ผู้เดียวของผู้ร่วมประชุมบางคนที่ชอบแสดงความคิดเห็น ต้องสามารถควบคุมการอภิปรายให้อยู่ในเรื่องเดิมไม่มีการพูดออกนอกเรื่อง ต้องรู้จักสร้างคำถาม ถ้ามีการขัดแย้งกันระหว่างคนในกลุ่ม ผู้นำการอภิปรายต้องรู้จักแก้ไขสถานการณ์ เช่น โยนคำถามไปให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มให้แสดงความคิดเห็น หรือสร้างความประนีประนอมสามารถให้ข้อมูลที่เป็นการอภิปรายความเป็นจริง เมื่อมีการถกถึงประเด็นปัญหาสำคัญ ผู้นำอภิปรายควรใช้การสังเกต ศึกษาท่าทีและเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะนั้นเพื่อการประเมินผลในท้ายที่สุด และเพื่อวางแผนกิจกรรมการแก้ไขปัญหาคต่อไป

เทคนิคการถ่ายทอดความรู้หรือการเลือกใช้สื่อ

ในฐานะของผู้ทำการสื่อสารหรือถ่ายทอดความรู้ความคิดใหม่ๆ เพื่อความกินดีอยู่ดีของคนในชนบท หรือเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ผู้ถ่ายทอดควรรู้จักเทคนิคการถ่ายทอดข่าวสารความรู้ที่มีประสิทธิภาพและต้องเรียนรู้ธรรมชาติของผู้รับสารนั้นด้วย แล้วนำความรู้ในเรื่องนี้มาประยุกต์ใช้ด้วยกัน คือว่าเทคนิคการถ่ายทอดความรู้วิธีใดเหมาะสมกับลักษณะกลุ่มเป้าหมายของเรา ฟังระลึกไว้ด้วยว่าการถ่ายทอดความรู้ต่างเรื่องต่างวาระย่อมเลือกใช้เทคนิคการถ่ายทอดไม่เหมือนกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับการถ่ายทอดและเรื่องหรือปัญหาที่จะทำการถ่ายทอดเป็นสำคัญ และควรใช้เทคนิคหลายๆ ชนิดผสมกันเช่นเดียวกับที่เรากล่าวว่า การใช้สื่อผสม (Mixed

media) ย่อมดีกว่าการใช้สื่ออย่างเดิยวโดดๆ เช่น การใช้สื่อบุคคลหรือการสื่อสารด้วยการพูด จะมีประสิทธิภาพขึ้นถ้าใช้ร่วมกับการสาธิต การฉายภาพสไลด์หรือการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การเลือกใช้สื่อ การเลือกใช้สื่อควรเลือกใช้ตามวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสารต่างๆ คือ

1. เพื่อการกระตุ้นความสนใจ

- การแสดงหรือจัดนิทรรศการ (Display or exhibit)
- การท่องเที่ยว (Trips)
- การสาธิต (Demonstration)
- การแสดงละครเกี่ยวกับปัญหา (Problem drama)
- การแสดงบทบาท (Role play)
- วิทยุ (Radio)
- โสตทัศนูปกรณ์ (Audio-visuals)
- แผ่นภาพโปสเตอร์ (Poster)
- ภาพพลิก (Flip chart)
- แผ่นกระดาษแข็ง (Flash card)

2. เพื่อดำเนินการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- สร้างคำถาม (Asking questions)
- การแสดงบทบาท (Role play)
- เล่นละครปัญหา (Problem drama)
- ภาพ (Picture)
- การระดมความคิด (Brain storming)

3. เพื่อรับข่าวสารความรู้

- ภาพยนตร์ (Films)
- วิทยุ (Radio)
- โทรทัศน์ (T.V.)
- แผ่นพับ (Pamphlet)
- ภาพพลิก (Flip chart)
- จดหมายข่าว (News letter)
- การบรรยาย (Talk)
- การเยี่ยมบ้าน (Home visit)

- การศึกษาด້วยตนเอง (Self study)
4. การสร้างเสริมทักษะ
 - การสาธิต (Demonstration)
 - ทัศนศึกษา (Field Trip)
 - การประชุมเชิงปฏิบัติการ / การฝึกภาคปฏิบัติ (Workshop / practice)
 - การสอนรายบุคคล (Individual teaching)

การวางแผนการสาธิต

1. หาเหตุผลในการที่จะจัดแสดงการสาธิต
2. หาวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการใช้เพื่อจะได้จัดหาเตรียมไว้
3. ใครคือกลุ่มเป้าหมายในการสาธิต
4. ศึกษาขั้นตอนในการสาธิต สำระสำคัญหรือจุดประสงค์ในแต่ละขั้นตอน
5. วางแผนการติดตามผลการสาธิตนั้น
6. กำหนดวิธีประเมินผลการสาธิต

การวางแผนการบรรยาย

1. เตรียมแผ่นภาพโปสเตอร์หรืออุปกรณ์ประกอบการบรรยายให้พร้อม เพราะภาพจะแสดงข้อมูลข่าวสารได้มากและใช้เวลาสั้นมาก และภาพที่ใหญ่ทุกคนจะมองเห็นทั่วถึง
2. เตรียมแผ่นภาพโปสเตอร์หรือภาพพลิกที่จัดลำดับประเด็นสำคัญที่จะพูด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเรื่องที่จะพูดนั้นไม่เป็นที่คุ้นเคยกับผู้ฟัง การแสดงภาพทำให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น
3. พิจารณาว่าเรื่องที่จะบรรยายถ้าไม่มีการแสดงหรือสาธิตตัวอย่างจะเป็นที่เข้าใจหรือไม่
4. คิดหาวิธีทำให้ผู้ชมผู้ฟังสนใจในเรื่องที่พูด
5. หาวิธีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารวิธีอื่นๆ มาใช้ร่วมกับการบรรยาย เช่น การฉายภาพแผ่นใส คู่มือททัศน์ ตั้งคำถามที่น่าสนใจ ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบ้าง นอกเหนือไปจากการบรรยายแต่เพียงผู้เดียว
6. รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่จะบรรยาย แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นคำบรรยายตามลำดับขั้นตอนของเนื้อหา
7. กำหนดเวลาที่จะใช้บรรยาย พยายามให้สั้นไว้ดีกว่ายาว ถ้าข้อความข่าวสารยาวมาก ต้องพยายามตัดให้สั้นลง หรือวางแผนไว้บรรยายมากกว่า 1 ครั้ง
8. ทำเรื่องย่อหรือโน้ตย่อเฉพาะข้อความสำคัญเพื่อกันลืมในเวลาบรรยายไว้ในกระดาษแผ่นเล็กๆ ที่เราสามารถดูได้เวลาบรรยาย

9. เตรียมตั้งคำถามและเตรียมโสตทัศนูปกรณ์ที่จะใช้เพื่อสร้างความเข้าใจเนื้อหาการบรรยายและสร้างความสนใจให้ผู้รับได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน
10. ใช้ภาษาเฉพาะที่ผู้รับในท้องถิ่นเข้าใจ และใช้ภาษานั้นในพื้นที่ของตน
11. เสียงต้องดังพอและมีความชัดเจน
12. เมื่อจบแต่ละตอนที่สำคัญ ให้ตั้งคำถามข้อความสำคัญเฉพาะตอนนั้น เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้ฟัง ถ้าเกิดมีความไม่เข้าใจ ให้อธิบายด้วยวิธีอื่น
13. ในบทสรุปให้ซ้ำข้อความสำคัญ อย่างถ่ายทอดเรื่องใหม่ๆ ในบทสรุป
14. ตั้งคำถามถามชาวเขาเมื่อจบการบรรยายแล้ว
15. หาพยานหลักฐานมายืนยันสิ่งที่พูด เพื่อประกอบคำบรรยายของเจ้าหน้าที่พัฒนา

การติดตามผลด้วยการไปเยี่ยมบ้าน

การไปเยี่ยมถึงบ้านเป็นวิธีการที่ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชาวเขา ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนแก้ปัญหาใกล้ความจริงมากขึ้น และยังทำให้เราไปเยี่ยมชมผู้ถือเจ้าหน้าที่เป็นเพื่อนมิใช่เป็นเพียงข้าราชการคนหนึ่ง การเยี่ยมบ้านยังเป็นวิธีที่จะแก้ไขปัญหาในการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ ด้วย ทั้งนี้ เพราะในการเข้าร่วมอบรมหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่ละครั้ง มีเพียงบุคคลจำนวนหนึ่งเท่านั้นไม่ใช่ทุกคนจะมีโอกาสเข้าร่วม ดังนั้น ผู้ถ่ายทอดความรู้จึงใช้การไปเยี่ยมบ้านถ่ายทอดความรู้ที่ชาวบ้านต้องการและสนทนาปราศรัย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างไม่เป็นทางการซึ่งทำได้เต็มที่ การไปหาถึงบ้านหลายๆ บ้านทำให้เจ้าหน้าที่สามารถค้นหาบุคคลที่สามารถเป็นผู้นำที่แท้จริงในโครงการพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะได้รู้จักแต่ละครอบครัวได้อย่างใกล้ชิด ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการไปเยี่ยมบ้าน คือ

1. ทำความรู้จักชาวเขา และศึกษาสภาพของปัญหาของเขา
2. เป็นการติดตามผลการประชุมหรือการอบรมต่างๆ เมื่อมีการนัดหมายหรือถูกขอร้องให้ช่วยเหลือในกิจการบางอย่างสืบเนื่องมาจากการประชุม
3. ทำการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ และทักษะที่จำเป็น
4. เพื่อขอความช่วยเหลือในงานของส่วนรวม

อย่างไรก็ตามการเยี่ยมบ้านก็มีข้อเสีย คือ

1. เสียเวลามาก
2. บ้านที่เจ้าหน้าที่มีโอกาสไปเยี่ยมเยือนมีจำนวนจำกัด กระทำไม่ได้ไม่ทั่วถึง
3. การไปเยี่ยมไม่อาจนับได้ว่าวงหน้าเสมอไปว่าเมื่อใดเจ้าของบ้านว่าง หรือสะดวกที่จะมาสนทนาด้วย
4. ครอบครัวที่ไม่ได้รับการเยี่ยมเยือน

จากการศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างทักษะทางการสื่อสารกับชาวเขา ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อชาวบ้านชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง

แนวคิดเรื่องการสื่อสารในการบริหารจัดการ

วินดาร์ และคณะ (Windahl, 1992) กล่าวว่า นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ต่างๆ ดังได้กล่าวในข้างต้นแล้ว เราจะพบว่าบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ปัจจุบัน ได้แก่ การบริหารจัดการในชุมชน การจัดการที่ดิน ต้องคิดถึงองค์กร ระบบ และประสิทธิภาพของคนซึ่งการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีตนั้น ในปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีการสื่อสารอย่างไรในการบริหารจัดการ การรวมกลุ่ม เพื่อโน้มน้าวใจ และชักจูงให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าไม้บริเวณชุมชนของตน

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล (2543) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการสำคัญ กระบวนการหนึ่งในการสื่อสารเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม คือ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) โดยใช้กระบวนการสนทนาโต้ตอบ (Dialogical Process) กันของสมาชิกในชุมชน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคม และดำเนินการร่วมกัน โดยเชื่อว่า การสนทนาโต้ตอบกันของสมาชิกในสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พุดคุยเจรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการและแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกัน เกี่ยวกับชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) กระบวนการเรียนรู้กัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่เหมาะสม และเป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในชุมชน

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล (2543) กล่าวว่า เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม ได้แก่ แนวคิดด้านประชาธิปไตยทางการสื่อสาร (Democratic Communication) ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการ

สนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมว่าจำเป็นต้องดำเนินไปโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น (Right to Communicate) โอกาสในการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to Information) การมีจิตสำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตน การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการปฏิบัติตามทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อกันว่า ปรัชญาการสื่อสารในเชิงประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ดูแล และตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

สกอต เพก (Scott Peck, 1987) ได้เสนอว่า การที่จะเกิดการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนได้ ก็ต่อเมื่อ เกิดภาวะวิกฤตในชุมชน หรือคนในชุมชนเห็นปัญหาร่วมกันในชุมชน แล้วจึงรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมกันแก้ปัญหา และเมื่อปัญหาต่างๆ หมดไป การรวมตัวของคนในชุมชนจะลดลงไปด้วยเช่นกัน แต่เราก็สามารถที่จะสร้างสรรค์การรวมตัวของคนในชุมชนได้ โดยเรียกการรวมตัวในลักษณะนี้ว่า “Community by design” โดย Scott Peck ได้เสนอพื้นฐานในการรวมตัวของประชาชนในลักษณะนี้ไว้ 6 ประการ คือ

1. การมีกระบวนการในการรวมตัว ซึ่งในกระบวนการต่างๆ เหล่านี้จะใช้การสื่อสารเป็นกลไกหลักในกระบวนการต่างๆ
2. มีการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างๆ ที่เข้ามารวมตัวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการรวมตัว และควรมีการสื่อสารที่ดีเป็นพื้นฐานในการรวมตัวกัน
3. มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้คนที่เข้าร่วมได้มีการเรียนรู้เพื่อที่จะนำไปสู่การสนใจเข้าร่วมในที่สุด
4. การรวมตัวกันเป็นชุมชน สามารถที่จะถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้รู้ในวิธีการต่างๆ
5. การสื่อสารในการสร้างชุมชนควรมีการเรียนรู้จากความเคยชิน
6. คนในชุมชนส่วนใหญ่จะรับรู้ว่าการทำตามกระบวนการเข้าร่วมเป็นอย่างไร แต่ถ้าพวกเขาว่าการเข้าร่วมเพื่อไร จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆ ก็ตาม โดยธรรมชาติแล้ว ย่อมต้องมีความคิดเห็นขัดแย้งเกิดขึ้น

ความขัดแย้ง หมายถึง สภาวะที่มีอุปสรรคขัดขวางทำให้บุคคลสองฝ่ายไม่สามารถเกิดการผสมผสานบรรลุปเป้าหมายทางความคิด ความรู้สึก รวมทั้งการกระทำของตนได้ (นิรันดร์ แสงสวัสดิ์, 2528)

อัลเลน ซี ฟิลเลย์ (Alan C. Filley, 1975) ได้สรุปสถานการณ์ที่อาจเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งไว้ในหนังสือ *Interpersonal Conflict Resolution* ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. **ความคลุมเครือของบทบาทหน้าที่ (Ambiguous Jurisdictions)** ความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนเป็นประเด็นหนึ่งที่น่านำมาสู่ความขัดแย้ง
2. **ผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน (Conflict of Interest)** คนแต่ละคนมีความสนใจและต้องการในสิ่งต่างๆ รอบตัวต่างกันออกไป ถ้าต่างได้รับตอบสนองในสิ่งที่ตนสนใจและต้องการปัญหาก็ไม่เกิดขึ้น แต่เมื่อไรตนไม่สามารถทำหรือได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนชอบ ในสิ่งที่ตนต้องการ อันเนื่องมาจากความต้องการของตนขัดแย้งกับผู้ที่อยู่ด้วยกันแล้ว ความไม่พอใจและความขัดแย้งมักจะเกิดขึ้น
3. **อุปสรรคทางการสื่อสาร (Communication Barriers)** คนที่มีการสื่อสารระหว่างกันและกันน้อย หรือไม่มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เนื่องมาจากถูกจำกัดหรือแยกจากกันด้วยเวลา หรือหน้าที่ก็มักเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันได้ง่าย ทั้งนี้เพราะการขาดการปฏิสัมพันธ์กันและกัน ทำให้เกิดทัศนคติต่อกันในเชิงลบ
4. **ความขัดแย้งเกิดขึ้น เนื่องจากความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (Dependence of one party)** ความขัดแย้งมักทวีมากขึ้นหรือเกิดได้ง่ายขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่เป็นอิสระ ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่นด้วยความจำเป็น จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ และไม่พอใจ เมื่อคนที่ตนพึ่งพาอาศัยนั้น ไม่สนองความต้องการของตน
5. **การแบ่งแยกหน่วยงานในองค์กร (Differentiation in Organization)** องค์กรมีการแบ่งแยกหน่วยงานย่อยๆ ลงไปเป็นจำนวนมากเท่าไร ความขัดแย้งก็มักเกิดมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการแบ่งย่อยลงไปมักเป็นปัญหาด้านความคลุมเครือของบทบาทหน้าที่ในด้านการสื่อสารระหว่างกันและกัน อีกทั้งเป็นปัญหาด้านสายงาน การบังคับบัญชา ฯลฯ เกิดความแตกแยกแบ่งพวกพ้องตามหน่วยงาน

จากการศึกษาถึงผลของพฤติกรรมความขัดแย้งชี้ให้เห็นว่า ภายใต้การสื่อสารที่มีเงื่อนไขของความขัดแย้ง การสื่อสารจะกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันตัว ใ้บังคับ และมีการควบคุมพฤติกรรมระหว่างกันอย่างสูง การแก้ปัญหาด้วยวิธีการสื่อสารจึงจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยอาจทำในลักษณะการปรึกษาหารือ และการไกล่เกลี่ยโดยสื่อกลาง ซึ่งแต่ละวิธีมีเอกลักษณ์เฉพาะดังนี้ (อิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2534)

1. **การปรึกษาหารือ** วิธีนี้เป็นวิธีที่ทั้งสองฝ่ายเผชิญปัญหาาร่วมกันและร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยไม่ต้องผ่านสื่อกลาง เพื่อหาข้อตกลงที่เป็นที่พอใจและยอมรับของทั้งสองฝ่าย โดยทำความตกลงกันด้วยเหตุผล ปราศจากความรู้สึกและอารมณ์เข้าไปเกี่ยวข้อง
2. **การไกล่เกลี่ย** ตกลงโดยผ่านสื่อกลาง วิธีนี้เป็นวิธีที่ต้องอาศัยทักษะความสามารถของสื่อกลางที่ทั้งสองฝ่ายให้ความไว้วางใจในการเจรจาไกล่เกลี่ย ตัวกลางจะต้องมีความสามารถในการควบคุมสถานการณ์การสื่อสารไม่ให้มีการโต้แย้งกันด้วยอารมณ์ ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามประนีประนอมคู่ขัดแย้งให้หันเหไปตามแนวทางที่ต้องการ โดยไม่ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจว่าเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ในการขจัดปัญหาความขัดแย้งนี้ จูดิท ดอว์เยอร์ (Judith Dawyer, 1997) ได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภายในกลุ่มว่า การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพต่อเมื่อใช้การสื่อสารแบบ 2 ทิศทาง (Two-way Communication) และได้ระบุถึงขั้นตอนต่างๆ ที่คล้ายคลึงกันกับวิธีข้างต้น 5 ขั้นตอน คือ

1. ให้สมาชิกร่วมกันระบุถึงปัญหา และสาเหตุ
2. สอบถามรายละเอียด
3. ร่วมกันออกความคิดเห็น
4. หาทางแก้ปัญหาร่วมกัน
5. ตัดสินใจแก้ปัญหาร่วมกัน

ดังนั้น วิธีการจัดการในการขจัดปัญหาความขัดแย้งที่เสนอต่างเป็นความพยายามร่วมกันของคู่ขัดแย้งในการลดปัญหาหรือแก้ไขสถานการณ์ความคับข้องใจอย่างเป็นระบบ โดยใช้การสื่อสารเป็นตัวกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเรื่องของการเจรจาต่อรองก็นับเป็นวิถีทางที่ดีในการขจัดความขัดแย้งให้หมดไป

ดีน และปีเตอร์ (Dean and Peter, 1993) ได้ระบุถึงวิธีการเจรจาต่อรอง สามารถกระทำได้ใน 3 รูปแบบ คือ

1. การเจรจาแก้ไขปัญหา โดยการตกลงร่วมกัน ซึ่งจะมีฝ่ายที่เป็นกลางมาร่วมในการตัดสินใจด้วย
2. การเจรจาแก้ไขปัญหา โดยให้ฝ่ายที่เป็นกลางเป็นผู้ตัดสินใจ
3. การเจรจาแก้ไขปัญหา โดยให้ทั้ง 2 ฝ่ายที่ขัดแย้งกันมาทำความตกลงร่วมกัน

การเจรจาต่อรองแก้ไขปัญหา เป็นการที่คู่กรณีพยายามแสวงหาข้อตกลง ด้วยการชี้แจง แสดงเหตุผลที่เหมาะสม เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็นด้วยและยอมรับ ในการเจรจาต่อรองที่ประสบผลสำเร็จนั้น ทั้ง 2 ฝ่ายต้องเจรจาต่อรองกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ (Bargaining in Good Faith) การเจรจาต้องมีทั้งให้และรับ ไม่ควรมีการยื่นคำขาดว่าฝ่ายหนึ่งต้องให้เท่านั้นเท่านั้น หรือให้คำตอบแต่เพียงว่าให้หรือไม่เท่านั้น และการเจรจาแก้ไขปัญหามีคนกลางเป็นผู้ช่วยทั้ง 2 ฝ่ายที่กำลังขัดแย้งกันอยู่ ได้ปรึกษาเจรจาทำความเข้าใจหรือทำความเข้าใจกัน โดยเน้นหลักการยินยอมพร้อมใจ คือพยายามทำให้ทั้งสองฝ่ายตกลงกันด้วยความสมัครใจ

ประชุม โปธิกุล (2536) กล่าวว่า จุดเน้นในการแก้ปัญหาคือความขัดแย้งให้เน้นที่การตั้งเป้าหมาย การฟังการให้ข้อมูลย้อนกลับ และทักษะการพูดชวนเชื่อและกระบวนการแก้ไขปัญหามองอาจไม่เกิดขึ้นถ้าสมาชิกในชุมชนไม่เกิดความรู้สึกว่าเป็นปัญหาร่วมกัน และยอมเกี่ยวข้องกับระดับความรุนแรงของปัญหาที่มีผลต่อการเกิดความรู้สึกว่าปัญหาควรได้รับการแก้ไข

สมิต สัจฉกร (2540) ได้ให้ความเห็นว่า การฟังและการให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ความผิดเพี้ยนของการสื่อสารทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นบ่อยๆ ประโยชน์ของการฟังทำให้การติดต่อสื่อสารมีความเข้าใจกันมากขึ้น การให้ข้อมูลย้อนกลับจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงด้วยกันทั้งผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ลดความผิดเพี้ยนของการสื่อสาร

แนวคิด เรื่อง ชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน

คำว่า “ชุมชน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2540 หมายถึง หมู่ชนหรือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

คำว่า “ชุมชน” นี้ ศัพท์ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Community” ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน โดยที่สมาชิกในกลุ่มร่วมกันดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนตั้งหน่วยทางสังคมที่มีการปกครองตนเองโดยยึดถือคุณค่า และความผูกพันร่วมกัน

องค์ประกอบของชุมชน (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์, 2533) ได้แก่

1. ด้านกายภาพ ได้แก่ การมีเขตพื้นที่ที่แน่นอน สำหรับกลุ่มใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการมีสาธารณสมบัติใช้ร่วมกัน เช่น วัด โรงเรียน ตลาด ฯลฯ
2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนรวมของกลุ่มร่วมกัน
3. ด้านการเมือง ได้แก่ การจัดระบบการปกครองตนเองภายในกลุ่ม รวมถึงการจัดการป้องกัน และแก้ไขความขัดแย้งภายในกลุ่ม
4. ด้านสังคม ได้แก่ การยึดถือคุณค่า ขนบธรรมเนียม ประเพณีร่วมกัน และการมีทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน
5. ด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน และเชื้อชาติ

อมรา พงศาพิชญ์ (2547) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม” คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรม หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ในสังคมเดียวกันทำความตกลงกันว่า จะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดจึงเหมาะสม ข้อตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่ง เราอาจเรียกระบบที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงในความหมายแล้วว่า ระบบสัญลักษณ์ ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว จึงสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด เมื่อมนุษย์เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม มนุษย์ก็รู้ว่าอะไรคือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และส่วนใหญ่มนุษย์จะรู้ว่าอะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมาก

เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมในสังคมเราอาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1.)วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบ ความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และ 2.)วัฒนธรรมทางด้านวัตถุเป็นต้นว่า อาคารบ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรมต่างๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งใช้เป็นประจำทุกวัน การแบ่งพิจารณาวัฒนธรรมในสองลักษณะที่กล่าวมานี้จะทำให้เราสามารถพิจารณาวัฒนธรรมทั้งหมด ได้

ครบถ้วนอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง วัฒนธรรมทั้งหมดก็คือสิ่งที่ครอบงำชีวิตมนุษย์ ทั้งในชีวิตประจำวันและทั้งในโอกาสพิเศษที่มนุษย์เราจำเป็นจะต้องใช้ชีวิตผิดแปลกไปจากวันธรรมดา แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การแบ่งวัฒนธรรมออกเป็นวัฒนธรรมนามธรรมหรือระบบสัญลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ กับวัฒนธรรมรูปธรรมหรือวัฒนธรรมประเภทวัตถุ จะเป็นการแบ่งที่แยกกันได้อย่างเด็ดขาด การแบ่งในลักษณะที่ว่าเป็นการแบ่งเอาความสะดวกในการพิจารณาวัฒนธรรมเท่านั้น ตามความเป็นจริงวัฒนธรรมประเภทวัตถุ สามารถสื่อความหมายและมีลักษณะเป็นระบบสัญลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้

เมื่อวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น และมิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ ก็ย่อมจะหมายความว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ และจะต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังนั้นการที่สมาชิกของสังคมตกลงกันว่าจะใช้ร่วมกัน มนุษย์ที่อยู่คนละสังคมย่อมจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน เพราะในเมื่อต่างกลุ่มต่างตกลงกันเอง ข้อตกลงของแต่ละกลุ่มก็ย่อมจะไม่เหมือนกัน และวัฒนธรรมของสังคมจึงไม่เหมือนกัน อาจจะมีบางส่วนที่คล้ายกัน และบางส่วนที่เหมือนกัน แต่เมื่อรวมเป็นระบบสัญลักษณ์แล้ว จะพบว่าสังคมที่ต่างกันจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน ซึ่งก็คือ วัฒนธรรมชุมชน นั่นเอง

นอกจากนี้ จากทฤษฎีว่าด้วยรูปลักษณ์ของวัฒนธรรม รุธ เบนดิคท์ (Ruth Benedict, 1934) และ มาร์กาเรต มีด (Margaret Mead, 1928) (อ้างใน ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, 2547) ได้สรุปว่า รูปลักษณ์ของวัฒนธรรมจะสอดคล้องกับบุคลิกของสมาชิกของสังคมนั้นๆ และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในแต่ละสังคม จะหล่อหลอมนิสัยใจคอของสมาชิกของสังคมในลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการที่ใช้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2529) กล่าวว่า ขบวนการวัฒนธรรมชุมชน เป็นขบวนการในการสร้างความเคารพและยอมรับในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในฐานะที่เท่าเทียมกัน ไม่ดูถูกวัฒนธรรมกัน และเป็นขบวนการที่เน้นการประสานความร่วมมือกับคนภายนอก และได้เสนอแนวทางในการทำงานวัฒนธรรมชุมชนไว้ว่า

1. ต้องทำงานที่เน้นการพัฒนาแบบกลุ่ม ร่วมมือช่วยเหลือกัน เพื่อคงความเป็นชุมชนไว้
2. จะต้องเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้น ด้วยการหันกลับไปเน้นเรื่องของการประสบการณ์ร่วม
3. จะต้องมีการผลิตซ้ำ หรือต่อยอดจิตสำนึก ผ่านปัญญาชนท้องถิ่น นักวิชาการ นักพัฒนา คนเฒ่า คนแก่ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป

4. จะต้องมีกรรวมกลุ่ม รวมตัวกันของชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เพื่อเป็นสื่อกลางในการต่อรอง
5. จะต้องมีประสานงานทางด้านวัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน และกับคนอื่น ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้
6. ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษามิให้ทำลายล้างธรรมชาติ

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2538) มองว่าวัฒนธรรม โดยแบ่งแยกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

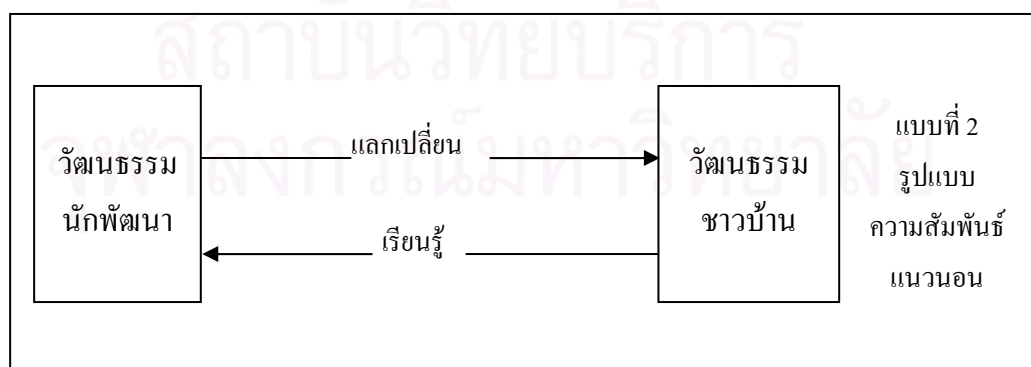
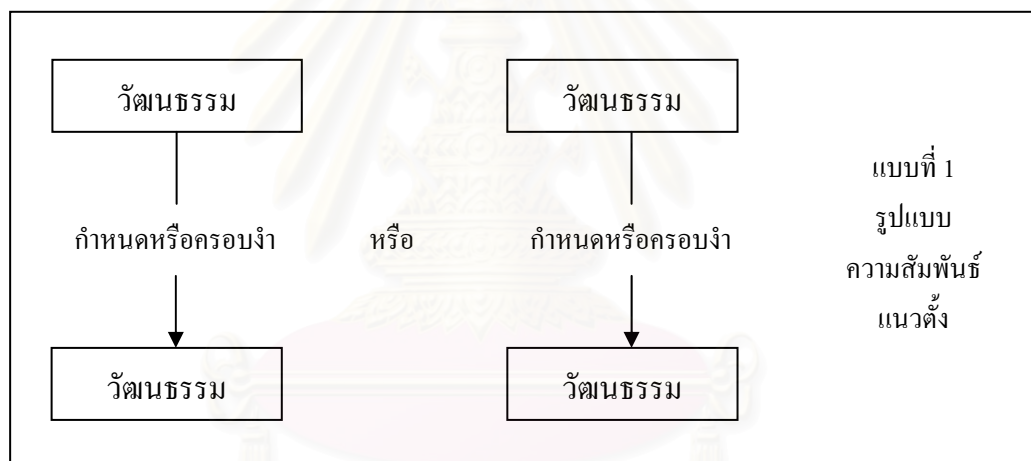
1. ส่วนที่เรามองเห็นได้ เป็นส่วนของวัฒนธรรมที่เรามักเข้าใจกันทั่วไป สามารถสัมผัสจับต้องได้ เช่น การประกอบพิธีกรรม กล่าวว่ เราอาจจะเรียกส่วนนี้ว่าเป็นส่วนของ “รูปแบบ” ของวัฒนธรรมเป็นส่วนที่เราสัมผัสจับต้องได้ ทว่าเราจะหยุดอยู่เพียงแค่นี้ไม่ได้ เพราะจากรูปแบบที่เรามองเห็นแต่ต้องได้นั้น เราจำเป็นจะต้องขุดลึกลงไปส่วนเป็น “ราก” ที่อยู่ใต้ดิน
2. ส่วนที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ ต้องใช้การคิดไตร่ตรองวิเคราะห์จึงจะเข้าใจ ส่วนที่อยู่ใต้ดินนั้น ได้แก่ ระบบคิด ระบบคุณค่า ซึ่งเราอาจจะเรียกว่าเป็นส่วนที่เป็น “เนื้อหา” ของวัฒนธรรม

ฉะนั้น เวลาที่เรามองเห็นการทำพิธีกรรม จากสิ่งที่มองเห็น เราจะต้องคิดพิจารณา ไตร่ตรองและวิเคราะห์ลงไปหาสิ่งที่เรามองไม่เห็นได้ด้วยตา ให้สามารถสัมผัสได้ด้วยปัญญาและจิตใจ กล่าวคือ มีคุณค่าอะไรอยู่เบื้องหลัง วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวแทน ต้องการสื่อความหมายใด เช่น ความเสียสละความรักเพื่อนมนุษย์ ความเมตตากรุณา ความสมณะ ความอ่อนน้อมถ่อมตน หรือเป็นตัวแทนคุณค่าของความเห็นแก่ตัว เออหยิ่ง ฟุ้งเฟ้อ ไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่เป็นอยู่ เป็นต้น

ตรงนี้มีความสลับซับซ้อนเล็กน้อย กล่าวคือ ในคนแต่ละกลุ่มย่อมมีวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยรูปแบบและเนื้อหาของตนเอง เปรียบเสมือนนกก็มีวัฒนธรรมของนก ปลาก็มีวัฒนธรรมของปลา ส่วนที่เป็นรูปแบบอาจจะดูเหมือนกัน แต่ทว่าส่วนที่เป็นเนื้อหาคุณค่านั้น อาจจะแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในวัฒนธรรมสมัยใหม่ของเราที่มีการเลือกผู้นำหรือตัวแทน ในวัฒนธรรมชุมชนก็มีเช่นกัน แต่คุณค่าหลักที่เลือกนั้นอาจจะต่างกัน วัฒนธรรมสมัยใหม่จะเน้นคุณค่าเรื่องความสามารถ เรื่องประสิทธิภาพ เรื่องความเก่งความเฉลียวฉลาด แต่ในวัฒนธรรมชุมชนนั้น คุณค่าหลักที่ใช้เลือกผู้นำคือ คุณธรรม คุณงามความดี ส่วนความสามารถเก่งกาจนั้นมาเป็นรอง เป็นต้น

ในการทำงานวัฒนธรรมนี้ หากเราไม่ละเอียดลึกซึ้งในการจำแนกแยกแยะ เราก็อาจจะได้มาแต่ “รูปแบบ” โดยขาด “เนื้อหา” เหมือนกับการได้มาซึ่งกระทู้แต่ขาดแก่น เช่น เราอาจจะรู้พื้นรูปแบบของการช่วยกันลงแขก เอามือเอารอง โดยรูปแบบดั้งเดิมนั้นมีคุณค่าพื้นฐานอยู่ที่การร่วมแรงร่วมใจกันโดยสมัครใจ ถ้าหากบุคคลภายนอกไปบังคับให้ชาวบ้านมาร่วมแรงร่วมใจกันอย่างแท้จริง ก็เรียกได้ว่า “เหลืออยู่แต่รูปแบบ โดยปราศจากเนื้อหา” หรือเรียกว่า “เหลือแต่ซากปราศจากชีวิต” หากเป็นการประกอบพิธีกรรมก็เรียกว่า “ทำพอเป็นพิธี” ซึ่งหมายความว่า มีแต่รูปแบบพิธีกรรมเท่านั้น แต่ขาดเนื้อหาคุณค่าสาระของพิธีกรรม

การพบกันระหว่าง 2 วัฒนธรรม ถ้าเป็นการพบกันอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน คือต่างฝ่ายต่างเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน (เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน) ย่อมจะเกิดความเข้าใจและเรียนรู้จากกันและกัน ดังแสดงเป็นแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2 รูปแบบแสดงความสัมพันธ์ของวัฒนธรรม
ที่มา : หนังสือ “เครื่องการทำงาน แนววัฒนธรรมชุมชน”

กรอบความคิดความเข้าใจพื้นฐานสำหรับการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน มีดังนี้

1. วัฒนธรรมของนักพัฒนานั้นอาจจะมีบางส่วนที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชาวบ้าน ดังนั้น ขั้นตอนแรกของการทำงาน คือ การทำความเข้าใจกับรูปแบบ เนื้อหา คุณค่า ความหมาย ระบบคิดที่ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติอยู่
2. วัฒนธรรมในส่วนที่มองไม่เห็น เช่น คุณค่าต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมนั้น ย่อมต้องการสิ่งที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้มารองรับ หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า บรรดาคุณค่าต่างๆ ที่เคยมีอยู่ในวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นความรักเพื่อนมนุษย์ ความสมณะ ถ่อมตน ฯลฯ คุณค่าเหล่านี้จำเป็นต้องมีเงื่อนไขความจริงทางด้านวัตถุมารองรับ ตัวอย่างเช่น คุณค่าเรื่องความเคารพในบรรพบุรุษที่สืบทอดได้ด้วยการทำพิธีไหว้ผีปูดานั้น พิธีดังกล่าวจะประกอบได้ก็ต่อเมื่อยังมีศาล มีผู้ประกอบพิธี หากตัวศาลถูกรื้อถอนออกไปหรือไม่มีผู้ประกอบพิธีกรรมเสียแล้ว โอกาสและเงื่อนไขที่จะสืบทอดคุณค่าที่มีอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนก็ย่อมจะหมดไปด้วย
3. การทำกิจกรรมทุกอย่างตามแบบวัฒนธรรมของเรา ย่อมให้ความรู้สึกคุ้นเคย คล่องตัว ไม่แปลกแยก อันจะส่งผลมาถึงเหตุผลข้อที่สองคือ การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ในกิจกรรมนั้น โดยรู้ว่าเป้าหมายของกิจกรรมนั้นเป็นอะไร (เพราะเราเป็นผู้กำหนดเอง)
4. หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับความเข้าใจวัฒนธรรมก็คือกรอบความคิดที่เราจะใช้ดู เข้าใจและตีความวัฒนธรรมนั้น เราจะต้องมองดูวัฒนธรรมแบบองค์รวม (Totality) หมายความว่าเราย่อมมองดูวัฒนธรรมแยกแต่เฉพาะส่วนย่อยๆ จะทำให้เราไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด

ในการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี” นี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเฉพาะชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง ซึ่งมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาช้านาน และมีวัฒนธรรมในชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมชุมชนนี้ อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีประสิทธิภาพ

แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดในการพัฒนาชุมชน

เออร์วิน แซนเดอร์ (Irwin Sanders, 1958) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน มีความหมาย 4 แบบ คือ กระบวนการ วิธีการ โครงการ และขบวนการ

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่มองเป็นกระบวนการ (Process) มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้า จากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่งตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นกระบวนการที่เป็นกลางและเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีความหมายและเป็นที่ยอมรับในสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงจากภาวะเอกาธิปไตยไปสู่ประชาธิปไตย จากภาวะที่ต่างคนต่างอยู่เป็นทุกคนร่วมมือกัน มีการร่วมมือร่วมใจกันของทุกคนเพื่อให้เกิดสิ่งที่ทุกคนหวังร่วมกันได้

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่มองเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการและวัตถุประสงค์ จึงมีลักษณะเป็นมรรควิธีไปสู่จุดหมายปลายทาง เป็นวิธีการทำงานวิธีหนึ่ง หรือขั้นตอนการดำเนินงานชุดหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยมุ่งทำงานตามภาวะการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามเจตจำนงของผู้ใช้วิธีการนี้ ได้แก่ รัฐบาลองค์กรเอกชนหรือประชาชน วิธีการนี้ถือเป็นกระบวนการที่จะบรรลุเป้าหมายในเชิงบวกหรือลบของชุมชน โดยขึ้นอยู่กับเกณฑ์การตัดสินใจ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุผลสำเร็จ

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่มองเป็นโครงการ (Program) ประกอบไปด้วยวิธีการ และเนื้อหา มีลักษณะเป็นการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกด้าน เช่น การเกษตร นันทนาการ อุตสาหกรรม สาธารณสุขและสวัสดิการ เป็นต้น โดยเน้นกิจกรรมที่ได้ดำเนินงาน

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่เป็นมองขบวนการ (Movement) ซึ่งประกอบไปด้วยโครงการและการเคลื่อนไหวที่มีพลัง ทำให้ประชาชนมารวมตัวกันมีพลังในการคล้อยตามหรือต่อต้านสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การพัฒนาจึงมีการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การจัดตั้งสถาบัน มีองค์การด้วยตนเอง ดังนั้นผู้เข้าร่วมขบวนการจะต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาที่แน่วแน่

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการ และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ให้คำจำกัดความของ “การพัฒนาชุมชน” ไว้ดังนี้

อมร รักษาสัตย์ (2508) ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนระบบที่กระทำการจากเดิม ค่อยๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ที อ่า แบทเทิร์น (T.R. Batten, 1962) กล่าวว่าไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ดีขึ้น การพัฒนานั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้น หรือดีกว่าที่เป็นอยู่ คือให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เอ เอฟ วิลเดิน (A.F. Wileden, 1961) กล่าวว่า การมองการพัฒนาชุมชนในแง่ความเสมอภาคกันระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน และอีกแง่หนึ่งก็อาจเป็น การเปลี่ยนแปลง หรือ ความก้าวหน้าชุดหนึ่ง หรือขบวนหนึ่งตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันที่ได้ตกลงกันไว้

เนลสัน แรมเซย์ และเวอร์เนอร์ (Nelson, Ramsey and Verner, 1960) กล่าวว่า การพัฒนา แสดงถึง การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่คิดว่ามีความปรารถนาน้อยกว่าไปสู่สิ่งที่คิดว่ามีความปรารถนามากกว่า และการพัฒนายังเป็นการกำกับโครงสร้างอย่างสมเหตุสมผล เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายซึ่งชุมชนทราบกันโดยทั่วถึงแล้ว

องค์การสหประชาชาติ (1955) ได้กล่าวว่าการพัฒนาชุมชน หมายถึงกระบวนการซึ่งดำเนินไปโดยการร่วมกำลังของประชาชนเองและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ได้อย่างเต็มที่

ที่ประชุม ณ แคมบริดจ์ (Cambridge)(อ้างในสุวิทย์ ยี่วรพันธุ์, 2512) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าหากว่าประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคการกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2513) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาหรือไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ของชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ และสรุปไว้ว่าการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned Community Change)นั่นเอง

สาย หุตะเจริญ (2509) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชน และความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

กรมการพัฒนาชุมชน (2514) ได้ให้ความหมายว่า “การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น”

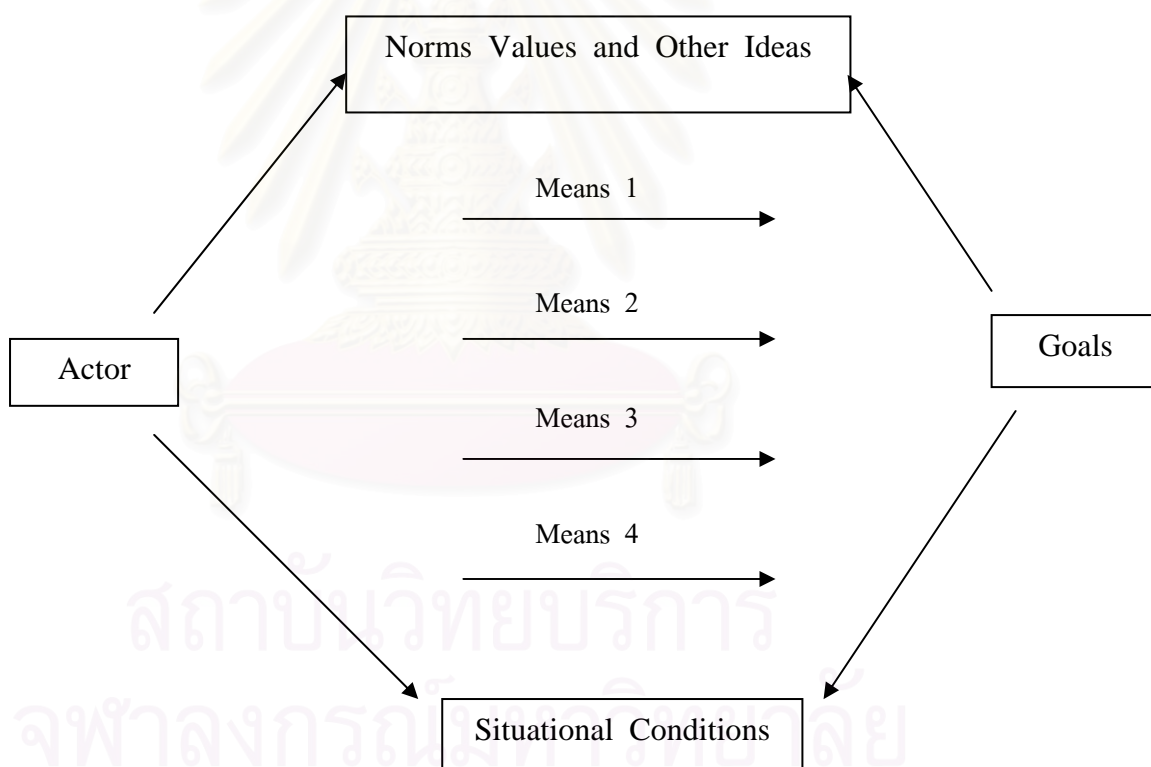
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2529) ได้แบ่งความหมายของการพัฒนาชุมชนออกเป็น 2 ด้าน คือ การพัฒนาชุมชนในความหมายของงาน และในความหมายของหลักและวิธีการทำงาน โดยได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ ดังนี้

- การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “งาน” คือการกระทำให้เกิดสิ่งของต่างๆ หมายรวมถึง การกระทำใดๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของทั้งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้ และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ สร้างทำนบ เขื่อนฝาย สร้างโรงเรียน สถานีอนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชนตลอดจนการพัฒนาจิตใจ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคตินิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชนจนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

- การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “หลัก และวิธีการทำงาน” คือ การที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้างงาน หรือสิ่งของ ถาวรวัตถุ และองค์กรต่างๆ ของประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณา ตัดสินใจร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่เป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเอง กระทำโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียดละยินยอมพร้อมใจกันของประชาชนในการร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากการดำเนิน โครงการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยมีได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทอง แต่หวังผลของงานที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจจะให้ความหมายได้ว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นหลักวิธีการสร้างชุมชนให้มีความเจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชน และความช่วยเหลือของรัฐบาลและเอกชนร่วมกัน”

ทาลคอต พาสัน (Talcott Parsons, 1967) ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) ไว้ว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม และสังคมมีการจัดระเบียบขึ้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ ในสังคมนั้น เขาเสนอว่าการกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบสังคม เพราะการกระทำคือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (Actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (Goals) วิธีการ (Means) และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Orientation) เพื่อขยายความให้กระจ่าง ผู้กระทำหมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์ต่างๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่างๆ ที่ตั้งไว้ สถานการณ์หมายถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมาย และจะดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นๆ และแนวคิดของผู้กระทำหมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่นๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น อันจะสามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 แบบจำลองทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory)

ที่มา : ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น หน้า 37

นอกจากนี้ เกศินี จุฑาวิจิตร (2542) ได้ให้ความเห็นว่าในการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมชุมชนนั้น การทำงานพัฒนา จะต้องวิเคราะห์ชุมชนให้ถ่องแท้ สิ่งที่นักพัฒนาต้องวิเคราะห์ ได้แก่ สภาพความเป็นมาของหมู่บ้านในอดีต สภาพการดำรงอยู่ในปัจจุบัน สัมพันธภาพในส่วนต่างๆ ของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ และค้นหาคุณค่าที่ดีที่ยังดำรงอยู่ และที่สูญหายไปเพื่อนำมาคุณค่าที่ดีของชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาต่อไป

แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

ประมะ สตะเวทิน (2540) กล่าวว่า การสื่อสารในฐานะที่เป็นสายใยของสังคม และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญต่อกระบวนการสังคม ขณะที่กระบวนการสังคมหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม กำลังดำเนินไปได้ หน้าที่สำคัญของการสื่อสารในสังคม คือ หน้าที่ในการให้ข่าวสาร หน้าที่ในการชักจูงใจ และหน้าที่ในการให้ความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุน และขยายงานพัฒนา การสื่อสารในลักษณะนี้ เรียกว่า “การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” การสื่อสารทำหน้าที่เป็นกลไกสังคม ที่จะผลักดันให้สังคมพัฒนาตามเป้าหมายที่วางไว้

การสื่อสารสามารถจำแนกรูปแบบการสื่อสารได้ในหลายลักษณะตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาที่แตกต่างกันไป ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบของการสื่อสาร 4 ลักษณะคือ

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร
2. จำแนกตามลักษณะการใช้
3. จำแนกตามสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร
4. จำแนกตามการไหลของข่าวสาร

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

การสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัย หรือแสดงความคิดเห็น จึงไม่มีปฏิริยาย้อนกลับจากผู้รับสาร การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะเป็นเส้นตรงจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารโดยตรง ปราศจากการคำนึงถึงปฏิริยาโต้กลับจากผู้รับสารทำให้ปริมาณของข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) จากผู้รับสารมีน้อยหรือไม่มีเลย

การสื่อสารในลักษณะนี้จะออกมาในรูปของนโยบาย แผนงานคำสั่งต่างๆ ของผู้บริหารหรือผู้นำ โดยผ่านสื่อชนิดต่างๆ เช่น เสียงตามสาย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยส่วนใหญ่แล้วการสื่อสารแบบทางเดี่ยวมักจะเกิดขึ้นกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ที่มีการเสนอข่าวสารสู่ประชาชนฝ่ายเดียว

ในกระบวนการนี้ การสื่อสารจะมีบทบาทเป็นทั้งตัวบ่งชี้ ระดับขั้นตอนความทันสมัยพัฒนาของสังคม และเป็นเครื่องมือในการพัฒนา (Tool of social change) และเนื่องจากแนวคิดเรื่อง “การพัฒนา” จาก Dominant Paradigm นี้ มีความเชื่อว่า ความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาจะมีอยู่ในหมู่ข้าราชการหรือนักวิชาการด้านการพัฒนาเท่านั้น บุคคลเหล่านี้จึงจำต้องถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวไปให้แก่ประชาชนในชนบทที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจดังกล่าว ดังนั้นแบบจำลองของการสื่อสารที่นำมาใช้จึงเป็นแบบจำลองที่เรียกว่า Transmission Model อันเป็นแบบจำลองของการสื่อสารที่เน้นการไหลของข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเพียงทางเดียว (One-way) โดยผู้ส่งสารมีความตั้งใจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในฝ่ายผู้รับสาร (Cause-effect) แต่เพียงฝ่ายเดียว (linear) ประสิทธิภาพผลของการสื่อสารแบบนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณการเปิดรับข่าวสาร (Media Exposure) ของฝ่ายผู้รับสาร หากมีการเปิดรับข่าวสารบ่อยครั้ง แนวคิดใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาก็จะถูกถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐไปยังประชาชน

การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) หมายถึงการสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสารทางหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วก็ส่งข้อมูลข่าวสารตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วยอีกทางหนึ่ง จึงเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สามารถรับและส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีโอกาสเปิดให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อข้องใจหรือข้อสงสัย ต่างมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะตอบสนองกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน การสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารจะให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาโต้กลับ (Feedback) ของผู้รับสาร

ทั้งนี้การสื่อสารแบบสองทางมีผลทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการให้ความสำคัญต่อการสื่อสารกลับ (Feedback) นั้น เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้รับสารและผู้มีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร โดยไม่มีฝ่ายใดมีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง (เสถียร เขยประทับ) ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างดี

2. จำแนกตามลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่คำนึงถึงบทบาทหน้าที่ และตำแหน่งระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารเป็นสำคัญ ตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประกาศแจ้งนโยบาย คำสั่งปฏิบัติงาน เป็นต้น

การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) หมายถึง การสื่อสารกับบุคคลอื่นโดยไม่พิจารณาถึงตำแหน่งหน้าที่ และมีได้ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ แต่เป็น

การสื่อสารที่เกิดขึ้นจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่า การสื่อสารในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน

3. จำแนกตามสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

การสื่อสารแบบใช้ถ้อยคำ หรือแบบวจนะ(Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารที่อาศัยคำพูด (Words) หรือตัวเลข (Number) เป็นสัญลักษณ์ของข่าวสาร สัญลักษณ์นี้อาจเป็นในรูปของภาษาพูด ภาษาเขียน หรือภาษาทางคณิตศาสตร์ก็ได้ เพื่อใช้ในการสื่อความหมายให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายได้อย่างชัดเจน และตรงตามกับผู้ส่งสารต้องการ ลักษณะการสื่อสารแบบวจนะนี้ ได้แก่ การสนทนา การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึก การประกาศข่าวสาร การประชุม เป็นต้น

การสื่อสารแบบไม่ใช้ถ้อยคำ หรือแบบอวจนะ(Non- Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารโดยปราศจากคำพูด แต่แสดงออกทางท่าทาง สีหน้า การเคลื่อนไหวส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายตามธรรมชาติของคน ซึ่งแต่ละบุคคลก็สื่อสารกับบุคคลอื่น โดยมีความหมายเฉพาะของตนเอง ซึ่งทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าเราอยู่ในสภาพเช่นใด เช่น การสั่นศีรษะแสดงถึงการปฏิเสธ การพยักหน้าแสดงถึงการเข้าใจ หรือเห็นด้วย เป็นต้น

ทั้งนี้การสื่อสารทั้งแบบวจนะ และการสื่อสารแบบอวจนะ ต้องดำเนินควบคู่กันไป เพื่อให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพ เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

4. จำแนกตามการไหลของข่าวสาร การสื่อสารในลักษณะนี้ แบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ

การสื่อสารตามแนวตั้ง(Vertical Communication) โดยแบ่งออกเป็น

การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-down หรือ Downward Communication) หมายถึง การส่งข่าวสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งสูงกว่าลงมายังตำแหน่งที่ต่ำกว่า โดยออกมาในรูปของนโยบาย แผนงาน ประกาศ เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารรูปแบบนี้จะทำให้ผู้รับสารที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าไม่เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ขาดความริเริ่ม คอยรับฟังคำสั่งอยู่เสมอ หลีกเลี่ยงการตัดสินใจ และไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up หรือ Upward Communication) หมายถึง การส่งข่าวสารจากผู้ส่งสาร ซึ่งอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่ต่ำกว่า ขึ้นไปสู่ผู้รับสารซึ่งอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่สูงกว่า ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของสังคมได้ติดต่อสื่อสารกัน โดยมีทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างเท่าเทียมกัน การสื่อสารรูปแบบนี้จะออกมาในลักษณะของการประชุม

ปรึกษาหารือ การสัมมนา เป็นต้น ทั้งนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเสริมสร้างให้มีความคิดสร้างสรรค์ และทำให้สมาชิกทุกส่วนของสังคมนั้นมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่

การสื่อสารตามแนวนอนหรือแนวราบ(Horizontal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีระดับหรือมีตำแหน่งที่เสมอกัน ใกล้เคียงกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง การสื่อสารรูปแบบนี้จะช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน และเป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม

จากรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการสื่อสารทางเดียว ก็คือ การสื่อสารจากบนลงล่าง ส่วนการสื่อสารสองทางก็คือ การสื่อสารทั้งจากบนลงล่าง และจากล่างขึ้นบน ทั้งนี้การสื่อสารจากบนลงล่างหรือจากล่างขึ้นบน อาจใช้รูปแบบการสื่อสารอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ในขณะที่เดียวกันระหว่างการสื่อสารอาจใช้รูปแบบการสื่อสารทั้งวัจนะ และอวัจนะควบคู่กันไปก็ได้

การสื่อสารที่เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาอย่างแท้จริง ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (วิภาวี ธีรสุวรรณ, 2546)

1. ต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร

ประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้รับสาร และผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน และผลิตเนื้อหาของสื่อ จะเห็นได้ว่าในขณะนี้การเผยแพร่ข่าวสารเพื่อการพัฒนาให้แก่ประชาชนในชนบทไม่ว่าโดยสื่อมวลชนใดๆ ผู้ทำหน้าที่ส่งสารคือผู้กำหนดกิจกรรมการสื่อสารว่า จะเกิดขึ้นที่ไหน อย่างไร เมื่อไร และด้วยความถี่เท่าใด โดยผู้รับสารไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใดเลย นอกจากนี้ ผู้รับสารมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับสารซ้ำในจุดที่น่าสนใจหรือที่มีความสลับซับซ้อน แม้สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งผู้รับสารสามารถอ่านซ้ำได้นั้น มักไม่เหมาะสมกับชาวชนบทที่มีระดับการอ่านเขียนต่ำ เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่ต้องเน้นเทคโนโลยีหรือเทคนิคที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจสารตามความต้องการและตามความสะดวกของตน ถ้าประชาชนสามารถเข้าใจสาร สามารถเลือกเวลาสถานที่ และความถี่ที่จะรับสารแล้ว ก็น่าเชื่อว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ต้องเป็นการผลิตในท้องถิ่น

ปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประสบความสำเร็จคือ เนื้อหาของสื่อมวลชนควรได้รับการจัดทำขึ้นในท้องถิ่น เนื้อหาที่ผลิตในท้องถิ่นจะเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงและเข้ากับสภาพของผู้รับสาร

การผลิตสื่อ ต้องเริ่มจากสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ และต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนมี และสอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน เป็นเหมือนวัคซีนป้องกันปัญหาการพึ่งพาและการครอบงำจากภายนอก นอกจากนี้ การกระทำได้กล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของประชาชนในท้องถิ่น

3. ต้องสนับสนุนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักพัฒนา

ปัจจุบันในสังคมไทยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในชนบทน้อยมาก และคงไม่สามารถเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ วิธีเดียวที่จะแก้ปัญหานี้ได้คือ การให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ทำงานให้หนักขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ การนำเทคนิคและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมวลชนมาใช้สนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

4. ด้านมนุษยธรรม

การสื่อสารต้องมีคุณธรรม หมายความว่า การสื่อสารและการใช้สื่อต้องถือเอา “คน” เป็นเป้าหมาย มิใช่เอาเทคโนโลยีหรือผลกำไรเป็นเป้าหมาย

5. ด้านคุณค่า

การสื่อสารและการใช้สื่อ ต้องช่วยให้ประชาชนเชื่อมั่นในระบบคุณค่าดั้งเดิมอันดีงามที่ตนมีอยู่ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงอันใด การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าเดิม

6. ด้านการสร้างใจ

การใช้สื่อต้องช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจปัญหา และสภาพแวดล้อมของตนเอง คนในชุมชนจำเป็นต้องรู้ว่าเหตุใดหมู่บ้านของตนจึงแห้งแล้ง ทั้งที่ในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ การรู้สาเหตุที่แท้จริงนั้นเป็นก้าวสั้นๆ ก้าวหนึ่ง แต่เป็นก้าวที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

7. ด้านความเป็นชุมชน

การใช้สื่อ จะต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของ “ความเป็นชุมชน” อย่างแท้จริง และในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น แต่ก่อนเรามีธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มุ่ง

ส่งเสริมบำรุงให้สมานฉันท์ทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชน ให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น เช่น งานบุญพระเวส งานเลี้ยงกลอง งานแข่งเรือ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ในยามที่ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งประสบความทุกข์ยาก ปัจจุบันเมื่อเรามีการสื่อสารมวลชนที่ทันสมัยแล้ว การสื่อสารนั้นก็ควรจะถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างสมานฉันท์ในหมู่ประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า หลักการที่สำคัญของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็คือ การที่ประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอน โดยมีใช่เป็นแต่เพียงผู้รับสารเท่านั้น และที่สำคัญที่สุด การสื่อสารต่างๆ เหล่านี้จะต้องยึด “คน” เป็นเป้าหมาย

เมื่อการพัฒนาเปลี่ยน การสื่อสารเพื่อพัฒนาก็เปลี่ยนไปด้วย สำหรับการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดเรื่อง การพัฒนา และเรื่อง การสื่อสาร นั้น เจ เซอร์เวย์ (J. Servaes, 1996 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543) ได้ประมวลข้อสรุปของการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นวิชาการ ดังนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการพิจารณาเรื่องการพัฒนาการสื่อสารแบบ Positivist-Instrumentalist (มองการพัฒนาในลักษณะเครื่องมืออย่างหนึ่ง) ซึ่งมักจะใช้ตัวบ่งชี้การพัฒนา/การสื่อสารแบบเชิงปริมาณ มาเป็นแนวทัศนะแบบมีปทัสถาน (Normative standpoint) ที่มองว่าการพัฒนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการวางมาตรฐานบางอย่างให้แก่สังคมและชีวิตมนุษย์ โดยเน้นวิธีการดำเนินการและวิธีการศึกษาที่มีลักษณะเชิงคุณภาพและเชิงโครงสร้าง มิใช่แค่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งเท่านั้น
2. เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการให้คำนิยามการพัฒนาที่เคยกำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาเอาไว้ว่าเป็นสากล ใช้ได้กับทุกสังคม และสามารถจะคาดเดาล่วงหน้าได้ว่า จุดหมายปลายทางของแต่ละสังคมจะไปถึงตรงไหน มาสู่การให้คำนิยามใหม่ที่ว่า “การพัฒนาเป็นกระบวนการที่โยงโยอย่างแยกไม่ขาดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมแต่ละสังคม ซึ่งมีจุดหมายปลายทางและทิศทางที่แตกต่างกันอย่างไม้อาจจะคาดเดาอนาคตได้ทั้งหมด
3. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสูตรสำเร็จสูตรเดียวของการพัฒนา ตามแบบอย่างตะวันตก มาเป็นแนวทางการพัฒนาที่หลากหลาย
4. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นแต่เฉพาะปัจจัยภายในสังคม (Endogenism) เช่น ความล้ำหลังของโลกที่สาม มาสู่การให้ความสนใจกับปัจจัยภายนอกสังคม (Exogenism) เช่น การ

เอาเปรียบจากประเทศที่พัฒนาแล้ว แล้วคลี่คลายมาเป็นการให้ความสนใจกับความสัมพันธ์อย่าง โยงใยระหว่างปัจจัยภายในสังคมกับระดับโลก (Globalism)

5. เป็นการเปลี่ยนแปลงหน่วยของการวิเคราะห์ที่เคยใช้หน่วยของระดับชาติ หรือ หน่วยของระดับโลก มาเป็นการผสมผสานระหว่างหลายๆ หน่วยการวิเคราะห์หลายระดับ รวมทั้ง เกิดหน่วยใหม่ๆ ในการวิเคราะห์ด้วย เช่น ระดับกลุ่มในหมู่บ้าน ระดับหมู่บ้าน ระดับเครือข่าย หมู่บ้าน ฯลฯ

6. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นหนักการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจแค่เพียงมิติเดียว มาสู่มิติที่หลากหลาย รอบด้านทั้งการเมือง สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่า ฯลฯ

7. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการวิเคราะห์ที่มีลักษณะแยกเป็นส่วนๆ (Segmentary) มา สู่ลักษณะการวิเคราะห์แบบองค์รวม และถือเอาปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง (problem-oriented approach) เช่น เมื่อมีการนำรถไถเข้าไปในหมู่บ้าน นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในมิติเศรษฐกิจ แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน (เช่นการลงแขก) ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

8. เป็นการเปลี่ยนแปลงจากยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเพิ่มพูนปริมาณหรือปฏิรูป เช่น การเพิ่มรายได้มาสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและเป็นระดับนโยบาย เช่น การคืน อำนาจให้ประชาชนกำหนดชะตากรรมของชุมชนเอง ซึ่งต้องใช้นโยบายการพัฒนาแบบกระจาย อำนาจ (Decentralisation)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาไปในรูปแบบใดก็ตาม จุดร่วมของทุกกระบวนการพัฒนาต่างก็มีทำที่อย่างเดียวกันต่อเรื่องบทบาทของการ สื่อสารเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ ต่างเห็นความสำคัญและต่างไม่ปฏิเสธที่จะให้การสื่อสารนั้นเข้าไป มีส่วนร่วม และในกระบวนการพัฒนา และอาจจะมียางแนวคิดที่สรุปว่า การสื่อสารนั้นเป็นปัจจัยชี้ ขาดในเรื่องความสำเร็จ/ล้มเหลวของการพัฒนาเลยทีเดียว

กาญจนา แก้วเทพ (2543) กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน มีดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสาร สามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (Interactivity) กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งลักษณะเป็นทางการและไม่เป็น ทางการ ซึ่งสถานะของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะไม่ตายตัว มีการสลับเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) นั้น จะมีทิศทางที่หลากหลาย ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารอาจไหลจากนักพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

นอกจากนี้ ยังอาจใช้เกณฑ์ในเรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่ง คือ “ขอบเขตภายในชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” ทำให้ทิศทางการไหลของข่าวสารมองได้ 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการ และการแสดงออก ซึ่งความเป็นตัวเองของชุมชน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน

3.1 การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์

- ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
- ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร
- ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับกว้าง

3.2 การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสาร อาจกำหนดได้เป็น 3 เป้าหมายย่อย ได้แก่

- เพื่อถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวใจ ได้แก่ ทิศทางจากบนลงล่าง
- เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-expression) หมายรวมถึงแต่ความต้องการจนถึงสิทธิ สักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
- เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

4. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้น และดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

5. หน้าที่ของการสื่อสาร น่าจะประกอบไปด้วย

5.1 หน้าที่ในการแสดงออก (Expression Function) คือ ทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

5.2 หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

5.3 หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) ผู้เข้าร่วมกระบวนการทุกคน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

5.4 หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุง หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหรือชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback)

6. สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน

7. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา

8. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

9. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน หมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน

10. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

จากแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน นี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และปัจจัยในการสื่อสารที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับและร่วมมืออนุรักษ์ป่าไม้

แนวคิดเรื่องสื่อบุคคล และการสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อการพัฒนา

โรเจอร์ส และ เมย์เนน (Rogers and Meynen, 1969) กล่าวว่า “สื่อบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม เช่นเดียวกับ ลาซาร์เฟล และ เมนเซล (Lazarsfeld and Manzel, 1963) ที่กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคลมีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นการสื่อสารที่มีความเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดได้ง่ายขึ้น การพูดคุยอย่างเห็นหน้าค่าตาในแง่จิตวิทยาแล้วทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับรางวัลอย่างทันที อย่างน้อยที่สุดก็คือ ในด้านการแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อผู้พูด นอกจากนั้นแล้วการสื่อสารระหว่างบุคคลยังเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนาได้เวลาอันรวดเร็ว หากว่าเนื้อหาที่สนทนากันอยู่นั้นได้รับการต่อต้านจากคู่สนทนา”

ประสิทธิภาพของสื่อบุคคล

นอกเหนือจากนี้แล้ว จากรายงานการวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมาก็มีข้อสรุปสอดคล้องกันคือ รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลในลักษณะเห็นหน้าค่าตา หรือเผชิญหน้า เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) มีบทบาทสำคัญต่อการโน้มน้าวใจและชักจูงใจ เพราะเมื่อผู้รับสารเกิดความไม่แน่ใจ ก็สามารถที่จะซักถามหรือขอคำยืนยันจากแหล่งสารได้ทันทีในระยะเวลาอันรวดเร็ว (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542) จึงสรุปได้ว่า สื่อบุคคลมีลักษณะที่เอื้อต่อการชักจูงและโน้มน้าวใจ ดังนี้

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ดำเนินไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ คู่สื่อสารมีความใกล้ชิดกัน ซึ่งกระบวนการกลุ่มสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลได้
2. การสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา หรือเผชิญหน้า เป็นการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้มีการซักถามได้ทันที ทั้งยังสามารถยืดหยุ่นการนำเสนอเนื้อหาได้ หากผู้ส่งสารได้รับการต่อต้านจากผู้ฟัง ก็อาจเปลี่ยนหัวข้อสนทนาได้
3. ผู้รับสารบางคนมีแนวโน้มที่จะเชื่อถือ และยอมรับความคิดเห็น หรือทัศนคติของสื่อบุคคลที่เขารู้จักคุ้นเคย และนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่รู้จักคุ้นเคย

จากการศึกษาทฤษฎี สรุปได้ว่า สื่อบุคคลมีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าว และชักจูงใจ และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารด้วย

ความหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคล

ปรมะ สตะเวทิน (2533) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว (Person – to – Person) กล่าวคือ ทั้งฝ่ายผู้ส่งสาร และผู้รับสาร สามารถที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง ในขณะที่หนึ่ง คนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร คนอื่นๆ จะทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร

การสื่อสารระหว่างบุคคล มีลักษณะเป็นกระบวนการ ดังการสื่อสารที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีลักษณะเด่นชัดในแง่ของกระบวนการที่มีลักษณะเป็นวัฏจักร กล่าวคือ สถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่ใช่กระบวนการที่เมื่อบุคคลผู้หนึ่งส่งสารไปยังอีกผู้หนึ่งแล้ว ก็เป็นอันว่าสิ้นสุดกระบวนการสื่อสาร แต่ตามหลักการแล้ว เมื่อมีการส่งข่าวสารไปแล้ว ย่อมมีผลบางอย่างเกิดขึ้น ผลบางอย่างที่เกิดขึ้นอาจเป็นไปในรูปของปฏิกิริยาตอบกลับต่อข่าวสาร ซึ่งหากเป็นปฏิกิริยาที่ผู้ส่งสารสังเกตเห็นได้ อาจเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารตอบกลับมามาก ทำให้การสื่อสารกลับไปกลับมาเป็นวงกลม อันเป็นที่มาของความต่อเนื่องในการสื่อสาร และความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ช่วยให้การกำหนด หรือควบคุมการสื่อสารเป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ง่ายขึ้น

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารระหว่างบุคคล

โดยทั่วไปเราจะเห็นรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ทั้งในกิจวัตรประจำวันและในการปฏิบัติภารกิจ หน้าที่การงาน ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลมีอยู่ 6 ประการ โดยวัตถุประสงค์เหล่านี้ เราอาจไม่ทราบ หรือตระหนัก หรือตั้งใจ ในขณะที่ทำการสื่อสารอยู่ วัตถุประสงค์ดังกล่าว เดอวิต (Devito, 1968 อ้างในยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2534) ได้แก่

1. เพื่อการค้นพบตัวเอง (To discover oneself)
2. เพื่อการค้นพบโลกภายนอก (To discover the external world)
3. เพื่อการสร้างและดำรงความสัมพันธ์อันดี (To establish and maintain meaningful relationships)
4. เพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม (To change attitude and behaviors)
5. เพื่อการเล่นและความบันเทิง (To play and entertain)
6. เพื่อการช่วยเหลือ (To help)

อย่างไรก็ตาม เป้าหมายหลักโดยทั่วไปของการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบตั้งใจหรือแบบมีการวางแผนล่วงหน้า ได้แก่ 1.) เพื่อค้นหาข้อเท็จจริง หรือเพื่อขอข้อมูล

2.) เพื่อบอก หรือแจ้งให้ทราบ

3.) เพื่อชักชวน หรือโน้มน้าวใจ

และ 4.) เพื่อให้ความเพลิดเพลิน หรือ ความสบายใจ เช่น การสนทนาทั่วไป หรือ การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาบางอย่าง ซึ่งในทางจิตวิทยาเห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ยังมีความสำคัญ และเป็นเป้าหมายหลัก นอกเหนือไปจากที่กล่าวมาข้างต้น คือ เป็นกระบวนการที่สามารถสร้างอิทธิพล ความนึกคิด และเป็นกลไกหรือปัจจัยที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา อันเป็นแนวทางและเป้าหมายหลักสำคัญที่ผู้นำชุมชน นำมาใช้ในการปฏิบัติภารกิจ เพื่อโน้มน้าวและชักจูงให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา (พัชนี เขยจรรยา, 2540)

แนวความคิดในเรื่องสื่อบุคคล และการสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อการพัฒนา นี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้

แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ป่าไม้อาจจะสูญสิ้นหมดลงไปได้ แต่ก็พอจะรักษาไว้หรือป้องกันไว้ให้คงมีอยู่ได้ และสามารถปรับปรุงฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้กลับคืนใหม่ได้ เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าป่าไม้อำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ได้ 2 ทาง คือทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าป่าไม้ได้ถูกทำลายด้วยวิธีการต่างๆ หลายทาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการลักลอบตัดไม้และบุกรุกแผ้วถางป่าอันเป็นการกระทำของมนุษย์ การที่ป่าไม้ถูกทำลายลงไปมากมายเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นเรื่องความเป็นความตายของเราที่จะต้องรักษาป่าไม้ไว้ให้ได้ ด้วยการหาทางป้องกันและปราบปราม เพื่อยับยั้งการบุกรุกทำลายป่าให้หมดสิ้นไปโดยด่วนที่สุด พร้อมกันนั้นก็หาทางส่งเสริมและปลูกบำรุงฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลาย หรือป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนดี เพื่ออำนวยคุณประโยชน์ให้กับประชาชนในชาติ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมได้อีกต่อไป (วัฒนา แก้วกำเนิด, 2530)

นายจิระ จินตบุญกุล (2530) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้ดังนี้

การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างเหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดตลอดไป การอนุรักษ์จึงมิได้หมายถึง การเก็บรักษาแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นลักษณะการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด และมีการฟื้นฟูดูแลรักษาอย่างดี เพื่อให้สิ่งที่มีอยู่นั้นสามารถอำนวยประโยชน์ได้มากที่สุด

ทรัพยากรป่าไม้มีความหมายรวมถึงป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่มีผลสืบเนื่องมาจากป่าไม้ ได้แก่สัตว์ป่า ของป่า ที่ดินป่าไม้ ดินน้ำลำธาร และสภาพแวดล้อมด้านป่าไม้ สิ่งเหล่านี้จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้ (Renewable Resource) และหากได้มีการอนุรักษ์อย่างเหมาะสมก็จะเกิดการทดแทนขึ้นมาใหม่ และสามารถทำการบำรุงรักษาสภาพให้คงอยู่เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อไปได้ โดยไม่มีที่สิ้นสุด

ป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นป่าผืนใหญ่ที่สมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นขนาดต่างๆ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ และมีไม้พื้นล่างอันประกอบด้วย ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย และไม้เถาวัลย์ ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ก็จะสามารถอำนวยประโยชน์ทางตรงอันได้แก่ ไม้ของป่า และผลิตผลป่าไม้อื่นๆ กับประโยชน์ทางอ้อมที่จะมีอิทธิพลต่อ ดิน ลมฟ้าอากาศ ในท้องถิ่น ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพดี มีดินน้ำลำธารที่สมบูรณ์ พร้อมด้วยสัตว์ป่าชนิดต่างๆ อย่างชุกชุม เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้และท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ได้ให้ความเห็นถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ไว้ว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโลกทรรศน์ที่เน้นการขูดรีดทรัพยากรธรรมชาติ เราจะเห็นได้ว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกธรรมชาติถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และมีค่าทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติคือสินค้ำมีไว้สำหรับการพัฒนาและการใช้เพื่อการผลิต โดยมีการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมายหลัก โลกทรรศน์แบบนี้ได้นำไปสู่การทำลายล้างโลกธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ในระยะหลังๆ นี้เอง การล่มสลายของระบบนิเวศได้กระตุ้นให้บุคคลหลายกลุ่มหลายวงการเริ่มมองเห็นความจำเป็นของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในปัจจุบันการพัฒนาและการอนุรักษ์ได้กลายเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากขึ้นในกระบวนการวางนโยบายและวางแผนของไทย

แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดการอนุรักษ์ที่มาจากข้างบนก็ยังเป็นแนวคิดที่แฝงไว้ด้วยการมองประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ โดยมีการคำนึงถึงมิติทางนิเวศบ้าง การอนุรักษ์แบบนี้ต้องการย้ำว่า ทรัพยากรธรรมชาติควรจะถูกใช้อย่างมีเหตุผลเพื่อการพัฒนา ทั้งนี้จะต้องไม่มีการ

ทำลายหรือการกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลัง การอนุรักษ์ในความหมายนี้คือการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเปล่า พร้อมๆ กับการรักษาคุณภาพและประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ได้

แนวคิดการอนุรักษ์ที่มาจากข้างบนคงไม่อาจสร้างความยั่งยืนยาวนานให้แก่การพัฒนาได้ (Sustainable Development) ในภาคปฏิบัติแนวคิดนี้ยังคงเปิดโอกาสให้มีการขุดรีดทรัพยากรธรรมชาติเพื่อแสวงหากำไรต่อไปได้ ดังจะเห็นได้จากนโยบายป่าไม้ของไทย ซึ่งมีทั้งมิติของการอนุรักษ์และการทำธุรกิจต่างๆ ที่ป่าไม้ของเราอยู่ในสถานการณ์ที่วิกฤตที่สุดแล้ว

แนวคิดของการอนุรักษ์ที่แท้จริงและถูกต้อง คงจะต้องมาจากข้างล่าง นั่นคือจากประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นและดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายอย่างหนัก ในแนวคิดนี้ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวงจะได้รับการดูแลด้วยความรัก ความห่วงใย และความเคารพ การสนองความต้องการของประชาชนจะอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การอนุรักษ์แนวนี้จะให้ความสำคัญสูงแก่เรื่องการพิทักษ์รักษา (Preservation) โดยไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ในขณะเดียวกันก็มีการเน้นเรื่องการคุ้มครอง (Protection) โดยไม่ให้มีการทำลายทรัพยากรเนื่องจากการใช้มากเกินไป การอนุรักษ์ที่มาจากข้างล่างเปิดโอกาสให้ระบบนิเวศมีเวลายาวนานพอที่จะสามารถฟื้นฟูตนเองได้

จึงสรุปได้ว่า หากเรายังปล่อยให้มีการวางแผนแนวนโยบายจากข้างบนลงมา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติยังไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง การทำลายธรรมชาติในท้องถิ่นก็ยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งเป็นการกระทบกระเทือนการดำรงอยู่ของประชาชนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มองจากแง่แล้ว ประชาชนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีสิทธิมีเสียงในการร่วมกำหนดแนวนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติระดับชาติด้วย

การพัฒนาแบบยั่งยืนที่เน้นการอนุรักษ์ต้องมีระบอบการเมืองแนวประชาธิปไตยรองรับ ซึ่งเป็นหลักประกันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนท้องถิ่นจะต้องมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง และมีอำนาจเต็มที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะต้องสร้างเงื่อนไขเพื่อส่งเสริมการริเริ่มของท้องถิ่น การจัดองค์กรของพลังท้องถิ่นและการพัฒนาประชาธิปไตยของท้องถิ่น โดยไม่มีการครอบงำจากศูนย์กลางของอำนาจการปกครอง

กรมป่าไม้ (2538) ได้กล่าวถึง “กลยุทธ์รักษาป่าโดยประชาร่วมใจ” ไว้ โดยใช้แนวทางการดำเนินงานด้านบวกในเชิงรุก โดยปรับเปลี่ยนบทบาทของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จากการปราบปรามอย่างเข้มงวดก้าวขึ้นมาเป็นการส่งเสริมและพัฒนานำการปราบปราม และให้ความสำคัญกับราษฎรในพื้นที่ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งการให้ได้รับประโยชน์จากป่า ทั้งนี้ให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรรองรับในลักษณะที่ถาวร เพื่อดำเนินกิจกรรมทางด้านป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมและศักยภาพของแต่ละพื้นที่และความพร้อมของราษฎรในท้องถิ่น

เพื่อให้มีการดำเนินการตามกลยุทธ์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ได้กำหนดมาตรการไว้ ดังนี้

1. มาตรการปรับเปลี่ยนบทบาทเจ้าหน้าที่

- 1.1 จัดให้มีการประชุมระดับผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อรับทราบนโยบาย
- 1.2 จัดให้มีการสัมมนาฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับสนาม ให้มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยต้นน้ำ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไฟป่า หน่วยป้องกันรักษาป่า และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกป่า
- 1.3 จัดให้มีการสร้างจิตสำนึกเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ รวมทั้งผู้ใช้ประโยชน์ป่าไม้
- 1.4 ให้มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นผู้ประสานงานกับกลุ่ม ชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งในการจัดกิจกรรมการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งประสานงานกับฝ่ายต่างๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) จังหวัด วัด โรงเรียน อนามัย หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ
- 1.5 ให้สำนักงานป่าไม้จังหวัด เป็นหน่วยกลางในการประสานและรวมข้อมูลรายละเอียดของการฝึกอบรมสัมมนา ทำทะเบียนผู้เข้าฝึกอบรม องค์กร หมู่บ้านเป้าหมาย โรงเรียนเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย และให้หน่วยงานต่างๆ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ ฯลฯ ที่จะปฏิบัติหรือจัดฝึกอบรมนั้น ส่งรายงานผลเก็บรวบรวมไว้ที่สำนักงานป่าไม้จังหวัด

2. มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มรักป่า

- 2.1 มุ่งเน้นให้ชุมชน “ตระหนักรู้ และเข้าใจด้วยตนเอง” เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในลักษณะพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในหลักการ “ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน”
- 2.2 ปรับเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติ โดยเน้นให้ประชาชนได้มีหน้าที่และบทบาทในการคิด การตัดสินใจที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน การพูดและการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาต่างๆ

ทั้งในด้านการสร้างงานในชนบทและการพิทักษ์ปกป้องสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

2.3 ประสานงานกับผู้นำชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจ และมีความพร้อมที่จะร่วมมือในการสร้างงาน การจัดการและเทคนิคต่างๆ จัดสร้างผู้นำชุมชนให้เป็น “หลัก” หรือแกนนำและเชื่อมโยงแกนนำต่างๆ เข้าร่วมกันเป็นองค์กรเครือข่าย

2.4 สนับสนุนการพูดเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจการตัดสินใจของชุมชน การให้ความรู้หรือการให้การศึกษาแก่ชุมชน โดยเพิ่มการประชุม อภิปราย อบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติต่างๆ ในระดับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการจัดสร้างและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ กิจกรรม การพัฒนาและสิทธิต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้นเองอย่างสอดคล้องกับนโยบายและกฎหมายของรัฐ

2.5 ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมและเผยแพร่แก่ราษฎรในพื้นที่ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านทรัพยากรป่าไม้ จนกระทั่งมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งวิธีการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมเผยแพร่ จะดำเนินการโดยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน จัดนิทรรศการ ประชุมชี้แจง ป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารเผยแพร่และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ

2.6 จัดตั้งชมรม กลุ่ม หรือกรรมการประจำหมู่บ้าน ให้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบร่วมกับทางราชการ เช่น กลุ่มเรารักป่าระดับท้องถิ่น กลุ่มเยาวชนสัมพันธ์ กลุ่มชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ กลุ่มสำนักสงฆ์ กลุ่มประชาอาสารักษาป่า กลุ่มครู กลุ่มสตรี ฯลฯ

2.7 จัดฝึกอบรม สัมมนา และศึกษาดูงานแก่ราษฎรในพื้นที่ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.8 จัดฝึกอบรม สัมมนา และศึกษาดูงานแก่ผู้นำชุมชน ครู พระสงฆ์ นักเรียน นักศึกษา เพื่อเป็นแกนนำในการประสานระหว่างราษฎรในพื้นที่กับทางราชการ ในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้วยการอย่าไปรบกวนป่า

2.9 จัดทำโครงการฟื้นฟูสภาพป่า อันเนื่องมาจากพระราชกระแส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537 พระราชทานแคว้นมลชน 356 คณะ “อย่าไปรบกวนป่า” โดยทำแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรระดับหมู่บ้าน โดยประสานงานภายในกับอำเภอ และสภาตำบล ในแนวคิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้วยการอย่าไปรบกวนป่า

2.10 จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น ส่งเสริมกิจกรรม จัดทำวนเกษตร ป่ากันชน หรือป่าชุมชนและกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ เป็นต้น

2.11 การให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ และรอบๆ พื้นที่ป่าไม้ได้รับประโยชน์จากป่า ซึ่งหากมีข้อขัดข้องในเรื่องนโยบาย ระเบียบ หรือกฎหมายก็จะต้องดำเนินการแก้ไข เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

2.12 ติดต่oprสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และองค์กรภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ราษฎรได้รับประโยชน์จากการจัดที่ดิน ที่อยู่อาศัย และที่ทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งพัฒนาการเกษตรกรรมของราษฎร โดยให้ราษฎรช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก เจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการและร่วมปฏิบัติงานกับประชาชนเป้าหมาย

การปรับเปลี่ยนแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาเป็นมาตรการด้านบวกในเชิงรุก ใช้กลยุทธ์รักษาป่าโดยประชาชนร่วมใจ มีขั้นตอนคือ การปรับความเข้าใจของผู้บริหารระดับสูง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติทุกระดับ ให้มีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของแผนเพื่อปรับทัศนคติจากการใช้วิธีปราบปรามจับกุมอย่างเดียวมาเป็นการทำความเข้าใจ พูดคุย ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น และกำหนดแผนงานที่ชัดเจน เพื่อการปฏิบัติของทุกหน่วยงาน

ทั้งนี้โดยให้ดำเนินการภายใต้กรอบงานเดิม ใช้หน่วยงาน อัตรากำลัง และงบประมาณที่มีอยู่ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2538 เป็นต้นไป โดยปรับรูปแบบการดำเนินงานมาสู่งานด้านการส่งเสริมและพัฒนา และจากมาตรการที่กำหนดไว้ 2 ประการ กล่าวคือ มาตรการปรับเปลี่ยนบทบาทเจ้าหน้าที่ และมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มรักป่านั้น มีวิธีการดำเนินการที่ทุกหน่วยงานจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนบทบาทเจ้าหน้าที่
2. การสร้างจิตสำนึก
3. การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มรักป่า
4. การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มประสานรักป่า
5. การประชาสัมพันธ์
6. ส่งเสริมการควบคุมไฟป่า
7. ส่งเสริมการปลูกป่า
8. ส่งเสริมป่าชุมชน
9. ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ
10. ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบ เพื่อให้สอดคล้องและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน องค์กรทั้งเอกชน และ รัฐบาล ต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบกันอย่างจริงจังและจริงจังในการอนุรักษ์ ซึ่งสรุปเป็นแนวทางได้ ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2541)

1. การกำหนดพื้นที่ป่าไม้ เพื่อความเหมาะสมในการวางแผนอนุรักษ์ (โดยนำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่กำหนดให้ไม้ป่า 40% แบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ 25% และป่า เศรษฐกิจ 15% มาใช้ประกอบ) จึงกำหนดพื้นที่ป่าไม้ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1.1 ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation Forest หรือ Protected Forest) เป็นพื้นที่ป่า ที่รัฐต้องการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ โดยมนุษย์ การใช้ ประโยชน์พื้นที่ป่ากลุ่มนี้จะยอมให้ใช้โดยทางอ้อม (Indirect Benefit) เช่นการท่องเที่ยว นันทนาการ การศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นต้นเท่านั้น จะไม่อนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์ทางตรง (Direct Benefit) อย่างเด็ดขาด เช่น การทำไม้ การเข้าบุกรุกอาศัยหรือทำกิน การล่าสัตว์ หรือ กิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งพอจำแนกป่าเพื่อการอนุรักษ์ได้ ดังนี้

- อุทยานแห่งชาติ
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1
- ป่าชายเลนอนุรักษ์
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
- วนอุทยาน
- สวนพฤกษศาสตร์
- สวนรุกขชาติ
- ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ

1.2 ป่าเพื่อทางเศรษฐกิจ (Commerce Forest หรือ Productive Forest) เป็นพื้นที่ ป่าไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

1.3 ป่าเพื่อชุมชน (Community Forest) หมายถึงพื้นที่ป่าที่กำหนดไว้ให้เป็นป่า ชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนโดยตรง ซึ่งอาจมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนนั้นๆ และจะต้องไม่อยู่ในข้อ 1.1

2. การกำหนดนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จำเป็นต้องมีหรือกำหนดนโยบายตั้งแต่ระดับสูงลงมา เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ สำหรับนโยบายที่เกี่ยวข้องแบ่งเป็น 6 ระดับ (ซึ่งควรจะต้องสอดคล้องกันโดยลำดับ) คือ

- 2.1 นโยบายตามแนวพระราชดำริ
- 2.2 นโยบายป่าไม้แห่งชาติ
- 2.3 นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 2.4 นโยบายของรัฐบาล
- 2.5 นโยบายระดับกระทรวง

2.6 นโยบายของกรมป่าไม้

3. การกำหนดวิธีการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดวิธีการอนุรักษ์จะต้องให้ครอบคลุมและชัดเจน และจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับนโยบาย สามารถปฏิบัติได้ผลบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับตัวทรัพยากรแต่ละแห่ง ความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ โดยทั่วไปที่พอกำหนดได้ ได้แก่

3.1 บทบาทของรัฐต่อการอนุรักษ์ในการบริหารประเทศ รัฐบาลจะต้องจัดความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับแรกๆ เพราะทรัพยากรป่าไม้มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน งบประมาณและบุคลากรจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเพียงพอ

3.2 การวางแผนการอนุรักษ์ มีการวางแผนงานการอนุรักษ์ โดยจัดให้มีการสำรวจข้อมูลทรัพยากรประเภทต่างๆ ข้อมูลของระบบนิเวศน์ของป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ กายภาพ ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ ตลอดจนข้อมูลการใช้ทรัพยากรและที่จำเป็นอื่นๆ ที่ต้องใช้ประกอบการวางแผน

3.3 การป้องกันรักษาพื้นที่ป่า กำหนดให้มีความเข้มงวดในการป้องกันรักษาไม่ให้มีการบุกรุก ลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ เก็บของป่า การจุดไฟเผาป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อนุรักษ์

3.4 การปลูกป่า ให้มีทั้งการปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อทางเศรษฐกิจ (โดยสนับสนุนเอกชน) และการปลูกป่าชุมชน (นอกเขตป่าอนุรักษ์) เป็นต้น

3.5 การเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ให้มีการสำรวจสภาพป่าที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ที่เหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่อนุรักษ์

3.6 การใช้ประโยชน์จากไม้ สมควรพิจารณาการใช้ไม้อย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุดโดยใช้ส่วนต่างๆ ของไม้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ปรับปรุงคุณภาพไม้ เช่น โดยการผึ่ง การอบน้ำยา ทำไฟเบอร์บอร์ด หรือชิพบอร์ดหรือนำวัสดุอื่นผสมกับไม้ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆ

3.7 ส่งเสริมและพัฒนาระบบข้อมูล และการศึกษาวิจัยทางวิชาการป่าไม้ เพื่อให้ได้วิทยากรใหม่ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เช่น ด้านการจัดการป่าไม้ ด้านการอนุรักษ์วิทยา ด้านชีววิทยาป่าไม้ ด้านวนวัฒนวิทยา ด้านวนผลิตภัณฑ์ ด้านวิศวกรรมป่าไม้ ด้านการส่งเสริมการใช้วัสดุอื่นแทนไม้ เป็นต้น

3.8 การส่งเสริมเผยแพร่ให้ข้อมูลให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยยึดแนวทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการประชาสัมพันธ์จูงใจ ให้การศึกษา ให้การสนับสนุนและบริการ โดยใช้สื่อทุกรูปแบบ

3.9 ด้านการจัดระเบียบชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในป่าอนุรักษ์ซึ่งแน่นอนในอนาคตชุมชนจะต้องใหญ่ขึ้น (การเพิ่มประชากรโดยการเกิด) ต้องมีการกำหนดมาตรการให้ชัดเจน โดยการหาที่รองรับและอาชีพที่เหมาะสมและมีคุณภาพ ในกรณียังหาที่รองรับไม่ได้ ให้กำหนดมาตรการควบคุมอย่างเข้มงวดจนกว่าจะหาพื้นที่รองรับและอาชีพที่เหมาะสมได้

3.10 จัดให้มีการพัฒนาบุคลากร องค์กรเพิ่มขีดความสามารถ ปรับปรุงปรับเปลี่ยนทัศนคติและบทบาทเจ้าหน้าที่ให้ใช้มาตรการเชิงรุกในการรักษาป่า

3.11 สนับสนุนให้เอกชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน ตั้งกลุ่มหรือชมรมอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยนำไปเป็นกรอบความคิดในการศึกษา กลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ แก่ชาวบ้านกะเหรี่ยง ในหมู่บ้านแม่กะบุง ว่าสอดคล้องไปแนวทิศทางการเดียวกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยได้แยกเป็น

1. งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องชุมชน และชาวเขา
2. งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้

งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องชุมชนและชาวเขา

จิราพร ขุนศรี (2541) ได้ศึกษา พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร การติดต่อกับสังคมภายนอก และทัศนคติกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ของชาวเขาเผ่าอาข่า พื้นที่ดอยแม่สลอง อ.แม่จัน- อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร การติดต่อกับสังคมภายนอก และทัศนคติ กับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่า ในพื้นที่ดอยแม่สลอง อ.แม่จัน- อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย พบว่าพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับ การติดต่อกับสังคมภายนอก ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่า, การติดต่อกับสังคมภายนอก มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต, ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิต มีความสัมพันธ์ กับการเปลี่ยนแปลงชีวิต, พื้นที่อยู่อาศัย ความต้องการมีบุตร ศาสนา และอาชีพที่แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแตกต่างกัน, เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และรายได้แตกต่างกัน มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไม่แตกต่างกัน และตัวแปรที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลง

วิถีชีวิตได้ตามลำดับคือ การนับถือศาสนาพุทธ การประกอบอาชีพทำนา ความต้องการมีบุตร การเปิดรับสื่อวิทยุ ทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การศึกษา เจ้าหน้าที่มูลนิธิ และการเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์

ปณิธา รื่นบรรเทิง (2542) ได้ศึกษา กลยุทธ์การสื่อสาร อันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาของชุมชนมุสลิมกุฎีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา และมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ศึกษาสภาพความจริงในการสื่อสารที่ใช้อยู่ในชุมชน ศึกษาพัฒนาการของการสื่อสารอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนและกิจกรรมควบคู่ไปด้วย ซึ่งได้พบว่าวิวัฒนาการของชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะของการก่อตัว ระยะเริ่มต้นการพัฒนา และระยะที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาสามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ ปัจจัยภายในชุมชน คือ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะทางกายภาพ และแนวความคิดการพัฒนาของคนในชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ ความเจริญเติบโตของสังคมเมือง และการได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรภายนอกชุมชน

การใช้สื่อของชุมชนจะประกอบด้วย สื่อที่ใช้ภายในชุมชน คือสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อชุมชน และสื่อมวลชน โดยสื่อหลักที่ใช้คือสื่อเฉพาะกิจประเภทหนังสือเวียน และสื่อที่ใช้ภายนอกชุมชนคือ สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งสื่อที่ได้ใช้ในการติดต่อสื่อสารกับชุมชนภายนอกคือ สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายราชการ หรือจดหมายที่ออกอย่างเป็นทางการ

พัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาของชุมชนใน 2 ช่วงแรกของวิวัฒนาการของชุมชน จะใช้สื่อบุคคลในการสื่อสาร ต่อมาในช่วงแรกที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อบุคคลถูกลดบทบาทไป โดยชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้สื่อเฉพาะกิจ สื่อชุมชน สื่อบุคคล และสื่อมวลชนตามลำดับ

ในส่วนของกลยุทธ์การใช้สื่อทั้งกับทั้งภายในและภายนอกชุมชนนั้น จะใช้สื่อหลายๆประเภทประกอบกัน เนื่องจากลักษณะของสื่อแต่ละสื่อจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน และสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ โดยมีเป้าหมายของการใช้สื่อทั้งภายในและภายนอกชุมชนอยู่ 4 ประการ คือ เพื่อต้องการแจ้งให้ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อต้องการให้ทราบว่ามีการเกิดปัญหาขึ้น เพื่อขอความร่วมมือหรือสนับสนุน และเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆกับชาวบ้านในชุมชน โดยทั้ง 4 ประการจะตอบสนองเป้าหมายหลักคือ ต้องการให้ชุมชนเกิดการพัฒนา

รัชดาภรณ์ ชาญชากริตพงศ์ (2543) ได้ศึกษา การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ศักยภาพของชุมชนในการมีส่วน

ร่วมพัฒนาชุมชน ศักยภาพของนักพัฒนาชุมชนในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชน ช่องทางการสื่อสารงานพัฒนาชุมชนที่เข้าถึงประชาชน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่า ลักษณะทางประชากรของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ และตำแหน่งในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชน ส่วนเพศ อายุ สถานภาพสมรส ภูมิลำเนาเดิม ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน และรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชน

ลักษณะทางประชากรของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และตำแหน่งในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชน ส่วนเพศ สถานภาพสมรส ภูมิลำเนาเดิม ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน และรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชน

การเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน, ศักยภาพของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และศักยภาพของนักพัฒนาชุมชนในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน

งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้

กนกวรรณ มณฑิราษ (2539) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ กับความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของเยาวชนในจังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ กับความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของเยาวชนในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า เยาวชนมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทั่วไปและข่าวสารด้านป่าไม้จากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด และพบว่าเพศที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านป่าไม้จากทุกสื่อ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล แต่ตัวแปรเรื่องอายุและระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีผลต่อการเปิดรับข่าวสารด้านป่าไม้จากสื่อวิทยุและสื่อบุคคล และพบว่าเยาวชนเพศชายและหญิงมีความรู้ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ต่างกัน และมีความตระหนักไม่ต่างกัน ส่วนตัวแปรในเรื่องอายุและการศึกษาที่ต่างกัมนั้น พบว่า มีความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน, พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านป่าไม้ทางสื่อวิทยุ มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่การเปิดรับจากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้

ส่วนเรื่องของความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้ พบว่า การเปิดรับข่าวสารป่าไม้จากทุกสื่อ คือ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้ และยังพบว่า การเปิดรับข่าวสารป่าไม้จากสื่อโทรทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่การเปิดรับจากสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์มากที่สุดกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ นอกจากนี้ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ พบว่า ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่ความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าที่ผ่านมา ผู้ศึกษาได้เน้นทดสอบความสัมพันธ์ของพฤติกรรม的开รับสาร และผู้ส่งสารเป็นหลัก รวมถึงทัศนคติของผู้รับสารต่อสารนั้นๆ ด้วย แต่ยังมีงานวิจัยอีกหลายชิ้นที่ผู้ศึกษาได้มุ่งเน้นรูปแบบกระบวนการ และกลยุทธ์การสื่อสารที่มีต่อผู้รับสาร โดยงานวิจัยได้ศึกษาถึงการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทเป็นสำคัญ สำหรับงานวิจัยของผู้วิจัยชิ้นนี้ก็เช่นเดียวกัน ที่มุ่งศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสาร กระบวนการ และกลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยที่ช่วยเติมเต็มในส่วนของการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ผ่านมา โดยมุ่งศึกษาถึงเทคนิคการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างแท้จริง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้านในหมู่บ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน, ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง และศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง

ในการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ เป็นการศึกษาเชิงลึก (In-depth) เพื่อมุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงต่างๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ จำนวนทั้งสิ้น 25 คนดังนี้

1. กลุ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์

อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

นายคำรัส สุขอร่าม

หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์

นายประกอบ ช่วยศรีนวล

เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า

นายไพศาล ช่างยืนยง

ลูกจ้างชั่วคราว นักวิชาการสิ่งแวดล้อม

นายอัมฤทธิ์ ศิริศักดิ์ไพบูลย์

ลูกจ้างชั่วคราว พนักงานธุรการ

นายสมบูรณ์ ดาวเรือง	ลูกจ้างชั่วคราว นายช่างศิลป์
นางสาวบัณฑิตยา เสียดขุนทด	ลูกจ้างชั่วคราว นักวิชาการเผยแพร่
นายสายชล ยิ้มเหม็ง	พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่สื่อความหมาย
นายมณฑล นุชเครือ	พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่สายตรวจ

2. **กลุ่มเจ้าหน้าที่ราชการอื่นๆ ในพื้นที่หมู่บ้านแม่กระบุง** อาทิ อบต. และอาจารย์ ในหมู่บ้านแม่กระบุง จำนวน 6 คน ประกอบด้วย

นายวุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย	อบต. แม่กระบุง
นายสัญญา โปยกัก	อบต. แม่กระบุง
นายบุญมา เชียงวิราธา	ข้าราชการ ค.ศ. 2 อาจารย์ใหญ่
นางวาสนา นวีรัตน์	ข้าราชการครู (ค.ศ. 1)
นางกรกมล โยคี	ข้าราชการครู (ค.ศ. 2)
นายกิตติศักดิ์ สาระขันธุ์	ข้าราชการครู (ค.ศ. 1)

3. **ตัวแทนชาวบ้าน ในหมู่บ้านแม่กระบุง** จำนวน 11 คน ประกอบด้วย

นายแม่เก็น สวัสดิ์นันททอง	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านแม่กระบุง
นายเล็ก เขียวเหลือง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปราบปราม
หลวงพ่อบิณฑาโร	เจ้าอาวาสวัดบ้านต้นมะพร้าว
นายโพ เขียวเหลือง	กรรมการหมู่บ้าน(ป่าชุมชน)
นายชนะ สิงขร	ปราชญ์ชาวบ้าน
นายจ๊ะเน็งโพ โยคี	ชาวบ้าน
นางสาวกนกพร ขจัดพิษภัย	ชาวบ้าน
นางสาวอรรวรรณ รักชาติ	ชาวบ้าน
นายเสน่ห์ สวัสดิ์ไพรพนา	ชาวบ้าน
นางเพ็ญณี ขจัดพิษภัย	ชาวบ้าน
นางสาวมณฑา สมนึก	ชาวบ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. **แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง** ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า และใช้คำถามปลายเปิด (Opened – ended Question) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งไว้ และยึดหยุ่นประเด็นคำถามตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ โดยอยู่ในกรอบของประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยกำหนดไว้เป็นโครงร่างในการสัมภาษณ์ เพื่อตอบปัญหาการวิจัย ดังนี้

1.1 สภาพทั่วไป และที่มาของความขัดแย้ง

- ประวัติความเป็นมา และวัฒนธรรมชุมชน หมู่บ้านแม่กระบุง
- สาเหตุของความขัดแย้งและลักษณะการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับ

ชาวบ้านที่เกิดขึ้นในอดีต อย่างคร่าวๆ

1.2 กระบวนการและกลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

- วิธีการและกลยุทธ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ กับชาวบ้าน ในช่วงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจนปัจจุบัน (ตั้งแต่ประมาณปี 2541- ปัจจุบัน)

1.3 ปัจจัยการสื่อสาร ที่มีผลให้ชาวบ้านเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมืออนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชน

- ปัจจัยการสื่อสาร และปัจจัยอื่นๆ ที่สนับสนุนที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับร่วมมืออนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชน

1.4 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชน

- ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น ในการสื่อสาร มีอะไรบ้าง
- วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว ควรเป็นลักษณะใด

2. **แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย** ซึ่งผู้วิจัยใช้ในการจดบันทึกข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ พูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตลอดระยะเวลาการทำวิจัย

3. **เทปบันทึกเสียง** ซึ่งผู้วิจัยใช้ในการบันทึกเสียงผู้ให้ข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้จัดทำแนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ทั้ง 3 กลุ่ม และนำไปให้ รศ. อุบลวรรณ ปิติพัฒนาโฆษิต อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา เพื่อทำการตรวจสอบ แก้ไขเครื่องมือ เมื่อประมาณต้นเดือนกรกฎาคม จนสามารถใช้งานได้โดยมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทุกปัญหาที่ต้องการทำวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจึงลงมือสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามประเด็นคำถาม เมื่อวันที่ 21-25 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 โดยในการเก็บข้อมูลมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. **การแนะนำตัว (Introduction)** ผู้วิจัยแนะนำตัวกับผู้ให้ข้อมูล กำหนดสถานภาพ และบทบาทของผู้วิจัยโดยเปิดเผย (Overt Role) ตลอดจนแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยนี้
2. **การสัมภาษณ์ (Interview)** ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้แนวคำถามที่ตั้งไว้เป็นเกณฑ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง และเจาะลึกในประเด็นที่น่าสนใจ
3. **การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)** ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์พฤติกรรมทางสังคมของชาวบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ในหมู่บ้านแม่กระบุง และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ เพื่อเก็บข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ ตีความ หาประเด็นที่ต้องการศึกษา เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อนำมาหาข้อสรุป

การนำเสนอข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยนำเสนอข้อมูลตอบปัญหาการวิจัยในแต่ละข้อ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 คน ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ จำนวน 8 คน, กลุ่มเจ้าหน้าที่ราชการอื่นๆ ในพื้นที่หมู่บ้านแม่กระบุง จำนวน 6 คน และตัวแทนชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กระบุง จำนวน 11 คน โดยผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเพศชาย คือ เจ้าหน้าที่ป่าไม้เพศชายจำนวน 7 คน เพศหญิงจำนวน 1 คน กลุ่มเจ้าหน้าที่ราชการ เพศชายจำนวน 4 คน เพศหญิงจำนวน 2 คนและ ชาวบ้าน เพศชาย จำนวน 7 คน เพศหญิงจำนวน 4 คน ดังตารางแสดงรายละเอียดเปรียบเทียบข้อมูล ในหน้า 78-82

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4 ตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลพื้นฐาน ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ตำแหน่ง	ปีที่เข้าทำงาน/ ดำรงตำแหน่ง	การศึกษา	พื้นเพเดิม	สัญชาติ	สถานภาพ
<u>กลุ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้</u>							
นายดำรัส สุขอร่าม	49	เจ้าหน้าที่บริหารงาน ป่าไม้ 8	พ.ศ. 2545	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการ จัดการป่าไม้	ราชบุรี	ไทย	สมรส
นายประกอบ ช่วยศรีนวล	41	เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า	พ.ศ. 2535	กำลังศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	สุราษฎร์ธานี	ไทย	สมรส
นายไพศาล ชัยยืนยง	29	ลูกจ้างชั่วคราว นักวิชาการ สิ่งแวดล้อม	พ.ศ. 2545	วิทยาศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี	กาญจนบุรี	ไทย	สมรส
นายอัมฤทธิ์ ศิริศักดิ์ไพบูลย์	22	ลูกจ้างชั่วคราว พนักงานธุรการ	พ.ศ. 2547	ปวส. คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	ราชบุรี	ไทย	สมรส

ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ตำแหน่ง	ปีที่เข้าทำงาน/ ดำรงตำแหน่ง	การศึกษา	พื้นเพเดิม	สัญชาติ	สถานภาพ
นายสมบูรณ์ คาวเรือง	30	ลูกจ้างชั่วคราว นายช่างศิลป์	พ.ศ. 2542	วิทยาศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี	ราชบุรี	ไทย	โสด
นางสาวบัณฑิตยา เสียดขุนทด	26	ลูกจ้างชั่วคราว นักวิชาการเผยแพร่	-	วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวนศาสตร์	นครราชสีมา	ไทย	โสด
นายสายชล ยิ้มเหม่ง	30	พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่สื่อ ความหมาย	-	มัธยมศึกษาปีที่ 6	กาญจนบุรี	ไทย	สมรส
นายมณฑล นุชเครือ	32	พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่สายตรวจ	พ.ศ. 2542	มัธยมศึกษาปีที่ 6	กาญจนบุรี	ไทย	สมรส
<u>เจ้าหน้าที่ราชการอื่นๆ</u>							
นายวุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย	40	อบต.แม่กระบุง	พ.ศ. 2540	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน	กาญจนบุรี	ไทยกะเหรี่ยง	สมรส

ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ตำแหน่ง	ปีที่เข้าทำงาน/ ดำรงตำแหน่ง	การศึกษา	พื้นเพเดิม	สัญชาติ	สถานภาพ
นายสัญญา โปยกัก	40	อบต.แม่กระบุง	พ.ศ. 2544	มัธยมศึกษาปีที่ 3	กาญจนบุรี	ไทยกะเหรี่ยง	สมรส
นายบุญมา เขียววิราทา	57	ข้าราชการ (ค.ศ.2)	พ.ศ. 2522	ศึกษาศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	สุพรรณบุรี	ไทย	สมรส
นางวาสนา ฅวีรัตน์	35	ข้าราชการครู(ค.ศ.1)	พ.ศ. 2541	ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาคณิตศาสตร์	สมุทรสงคราม	ไทย	สมรส
นางกรกมล โยคี	35	ข้าราชการครู(ค.ศ.2)	พ.ศ. 2540	ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาสังคมศึกษา	เพชรบุรี	ไทย	สมรส
นายกิตติศักดิ์ สาระจันทร์	32	ข้าราชการครู(ค.ศ.2)	พ.ศ. 2540	ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาเกษตรกรรม	กาฬสินธุ์	ไทย	สมรส

ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ตำแหน่ง	ปีที่เข้าทำงาน/ ดำรงตำแหน่ง	การศึกษา	พื้นเพเดิม	สัญชาติ	สถานภาพ
<u>ชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุง</u>							
นายแมเกร็น สวัสดิ์นันทอง	57	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2534	มัธยมศึกษาปีที่ 3 (กศน.)	แม่กระบุง	ไทยกะเหรี่ยง	สมรส
นายเล็ก เขียวเหลือง	48	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2535	ประถมศึกษาปีที่ 7	แม่กระบุง	ไทยกะเหรี่ยง	-
หลวงพ่อบิณฑโร	68	เจ้าอาวาสวัดต้น มะพร้าว	พ.ศ. 2537	ไม่เรียนหนังสือภาษาไทย แต่พอ พูดภาษาไทยได้	แม่กระบุง	ไทยกะเหรี่ยง	-
นายจะเน็งโพ โยคี	63	-	-	ไม่เรียนหนังสือภาษาไทย แต่พอ พูดภาษาไทยได้	แม่กระบุง	ไทยกะเหรี่ยง	-
นางสาวกนกพร ขจัดพิษภัย	17	-	-	มัธยมศึกษาปีที่ 3	แม่กระบุง	ไทยกะเหรี่ยง	โสด
นางสาวอรวรรณ รักชาติ	17	-	-	มัธยมศึกษาปีที่ 3	แม่กระบุง	ไทยกะเหรี่ยง	โสด

ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ตำแหน่ง	ปีที่เข้าทำงาน/ ดำรงตำแหน่ง	การศึกษา	พื้นเพเดิม	สัญชาติ	สถานภาพ
นายเสน่ห์ สวัสดิ์ไพโรพนา	35	-	-	ประถมศึกษาปีที่ 6	แม่กระbung	ไทยกะเหรี่ยง	-
นางเพ็ญณี ขจัดพิษภัย	40	-	-	ประถมศึกษาปีที่ 4	แม่กระbung	ไทยกะเหรี่ยง	สมรส
นางสาวมณฑา สมนึก	62	-	-	ไม่เรียนหนังสือภาษาไทย แต่พอ พูดภาษาไทยได้	แม่กระbung	ไทยกะเหรี่ยง	โสด
นายโพ เขียวเหลือง	53	กรรมการป่าชุมชน	พ.ศ. 2546	ไม่เรียนหนังสือภาษาไทย แต่พอ พูดภาษาไทยได้	แม่กระbung	ไทยกะเหรี่ยง	-
คุณชนะ ถึงขร	59	ปราชญ์ชาวบ้าน	-	ไม่เรียนหนังสือภาษาไทย แต่พอ พูดภาษาไทยได้	แม่กระbung	ไทยกะเหรี่ยง	สมรส

ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
 - วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน
 - ปัญหาการรुक้าพื้นที่ป่าไม้
2. ผลการวิจัย

สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย การสังเกต และการศึกษา ข้อมูลจากเอกสาร พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ 2 ตำบลแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งในเขตอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับสถานที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติด	บ้านน้ำมุด
ทิศใต้	ติด	บ้านหาดแดง
ทิศตะวันออก	ติด	บ้านต้นมะพร้าว
ทิศตะวันตก	ติด	อุทยานแห่งชาติศรีนครินทร์

โดยระยะทางจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ (บริเวณน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น) ไปถึงหมู่บ้านแม่กระบุง เป็นถนนลูกรัง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที แต่ถ้าเดินทางจากเขื่อนศรีนครินทร์เข้ามายังหมู่บ้าน จะเดินทางผ่านถนนลูกรังประมาณเกือบ 40 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง ถึง 2 ชั่วโมง หรืออาจจะเดินทางข้ามเขื่อนศรีนครินทร์โดยผ่านทางแพขนานยนต์ มาขึ้นท่าที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ แล้วเดินทางต่อไปยังหมู่บ้านแม่กระบุงได้

ประวัติหมู่บ้านแม่กระบุง

สำหรับประวัติหมู่บ้านแม่กระบุงนั้น หมู่บ้านแม่กระบุง เดิมคือบ้านต้นมะพร้าว ขึ้นอยู่กับหมู่ 7 ตำบลหนองเป็ด ราษฎรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นชาวกะเหรี่ยง ตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านอยู่ 2 ฝั่งของถนน คือทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มาประมาณ 200 ปี ประมาณปี พ.ศ. 2519 มีราษฎรที่อาศัยบริเวณน้ำท่วม (เขื่อนศรีนครินทร์) อพยพมาขอที่ทำกินจากทางราชการ

โดยมาตั้งบ้านเรือนและทำกินในบ้านต้นมะพร้าวด้านทิศตะวันออก ซึ่งราษฎรกลุ่มนี้เป็นราษฎรจากจังหวัดนครปฐม และกาญจนบุรี โดยเข้ามาประกอบอาชีพปลูกข้าวไร่ พริก ส่วนราษฎรชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ด้านทิศตะวันตก ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 บ้านต้นมะพร้าวด้านทิศตะวันตกได้แยกหมู่บ้านเป็นบ้านแม่กระบุง หมู่ 2 อยู่ในเขตการปกครองของตำบลแม่กระบุง

สภาพหมู่บ้านแม่กระบุง

สภาพทั่วไปของชุมชนแม่กระบุงนั้น บ้านเรือนตั้งเป็นกลุ่มบริเวณใจกลางบ้าน เป็นบ้านไม้แบบถาวร เป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูง หลังคามุงสังกะสี ส่วนบ้านที่สร้างบริเวณรอบนอกที่ทำกินปลูกสร้างแบบง่ายๆ ทำด้วยไม้ไผ่ เสาทำด้วยไม้ เช่น ไม้แดง ประดู่ หลังคามุงแฝก

ภายในหมู่บ้านมีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2511 คือโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว ปัจจุบันเปิดสอนในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมีวัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้านคือวัดต้นมะพร้าว เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน เวลาว่างงานบุญ ชาวบ้านจะหยุดการทำงาน การทำไร่ และไปร่วมตัวทำบุญกันที่วัด

หมู่บ้านแม่กระบุงจะไม่มีระบบสาธารณูปโภค โดย การประปา จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำ จากลำธารที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ส่วนการไฟฟ้าในหมู่บ้านจะไม่มีไฟฟ้าใช้ หากจะใช้ต้องมีการปั่นไฟ ซึ่งการปั่นไฟจะมีกำหนดเปิดเป็นเวลา ซึ่งส่วนใหญ่จะเปิดในเวลาากลางคืน

การประกอบอาชีพ

ชาวหมู่บ้านแม่กระบุง มีอาชีพเกษตร โดยการเกษตรของหมู่บ้านแม่กระบุง การปลูกข้าวไร่ เป็นลักษณะทำไร่หมุนเวียน โดยมีรอบหมุนเวียนประมาณ 2-3 ปี แล้วกลับมาทำซ้ำที่เดิม ปัจจุบันราษฎรในหมู่บ้านปลูกข้าว ข้าวโพด พริก เป็นอาชีพหลัก และยังมีการปลูกพืชเพื่อการค้า เช่น พริก ข้าวโพด ละหุ่ง เผือก และกระวาน นอกจากนี้ราษฎรในหมู่บ้านมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ในพื้นที่

“...การทำไร่ข้าว ทำมาหลายร้อยปี เป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน เป็นการทำไร่หมุนเวียน...”

(หลวงพ่อบัณฑิตาโร – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ทำไร่ข้าวกันทั้งนั้นแหละ กะเหรี่ยงแถวนี้...”

(มณฑา สมนึก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ทำหลายอย่าง..ไร่ข้าวโพด ไร่ข้าว ฝ้าย ละหุ่ง แต่โดยมากพวกผมจะทิ้งไร่ข้าวไม่ได้.. พวกผมรู้จักคำว่าพอ ไม่เอามาก ขอให้พอกินเป็นปีๆเลี้ยงชีวิตไป...”

(แมเกรีน สวัสดิ์นันทาทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ภาษา

การใช้ภาษา สำหรับชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะไม่ได้เรียนหนังสือตามภาคบังคับ จะอ่านภาษาไทยไม่ออก แต่พอพูดไทยได้บ้าง แต่อาจไม่เข้าใจความหมายทางราชการทุกคำ มีการอ่านเขียนเป็นภาษากะเหรี่ยง (ลักษณะตัวเขียน จะเป็นอักษรมอญ แต่อ่านเป็นภาษากะเหรี่ยง) ส่วนชาวบ้านรุ่นใหม่ สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ ตามการศึกษาภาคบังคับ ของแต่ละช่วงอายุคน เพราะได้มีโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าวแล้ว

“...เวลาประชุม บางครั้งชาวบ้านจะไม่เข้าใจ เช่น ภาษาราชการ คนเฒ่าคนแก่จะฟังไม่ออก ดังนั้นเวลาจะต้องพูดภาษาไทย ก็แปลเป็นภาษากะเหรี่ยงให้ แปลเป็นภาษาง่ายๆ เช่น “วิเคราะห์” ก็คือ “ การแยกแยะ ” เป็นต้น ในการประชุมก็ต้องพูดทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง จะพูดกะเหรี่ยงอย่างเดียวก็ไม่ได้ เพราะชาวบ้านบางคนก็เป็นคนไทยฟังไม่ออก ต้องพูดภาษากลาง ถ้าใครไม่เข้าใจก็พูดภาษากะเหรี่ยงด้วย...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกริงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...สมัยก่อน มีวัดสำหรับสอนหนังสือภาษากะเหรี่ยง มีหลวงพ่อสอน..ส่วนโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว มีเมื่อ พ.ศ. 2511 เป็นโรงเรียนของหมู่บ้าน...”

(เสน่ห์ สวัสดิ์ไพโรพนา – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุง โดยทั่วไปชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่ จะนุ่งผ้าซิ่น, กางเกง และสวมเสื้อ ส่วนวัยรุ่นและเด็กๆ จะใส่เสื้อยืด กางเกง ส่วนชุดท้องถิ่นนั้น จะมีใส่บ้างในช่วงงานทำบุญ หรืองานประเพณีของท้องถิ่น

ประเพณี และความเชื่อ

ชาวบ้านมีประเพณีและความเชื่อที่สำคัญมากมาย เช่น “การรำตง” เป็นประเพณีของชาวกะเหรี่ยงที่สืบทอดกันมา เป็นประเพณีที่พวกเขาให้ความสำคัญมาก ในระยะหลังได้มีการเผยแพร่ประเพณีไปยังบุคคลภายนอกให้เป็นที่รู้จัก

“...คุณประกอบเข้ามา ก็เอา “รำตง” ไปรำที่แม่ขมิ้น...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ประเพณี “งานประดู่หลง” เป็นงานที่สำคัญและยิ่งใหญ่ เป็นงานประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ จะอยู่ในช่วงหน้าแล้ง ประมาณเดือนมีนาคม มีลักษณะคล้ายการเล่น “เขาวงกต” โดยใช้ไม้จำนวนมากกันซ้อนๆ กันเพื่อเป็นลักษณะเขาวงกต โดยคนที่เข้าไปเล่นจะต้องหาทางออกให้ได้ โดยปลายทางออกจะนำไปสู่การไหว้พระ เป็นความเชื่อว่า คนที่มีบุญจะสามารถเข้าไปไหว้พระได้ โดยไม่หลงทาง ในการจัดงานนี้ จะต้องจัดงานให้ครบ 3 ปี จึงจะถือว่าเป็นสิริมงคล และเมื่อจัดงานนี้ครบ ก็จะไม่จัดอีก จะเวียนไปจัดที่หมู่บ้านอื่นต่อไป

“...งานประดู่หลง จะเป็นงานประเพณีที่สำคัญของเรา จะมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่นว่าใครมีบุญก็เดินไปไหว้พระข้างในได้..แต่จริงๆถ้าใครหลงทางก็มีคนบอกทางให้...”

(กนกพร ขจัดพิสัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ความเชื่อการฝังสายสะดือเด็กแรกเกิด ไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่ โดยมีความเชื่อว่า เด็กที่เกิดมาจะโตขึ้น และเป็นคนดี ตามลักษณะของต้นไม้ที่ได้นำสายสะดือเป็นฝังไว้

“...เขามีความเชื่อเกี่ยวกับป่าเยอะมาก อย่างเด็กแรกเกิด เขามีความเชื่อเอาสายสะดือไปฝากไว้กับต้นไม้ แล้วก็เลือกต้นไม้ล่ะ ไม่ใช่ว่าจะได้ทุกต้น เอาไปไว้ต้นไม้ที่มีต้นใหญ่ๆ มีดอกเยอะๆ ต้นทองหลวงป่า อะไรเงี้ย เขาบอกว่าลูกเขาจะได้มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี ก็อย่างดอกไม้บาน นกก็จะมากินมาอะไรเยอะ ความเชื่อเขาเยอะมาก...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

การนับถือผีป่าเขา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดพิธีการบวชป่า มีพระสงฆ์มาทำพิธีกรรมและสาบานต่อหน้าป่าที่บวชว่าจะไม่เข้าไปบุกรุก ตัดต้นไม้ จับสัตว์ป่า หากทำผิดสาบานจะมีอันเป็นไป ซึ่งชาวบ้านจะเรียกเขาบริเวณนั้น (เขาพลวง) ว่า “เขาศักดิ์สิทธิ์”

การสื่อสาร

การสื่อสารภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีนัด**จัดประชุม**ประจำทุกเดือน คือทุกวันที่ 10 โดยจะมี อบต. ผู้ใหญ่บ้าน และผู้เกี่ยวข้อง ชาวบ้านเข้าร่วมประชุมกัน โดยเนื้อหาการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ทาง อบต. และผู้ใหญ่บ้าน รับทราบมาจากทางราชการอีกที โดยในการประชุมนั้นจะประชุมตั้งแต่เวลา ประมาณ 9.00. ถึงเที่ยง ที่ศาลาเอกประประสงค์ของหมู่บ้าน (ศาลาเอนกประสงค์ อบต. ใช้งบประมาณสร้างให้หมู่บ้าน เมื่อก่อนที่จะมีศาลาเอกประสงค์ จะมีการประชุมกันที่วัด) ซึ่งก่อนการประชุม จะมีการ**ตีกลอง (เกราะ)** แจ็งเดือนอีกครั้งหนึ่ง หรือหากมีการเรียกประชุมด่วน ก็จะมีการใช้เด็กวิ่งเรียกบอก และให้บอกต่อกัน ว่ามีประชุม และก็จะมีการตีกลองเรียกอีกครั้งก่อนการประชุม ซึ่งกลองนี้ เป็นกลองเก่าแก่ของหมู่บ้าน เป็นกลองที่แขวนอยู่ที่วัดต้นมะพร้าว มีความดังมาก สามารถได้ยินไปถึงในไร่ เมื่อมีเหตุก็จะใช้การตีกลอง ชาวบ้านก็จะทราบว่าต้องมีอะไรเกิดขึ้น ก็จะมารวมกันที่วัด นอกจากกลองที่ไว้สำหรับตีเรียกประชุมแล้ว กลองยังใช้บอกจำนวนพระที่มาจำวัดที่วัดต้นมะพร้าวด้วย เพื่อให้ชาวทราบจำนวนพระที่มาจำวัด จะได้จัดอาหารมาใส่บาตรในตอนเช้าได้ครบจำนวน

“...การประชุมส่วนใหญ่จะบอกล่วงหน้าไว้ก่อน พอถึงวันจริง ก็จะตีกลองเดือนอีกครั้งหนึ่ง ...”

(มณฑา สมนึก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...การเรียกประชุมจะใช้การตีกลอง ตีเกราะ หรือไม่ก็ให้เด็กวิ่งบอก กลองก็จะเสียงดังไปถึงไร่มุนเวียน เช่นเวลามีข่าวบอกของกรมป่าไม้ หรือทางอำเภอ เป็นเรื่องด่วน...”

(โพ เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากกลองแล้วในหมู่บ้านมี**หอกกระจายข่าว** ภายในหมู่บ้าน แต่ไม่ได้ใช้ เพราะเสีย และไม่ได้ซ่อมมานานแล้ว

“...ก็มีหอกกระจายข่าวอยู่ที่ศาลาเอนกประสงค์ แต่มันเสีย ก็ใช้ประกาศข่าวราชการ เรียกประชุม เปิดข่าวตอน 6 โมงเช้าพวกข่าววิทยุตามสถานี พระเทศน์...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

การดู**โทรทัศน์** เปิดรับข่าวสารจากภายนอก ชาวบ้านจะมารวมตัวกันดูที่บ้านของผู้ใดผู้หนึ่ง (ในหมู่บ้านจะมีโทรทัศน์ ประมาณ 2-3 หลังคาเรือน) ในเวลากลางคืน เพราะมีการเปิดเครื่องปั่นไฟ จึงสามารถเปิดได้ หรือในงานทำบุญที่วัด ช่วงบ่ายก็จะมีการรวมตัวกัน เพื่อฉายสารคดี และภาพยนตร์ จาก VCD เป็นครั้งคราว

“...มีการเอาสารคดี CD. เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ มาให้ดู มาเปิดฉายที่วัด เวลาถึงวัน พระ เทศกาล...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากการฟังข่าวสารภายนอกจากโทรทัศน์แล้ว ชาวบ้านยังนิยมการฟัง**วิทยุ** ซึ่งมักจะเป็นวิทยุแบบใช้ถ่านอัลคาไลน์ จะไม่ใช่วิทยุที่ใช้ไฟฟ้า เพราะจะต้องปั่นไฟ

สำหรับการใช้**โทรศัพท์เคลื่อนที่**นั้น ภายในหมู่บ้านจะมีสัญญาณเป็นบางจุด ชาวบ้านบางคนมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ใช้ เพราะสะดวกกว่าโทรศัพท์บ้าน ซึ่งไม่มีการติดตั้ง หรือโทรศัพท์สาธารณะ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านหลายกิโลเมตร สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่นั้น ชาวบ้านจะมีกำหนดเปิดเป็นระยะเวลา ไม่นาน เพราะเนื่องจากหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้าใช้ การชาร์ตแบตเตอรี่ จึงไม่สะดวก และในการชาร์ตแบตเตอรี่ ก็จะอาศัยช่วงกลางคืน ตามบ้านที่มีโทรทัศน์หรือที่วัด ดังนั้น หากชาวบ้านจะติดต่อกันภายในหมู่บ้าน หรือในไร่ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีเดินไปหากันมากกว่า ส่วนโทรศัพท์จะใช้สำหรับติดต่อกันทางไกล

“...บางทีโทรไม่ค่อยติด เขาเปิดเป็นเวลา เขาไม่มีไฟชาร์ตแบต อะไรจ้...เขาจะชาร์ตตอนกลางคืนตอนที่เขาเปิดดูทีวี ก็บ้านไหนติดเขาก็เดินไปเสียบกัน อย่างที่วัด ตอนกลางคืน เขาติดเครื่องปั่นไฟ เขาก็เดินไปเสียบกัน เต็มบ้าง ไม่เต็มบ้าง...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

นอกจากนี้ ภายในหมู่บ้านมีการตั้งบอร์ด สำหรับติดประกาศจากทางราชการ แต่ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากชาวบ้านมากนัก เพราะส่วนใหญ่ข่าวสารจากทางราชการที่ อบต. หรือผู้ใหญ่บ้าน รับทราบมา จะนำมาคุยกับชาวบ้านในวันประชุมประจำเดือน

ดังนั้น จากการศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จึงสามารถอธิบายได้ ดังนี้

◆ ชุมชนหมู่บ้านแม่กระบุงนี้ เป็นชุมชนที่มีมาแต่เดิม ส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยง มีอาชีพหลักคือ การทำไร่มุขเวียน ปลูกข้าว ข้าวโพด พริก เป็นหลัก

- ◆ มีโรงเรียนในชุมชน 1 โรงเรียน คือโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว เปิดสอนในระดับอนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3
- ◆ มีวัดเก่าแก่ในชุมชน 1 วัด คือวัดต้นมะพร้าว
- ◆ ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่คือภาษาไทย และภาษากะเหรี่ยง
- ◆ ภายในชุมชน มีประเพณี ความเชื่อแบบดั้งเดิม
- ◆ ในชุมชน ใช้การประปาจากลำธารที่ไหลผ่านหมู่บ้าน และไฟฟ้าจากการปั่นเครื่องปั่นไฟ
- ◆ การใช้อุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ จะเปิดเป็นบางช่วง เนื่องจากในหมู่บ้านต้องปั่นไฟใช้

ปัญหาการรุกป่าพื้นที่ป่าไม้

แต่เดิมนั้น ชาวบ้านได้อาศัยอยู่ที่พื้นที่แห่งนี้เป็นเวลาช้านานแล้ว โดยมีอาชีพการทำไร่หมุนเวียน หาของป่า ล่าสัตว์อย่างอิสระ โดยไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลใดมาควบคุม อาศัยอยู่กันแบบพอมือพอกิน พึ่งพาอาศัยป่า โดยมีจิตสำนึกในการดูแล และใช้ประโยชน์จากป่าเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เนื่องจากบรรพบุรุษและผู้เฒ่าผู้แก่ ได้สั่งสอนพวกเขาเหล่านี้ให้รู้จักการดูแลรักษาป่าไม้

“...ลักษณะพวกผม เกิดมาทั้งนมแม่ก็อาศัยป่า มันขาดป่าไม่ได้ ไม่ว่าหุงต้ม ไม่ว่าอะไรเราก็ต้องใช้ป่า จะใช้พื้นที่อะไร หลังกา บ้านช่อง ต้องอาศัยป่า แต่การอาศัยป่าถ้าเราใช้ไม่ถูกต้องมันก็หมดไป แต่ก็ต้องยอมรับอีกจุดหนึ่งว่า ในเมื่อคนเยอะ ป่าก็น้อยลง ก็พยายามว่าจะทำยังไงให้อยู่ได้นานที่สุด...”

(แมเกร็น สวัสดิ์คันทิทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...แต่จริงๆชาวบ้านทำไปในวิถีชีวิต ทำไมทำตรงนี้ ปีนึง ย้ายไปตรงนี้อีกปีหนึ่ง แต่ความจริงไม่ได้ย้ายเกินขอบเขต ถ้าที่มี 10 ไร่ ตรงนี้ทำ 3 ไร่ ปีหน้าทำ 3 ไร่ ตรงนี้ก็เพื่อให้ป่ามันฟื้นขึ้นมาเพื่อการรองรับ สมดุลจะได้ไม่เสีย มันเป็นวิถีชีวิตที่ทำกินมาเสมอ คือที่ถ้ามันทำทุกปี จะทำให้พื้นดินเสีย แต่ถ้าย้ายที่ทำ จะเป็นการปล่อยให้ดินฟื้นคืนสภาพ แต่การทำเกษตร ห้ามใช้ที่คืนดินน้ำลำห้วย ป่าต้นน้ำ ซึ่งไม่มีใครไล่เราได้ เราต้องคำนึงถึงว่า ถ้าเราทำลายมันหมด ไม่มีคนไล่ เราก็ต้องไปเอง เพราะทุกอย่างมันแห้งแล้ง เราจะเป็นผู้เสีย...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

ในการอาศัยพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในขณะนั้น ชาวบ้านจะต้องเสียภาษีที่ดินในการทำมาหากินด้วย โดยจะมีการจัดวัดพื้นที่ของแต่ละคนว่ามีไร่ใช้งานเท่าไร ก็จะเสียภาษีตามจำนวนเท่านั้น

“เมื่อก่อนมี จปท.5 จปท.6 อยู่ ช่วงนั้นชาวบ้านรู้ว่าพื้นที่ทำมาหากินอะไร ซึ่งเป็น 10 กว่าปีแล้ว ที่ชาวบ้านไม่ได้รังวัด ช่วงนั้น 3-4 ปีก็รังวัดที ต่อมาทางอำเภอบอกว่าไม่ต้องขยับขยายนะ ทางการจะออกเอกสารสิทธิ์ให้ พวกชาวบ้านเหมือนโดนทิ้ง เพราะไม่ได้ค่าवरคิน ..ป่าก็คั้นสภาพ มันก็มีปัญหา...”

(แม่เกริ่น สวัสดิ์คินทีทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...การทำไร่หมุนเวียน การเก็บน้ำ การห้ามโค่นไม้ในที่ที่ไม่หน้าโค่น ซึ่งก็เคยบอกกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งเมื่อก่อนเป็นของป่าสงวนแห่งชาติ ยังไม่ค่อยเท่าไร เจ้าหน้าที่ก็ให้ ก็ทำไป เสียภาษีไป แต่พอมาปี 2524 ประกาศอุทยาน เขาก็มากำหนดกฎเกณฑ์ ซึ่งเราไม่เคยยึดพื้นที่เป็นหลัก ราชการว่าเราทำกินเลื่อนลอย...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

นอกจากชาวบ้านที่เข้ามาอยู่อาศัยบริเวณป่าแล้ว ยังมีกลุ่มคนภายนอกได้เข้ามาตัดไม้กันอีกด้วย เพราะในช่วงก่อนการสร้างเขื่อนนั้น รัฐบาลได้กำหนดพื้นที่ป่าแถบนี้ เป็นพื้นที่เขตป่าสงวน และมีการเปิดการสัมปทานไม้ ให้สามารถตัดไม้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นจึงมีคนจำนวนมากไม่น้อยที่มาตัดไม้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์แตกต่างกันไป

“...การที่ป่าหมดไป ไม่ใช่จากชาวบ้าน แต่เป็นการให้สัมปทานป่า ซึ่งนายทุนได้ประโยชน์ ตอนเด็กๆผมเคยเห็นเขาลากไม้ซุง การตัดไม้ การโค่น พอไม้หมด ก็มาประกาศเป็นอุทยานฯ ซึ่งก็เหลือแต่ต่อไม้ หรือไม้เล็กๆ ไม้ใหญ่ๆ เขาก็สัมปทานไปหมดแล้ว แบบนี้ชาวบ้านก็เห็นว่าผิด แต่รัฐกลับเห็นว่าไม่ผิด เพราะเขาทำสัมปทาน ถูกต้องตามกฎหมาย มีการเสียภาษี ลองดูว่าบ้านที่ไม่ใหญ่ๆ สวยๆ อยู่ที่ใคร ความมั่นใจจากรัฐก็เลยไม่เต็มร้อย...”

(วุฒิคนัย สวัสดิ์เกริงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ความจริงมันไม่ได้ผิดที่ชาวบ้าน แต่ผิดที่รัฐ ช่วงการสัมปทานการโค่นไม้ ช่วงน้ำท่วมล้างป่า มีการตัดโค่นๆไป ไม่ได้หมดจากพวกผม ไม่ตรงนี้ ผมไม่มีสิทธิ์ ไม่มีแรงเยอร์ ไม่มีอะไรซักอย่าง จะไปดึงมาได้ยังไง แต่ไม้ที่หมดไป ไม่ได้หมดจากพวกผม มันหมดจากตรงนั้น เขาทำได้ผลประโยชน์ พอปิดสัมปทาน เขากลับ แต่ผลสุดท้าย รัฐบาลบอกเราทำลาย...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

เมื่อต้นไม้ถูกตัดจำนวนมาก ทำให้ป่าไม้ลดน้อยลง ประกอบการสร้างเขื่อนเกิดขึ้น ไม่นานนัก พื้นที่บริเวณนี้ก็ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นเขต “อุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์” ในปี พ.ศ. 2524

หลังจากที่พื้นที่แถบนี้ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติ ชาวบ้านก็อยู่กันอย่างลำบากมากขึ้น พื้นที่ที่เคยเข้าไปพึ่งพาอาศัย พื้นที่ที่เคยทำกิน ได้กลายเป็นของอุทยาน ทำให้เกิดการจำกัดเขต หากผู้ใดฝ่าฝืน ก็จะถูกจับจากเจ้าหน้าที่สายตรวจป่าไม้ทันที ซึ่งกระทำกรอย่างเข้มงวดมาก โดยไม่ฟังเสียง หรือเหตุผลของชาวบ้าน

“...เมื่อก่อนเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนบ่อยมาก เจอลุงคนนึงคุบล่าอยู่เฉยๆ เขาก็จับ หาว่าอยู่ในป่า จับไปอยู่ห้องขัง...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่เข้ามาในหมู่บ้านบ่อย ก็มีชาวบ้านมาบ่นให้ฟัง เลยบอกไปว่า “เขามาเราก็หนีตัดเสร็จเราก็ไป เขาไปเราก็ถาง..เฮ้อเฮ้อ...”.. อย่างนั้นเราก็ไม่ได้กินข้าวซี ป่าไม้เขาไม่ได้เลี้ยง ถ้าป่าไม้เลี้ยงก็อยู่ได้ ไม่ต้องตัด..ก็มีแต่ไร่ข้าวอย่างเดียว ไร่ทำกิน ก็มีปลูกข้าง โพลเล็กน้อย...”

(หลวงพ่อบีติสสาร – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจบ่อย เข้ามาจับผิด ว่าบุกรุก ทุ่งๆที่ก็ทำไร่กันมานานแล้ว แต่เขาไม่ให้ทำ และก็ไม่บอกว่าจะให้ชาวบ้านไปปลูกที่ไหน...”

(โพ เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...มีผู้ปกครองเคยมาคุยว่าไม่ชอบเจ้าหน้าที่ป่าไม้ คุณครูก็บอกไปว่า เขาต้องทำตามหน้าที่ของเขา เวลาชาวบ้านมาคุย เขาจะมาคุยว่า ไม่เห็นด้วยเพราะที่เขาทำ ก็ไร่ทำมาหากิน แต่เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาจับไม่ให้ทำ เขาจะไม่เข้าใจ เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องเข้าไปพูดคุย...”

(วาสนา นวีรัตน์ - สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

สำหรับกรณีการจัดตั้งอุทยานฯนั้น ตามหลักการแล้ว จะต้องมีการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียดเสียก่อน ว่ามีหมู่บ้านหรือชุมชนตั้งอยู่หรือไม่ เพื่อจะได้เว้นพื้นที่ไว้ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวก็อาจเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านที่อยู่อาศัยตามกฎหมายได้

แต่ด้วยความประมาทเลินเล่อ ความไม่ละเอียดรอบคอบ หรือสาเหตุบางประการของเจ้าหน้าที่ผู้เข้าไปสำรวจพื้นที่ ทำให้เกิดความผิดพลาด โดยผลการสำรวจไม่พบชุมชนหรือแหล่งที่อยู่อาศัยในบริเวณแห่งนี้ ทุ่งๆที่พื้นที่บริเวณนี้มีชุมชนมาก่อนการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์

“...การประกาศอุทยานตรงนี้ ควรมีการสำรวจให้แน่นอน ว่าเขาอยู่ยังไง มีใครอยู่บ้าง เป็นไปได้แค่ไหน ไม่ใช่รัฐมาจ้างลูกจ้างมาสำรวจ มันไม่ได้ไป มันนั่งอยู่ตรงนั้น มันคิดเอง ทำเอง เสร็จก็รายงานเข้าไป ความเดือดร้อนก็อยู่กับพี่น้องประชาชน...”

“...ช่วงรัฐปิดเขื่อน จะกั้นเขื่อน ส่งให้รัฐวิสาหกิจเป็นผู้สำรวจ รัฐวิสาหกิจมันก็สำรวจ แต่มันสำรวจเฉพาะตรงที่กระทบกระเทือนมันเท่านั้น เขาถือว่าตรงนี้ไม่โดนน้ำท่วม เขาก็ไม่สำรวจให้ ผลสุดท้ายรัฐก็ไม่รับผิดชอบ กลายเป็นอุทยานไป...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ทำให้มีการประกาศพื้นที่อุทยานฯทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน มีผลให้ชาวบ้านไม่พอใจ ประกอบกับชาวบ้านมีความรู้ที่น้อย ไม่มีความเข้าใจในเรื่องกฎหมาย ความห่างไกลความเจริญทำให้การบอกกล่าว การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง การเดินทางไม่สะดวก เนื่องจากชาวบ้านอาศัยอยู่กันในพื้นที่ป่าลึก ซึ่งเส้นทางการเดินทางลำบากมาก จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถไปร้องเรียนได้ทัน หลังจากการประกาศอุทยานแห่งชาติแล้ว

“...ตอนประกาศอุทยานใหม่ๆ สมัยนั้นผู้ใหญ่บ้าน กำนันก็ไม่รู้ จากนั้นไปศรีสวัสดิ์ ต้องเดินทาง 3-4 วัน ถึงไปประชุมได้ แล้วผู้ใหญ่บ้านก็ไม่เรียนหนังสือ รัฐอ้างว่าได้ประกาศไป 90 วัน ทำไมไม่ไปร้องเรียน เขาก็ไม่รู้ว่าต้องไปร้องเรียนกับใคร สุดท้ายก็ต้องทำตามรัฐ...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

“...การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง เหมือนคนรู้กฎหมายรังแกคนไม่รู้กฎหมาย เพราะเวลาประกาศก็ประกาศอยู่ในกรม แต่ไม่มาบอกชาวบ้าน ชาวบ้านรู้เรื่องอะไร ชาวบ้านมาอยู่เป็น 100 ปีแล้ว แต่คนรู้กฎหมายปิดบัง ประกาศบังคับใช้อะไร ชาวบ้านก็ไม่รู้ เขาก็ทำมาหากิน เรื่องปากท้องเขา พวกเขาทำเรื่องนี้ พวกเขาอยู่ในแก๊วนี้ ต้องการอยากได้ตำแหน่ง กับฝ่ายปกครองก็รู้กัน...”

(บุญมา เขียววิราทา – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

หลังจากที่การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเกิดขึ้น ก็มีกฎหมายห้ามบุกรุก ทำไร่ ในบริเวณป่าของอุทยานฯ ชาวบ้านที่เคยทำไร่ ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับเป็นจำนวนมาก เพราะถือว่าเป็นการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ แต่ชีวิตของชาวบ้านต้องดำเนินต่อไป หากหยุดทำไร่ ก็จะไม่มีอะไรกิน เพราะวิถีชีวิตของพวกเขาเหล่านี้ ก็คือการทำไร่หมุนเวียน หาของป่า ล่าสัตว์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ไม่เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน

“...ป๋วย่าตายสอนไว้ ถ้าเราจะทำอะไรก็แล้วแต่ ต้องนึกถึงวันข้างหน้า ทำอะไร อย่าทำให้หมด เหลือไว้บ้าง ไว้เพื่อวันพรุ่งนี้ เราเกิดไม่ได้อะไรขึ้นมา เราจะเชื่อทางการทั้งหมดไม่ได้ อย่างมากก็มาช่วยข้าวสารคนละกระป๋อง 2 กระป๋อง แต่ถ้าเราทำลายตัวเองหมด เราก็หมดแน่นอน...”

(แมเกร็น สวัสดิ์นทีทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากจากวิธีการดำเนินชีวิต การทำไร่หมุนเวียน เข้าป่า ล่าสัตว์ เพื่อปากท้องของตนเองแล้ว ชาวบ้านบางคนก็ได้รับการว่าจ้างจากนายทุนให้มาตัดไม้ด้วย

“...เคยไปเจอ ก็เรียก “เฒ่าแก่-เฒ่าแกไม้” เจอก็คือคนที่ตัด ส่วนมากก็เป็นชาวบ้านี่แหละ ก็มีคนต่างด้าวด้วย สมัยก่อนพอเราจับมา เฒ่าแก่ก็มาจ่ายค่าปรับให้ คนละ 500 แต่พอรุ่งขึ้นก็ไปตัดอีก เพราะคนที่ถูกจับต้องไปใช้หนี้ 500ค่าปรับด้วย...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...เมื่อก่อนมีเลื่อยไฟฟ้า แต่ไม่ใช่ของชาวบ้านเอง!?!...”

(ชนะ สิงขร – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

จากหลายๆสาเหตุเหล่านี้ ทั้งจากการจับกุม การเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ นโยบายจากทางรัฐบาล จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่กลัว และเกลียดเจ้าหน้าที่ป่าไม้

“...คือเห็นว่าเป็นป่าไม้ คือคนที่เขามาไม่รู้เรื่องอะไรเลยนะ เมื่อ 10 ปีก่อน ที่ผมมาใหม่ๆนะ นั่งรถเมล์กลับบ้าน จากกลับมา เขารู้ว่าเป็นป่าไม้ ก็ตีฝักมา คือตอนนั้นมันอยู่ในช่วงที่ไม่มี ความเข้าใจซึ่งกันและกัน..”

“...ช่วงที่หนัก มีเจ้าหน้าที่คนนึง ที่พึ่งย้ายมา ซึ่งทำงานจริงจังมาก เป็นคนเอาจริงเอาจังเรื่องอย่างนี้ ก็โคตรลอบยิงเหมือนกัน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...อย่าง เวลาเจ้าหน้าที่พูดอะไร ชาวบ้านก็กลัวนะ...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้นั้น เดิมเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะที่มีความขัดแย้งมาก นั่นคือ เจ้าหน้าที่ที่มีความเห็นว่าราษฎรบ้านแม่กระบุงจะมีการลักลอบบุกรุกขยาย

พื้นที่ทำกินตลอดเวลา จึงต้องดำเนินการตรวจสอบ ควบคุม ดูแล และจับกุมอย่างเข้มงวด แต่ในระยะต่อมา เริ่มมีการจมนุโลมผ่อนปรนในเรื่องการฟุ้งฟิงอาศัยทรัพยากรป่าไม้บ้าง เช่น การเก็บหาของป่าเพื่อการยังชีพ

“...ชาวบ้านก็มีบ้างที่พูดไม่รู้เรื่อง ไม่ยอม พวกได้คืบจะเอาศอก มันก็ไม่ได้เพราะการอยู่แบบนี้ มันต้องอยู่อย่างมีขอบเขต มีสิทธิจำกัด ไม่ใช่ทำอะไรตามใจ...”

(มณฑล นุชเครีอ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ส่วนราษฎรมีความไม่พอใจเจ้าหน้าที่ในเรื่องของการเข้มงวดในการยึดหลักกฎหมาย โดยไม่เข้าใจถึงความจำเป็น และความต้องการฟุ้งฟิงป่า เพื่อดำรงชีพตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงในเรื่องการทำไร่หมุนเวียน ประกอบกับเจ้าหน้าที่บางคนมักปฏิบัติงานเกินกว่าเหตุ เช่น การทำลายที่พัก และยึดอุปกรณ์ การทำไร่เลื่อนลอยของราษฎร ซึ่งทำให้เกิดความเดือดร้อนมาก นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อข่มขู่และก่อความวุ่นวายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุของความไม่พอใจและความขัดแย้งดังกล่าว

“...ถ้าพูดถึงอดีตนี้ เจ้าหน้าที่ทำผิดเยอะ..ถ้าเราอยู่อย่างปกติได้ ก็ไม่แค้นเหมือนกัน 50-50 ถ้ามีคนหนูน เพราะอะไร เพราะลักษณะเจ้าหน้าที่ประกาศก็ไม่บอก พอประกาศแล้วก็มาจับกุม..ก็เคยบอกกับชาวบ้านว่าไม่ต้องไปกลัว..เดินป่า ไปจับเขา แล้วก็เอาไปติดคุก ไม่ต้องไปทำอะไรเลย มีเยอะ ชาวบ้านกรุกป่า ทำลายป่า..แต่ถ้าเห็นซึ่งๆหน้าว่ากรุกทำลายป่าจริงๆ พวกเราก็ไม่ว่าอะไร ว่าง่าย..ก็มีอยู่ อย่างเจ้าหน้าที่ไปจับเขาไม่ได้ เอาอะไรยึด ผมเชื่อว่ามีเยอะ เจ้าหน้าที่บางครั้งก็ทำไม่ถูกต้อง ที่นี้คนโดนจับแล้ว เราจะไปเถียงได้ไง...”

“...ลูกจ้างบางคนเอาตัวไม่รอด เกเร ผู้ใหญ่บ้าน กำนันเขารู้ เขาไปทำงานกับเจ้าหน้าที่ มันก็ซุกซิด เห็นจอบก็เอาจอบ แต่ไม่ได้เอาไปที่นั่น แต่เอาไปให้พี่น้องเขา..เมื่อก่อนมีโดนจับ ก็ 500 ได้ไม้ 1000 ได้ไม้ 2000 ได้ไม้ คุยกันในปี.. จบ.. ใครก็รู้ ผู้ใหญ่ กำนันรู้ เจอมาหลายครั้ง หรือบางทีเขามาอ้างจับ ปรับ ผิด พรบ..นั่น ก็ต้องให้ เพราะไม่รู้ ใบเสร็จก็ไม่มีเพราะอยู่ในป่า แบบมัดมือชก...”

(แมกรีน สวัสดิ์นทีทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...บางครั้งป่าไม้ก็เข้ามาอยู่ข้างหัวโพคของชาวบ้าน ชาวบ้านก็ต้องโกรธบ้างแหละ มันก็ไม่สมควรทำ...”

(กรกมล โยคี – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านยังมีความรู้สึกว่ เมื่อพื้นที่ดังกล่าวได้กลายเป็นของอุทยานฯแล้ว ทางอุทยานฯจะไม่ให้พวกเขาอาศัยทำกินอยู่ที่เดิม จะให้ย้ายออกไป ทำให้เรื่องนี้มีส่วนที่ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจด้วย

“...ไม่เคยมีแนวคิดจะย้ายเขาออก แต่เขากลัวกันเอง กลัวว่าป่าไม้จะมายึดที่ของเขา เขาคิดเอง แต่โดยนโยบายเรา ไม่มีแนวคิดที่จะย้ายเขาออก...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ตอนประกาศอุทยาน ทางการก็จะมาอพยพชาวบ้าน ชาวบ้านก็ไม่พอใจ เพราะว่ามาอยู่ที่นี้ตั้งแต่ปู่ย่าตายายแล้ว 200 กว่าปีแล้ว...”

(แมเกร็น สวัสดิ์นันททอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

แต่ในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เริ่มดีขึ้น มีความเข้าใจกันมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มเข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ส่วนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็เริ่มเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งตรงนี้คือจุดเปลี่ยน และเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

“...ปัญหาใหญ่ของเขา คือเรื่องที่ทำกินเพราะวิถีชีวิตเขาไม่เหมือนกับหมู่บ้านอื่น ตรงที่เขาต้องมีการทำไร่ ต้องมีการฟันไร่ทุกปี ซึ่งเมื่อก่อนเราเรียกว่า ไร่เลื่อนลอย แต่จริงๆ แล้วมันไม่ใช่ มันเป็นไร่หมุนเวียน ไม่ใช่ไร่เลื่อนลอย..เปลี่ยนที่ แต่ทำที่เดิม เขามีเหตุผลว่าทำไมเขาทำแบบนี้เมื่อก่อนเราฟันแล้วเราทิ้งมาก คือถ้าเราไปถางป่า ปลุกข้าวอะไรเสร็จ ปีหน้าจะพักไว้ปีนึง ไม่เกิน 2 ปี พอปีที่ 3 หญ้าเยอะแล้ว ก็สู้อหญ้าไม่ไหว ก็ต้องย้าย แต่เขาไม่ใช่ เขาเลยทิ้งไปพื้นที่ใหม่ 2 ปีก็ทิ้งอีกไปที่ใหม่ 2 ปีก็ทิ้งอีก แล้วกลับมาที่เดิม อย่างนี้ประมาณ 3 แปลง..เขาไม่ย้าย ไม่ใช้ปุ๋ย ไม่ใช้อะไรเลย ปลอดภัย 100เปอร์เซ็นต์เลย มันก็ناسันบนสนุนนะ แล้ววิถีเหล่านี้ ที่เขาอยู่มานาน เพราะวิถีเหล่านี้ทำให้ป่าอยู่ได้ ลองใช้ความรู้สึกเวลาไปหมู่บ้านเขา หมู่บ้านข้างนอกจะเตียน แต่เข้าไปหมู่บ้านเขาทำไมมันครึ้ม เพราะเขามีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับป่า ที่เขาต้องดูแลอะไรมันอย่างนี้...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...เดี๋ยวนี้เจ้าหน้าที่กับชาวบ้านเข้าใจกัน ชาวบ้านรู้ว่าเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ต้องดูแลป่า ส่วนชาวบ้านก็ต้องทำมาหากิน...”

(เพ็ญณี ขจัดพิษภัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ทุกวันนี้ ก็ถือว่าดีแล้ว ก็อยากให้เป็นแบบนี้ต่อไป คือให้โอกาสและให้ชาวบ้านอยู่ได้...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

สำหรับป่ารอบหมู่บ้านแม่กระบุงเป็นป่าไผ่ ผสมเต็งรัง ส่วนพื้นที่ที่ไกลหมู่บ้านออกไป มีลักษณะเป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่ง ราษฎรหมู่บ้านแม่กระบุง มีความต้องการกันพื้นที่ บริเวณเขาพลวงทั้งหมด (เขาศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวบ้านทำพิธีบวชป่า) ให้เป็นเขตอนุรักษ์ ไว้เป็นป่าของชุมชน ทั้งนี้แต่เดิมชาวบ้านเคยมีนโยบายในการคิดจะอนุรักษ์ป่าอยู่แล้ว แต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องพื้นที่เสียก่อน

“...เคยไปดูงานที่เชียงใหม่เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ ก็เห็นว่าทางนู้นเขาก็ทำได้..ทำไมเรามีพิธีกรรม บวชป่า ปลูกต้นไม้ ในความคิดก็เกิดขึ้น น่าจะปรับใช้กับหมู่บ้านเราได้ บ้านเราถ้าไม่มีการดูแลรักษาป่า ไม่มีกฎกติกาที่ชาวบ้านตั้งเอง ต่อไปสัตว์ป่าคงจะหมดไป คนก็เพิ่มขึ้นทุกวัน ป่าก็ลดลง เลยประชุมร่วมกับชาวบ้าน ชาวบ้านก็โอเค..จริงๆชาวบ้านก็พร้อมที่จะดูแลอนุรักษ์อยู่แล้ว...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เคยปรึกษากับชาวบ้านในการปลูกป่า เพื่อจะได้ให้ป่าอยู่ในสภาพนานที่สุด ซึ่งชาวบ้านก็เห็นด้วย การปลูกป่าจะใช้ไม้สัก ไม้เต็ง แต่มาขัดกับอุทยาน เพราะอุทยานต้องขอก่อน...”

(แมเกร็น สวัสดิ์คันทอง - สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ปัจจุบันชาวบ้านชุมชนแม่กระบุง มีความต้องการที่จะขอให้อุทยานเขื่อนศรีนครินทร์ ดำเนินการกันพื้นที่ป่าดังกล่าว ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของหมู่บ้าน พร้อมกับดำเนินการกันพื้นที่หมู่บ้านออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ และมีกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนตามกฎหมาย

“...อยากให้เราทำเขตหมู่ 2 ให้แน่นอน เพราะยังไม่มีการวัดเป็น 10 กว่าปีแล้ว เพราะวัดก็มีปัญหา..จัดสรรที่ดิน ชาวบ้านเขาขอร้องว่าถ้าจะมากวดขัน จัดสรร หรืออะไร ขอให้มาทางปกครอง มาทางผู้ว่า รองผู้ว่าส่งมา โดยมากเจ้าหน้าที่จะมาเอง คือชาวบ้านเขาต้องการให้มีหลายๆองค์กรมมาเป็นพยาน ว่าตรงนี้ จะเอากันยังไง แต่โดยมากเจ้าหน้าที่จะมาแค่ 2 ฝ่าย คือจากบ้านไปง กับอุทยานฯ แต่ทางบ้านไปงยอม แต่ทางอุทยานฯไม่ยอม ที่นึกหน้อยก็ไม่ยอม ทั้งๆที่เรา ก็ดูแลรักษาป่าอยู่...”

(แมเกร็น สวัสดิ์คันทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

จากการศึกษาปัญหาการรุกรานพื้นที่ป่าไม้ สามารถสรุปได้ดังนี้

- ◆ พื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน แต่เดิมใช้สำหรับเพาะปลูก ประกอบอาชีพทำไร่หมุนเวียน แต่ต่อมาไม่สามารถทำได้ เพราะรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติประกาศอุทยานฯ ทับบริเวณพื้นที่ดังกล่าว
- ◆ พื้นที่ดินบริเวณหมู่บ้านแม่กระบุง เป็นพื้นที่ที่มีมาแต่เดิม แต่ทางราชการตกลงสำรวจพื้นที่บริเวณนี้ จึงทำให้ชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุง กลายเป็นผู้นุกรุกป่า นอกจากนี้ในการนำไม้ หรือของป่า มาใช้เพื่อการดำรงชีพ เช่น มาสร้างบ้าน ก็ไม่สามารถทำได้
- ◆ การสัมปทานป่าไม้ ทางราชการให้สัมปทานกับนายทุน สำหรับการตัดไม้จำนวนมาก จึงทำให้ชาวบ้านไม่พอใจ เพราะหากชาวบ้านตัดไม้ ทางกรมไม่อนุญาต นอกจากนี้การบุกรุกพื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นของนายทุน แต่ผลสุดท้ายชาวบ้านเป็นผู้รับเคราะห์
- ◆ ในช่วงแรก เจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยเฉพาะลูกจ้าง ใช้อิทธิพลข่มเหงรังแกชาวบ้าน เช่น ถีบปิ่นขูด เก็บพืชผลไม้ที่ปลูกไว้ของชาวบ้านกินตามอำเภอใจ
- ◆ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยเฉพาะลูกจ้าง ใช้แนวทางแก้ไขที่รุนแรง โดยไม่สอบถามสาเหตุจากชาวบ้าน เมื่อเห็นว่าชาวบ้านบุกรุก ก็จะจับกุม โดยไม่มีการดักเตือน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามปัญหาในการวิจัย 3 ข้อ คือ

1. กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
2. ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
3. ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

ปัญหาการวิจัยข้อที่ 1 : กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

การศึกษาข้อมูล จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นั้น จะแบ่งการทำงานเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นระยะแรกเริ่ม ระยะที่ 2 เป็นระยะปฏิบัติการ และระยะที่ 3 เป็นระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน)

ทั้งนี้ผู้วิจัย ได้นำเสนอรูปแบบพัฒนาการของกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 รูปแบบพัฒนาการของกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ในระยะก่อนเริ่มมีการสื่อสาร เป็นช่วงที่เกิดความขัดแย้ง (ประมาณ พ.ศ. 2524 ถึง ประมาณ พ.ศ. 2540) ยังไม่มีการสื่อสารจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไปยังชาวบ้านเลย เนื่องจากโครงสร้างและระบบการทำงานของกรมป่าไม้แบบเดิม คือ ได้ทำการประกาศห้ามบุกรุกพื้นที่ เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ส่วนของอุทยานฯ หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะทำการจับกุมทันที ซึ่งในส่วนนี้ ไม่มีการชี้แจง อธิบาย หรือสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านก็ไม่เข้าใจว่าทำไมถึงห้ามบุกรุกทำไมจึงเป็นพื้นที่อุทยานฯ ทั้งๆ ก่อนหน้านั้นพวกเขาสามารถอยู่อาศัย ทำไร่ ทำของป่ากันมาตลอด ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายได้อย่างอิสระ โดยไม่มีใครมาว่ามาคุม ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงไม่ยอมรับ และขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาตลอด นับตั้งแต่มีการประกาศอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2524

“...ด้วยเหตุการณ์อะไรต่างๆ มันยังไม่สามารถลงได้ เคยจะเอาทีมประชาสัมพันธ์ไปที่บ้านถามผู้ใหญ่ ถามผู้นำ เขาก็บอกว่าอย่าเพิ่งเลย เขาไม่รับประกันความปลอดภัย...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...เวลาเจ้าหน้าที่ป่าไม้เจอชาวบ้าน ก็จะจับเลย ไม่มีการพูดคุย..เคยบอกกับเจ้าหน้าที่ว่าเป็นอาชีพ ไม่งั้นก็ไม่มีกิน แต่เขาไม่เชื่อ เขาถือเรื่องอุทยานอย่างเดียว เขามีหน้าที่ พวกลุงไม่มีหน้าที่...”

(ชนะ สิงขร – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

ต่อมาเริ่มมีการพยายามที่จะมีการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ดังนั้น วิธีการในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยนี้ จึงเป็นการศึกษากระบวนการสื่อสาร ของ

เจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ซึ่งพบว่าจะใช้การสื่อสารผ่านสื่อบุคคลเป็นหลัก โดยเป็นการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เริ่มหาวิธีเข้าไปใกล้ชิดกับชาวบ้าน โดยเข้าไปทำการพูดคุย ศึกษาปัญหา และวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ระยะที่ 1 ระยะแรกเริ่ม

ระยะแรกเริ่มเป็นระยะที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เริ่มเปลี่ยนบทบาทการทำงาน โดยหันมาทำงานเชิงรุกมากขึ้น พยายามเข้าไปพบปะ คลุกคลี ทำความเข้าใจกับชาวบ้านแม่กระบุง เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นวิธีการแรกเริ่ม ที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้พยายามนำตนเอง เข้าไปหาชาวบ้าน โดยมีข้อจำกัด คือ ชาวบ้านไม่ยอมรับ และมีทัศนคติเชิงลบอย่างมาก กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการเข้าไปครั้งนั้น เป็นช่วงประมาณ พ.ศ. 2541 ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ใช้วิธีการ ดังนี้

การสื่อสารผ่านการพูดคุย

สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้นั้น จะทำการสื่อสารผ่านบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งเน้นการสื่อสารแบบการเผชิญหน้า คือ

1.) **กลุ่มผู้นำชาวบ้าน** ได้แก่ อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และพระสงฆ์ เนื่องเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ดังนั้นการทำการสื่อสารกับชาวบ้าน เราก็จะต้องให้เกียรติ ให้ความสำคัญบุคคลเหล่านี้ด้วย

ผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน เช่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นอย่างมาก เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพเชื่อถือ และเปรียบเสมือนผู้นำทางความคิด ของคนในหมู่บ้าน หากว่าผู้นำชุมชนเหล่านี้ ยอมรับเจ้าหน้าที่ป่าไม้แล้ว ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ก็จะยอมรับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ตามไปด้วย

“...ก็ผู้นำก็คือชาวบ้านคนนี้นั่นแหละ ที่ยกขึ้นมาเป็นผู้นำ วิถีชีวิตเขาก็เหมือนกัน เขาก็ได้ผลกระทบเหมือนกัน...”

“...ตอนแรกพลาด ก็ไปเจอใครก็คุย แล้วสนิทกับคนนี้ ก็คุยกับคนนี้มากกว่า แต่ปรากฏว่าด้วยความที่ไม่รู้เรื่อง ไม่ได้ไปคุยกับผู้นำเขา..ต้องไปคุยกับ อบต . เขาค่อนข้างจะเอนดีเหมือนกัน คล้ายๆไม่ให้ความสำคัญไง ด้วยความไม่รู้จกคิดว่า อบต.เป็นใคร เป็นอะไร แต่พอมีเสียงออกมาผมก็ปรับตัวได้ ก็ไปคุย ไปหาเขา ไปคุยกับผู้นำ...”

“...ผู้ใหญ่ก็คุย แต่คุยน้อยกว่า อบต. เพราะดูแล้วยาวบทบาทของอบต. จะมากกว่าผู้ใหญ่ ก็ดี ขึ้นนะ พอผมเข้าไปหา อบต. ไปหาแกนหลักๆ เอออะไรก็ง่ายขึ้น เพราะระบบเขาจะเชื่อผู้นำไง...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

นอกจากนี้ การได้พูดคุยกับกลุ่มผู้นำซึ่งส่วนมากมักจะเป็นเรื่องทั่วๆไป เรื่องที่ดิน เรื่องอาชีพ ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้สามารถเข้าใจถึงปัญหา ความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้อย่างชัดเจน และทำการแก้ไข อธิบาย ให้บุคคลเหล่านี้เข้าใจได้

ดังนั้นในการเยี่ยมเยียนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องให้ความสำคัญกับผู้นำเหล่านี้ด้วย หากเป็นไปได้ ควรหมั่นไปเยี่ยมเยียน หรือถามถึงบุคคลเหล่านี้ ก่อนเป็นอันดับแรก เพราะในการติดต่องานส่วนใหญ่ การขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ก็จะต้องผ่านบุคคลเหล่านี้ เพื่อกระจายไปยังชาวบ้านต่อไป

2.) **กลุ่มชาวบ้านทั่วไป** ชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องให้ความสำคัญเช่นกัน เพราะเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ ถ้าหากกลุ่มคนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็จะทำให้การทำงานลำบาก ดังนั้นการให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเหล่านี้ ให้พวกเขา มีความรู้สึกคุ้นเคย มีทัศนคติที่ดีกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จะทำให้ การทำงานกับชาวบ้านก็จะง่ายขึ้น ทั้งชาวบ้านยังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วย

“...เขาเข้ามาหาทุกคน มาปรึกษากัน มาพูดคุยธรรมดา เรื่องที่ทำมาหากิน มาชี้แจง...”

(ชนะ สิงขร – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

ในการสื่อสารกับชาวบ้านนี้ เป็นขั้นตอนที่ยาก และใช้ความพยายามมากที่สุด เพราะในระยะแรกของการเริ่มทำการสื่อสาร ชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุงนี้ มีทัศนคติที่ไม่ดี มีอคติกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้อย่างรุนแรง ดังนั้นการเข้าไปทำการสื่อสารในช่วงแรกๆ จะต้องใช้เทคนิค และกลยุทธ์ในการสื่อสาร มากมาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงตัว และจิตใจของชาวบ้านได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เริ่มการพูดคุยกับชาวบ้าน โดยจะเข้าไปพูดคุยในช่วงเย็น หลังจากที่ชาวบ้านกลับจากการทำไร่แล้ว โดยการเข้าไปนั่งคุยในวงเหล้า เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้น ก่อนเริ่มปฏิบัติการจริง ซึ่งในช่วงแรกนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเข้าไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านเกือบทุกวันเลยทีเดียว นอกจากนี้ การที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้สามารถเข้าไปสื่อสารกับชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุงได้ ยังจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยหลายๆปัจจัยด้วยกัน ซึ่งจะอธิบายในผลการวิจัยข้อถัดไป

หลังจากที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ปรับทัศนคติของชาวบ้านให้ดีขึ้นในระดับหนึ่ง และรู้สึกคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่บ้างแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงได้คิดโครงการขึ้นมาเพื่อจะได้ทำความรู้จัก และเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น คือ

- **โครงการสำรวจสำมะโนครัวประชากร** เป็นโครงการที่ให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าไปสอบถามชื่อ อายุ รายได้ ข้อมูลพื้นฐาน รายละเอียดของชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นงานสื่ออย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อจะทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะได้ทราบรายละเอียด วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานฯ นอกจากนี้ในการพูดคุย สอบถาม ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านด้วย

“...ผมจะมีทีม เขาจะเข้าไปหาถึงแต่ละบ้านเลย ผมให้สำรวจประชากรเลยว่าในหนึ่งครัวเรือน คุณมีกี่คน คุณมีที่ทำไร่ เพื่อต้องการรู้ว่า เขามีอะไรอยู่ข้างในบ้าง การเปลี่ยนมือเกิดขึ้นใหม่ เอมมาเป็นข้อมูลเรา พอรู้เขารู้เรา มันก็ทำงานง่าย...”

(ดำรงศ สุธอร่วม – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

“...สำหรับชาวบ้าน จะมีโครงการสำมะโนครัวประชากร มีการไปสอบถามชื่อ อายุ ข้อมูลพื้นฐานซึ่งถือเป็นงานสื่ออย่างหนึ่ง เพราะถ้ามีคนมาถาม เราก็ต้องรู้รายละเอียดหมู่บ้านในอุทยานฯ...”

(บัณฑิตยา เสียดขุนทด – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ เป็นการสื่อสารที่สำคัญ เพราะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนได้ นอกจากนี้ยังมีความต่อเนื่องทางการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพได้

ระยะที่ 2 ระยะปฏิบัติการ

ประมาณ พ.ศ. 2541- 2545 หลังจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กระบุงแล้ว เจ้าหน้าที่ก็นำข้อมูลที่ได้จากการพบปะพูดคุย การสำรวจสำมะโนครัวประชากร ไปพิจารณา หาสาเหตุของความขัดแย้ง และวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งในระยะนี้เจ้าหน้าที่ได้มีข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม และปัญหาความขัดแย้ง ที่เป็นผลมาจากการบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน เพื่อต้องการทำไร่ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของพวกเขา เจ้าหน้าที่จึงได้พยายามหาวิธีการช่วยเหลือ และสร้างความเป็นมิตร ความคุ้นเคย กับชาวบ้านแม่กระบุง ด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

การเข้าไปสอนวิชาด้านสิ่งแวดล้อมและป่าไม้ในโรงเรียน

เนื่องจากเด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ สามารถเรียนรู้ และเข้าใจสิ่งใหม่ๆ ได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ทั่วไป นอกจากนี้กลุ่มเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เหล่านี้ ยังไม่เคยประสบกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านมากนัก จึงมักมีอคติต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้น้อยกว่าผู้ใหญ่ ดังนั้น การทำการสื่อสารระหว่างกันจึงเป็นไปได้ง่าย และมีผลสำเร็จมากกว่า

ในการขอเข้าไปสอนในคาบวิชาเรียนอิสระในโรงเรียน โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้สังเกตว่าในแต่ละสัปดาห์ จะมีเด็กในระดับมัธยม (ม.1-ม.3) ว่าง ชั้นละประมาณ 2 ชั่วโมง จึงได้ทำหนังสือขอครูใหญ่โรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว ในหมู่บ้านแม่กระบุง และโรงเรียนบ้านน้ำมุด ในหมู่บ้านน้ำมุด (บริเวณใกล้เคียง) ขอเข้าทำการสอนวิชาสิ่งแวดล้อม ให้กับนักเรียนในคาบวิชาอิสระ โดยคุณประกอบ ช่วยศรีนวล เป็นผู้เข้าไปทำหน้าที่สอนเด็กๆ

“...ก็เข้าไปคุยกับอาจารย์ใหญ่ แล้วเขาก็เห็นดีด้วย ผมก็ทำเป็นโครงการ แล้วก็ทำหนังสือไปก็ขอเวลาไปสอน ตอนปีแรกยุ่งยากมาก เพราะตารางสอนเขาจัดไว้แบบสะดวกเขา..บางทีว่าง 2 โรงเรียน ต้องออกก่อน 10 นาที เพื่อเข้าไปที่อีกโรงเรียนหนึ่ง ก็ต้องจัดคิวกัน..พอเทอมที่ 2 ไปคุยกับครูเขาใหม่ ให้จัดตารางสอนให้ผม..ครูก็โอเค ก็จัดให้ ก็ดีขึ้น..ทีนี้ตัวนี้แหละ ที่นำผมเข้าหมู่บ้านได้ หลังจากที่ได้อุจจกกับตัวเด็ก จริงๆวัตถุประสงค์ผมไม่ได้จะไปสอนสิ่งแวดล้อมเด็กมากมายหรอก แค่ไปให้เด็กรู้จัก ไปสร้างความคุ้นเคยแหละ...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ลูกชอบเข้าเข้าไปสอนที่โรงเรียน ในคาบวิชาอิสระ...”

(กนกพร ขจัดพิษภัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค.48)

เทคนิควิธีการสอน

ในการเข้าไปสอนของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่จะไม่ทำตัวเป็นอาจารย์ จะไม่ทำตัวเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยการใส่ชุดล่าถอง เพื่อให้เด็กๆ รู้สึกไม่เกร็ง และจะให้เด็กๆ เรียกว่า “คุณลุง” เพื่อให้รู้สึกสนิทสนม คุ้นเคย มากยิ่งขึ้น

“...เขาก็เล่าว่ามีครูคนใหม่ แต่บอกเด็กไปว่าไม่ให้เรียกครู ให้เรียกลุง เด็กก็เรียกลุงกันหมด ก็ไปเล่าให้พี่ฟังว่ามาสอนคินะ สนุก เป็นป่าไม้ ก็เริ่มมีหลายๆเสียงออกมา...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

วิธีการสอนของเจ้าหน้าที่จะเป็นวิธีการสอนที่สนุกสนาน ไม่น่าเบื่อ การสอนส่วนใหญ่เป็นการสอนนอกสถานที่ ไม่ได้อยู่ในห้องเรียน มีสื่อการสอนที่สนุกสนาน ชวนติดตาม และเข้าใจง่าย เช่น การใช้กระดาษตัดรูปสัตว์ การใช้หุ่นตุ๊กตารูปสัตว์ การเล่นเกมส์ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การฉายDVDสารคดีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อให้เด็กๆเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ได้ง่ายขึ้น

“...พวกสื่อส่วนมากจะคิดเอง เป็นอุปกรณ์ที่ทำขึ้นมาเอง เป็นรูปภาพ เป็นอุปกรณ์ในการเล่นเกมส์ เกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ เพราะการที่เราเข้าไปสอน ไปบอก อาจใช้เวลานาน แล้วก็ไม่น่าสนุก บางเรื่องแทบไม่ต้องสอนเลย ก็ให้เด็กทำเสร็จ เด็กอธิบายได้ว่ามันคืออะไร ประมาณนี้ คือใช้เกมส์ เป็นสื่อนำไปสู่บทเรียน อยากเรียนรู้เรื่องอะไร เราก็ใช้เกมส์ อย่างเราเดินป่า เราไม่ต้องบอกเด็กว่า ต้องเจียบนะ ต้องสังเกตนะ มีเกมส์ให้เด็กเล่น พอเล่นเสร็จ เด็กจะรู้เลยว่าเข้าไปต้องทำอะไร ก็ใช้ลักษณะเหล่านี้ ก็เป็นที่ถูกใจของเด็กๆ ก็ไปคุย ไปอะไรที่บ้าน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

จากการสอนที่แปลก และสนุกสนานนี้เอง ทำให้เด็กๆส่วนใหญ่ นำเรื่องการสอนของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การอนุรักษ์ป่าไม้ ไปบอกแก่ผู้ปกครองของตน และชาวบ้านในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังมีความเชื่อว่า “ผู้ปกครองเชื่อถือหลาน มากกว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้” ดังนั้นจึงให้เด็กๆเป็นสื่อในการบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ แก่ผู้ปกครองของตน

โดยวิธีการนี้ เจ้าหน้าที่ได้เข้าไปสอนเด็กในโรงเรียนประมาณ 1 ปีการศึกษาเท่านั้น(ประมาณปี 2542) เนื่องจากไม่ค่อยมีเวลามากนัก เพราะมีภาระงานมากขึ้น

การสื่อสารผ่านการพูดคุย

การสื่อสารแบบเผชิญหน้า โดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ ยังมีความสำคัญและมีความจำเป็นอยู่มากในการเข้าถึงกับชาวบ้านอยู่มาก เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็จะต้องสร้าง และดำรงความสัมพันธ์ไว้เหมือนในระยะแรกเริ่ม โดยการไปหา เยี่ยมเยียน พูดคุย กับกลุ่มผู้นำชาวบ้าน และ กลุ่มชาวบ้านทั่วไป นอกจากนี้ในระยะนี้จะมีการเน้นผู้รับสารเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นหลัก เพิ่มขึ้นมาอีกด้วย

การสื่อสารแบบไม่เผชิญหน้า โดยมีเทคโนโลยีทางการสื่อสารสมัยใหม่มาช่วยให้การสื่อสารสะดวกขึ้น นั่นคือ “การสื่อสารผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่” ซึ่งที่นี่จะมีข้อจำกัดทางด้าน สัญญาณ และไฟฟ้า เนื่องจากสัญญาณที่นี่มีไม่มากนัก จะมีเป็นเพียงบางจุด และสามารถรับได้บางเครือข่ายเท่านั้น ส่วนในเรื่องของไฟฟ้า ที่นี่จะไม่มีไฟฟ้าใช้ จะต้องอาศัยไฟปั่นในตอนกลางคืน สำหรับบางบ้านเท่านั้น ดังนั้นการชาร์ตแบตจึงเป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก ทำให้การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ จะใช้กันอยู่เฉพาะนอกหรือต่างหมู่บ้านเท่านั้น หากอยู่พื้นที่ในหมู่บ้านเดียวกัน ชาวบ้านมักจะใช้การเดินทางไปพบปะพูดคุยกันมากกว่า

“...บางทีโทรไม่ค่อยติด เขาเปิดเป็นเวลา เขาไม่มีไฟชาร์ตแบต อะไร...เขาจะชาร์ตตอนกลางคืนตอนที่เขาเปิดคูทีวี ก็บ้านไหนติดเขาก็เดินไปเสียบกัน อย่างที่วัด ตอนกลางคืน เขาติดเครื่องปั่นไฟ เขาก็เดินไปเสียบกัน เต็มบ้าง ไม่เต็มบ้าง...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

การสื่อสารผ่านทางการประชุม ในหมู่บ้าน

โดยปกติชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุง จะมีการจัดประชุมกันประจำทุกเดือน โดยกำหนดวันที่ 10 ของทุกเดือน ตั้งแต่เวลาประมาณ 9.00 น. ถึง 12.00 น. ที่วัด หรือ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านเพื่อแจ้งข่าวต่างๆ ที่ทาง อบต. หรือ ผู้ใหญ่บ้าน ได้ไปประชุมมากับทางอำเภอ ให้ชาวบ้านรับทราบ และร่วมแสดงความคิดเห็น

ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็จะใช้เวทีการประชุมนี้ ในการแจ้งข่าว หรือชี้แจงเรื่องต่างๆ กำหนดความเข้าใจร่วมกัน กับชาวบ้าน ในเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้ และปัญหาพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน

“...เวลามีประชุม ชาวบ้านก็จะแจ้งให้ทางอุทยานทราบ ก็แล้วแต่ว่าจะมาหรือไม่ หรือเรื่องที่ต้องตัดสินใจ เรื่องป่า ก็อยากให้หัวหน้ามาเข้าร่วมด้วย เพราะกฎหมายป่าชาวบ้านจะไม่รู้เรื่อง ให้เจ้าหน้าที่มาช่วยอธิบาย...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกริงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...มาประชุมเรื่องป่า มากุยกัณฑ์ บางทีก็เอากล้าไม้มาให้ทดลองปลูก...”

(จะเนียง โยคี – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่บอกให้ชาวบ้านดูแลป่าให้ดี มาปลูกจิตสำนึกให้รู้จักป่า รู้จักใช้...”

(โพ เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกเหนือจากการประชุมประจำเดือนของชาวบ้านแล้ว หากมีเรื่องเร่งด่วน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็สามารถเรียกประชุมด่วนกับชาวบ้านได้ด้วย

“...ถ้าหากมีเรื่องด่วน ก็สามารถทำการประชุมได้ทันที ประมาณ 1-2 ทุ่ม หลังจากที่เขากลับจากการทำงานทำไร่ แต่แบบนี้จะไม่ค่อยได้ทำบ่อยนัก เพราะเป็นการรบกวน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่จะมีวิธีการของตัวเอง โดยการจัดเป็นประชุม นัดกันให้มาประชุม...”

(เสนห์ สวัสดิ์ไพโรพนา – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

สำหรับการสื่อสารผ่านทางการประชุมนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นต่อเรื่อง หรือปัญหา ให้รับทราบได้ด้วย และเมื่อทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้านมีการประชุมร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดการประสานงานกัน ทำให้เข้าใจกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในการเรียกประชุมของหมู่บ้านแม่กระบุงนั้น จะมีการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมไว้ โดยการตีกลอง หรือ เกราะ เพื่อเรียกประชุมภายในหมู่บ้าน ควบคู่ไปกับการนัดเรียกประชุม และให้คนเดินบอกต่อกันไปเพื่อเรียกประชุม ซึ่งในการตีกลอง หรือ เกราะ นั้นจะกระทำกันสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

นอกจากการเรียกประชุมชาวบ้านในหมู่บ้านแล้ว การเตือนการทำบุญ หรือ การรวมพลชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุง ก็จะใช้วิธีการ “ตีกลอง” หรือ “ตีเกราะ” ซึ่งเป็นวิธีการแบบดั้งเดิมตั้งแต่โบราณ เป็นธรรมเนียมของคนในชุมชนแม่กระบุง เป็นการอนุรักษ์ประเพณีเดิมของหมู่บ้าน

“...มีการเคาะ “เกราะ” เป็นการอนุรักษ์ประเพณีเดิม เป็นสัญญาณว่าไปทำบุญที่วัด หรือ เป็นสัญญาณว่าเรียกประชุม..จะได้ยินทั่วหมู่บ้าน...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ลองเกาะไม้ได้ เดี่ยวมากันหมด..เฮ้อ เฮ้อ...”

(หลวงพ่อบิตติสาร – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

การสื่อสารผ่านกิจกรรม

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้กิจกรรมเป็นสื่อในการช่วยกระตุ้น สร้างการมีส่วนร่วม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวบ้านและชุมชน กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยใช้โอกาสวันสำคัญต่างๆ ไปจัดกิจกรรมให้กับเด็กๆ ในชุมชน และหากทางอุทยานฯ ได้รับงบประมาณพิเศษมา ก็จะนำงบประมาณส่วนนี้ไปจ้างงานจากคนในหมู่บ้าน การจัดอบรม ค่ายเยาวชน และพาไปทัศนศึกษา ดังนี้

- **“กิจกรรม สื่อสอนน้อง”** ในงานสำคัญๆ ต่างๆ เช่น งานวันเด็ก งานวันแม่ งานปีใหม่ หรือวันพิเศษ ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเข้าไปจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ สร้างความสนุกสนานภายในโรงเรียน ให้กับเด็กๆ และชุมชน จะใช้เวลาประมาณครึ่งวัน ถึง 1 วัน โดยมีการใช้สื่อต่างๆ เช่น การฉาย DVD เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การใช้บอร์ดแผ่นภาพ รูปภาพ การแสดงต่างๆ ที่ให้ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ การรักษาสัตว์เลี้ยง กิจกรรมฐาน และให้ความบันเทิงจากการแสดงดนตรี ของพี่เจ้าหน้าที่ที่ตีความหมาย ของอุทยานฯ มีการแจกของรางวัลแก่เด็กๆ เพื่อจะได้นำของรางวัลไปใช้ประโยชน์ต่อไป

“...ผมทำกิจกรรมกับเด็กค่อนข้างบ่อย วันเด็ก วันแม่ อะไรเนี่ย..จะเอาทีมเข้าไป บางทีมีนักท่องเที่ยวเอาของเอาอะไรมาให้ บางทีก็ทำกิจกรรม โดยใช้วันเหล่านี้...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ในวันเด็ก โรงเรียนบ้านต้นมะพร้าวจะให้ทีมช่วยไปแสดงในวันเด็ก..การไปแสดงก็จะใส่ชุดไปรเวทไป เมื่อก่อนเคยใส่ชุดเครื่องแบบไป แต่รู้สึกเด็กๆ ชาวบ้านจะเกร็งๆ...”

(สมบูรณ์ ดาวเรือง – สัมภาษณ์ 24ก.ค. 48)

“...โครงการสื่อสอนน้อง ที่เข้ากับทางโรงเรียน โดยเข้าทางเด็ก ใช้เด็กเป็นสื่อ ใช้เวลาสอนหนังสือกับนักเรียน จะให้นักเรียนเป็นตัวสื่ออีกที โดยสอนวิชาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ระบบนิเวศน์ นกสีบสายน้ำ สัตว์ป่า ป่าไม้ แมลง น้ำตก โทษของไฟ...”

(ไพศาล ชัยยืนยง – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

“...งานสำคัญ เช่น วันแม่ วันเด็ก จะเอาเพลง เอาคนตรีมาแสดง ก็เป็นเพลงเกี่ยวกับป่า
ไม้ การอนุรักษ์ป่าไม้...”

(วาสนา นวีรัตน์ – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

- **การจ้างงาน** ทางอุทยานฯ เคยได้รับงบประมาณจากกองทุนมิยาซาว่า จึงคิด
วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน โดยการจ้างงานชาวบ้าน มาทำงานที่อุทยานฯ ให้ทำหน้าที่
สำรวจพื้นที่ป่าไม้ และแนวเขตป่า ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ชาวบ้านรู้ และเข้าใจวิธีการทำงานของ
เจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยรวม และเข้าใจระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตลอดจนการปลูกฝังการ
อนุรักษ์ป่าไม้ ทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น

“...ช่วงมิยาซาว่า ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่เข้ามาทำงานที่อุทยานก็เริ่มรู้ เริ่มเข้าใจบ้าง...”

(มณฑล นุชเครือ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

- **การจัดพาทัศนศึกษา** ทางอุทยานฯ ยังเคยมียังอุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ เพื่อเปิดหู
เปิดตา และมุมมองใหม่ๆ ให้เด็กๆ และชาวบ้านบางคน ให้เห็นป่าไม้ในต่างพื้นที่ ที่ยังอุดมสมบูรณ์
เห็นสัตว์ป่าแปลกๆ ที่ไม่พบในหมู่บ้านด้วย

“...การจัดนำเที่ยว ไปเขาใหญ่กัน เด็กตื่นเต้นมาก ตอนไปเขาใหญ่เป็นโครงการที่ผม
ของบได้จากกองทุน “ซิส” ใจ เขาก็ให้มา 5 หมื่น ก็พาเด็กไป เด็กประมาณ 30 คนที่เข้าโครงการ..ก็
มีผู้ปกครองไป 5-6 คน ให้ไปดูแลลูกหลานของตัวเองด้วย...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

- **การจัดค่ายเยาวชนและจัดอบรม** ทางอุทยานฯ ได้จัดอบรมเด็กๆ เข้าค่ายการ
อนุรักษ์ป่าไม้ ที่น้ำตกห้วยแม่ขมิ้น ทำให้เด็กๆ มีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้
มากยิ่งขึ้น

“...มันดูแล้วยุ้ยผู้ใหญ่เนี่ยมันพูดยาก มีความรู้สึกเวลาไปนั่งคุย เขาไม่ค่อยจะเข้าใจ
เลยแหละ มันพูดยาก แล้วผมก็เป็นคนทำกิจกรรมค่ายเยาวชนอยู่ด้วยใจ ถ้าเราบอกเด็กให้ไปบอกพ่อ
เขา พ่อเขาคงเชื่อลูกมากกว่าเรา มันก็จะเป็นอย่างงี้ คือเอาเด็กมาเข้าค่าย อะไรงี้...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ทาง อบต.ก็เคยพาเยาวชนไปค่ายอบรม ที่แม่ขมิ้น โดยให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นวิทยากร...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่พาเด็กระดับมัธยม ไปปลูกป่า...”

(กรกมล โยคี – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

“...เทอมที่แล้ว อบต.พาเด็กไปเข้าค่ายการอนุรักษ์ป่าไม้ที่น้ำตก ทำให้เด็กๆเข้าใจเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น รักป่าไม้ ทำให้เด็กรู้ว่าการที่เจ้าหน้าที่มาจัดค่าย มาทำอะไรให้เจ้าหน้าที่ทำด้วยความจริงใจ ไม่หวังสิ่งตอบแทน...”

(วาสนา นวีรัตน์ – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

● **การสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง** จากการพูดคุย และเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ของชาวกะเหรี่ยง ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้สังเกตเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม “การรำตง” ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง จึงได้คิดที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมเหล่านี้ขึ้นมา

โดยการจัดหาครูสอนรำตง มาสอนเด็กๆเยาวชนรุ่นใหม่ มาฝึกหัดรำตง ซึ่งคุณครูที่มาสอน ก็เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กระบุงนั่นเอง ซึ่งในการฟื้นฟูการรำตงนั้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ (หัวหน้าประวัติ ซึ่งเป็นหัวหน้าอุทยานฯคนเก่า และคุณประกอบ) ได้ช่วยเหลือทุน ในการสร้างคณะกรรมการแสดงด้วย และเมื่อได้ฝึกฝนกันจนชำนาญแล้ว ยังนำคณะกรรมการแสดงรำตงนี้ มาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ในอุทยานฯ ในช่วงวันหยุด และช่วงปิดเทอมด้วย ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เล็กน้อยให้กับเด็กๆเยาวชนในหมู่บ้าน และทำให้เด็กๆเยาวชน และชาวบ้าน สนุกสนมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วย

“...ก็จะมีรู้จักจากเด็กๆที่มารำตง ที่มาทำงานที่นี่ ก็จะสนิทกับเจ้าหน้าที่ ก็ทำให้ลดความตึงเครียดไปได้...”

(อัมฤทธิ ศิริศักดิ์ไพบุลย์ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค.48)

โดยในการทำกิจกรรมต่างๆ นั้น เจ้าหน้าที่จะถ่าย VDO.ซึ่งเป็นของส่วนตัว กลับมาให้ชาวบ้านคนอื่นๆ ได้ดูด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนอื่นๆ ได้เห็น และอยากเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านไว้วางใจเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพราะชาวบ้านทุกคนจะรับรู้เหมือนกันหมดว่าแต่

ละกิจกรรมที่จัดเป็นอย่างไร เพราะมีหลักฐานมาให้ชาวบ้านได้ดู ซึ่งจะเปิดให้ดูในวันประชุมประจำเดือน หรือวันพระ ที่ชาวบ้านทุกคนหยุดการทำงาน และมาทำบุญกันที่วัด

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อชาวบ้านชุมชนแม่กระบุง นั้น ได้ใช้วิธีการคือ การจัดกิจกรรมสื่อสารสอนน้อง ในโอกาสงานสำคัญต่างๆ การจ้างงาน การจัดหาทัศนศึกษานอกสถานที่ การจัดค่ายเยาวชนและจัดอบรม บริเวณน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น และการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง

จากการปฏิบัติงานดังกล่าว ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทำให้ชาวบ้านเล็งเห็นความตั้งใจจริง ความจริงใจของเจ้าหน้าที่ ทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้สึกยอมรับ และเข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มากยิ่งขึ้น และเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันคงอยู่ต่อไป เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จึงต้องทำการสื่อสาร ในระยะที่ 3 นั่นคือในช่วงเวลาปัจจุบัน

ระยะที่ 3 ระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน พ.ศ. 2548)

ในระยะคงความสัมพันธ์นี้จะเริ่มประมาณ พ.ศ. 2545- พ.ศ. 2548 (ปัจจุบัน) ซึ่งจะเป็นระยะที่ต่อจากระยะปฏิบัติการ ที่ชาวบ้านเริ่มสนิทสนม กันเคย เข้าใจการทำงานและกล้าพูดคุย กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น ซึ่งเป็นจุดที่ถือว่าเป็นผลสำเร็จในการเข้าไปติดต่อสื่อสารกับชาวบ้าน และเมื่อมีความสัมพันธ์ที่ดีแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ยังคงต้องดำรงความสัมพันธ์ที่ดีนี้ ให้มีอยู่ต่อเนื่องต่อไป โดยปฏิบัติดังนี้

การสื่อสารผ่านการพูดคุย

ในการคงความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ กับชาวบ้านแม่กระบุง การใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล ยังคงเป็นสิ่งหลักๆ และมีความสำคัญในการดำเนินงาน ทั้งในการสื่อสารแบบเผชิญหน้า และไม่เผชิญหน้า โดยการพูดคุยกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเด็กๆเยาวชนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น การประสานงานกัน การพูดคุย การปรึกษาปัญหาต่างๆ ก็ล้วนแล้วจะใช้การสื่อสาร การพูดคุยกันเป็นหลัก เพราะมนุษย์เรา เมื่ออยู่ร่วมกันแล้ว การพูดคุยเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษามิตรภาพให้คงอยู่

ดังนั้นจากการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต้องเข้าไปหาชาวบ้านอยู่เป็นประจำ ก็สามารรถที่จะลดระยะเวลาลงได้บ้าง จากเมื่อก่อนที่ต้องไปเกือบทุกวัน แต่ปัจจุบันไปเดือนละ 2 -3 ครั้งก็ได้ ทั้งนี้ ชาวบ้านมีความเข้าใจดีแล้วว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ไม่ได้มีหน้าที่พบปะกับชาวบ้านอย่างเดียว แต่มีหน้าที่งานอื่นๆ ที่ต้องทำอีกด้วย

ปัจจุบันมีเทคโนโลยีการสื่อสารแบบสมัยใหม่เข้ามา การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ก็สามารถกระทำได้ ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านด้วยตนเอง ก็สามารถใช้บริการจากโทรศัพท์เคลื่อนที่เหล่านี้ได้ด้วย ซึ่งการใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่นี้ เป็นวิธีการพูดคุย ที่ให้ความสะดวกแก่ทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เอง และชาวบ้าน

นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่นี้ ในการช่วยแจ้งเหตุการณ์สำคัญๆ เช่น มีคนภายนอกมาบุกรุกป่า หรือขอความช่วยเหลือต่างๆ ได้โดยตรงด้วย

“...ก็มีแจกนามบัตรให้ชาวบ้านไว้ติดต่อเวลามีปัญหา หรือแจ้งข่าวบุกรุกล่าสัตว์ ก็มีพวกบ้าง ไม่มีบ้าง ดีกว่าที่จะไม่ได้ทำอะไรเลย แต่ส่วนใหญ่จะได้ผล...”

(มณฑล นุชเครือ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

การสื่อสารผ่านการประชุมในหมู่บ้าน

สำหรับการประชุมของหมู่บ้าน ประจำเดือนนั้น ปัจจุบันชาวบ้านยังคงมีการประชุมอยู่เสมอ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็จะได้ร่วมการประชุมด้วย ซึ่งในการประชุมแต่ละครั้ง ชาวบ้านก็จะแจ้งให้ทางอุทยานฯทราบ และทางอุทยานฯก็จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปเข้าร่วมการประชุมด้วย

“...เดี๋ยวนี้ทุกครั้งที่มีการประชุมตามหมู่บ้าน ทางอุทยานฯจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปร่วม คนที่จะไป จะเป็นคนที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าอุทยาน ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนกลาง เช่น คุณประกอบ...”

(มณฑล นุชเครือ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

“...เมื่อเจ้าหน้าที่มาร่วมประชุม ก็มีการประสานงานมากขึ้น..เจ้าหน้าที่เข้ามา ทำให้ได้ช่วยชาวบ้าน ได้คิดอะไรเพิ่มมากขึ้น...”

(เพ็ญณี ขจ็คพิสัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

การสื่อสารผ่านกิจกรรม

ในการทำกิจกรรมนั้น ยังคงเป็นสื่อที่มีส่วนช่วยให้เจ้าหน้าที่และชาวบ้าน คงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งยังคงเน้นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ และชาวบ้าน สอดแทรกไปกับการรู้ในด้านกรอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อให้เยาวชน และชาวบ้านซึมซับความรู้สึกต้องการอนุรักษ์ป่าไม้บริเวณชุมชนให้คงสภาพอยู่ต่อไป

โดยกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ยังคงไว้ คือ กิจกรรม “สื่อสอนน้อง” ซึ่งจะลงไปทำในวันสำคัญๆ ต่างๆ และขอเวลาจากทางโรงเรียนมาจัดกิจกรรมให้แก่เด็กๆ แทนการเข้าไปสอนในวิชาอิสระที่เคยกระทำมาตอนช่วงระยะที่ 2 เนื่องจากปัจจุบันไม่มีเวลาพอที่จะเข้าไปสอนทุกสัปดาห์

ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวนี้ ยังคงจัดอยู่เป็นประจำให้แก่เด็กๆ ในชุมชน ไม่เพียงแต่ในโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว หมู่บ้านแม่กระบุงเท่านั้น กิจกรรมนี้ยังจัดไปยังโรงเรียนอื่นๆ ในเขตพื้นที่อุทยานฯ เชื้อนครินทร์อีกด้วย

“...แต่ก็มีโครงการให้ทีมเข้าไปโรงเรียนนะ แต่ไม่ได้เข้าไปสอน ไปทำกิจกรรมรวมๆ ไปขอเขาวินัย ครึ่งวัน เอากิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมไป มีทีม มีกิจกรรมลงไปเล่น ก็ยังทำอยู่ มีของไปแจก ก็ไปเดือนหนึ่ง 4-6 โรงเรียนทุกเดือน ตอนนี้เขาเปลี่ยนรูปแบบ เพราะเราไม่มีเวลาให้เขาเต็มที่ ก็ต้องใช้วิธีนี้...”

(คุณประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

การสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์

ในการสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน มีวิธีแจ้งข่าวให้แก่ชาวบ้าน ดังนี้

- บอร์ดประชาสัมพันธ์

ในการแจ้งข่าวผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน ไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนัก แต่ก็มีการใช้บ้าง ข่าวประกาศที่ติดส่วนใหญ่จะเป็นข่าวจากทางอำเภอ หรือหน่วยราชการอื่นๆ มากกว่าข่าวภายในอุทยานฯ

“...ทางอุทยานฯ ก็มีไปติดบ้าง แต่ส่วนมากถ้ามีเรื่องอะไรจะไปบอก..เวลาจะมีอะไรก็เรียกประชุม อย่างวันนี้ผมมีเรื่องนี้เราก็เรียกประชุมเขาได้เลย แต่ส่วนมากจะใช้เวลาให้ตรงกับที่เขาประชุม จะได้ไม่เป็นการรบกวน ยกเว้นเรื่องใหญ่ๆ อย่างเรื่องที่ทำกิน...”

(คุณประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

- หอกระจายข่าว

หอกระจายข่าวของหมู่บ้านนั้น มีการติดตั้งอยู่บริเวณศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านแม่กระบุง แต่ไม่สามารถใช้งานได้ เนื่องจากเสียมานานแล้ว และชาวบ้านไม่นิยมใช้กัน เนื่องจากส่วนใหญ่มักชินกับการพูดคุยกันส่วนตัว หรือ การประชุมประจำเดือนมากกว่า

“...เมื่อก่อนมีหอกระจายข่าว ก็ใช้เรียกประชุมบ้าง แต่ไม่บ่อย...”

(คุณเสนต์ สวัสดิ์ไพโรพนา – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

กล่าวได้ว่า ปัจจุบันการสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ นั้น สามารถสื่อสารโดยผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ ส่วนหอกระจายข่าวนั้น ปัจจุบันไม่สามารถใช้งานได้

ดังนั้น จึงพบได้ว่า กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นั้น จะแบ่งเป็น 3 ระยะ ซึ่งในแต่ละระยะจะเน้นการใช้สื่อแตกต่างกันไป คือ

ในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นระยะแรกเริ่ม จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นหลัก คือเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเข้าไปพูดคุย กับกลุ่มผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้าน เพื่อให้ทราบถึงปัญหา สาเหตุ และเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน

ในระยะที่ 2 ระยะปฏิบัติการ จะยังคงใช้วิธีการเข้าไปสอนในคาบวิชาเรียนอิสระ ในโรงเรียนแก่เด็กเยาวชนในชุมชน, การใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล ทั้งแบบเผชิญหน้า และไม่เผชิญหน้า เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้นำ และชาวบ้าน การสื่อสารโดยผ่านทางการประชุม ในการเข้าร่วมประชุมกับชาวบ้าน เพื่อเจ้าหน้าที่จะได้รับทราบปัญหา ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เพื่อจะได้ชี้แจง และช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรม เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี

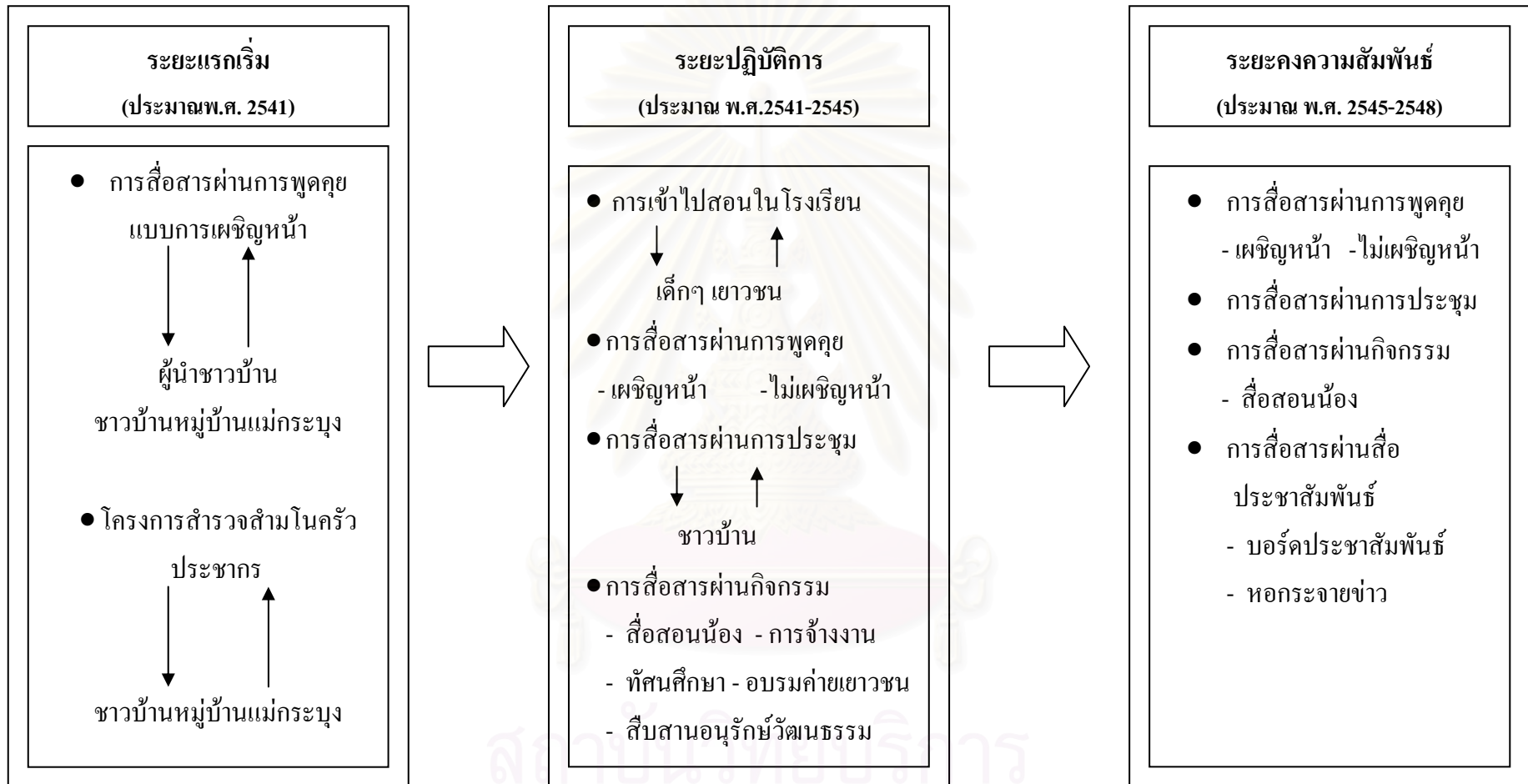
ในระยะที่ 3 ระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน) ยังคงใช้สื่อสารระหว่างบุคคลบุคคลเป็นหลักในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน โดยนอกจากจะเข้าไปพูดคุยกันส่วนตัวแล้ว ยังมีการสื่อสารผ่านการประชุม โดยการเข้าร่วมประชุมของหมู่บ้านกับชาวบ้าน การสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรม โดยให้ชาวบ้านและชุมชนได้ร่วมกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้จัดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารผ่านการประชาสัมพันธ์ โดยการประกาศผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน ซึ่งทางอุทยานฯยังไม่ค่อยมีข่าวสารไปติดมากนัก เนื่องจากยังใช้การแจ้งผ่านบุคคลหรือ

การประชุม ดังนั้นส่วนใหญ่จึงเป็นการประกาศของทางราชการอื่นๆมากกว่า ส่วนหอกระจายข่าวของหมู่บ้านยังคงเสียไม่สามารถใช้งานได้ ดังนั้นหากมีการซ่อมแล้ว คาดว่าน่าจะมีช่องทางการสื่อสารเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แสดงกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง เป็นภาพได้คังหน้า 114

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพ 6 ภาพแสดงกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

ผลจากการศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านในชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง พบว่าในการเข้าไปทำการสื่อสารในช่วงแรกๆ จะต้องมีความรู้ เทคนิค และกลยุทธ์ในการสื่อสาร มากมาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงตัว และจิตใจของชาวบ้านได้ นอกจากนี้การที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สามารถเข้าไปสื่อสารกับชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุงได้ ยังจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยหลายๆปัจจัยด้วยกัน ที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ 1.) ปัจจัยจากผู้ส่งสาร 2.) ปัจจัยจากผู้รับสาร 3.) ปัจจัยอื่น ดังนี้

1. ปัจจัยจากผู้ส่งสาร จะแบ่งปัจจัยได้ดังนี้

- 1.1 ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 1.2 การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้าน
- 1.3 ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า
- 1.4 การอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

2. ปัจจัยจากผู้รับสาร แบ่งปัจจัยได้ดังนี้

- 2.1 การเชื่อฟังคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ของชาวบ้าน
- 2.2 ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอุทยานฯ
- 2.3 ความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้

3. ปัจจัยอื่นๆ แบ่งปัจจัยได้ดังนี้

- 3.1 การกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่นๆ
- 3.2 การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

1. ปัจจัยจากผู้ส่งสาร

ปัจจัยจากผู้ส่งสาร เป็น ปัจจัยที่มีผลมาจากตัวผู้ส่งสารเอง นั่นคือ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และหน่วยงานอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ ซึ่งมีผลทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้กลั่นแกล้งชาวบ้าน แต่กำลังช่วยเหลือชาวบ้านด้วยความจริงใจ ให้ชาวบ้านเชื่อมั่น เชื่อใจ และเมื่อชาวบ้านเชื่อใจแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็สามารถปฏิบัติงานได้ง่ายยิ่งขึ้น ชาวบ้านก็จะร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ด้วย

“...ทีนี้ตัวหนึ่งที่ทำความสำเร็จได้ เราต้องสร้างความเชื่อมั่นให้เขายอมรับ ไม่ว่าจะใครก็ตาม ให้เขายอมรับเราให้ได้ ตรงนั้นสำคัญ คือ ต้องได้ใจเขาก่อน ไม่ว่าจะเป็นคนในหมู่บ้าน นอกหมู่บ้าน ใครก็ตาม ถ้าเราได้ใจเขาแล้ว ทุกอย่างมันจะง่ายขึ้น มันจะไม่มีปัญหา มีอะไรก็ไม่เป็นไร.. ผมเคยทะเลาะกันแรงๆ คุยกันแรงๆ ก็ไม่ได้โกรธกันกับผู้นำอะไรนะ ตอบโต้ใส่กันเรื่องงานนี้แหละ หลังจากนั้นก็ไม่มีอะไร ก็คุยกันเหมือนเดิม เมื่อเรามีใจให้กันแล้ว เวลาที่มีเรื่องขัดแย้งทางความคิดกัน เราไม่จำเป็นต้องโกรธกัน ความเห็นไม่ตรงกันมันเกิดขึ้นได้ มันไม่เป็นไร แต่มันสำคัญอยู่ที่ว่า เราจะเปิดใจยอมรับกันริปล่ามันเอง มันสำคัญคือให้เขาเชื่อมั่นเราให้ได้...”

(คุณประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...หลังจากเมื่อก่อนมองเจ้าหน้าที่ทางลบ พอมาบ่อยๆ มาศึกษากันบ่อยขึ้น ก็เริ่มเข้าใจกัน ทั้ง 2 ฝ่าย”

(เพ็ญณี ขจิตพิสัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...คุณประกอบจะเป็นคนเข้ามาสัมพันธ์ชุมชน เข้ามาอธิบายให้ชาวบ้านฟัง จะมาอยู่กับชาวบ้านประจำ จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น...”

“วาสนา นวีรัตน์ – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

สำหรับในการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านได้นั้น จะประกอบด้วยเทคนิค วิธีการต่างๆ มากมาย อาทิ

1.1.1 การเข้าถึง การเข้าไปทำความรู้จักชาวบ้าน การสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย

จากแนวคิดที่กว้างไกลของหัวหน้าอุทยานฯ ในสมัยนั้น (คุณประวัตี โวหารดี) มีความคิดนโยบายเชิงรุกที่ต้องการจะให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากมติ ครม. เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อจะได้ลดความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้น และต้องการความร่วมมือจากชาวบ้านให้ช่วยกันดูแล และปกป้องป่าไม้ในบริเวณดังกล่าว จึงได้พยายามทบทวนวิธีการดำเนินงานที่ผ่านมา พยายามหาหนทางแก้ไข โดยพยายามเข้าไปทำความรู้จักกับชาวบ้าน ซึ่งมีลูกน้องคนสำคัญ (คุณประกอบ ช่วยศรีนวล) ที่พยายามเข้าไปทำการสื่อสารกับชาวบ้าน โดยจะเน้นการใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก

“...มันอย่างนี้ ..เรามาตั้งข้อสังเกตว่า เราก็ทำงานกันเข้มแข็งนะ ออกจับกันบ่อย แต่ทำไมมันยังไม่หมดหละ ก็มีคำถามขึ้นมาในใจ ว่าทำไมยังไม่จับ ทำไมมันยังไม่เยอะขึ้น คนเดิมที่โดนจับแล้วก็ยังโดนอีก แสดงว่าเหมือนเราไปไม่ถูกทาง ก็เลยมาทบทวน เฮ้ย! ไม่ใช่...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...หัวหน้าประวัตี คนเก่า มีนโยบายให้เข้าถึงชาวบ้าน ถ้าทำได้ให้ไปเปลี่ยนทัศนคติชาวบ้าน ให้ลดเรื่องการบุกรุกป่า ตัดไม้ ล่าสัตว์ ให้เหลือน้อยลง...”

(มณฑล นุชเครือ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ในระยะแรกเริ่มชาวบ้านยังไม่คุ้นเคย และยังคงกลัวๆกลัวๆ รู้สึกไม่เป็นมิตรกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงพยายามเข้าไปพยายามทำความคุ้นเคย โดยการ

- 1.) การเข้าไปเยี่ยมเยียนชาวบ้าน
- 2.) การเข้าไปใช้ชีวิตกับชาวบ้าน
- 3.) การเข้าร่วมประชุม
- 4.) การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน

ซึ่งวิธีการต่างๆ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

- การเข้าไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านทุกเย็น ถึงค่ำ เพื่อ ไปนั่งคุย ไปนั่งกินเหล้ากับชาวบ้าน ในการสนทนาในวงเหล้ากับชาวบ้าน ซึ่งในช่วงแรกๆพบว่าชาวบ้านได้คำว่าป่าไม้

ระบายนความทุกข์ต่างๆ ตลอดจนเล่าวิถีชีวิตของพวกเขาให้ฟัง ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็พยายามเก็บ และจดจำ ข้อมูลต่างๆ เพื่อพยายามทำความเข้าใจกับชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

“...ก็ไปเที่ยว ไปอะไร คือจริงๆแล้วอยากไปคุย แต่ดูอารมณ์แล้วคุยไม่ได้ ก็นั่งให้เขาค่ำป่าไม้ 3-4 เดือน แต่ก็ดี เราก็เก็บข้อมูล..”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...เขามานั่งคุย มากินข้าวกับชาวบ้าน เวลาถึงงานทำบุญ ก็จะเข้ามา จะเข้ามาในหมู่บ้าน เดือนหนึ่งประมาณ 4-5 ครั้ง...”

(โพ เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

● **การเข้าไปใช้ชีวิตกับชาวบ้าน** โดยการไปกิน ไปนอน กับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกสนิทสนม และเป็นการเข้าถึงวิถีชีวิต การอยู่อาศัยของชาวบ้าน โดยในการเข้าไปในหมู่บ้านนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะไม่สวมชุดเครื่องแบบ แต่จะใส่ชุดลำลอง เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกแตกต่าง

“...ทางอุทยานฯ หัวหน้าที่สนัย และหัวหน้าประวัติ ไวหารดี คนเก่า ก็มาคุย มากินข้าวในหมู่บ้าน ก็เกิดความคิดที่จะดูแลรักษาป่า...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

● **การเข้าร่วมประชุม** ประจำเดือนของหมู่บ้าน ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อจะได้รับฟังปัญหาต่างๆของชาวบ้าน ซึ่งในบางครั้งเจ้าหน้าที่ก็สามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน หรือหากชาวบ้านมีข้อข้องใจเกี่ยวกับป่าไม้ เจ้าหน้าที่ก็สามารถปรับความเข้าใจ อธิบายชี้แจง ได้ทันที เพื่อจะได้ไม่เกิดความเข้าใจผิด หรือลดปัญหาการขัดแย้งต่างๆ

“...ผมจะให้เจ้าหน้าที่เข้าร่วมประชุมกับหมู่บ้านตลอดเวลา และบอกว่า อะไรได้ อะไรไม่ได้ ให้เขารู้ จะส่งเจ้าหน้าที่ไป แต่ถ้าเป็นปัญหาร้ายแรง ผมจะไปชี้แจงเอง..พวกปัญหาต่างๆ ข้อต่อรองหลักๆ ทำนั่นทำนี่ที่ให้ไม่ได้ เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ จะไปชี้แจงเอง...”

(ดำรงศ สุธอร่าม – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

ในการประชุมประจำเดือนของชาวบ้าน อบต.และผู้ใหญ่บ้าน จะมีหน้าที่เป็นประธานในการประชุม และจะเป็นผู้แจ้งข่าวจากทางราชการให้ชาวบ้านรับทราบ ในการประชุมจะมีการ

สื่อสารโดยใช้ทั้งภาษาไทย สำหรับชาวบ้านทั่วไป และอาจมีการใช้ภาษากะเหรี่ยงปนบ้าน สำหรับชาวบ้านสูงอายุ หรือชาวบ้านที่ไม่เข้าใจภาษาราชการบางคำ การสื่อสารจึงมีทั้ง 2 ภาษาสลับกันไป เพื่อความเข้าใจที่ดีของชาวบ้านในหมู่บ้าน

- **การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน** เช่น งานประเพณีประจำปี งานทำบุญในโอกาสต่างๆ เพื่อชาวบ้านจะได้รู้สึกว่ามีส่วนร่วม รู้สึกว่าพวกเขาได้รับความสนใจจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และรู้สึกว่าการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ความสำคัญกับพวกเขา

“...เวลาชาวบ้านมีงานต่างๆ ที่ประกอบก็จะเข้าร่วม มาศึกษาวิถีชีวิต วิธีทำบุญ...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...หัวหน้าประวัติดีจะเข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยเข้าร่วมงานสำคัญของชุมชน เช่น งานแต่งงาน ซึ่งปกติหัวหน้าคนอื่นจะไม่ทำ...”

(กิตติศักดิ์ สาระขันธุ์ – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

ซึ่งในการทำงานตรงนี้ จะต้องใช้ทั้งความอดทน และความตั้งใจจริงเป็นอย่างมาก เพราะกว่าที่ผลลัพธ์จะออกมา ให้ชาวบ้านเชื่อใจ ไว้ใจนั้น จะต้องอาศัยเวลาในกาลพิสุจน์ความจริงใจที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีต่อชาวบ้าน จะต้องใช้ทั้งความทุ่มเท ความพยายาม ทั้งร่างกาย แรงใจ เป็นอย่างมาก และใช้วิธีการหลายๆวิธีพร้อมๆกันด้วย

“...เวลาหัวหน้าประวัติดี กับประกอบเข้ามา ชาวบ้านก็ยินดี ทุกคนรู้ว่าดี คนดีไม่ดี เรา...”

(ชนะ สิงขร – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

เมื่อชาวบ้านเริ่มมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่ป่าไม้ พวกเขาก็จะกล้าเข้ามาปรึกษาปัญหาเรื่องที่ดิน ที่ทำกิน กับเจ้าหน้าที่ ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจเหตุผลของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นด้วย

1.1.2 การแสดงความจริงใจ นำใจไมตรี ความเป็นมิตร ความเป็นกันเอง ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าใจวิถีชีวิต และปัญหาของชาวบ้าน ก็พยายามช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เป็นที่ปรึกษา และช่วยแนะนำ แก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน ส่วนหนึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ส่วนใหญ่มีการศึกษา และความคิดมากกว่าชาวบ้าน จึงเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านได้

การแสดงออกด้วยความเป็นมิตร ความเป็นกันเอง ความจริงใจ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต่อชาวบ้าน จะทำให้ชาวบ้านรับรู้ และรู้สึกดีต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น

“...จริงๆแล้ว มันมีอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า จะทำงานให้เข้ากับชาวบ้านให้ได้ ก็คือ เราจะต้องเป็นชาวบ้าน อย่าไปเป็นเจ้าหน้าที่ ผมไป ผมไม่เคยไปในฐานะเจ้าหน้าที่ แต่เขารู้สึกเอาเอง ไม่เป็นไร ผลจะไม่แต่งเครื่องแบบไปนั่ง ไปก็คือชาวบ้านคนหนึ่ง ขับรถผ่านก็ไม่ใช่ไร คุณกลมกลืน ผมก็เคยลองดู ใส่เครื่องแบบ เขาเกร็งๆเรา ไม่ค่อยอะไร แต่พอเราไปแบบสบาย เขาก็มาจับ มากอดเรา มันคนละอารมณ์กัน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...เขามีจิตวิทยาสูง จริงใจ ช่วยเหลือ เข้าใจคน พุทธิมีหลักการ ไม่ข่มเหงข่มขู่ เข้าใจความรู้สึกคนในพื้นที่ เข้ามาศึกษา มาเข้าใจกันทุกวัน ก็รู้สึกดีขึ้น...”

(เสน่ห์ สวัสดิ์ศิริพรพนา – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...คุณประกอบเขาเป็นคนเข้าใจพูด และเข้ามาช่วยหลายอย่าง เพื่อต้นกล้า ทำงาน งานบุญ วัฒนธรรม รำตง ซึ่งทำให้ชาวบ้านนับถือ ชาวบ้านถ้านับถือใคร ก็จะเชื่อคนนั้น จะพุทธิมีเหตุผล มีการชี้แนะทางแก้ไข ก็ค่อยเป็นค่อยไป ชาวบ้านไม่รู้อะไรก็จะถาม ก็ให้คำปรึกษาตลอด ชาวบ้านไม่มีที่พึ่ง เห็นมีคนที่ชี้แนะดีๆ คุยดีๆ เขาก็เชื่อ...”

(แมเกร็น สวัสดิ์คืนทิทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

1.2 การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้าน

สำหรับเหตุผลหนึ่งที่มีการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เป็นเพราะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณี ที่เก่าแก่ของชาวบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เป็นวัฒนธรรมที่ชาวบ้านทุกคนรู้สึกภาคภูมิใจ นั่นคือ “การรำตง”

จากวัฒนธรรมรำตงที่เคยเป็นวัฒนธรรมที่ภาคภูมิใจของชาวบ้านเดิมกำลังจางหาย แต่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมการรำตงนี้ จึงได้มาพลิกฟื้นวัฒนธรรมนี้ขึ้นมาใหม่ จัดให้มีการเรียนการสอน สืบทอด ออกมาเป็นรูปธรรมมากขึ้น ได้สนับสนุนงบประมาณส่วนตนมาช่วยจัดการแสดง เพื่อนำมาเผยแพร่แสดงให้กับนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวในอุทยานฯ และ

เริ่มนำออกมาสู่บุคคลภายนอก เพื่อให้เป็นที่รู้จัก เป็นการให้ชาวบ้านรู้สึกถึงความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง และยังสามารถสร้างรายได้เล็กน้อยให้กับนักแสดงรำตงรุ่นใหม่อีกด้วย

“...ที่เห็นได้ชัด ปี 44 ก็เริ่มคุยกันเรื่องหมู่บ้านมากขึ้น ก็เริ่มเห็นว่ามีการร้องของวัฒนธรรม ผมก็เห็นว่าน่าสนใจ ..ก็เห็นว่ามีการตั้งด้วย ก็ไปคุยกับหัวหน้า หัวหน้าก็ช่วยชี้แจงให้ ก็ไปดูเขาซ้อมให้ตั้งทีมมารำที่นี่ เมื่อก่อนก็ไปดูเขาซ้อมตลอด ที่จริงเราไม่ไปเขาก็ซ้อมเองได้ แต่ถ้าเราไปเขาจะมีกำลังใจขึ้น เด็กก็เปลี่ยนไปเรื่อยๆ ก็สร้างขึ้นใหม่ ดนตรีใหม่ๆ มาเรื่อยๆ พี่สอนน้อง..แต่เรื่องวัฒนธรรมนี่แหละ เป็นตัวทำให้ผมทำงานในหมู่บ้านได้มากขึ้น เพราะว่ามันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งหมู่บ้าน เห็นว่ามันสำคัญ แล้วทำก็ได้ผล...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...รู้จักกับลุงกอบ ก่อนหน้าที่ลุงกอบจะไปสอน..รู้จักตอนไปรำตง...”

(กนกพร ขจัดพิษภัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากวัฒนธรรมรำตงแล้ว หมู่บ้านยังมีประเพณี “ประดูลง” ซึ่งเป็นพิธีสำคัญของหมู่บ้าน เป็นการใช้ไม้จำนวนมาก มาสร้างให้มีลักษณะเป็น เขาวงกต โดยมีความเชื่อว่า หากเข้ามาไหว้พระได้ โดยไม่หลงแล้ว แสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้มีบุญ การทำพิธีนี้จะทำกันในช่วงเดือนมีนาคม และจะต้องจัดงานให้ครบ 3 ปีติดต่อกัน เพื่อเป็นสิริมงคลกับหมู่บ้าน ซึ่งในการจัดประเพณีประดูลงนี้ ชาวบ้านจะต้องขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการขออนุญาตตัดไม้บางชนิด เช่น ไม้ไผ่ ไม้รวก ไม้หนวล หรือขอไม้ที่ล้มแล้ว มาใช้ในการสร้างประดูลง โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็จะอนุญาตเป็นกรณีไป

“...การจัดงานประดูลง ต้องบอกเจ้าหน้าที่ เพราะต้องใช้ไม้ เป็นงานประเพณีเก่า ใช้ไม้กันเป็นแบบเขาวงกต ก็เข้าไปคุยกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอตัดไม้ไผ่ ไม้รวก ไม้หนวล ต้องใช้ไม้เยอะ...”

(หลวงพ่อบิตสารโ – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

1.3 ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า

เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าใจ และยอมรับวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่าไม้เพื่อการดำรงชีพของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ก็จะสามารถเปิดใจยอมรับการกระทำของชาวบ้านได้ เมื่อเกิดการเข้าใจซึ่งกันและกันแล้ว ก็ต่างสามารถคุย ประึกษา หาแนวทางออกร่วมกันได้ พยายาม

กระทำไม่ให้ตั้ง หรือหย่อนจนเกินไป ก็จะเกิดความพอดี ความเป็นกลาง ที่ทั้ง 2 ฝ่าย สามารถอยู่ร่วมกันได้

“...ตอนนั้นมี 2 ท่าน คือหัวหน้าประวัตติ โวหารดี และหัวหน้าทัศนัย เพิ่มสมุทรซึ่งตอนนั้นเป็นผู้ช่วย 2 คนนี้เป็นคนให้ข้อมูลที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มสงสัยว่าเราจะโมโหป่าไม้ดีไหม หรือเราจะต้องอนุรักษ์ต่อไม้ อะไรที่เสีย อะไรที่ได้ แล้วคุณประกอบก็เข้ามาว่าเราต้องทำต่อเนื่อง จนทุกวันนี้ ปัจจุบันเริ่มดีขึ้น เริ่มเข้าใจ ว่าต่อไปนี้ประชาชนมีพื้นที่เท่าไร ให้ทำกินเท่านั้น อย่าไปบุกเบิก เอาที่มีพอกิน ให้เก็บไว้ให้ลูกหลาน ป่าจะได้หมดช้าลง ทางหมู่บ้านก็มีการประชุมชาวบ้านอีกทีหนึ่ง ให้ชาวบ้านหันมารักตัวเองมากที่สุด...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

1.4 การอยู่อย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย

เมื่อทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้าน เริ่มมีความรู้สึกที่ดีขึ้น เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น การตัดไม้จากป่า การล่าสัตว์ลดน้อยลงจนแทบไม่มีเลย ชาวบ้านก็สามารถเข้ามาพึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยการขอพื้นที่บางส่วนของอุทยานฯ เพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อน้ำในหมู่บ้าน การขอไม้ไผ่สร้างโรงเรียน การขอไม้จัดงานประเพณีสำคัญ เป็นต้น ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ อุทยานฯ ก็อนุญาตผ่อนปรนได้เป็นกรณีไป

หากชาวบ้านมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับไม้ ก็จะมีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ได้รับทราบด้วย เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจว่าพวกเขาไม่ได้ไปตัดไม้มาใช้ประโยชน์ส่วนตัว เช่น การซ่อมแซม การปลูกบ้าน เป็นต้น

“...โดยมากจะไม่มีเรื่องอะไรหรอก มีบ้างทางหัวหน้าก็รับไป ถ้าเรื่องเขาจะปลูกบ้าน จะรื้อบ้าน ก็ให้สายตรวจไปดู เช่น รื้อบ้านเก่า มาปลูกบ้านใหม่ โดยใช้ไม้เก่า อะไรเงี้ย ก็ส่งสายตรวจไปดูว่าเอ..ไม่ก่านะ ปลูกได้ ปลูกไปเถอะ อะไรประมาณนี้...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...เวลามีการขุดบ่อลูกรังก็จะขอเจ้าหน้าที่ป่าไม้..เวลา อบต.นำงบมาสร้างถนน ก็ต้องขออนุญาตป่าไม้ด้วยวาจา เพราะถ้าตามกฎหมายมันไม่ได้ เขาจะดูว่าถ้ามีลูกรังแล้วไม่เสียสภาพป่า ก็ผ่อนผันได้...”

(เสน่ห์ สวัสดิ์ไพพรรณา – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ซ่อมแซมบ้านโดยใช้ไม้ล้ม ก็จะบอกเจ้าหน้าที่ หัวหน้าอุทยาน โดยผ่านผู้ใหญ่ อบต. แต่เจ้าหน้าที่จะมาตรวจอีกทีว่าจริงหรือไม่ เพราะกลัวว่าจะเอาไปขาย...”

(โพ เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากชาวบ้านที่มาพึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้แล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้เองก็ยังพึ่งพาอาศัยชาวบ้านด้วย เช่น การป้องกัน ช่วยเป็นหูเป็นตาในการดูแลรักษาป่าไม้ การแจ้งข่าวการบุกรุกพื้นที่จากบุคคลภายนอก การขอความร่วมมือจากชาวบ้านในเรื่องต่างๆ เป็นต้น

“บุคคลภายนอก เขาก็บอกก็เตือนกัน ไม่ให้เข้าไปทำอะไรของเขา..ก็มีกฎของเขาแหละ ถ้าเจอก็เตือนก่อน เตือน 2 ครั้ง ไม่เชื่อก็จับส่งเรา ส่งป่าไม้ อะไรเงี้ย เขามีมาตรการของเขา ก็เป็นผลที่เราเข้าไปทำงาน มันเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา...”

“...แล้วแต่ที่เราจะให้เขาร่วมมือเรื่องอะไร เช่นว่า ช่วงหน้าหน้าไม้ ก็ให้หากินได้ แต่อย่าหาขาย อย่าใส่รถไปขายกันเยอะๆ เราก็พออภัยให้เขาหากิน อย่างช่วงหน้าแล้ง ก็ขอความร่วมมือให้เขาช่วยดูแล เรื่องไฟป่า ช่วยกันแนวกันไฟ ตอนที่เขาจะเผาไร่ ให้เขาทำแนวกันไฟ เราก็เอาคนไปเฝ้า ให้เขาทำ...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ก็ให้ชาวกะเหรี่ยงด้วยกันช่วยมาเป็นสายให้ เพื่อเช็คข่าว...”

(คำรัส สุขอร่าม – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

“...ชาวบ้านจะแจ้งข่าวให้ทราบ ซึ่งคนในหมู่บ้านจะรู้ เพราะเวลากลุ่มพวกนี้มาล่า จะมาติดต่อกันในหมู่บ้าน ก็จะได้แหล่งข่าวมา ก็มาแจ้ง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หวังดีมาแจ้ง ว่ามีคนมาล่าสัตว์ โดยมีคนนี้พาไป...”

(มณฑล นุชเครือ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ในกิจกรรมเกี่ยวกับการร่วมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้าน “การทำพิธีขอขมาป่า” ชาวบ้านก็จะมาปรึกษากับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเชิญเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มาเป็นสักขีพยานร่วมด้วย

“...แล้วทุกวันนี้ เราจะช่วยกันปลูกป่า และปลูกต้นไม้ทุกปี..เขาก็คิดโครงการของเขาขึ้นมาเอง เราช่วยเป็นที่เลี้ยงให้..เป็นการประกาศให้รู้ว่าบริเวณนี้ห้ามเข้าไปทำอะไร เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ของ

เขา หรือป่าพิธีกรรมของเขา เขาเรียก “เขาพลวง” เขาห้ามเลย ห้ามไปล่าสัตว์ ตัดไม้เห็บหาอะไรไม่ได้ ตรงนี้ก็เป็นที่ยอมรับกันทั้งหมู่บ้าน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

2. ปัจจัยจากผู้รับสาร

ปัจจัยจากผู้รับสาร เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นจากชาวบ้านภายในชุมชน กระทั่งแม่กระบุงเอง อันหมายรวมถึง ผู้นำชาวบ้าน ชาวบ้าน และเด็กๆเยาวชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ มีดังนี้

2.1 การเชื่อฟังคำสอนของบรรพบุรุษและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ของชาวบ้าน

ชาวบ้านมีความคิดในการที่จะอนุรักษ์ป่าไม้อยู่แล้ว เพราะผู้เฒ่าผู้แก่และบรรพบุรุษของพวกเขาได้สั่งสอนไว้ จึงทำให้ชาวบ้านตระหนัก เชื่อฟัง และรู้ถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ป่าไม้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากพวกเขาอยู่ป่า ก็ต้องอาศัยป่า ถ้าป่าหมด พวกเขาก็คงอยู่กันไม่ได้เช่นกัน ซึ่งอาจเห็นได้จากวิถีชีวิตของชาวบ้าน การปลูกไร่หมุนเวียน เพื่อคงสภาพหน้าดิน คงสภาพป่าไว้ และป่าจะได้ไม่เสื่อมโทรมเร็ว

“...บรรพบุรุษก็สอนไว้ว่า “อย่าทิ้ง อย่าให้” ไม่ต้องให้คนอื่น เพราะธรรมชาติก็คือของเรา และเรานี้แหละจะอาศัยธรรมชาติกิน คือเราต้องวันไว้ ต้นไม้ ต้นน้ำลำธาร เราจะทำอะไรก็ได้แต่ ห้วย พุ หนอง คลอง น้ำ ต้องเก็บ ให้ดูแลให้ดีที่สุด เพราะพวกนี้เป็นแหล่งให้เราใช้ทุกอย่าง มี ข้าวกิน มีอาหาร เราปลูกผักหญ้า ก็ต้องอาศัยน้ำจากมัน...”

(แมกเร็น สวัสดิ์ดิททอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค.48)

2.2 ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอุทยานฯ

ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในอุทยานฯเมื่อทางอุทยานฯได้งบประมาณสนับสนุนจากเอกชน (กองทุนมิยาซาว่า) ทางอุทยานฯ ได้นำงบในส่วนนี้มาใช้จ่าย เพื่อหวังว่าจะเพิ่มทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้แก่ชาวบ้านได้ โดยการจ้างชาวบ้านส่วนหนึ่งมาทำงานเป็นลูกจ้างในอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ ในส่วนต่างๆ

เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้ และเข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าใจวัตถุประสงค์ ตลอดจนนโยบายของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ดียิ่งขึ้น

“... โชคดี เมื่อปี 42 มี “โครงการมิยาซาวา” เข้ามา เขาก็ไปมีบจ้างกระตุ้นเศรษฐกิจช่วงนั้น ก็เลยจ้างชาวบ้านมาทำงานที่นี้ ประมาณ 70-80 คน...”

“...ก็รู้สึกดีขึ้น บางคนก็มาแบบไว้ใจ มาดูซิ ผู้นำมาด้วย มาดูว่าเอาคนมาทำอะไร ยังไงจะเอามาล้างสมองหรือเปล่า อะไรเงี้ย.. เขาก็มีความรู้สึกอย่างนั้นอยู่..ก็เอามาทำงานแล้วก็ไม่มีอะไรผ่านไปปีนึงก็เอามาทำงาน เขาก็รู้ว่าป่าไม้ทำอะไรยังไง เขาก็เข้าใจดีขึ้นก็เริ่มเข้าใจขึ้น...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ต้องหาจุดที่ทำให้เขาเข้าใจว่าอุทยานทำงานแบบนี้ แล้วเขาอยู่แบบนี้ เขาได้อะไรจากอุทยาน เห็นจุดที่เราทำงานให้ส่วนรวมนะ และเขาได้อะไรจากเรา มันก็ไปกันได้...”

(คำรัส สุขอร่าม – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

แต่การจ้างงานชาวบ้านนี้ ยังไม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจมากนัก เพราะชาวบ้านยังรู้สึกไม่ค่อยดีกับองค์กร นโยบายของกรมป่าไม้ แต่ก็ยังมีอีกหลายๆคนที่รู้สึกดีกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนเท่านั้น

“...คือจริงๆแล้ว ถึงแม้เขาจะมาทำงานกับเราก็จริง แต่การเข้าหมู่บ้านเขายังไม่ยอมรับเท่าไร ก็เขายอมรับตัวบุคคล.. แบบผมไปเขาไม่ว่าอะไร แต่องค์กร หรือนโยบาย เขายังไม่ไว้ใจ ยังไม่มั่นใจ ว่าทิศทางของเราจะเป็นอย่างไร..ขนาดเขาสนิทกับผม เขายังไม่ไว้ใจผม เพราะว่าผมเป็นป่าไม้ไง เขาก็ตั้งข้อสังเกตว่า ผมเข้าไปหาข่าหรือเปล่า เป็นสายอะไรหรือเปล่า ก็มีความคิดอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา..แต่เวลามันก็พิสูจน์ให้เห็นว่ามันไม่มีอะไร...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

2.3 ความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้

เมื่อทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้แล้ว ก็จะใช้แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นจุดศูนย์รวมความคิด การกระทำทั้งหลาย เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ป่าไม้สูงสุด เมื่อทั้ง 2 ฝ่าย มีแนวทางที่น่าจะกระทำร่วมกันได้ ความสัมพันธ์ของทั้งชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็จะดีขึ้น

“...ใจชาวบ้านให้กันตั้งแต่แนวเขาที่ขื่อไว้ แต่เขาศักดิ์สิทธิ์ไม่ทำไม่เป็นไร แต่ขอให้กันแนวเขา เพื่อให้ชาวบ้านใช้สอย..ถ้าให้ชาวบ้านร่วมกันเป็นกรรมการดูแลแนวเขา มันก็ไม่มีปัญหา แต่ตั้งให้ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือผู้ช่วย หรือในหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลบ้าง มาช่วยเจ้าหน้าที่อีกฝ่ายหนึ่ง เพราะเจ้าหน้าที่มาตรวจเสร็จ ก็กลับไปแล้ว แต่ชาวบ้านเขายังอยู่..คือตรงนี้เรายังไปไม่ถึง ยังไม่ได้คุยกัน ยังจ้องกันอยู่...”

(แมเกร็น สวัสดิ์คันทิทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

3. ปัจจัยอื่นๆ

ปัจจัยอื่นๆ เป็นปัจจัยที่ไม่ได้จัดอยู่ในปัจจัยจากผู้ส่งสาร และปัจจัยจากผู้รับสาร แต่มีผลทำให้ชาวบ้านแม่กระบุง เกิดความเข้าใจ ขอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

3.1 การกระตุ้นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้าน โดยใช้หน่วยงานอื่นๆ

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้นำองค์กรอื่นๆ ซึ่งเป็นองค์กรอิสระ เข้ามายังหมู่บ้าน เพื่อดูงาน เรียนรู้วิถีชีวิต ของชาวบ้าน และดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้

“ตอนนี้มีหน่วยงานอื่น ที่เข้ามาช่วยผมอยู่ คือ “มูลนิธิ สืบ นาคะเสถียร” เขามีโครงการที่จะดูแลพื้นที่ตรงนี้ด้วย ซึ่งมูลนิธิสืบนี้เป็นหน่วยงาน NGOs ที่สอดคล้องกับหน่วยงานเรา กรมของเรา แนวทางเหมือนกัน แต่ถ้าเขาทำได้ดีกว่า เขาก็สามารถที่จะเชื่อมถึงผู้ใหญ่ได้ อย่างปัญหาเนี่ยอย่างเราทำ จะต้องเสนอตามขั้นตอน แต่เขาเข้าพบอธิบดี รัฐมนตรีได้เลย ทางลัด มันจะเร็วกว่า...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...ทางศูนย์ส่งเสริมสังคมพัฒนา ราชบุรี จะนำนักศึกษาเข้ามาเข้าค่ายที่หมู่บ้าน พานักศึกษาจากญี่ปุ่นมาดูงาน ใช้ชีวิต มาพักที่หมู่บ้าน พาไปดูไร่...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ในการอนุรักษ์ป่า ชาวบ้านเองก็มีใจที่จะอนุรักษ์อยู่แล้ว นอกจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็ยังมีหน่วยงาน NGOs หน่วยงานคาทอลิก ก็เข้ามาปรึกษา มาตั้งกิจกรรมกัน...”

(เพ็ญณี ขจัดพิษภัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังเคยพาสื่อมวลชน มาทำข่าวประเพณีพื้นบ้านของชุมชน และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีความสำคัญ และทำให้ชาวบ้านรู้สึกภูมิใจในชุมชนของตนเอง

“...อย่างงานประตูลง พี่ประกอบก็หาหนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์มาทำข่าวให้ ก็เอามาดูกัน ชาวบ้านก็เห็นว่าอยู่ตรงนี้ ก็มีความสำคัญ ยังมีสื่อ มีนักศึกษา ให้ความสนใจอยู่...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

3.2 การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

นอกเหนือจากอาชีพทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านแล้ว เจ้าหน้าที่ยังส่งเสริมให้ชาวบ้านทำอาชีพเสริมอื่นๆ อีก โดยการแนะนำชาวบ้านให้รู้จักการเพาะปลูกพืชอื่นๆ เช่น พืชผักสวนครัว ให้เพาะปลูกบริเวณบ้านของตน การแนะนำหัตถกรรม สินค้าทำมือ เพื่อฝากขายในอุทยานฯ การฝึกอบรมชาวบ้านเด็กๆ รุ่นใหม่ เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น นำเที่ยวภายในอุทยานฯ หรือในหมู่บ้านของตน การนำรางวัลมาแสดงให้นักท่องเที่ยวชมในอุทยานฯ เพื่อเป็นการสร้างรายได้เล็กน้อย ให้แก่ชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อชาวบ้านจะได้ไม่ไปยุ่งเกี่ยว หรือตัดไม้ทำลายป่า

“...ก็ทำโครงการ ทำอะไร เอาเด็กมาอบรม เอาลูกหลานเขามาอบรมที่นี้ เรื่องการนำเที่ยว การเดินป่า อะไรเงี้ย..ก็ได้เด็กมา แล้วก็ไปอบรมในหมู่บ้าน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

“...มีการแนะนำชาวบ้าน ทำกิจกรรมท่องเที่ยว ทำของขายที่อุทยาน การสนับสนุนเชิงท่องเที่ยว เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะเมื่อมีรายได้ทางอื่นเพิ่ม จะได้ไม่ต้องไปตัดไม้ ไปยุ่งกับป่า...”

(คำรัส สุขอร่าม – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

“...ก็มีเข้าไปทำงานตอนปิดเทอมที่อุทยานฯ ไปช่วยพี่ๆ นำนักท่องเที่ยวเดินป่า...”

(อรวรรณ รักชาติ – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ดังนั้นจากการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง นั้น จะสามารถแบ่งปัจจัย ได้เป็น 3 ปัจจัย ดังนี้

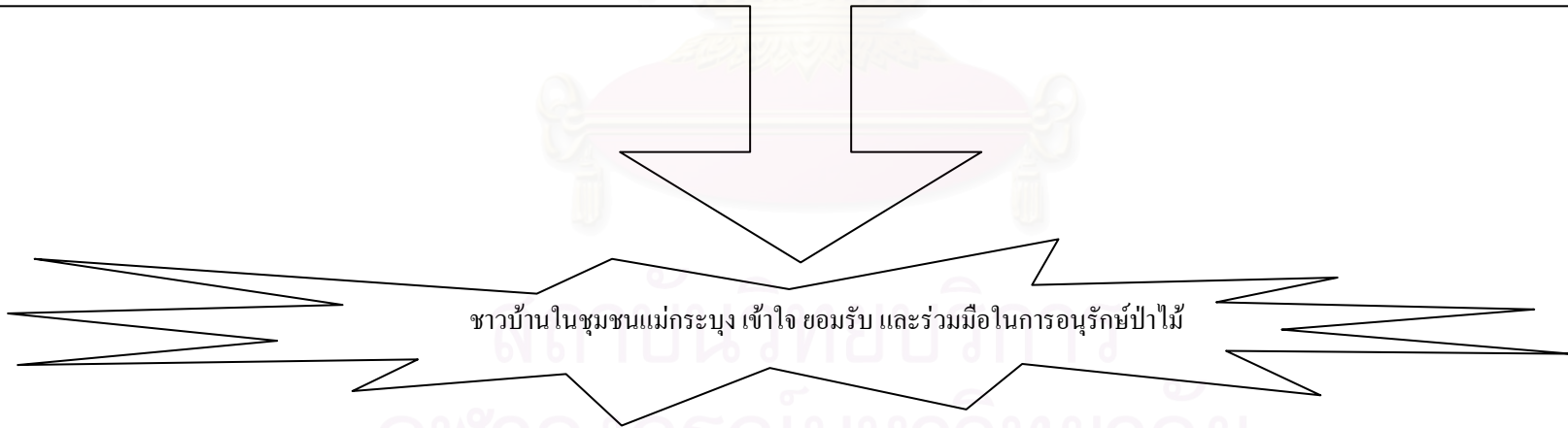
ปัจจัยจากผู้ส่งสาร ประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยถ้าเจ้าหน้าที่มีความน่าเชื่อถือแล้ว เมื่อบอกกล่าวข่าวสารอะไร ชาวบ้านก็จะปฏิบัติตาม, การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของชาวกะเหรี่ยง ทำให้ชาวกะเหรี่ยงเห็นว่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของพวกเขา และคงจะเข้าใจวิถีชีวิตของพวกเขาด้วยการเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า เมื่อเจ้าหน้าที่เข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้แล้ว ก็จะทำให้สามารถหาทางออกร่วมกัน เกิดความเป็นกลางแก่ทั้ง 2 ฝ่าย การอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ซึ่งเมื่อทั้ง 2 ฝ่ายเข้าใจกัน การช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อชาวบ้านแม่กระบุง จะทำให้ความสัมพันธ์คงอยู่ได้

ปัจจัยจากผู้รับสาร ประกอบด้วย การเชื่อฟังคำสอนของบรรพบุรุษ และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ของชาวบ้าน ซึ่งในจุดนี้ทำให้ชาวบ้านมีความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากวิถีชีวิตของพวกเขาต้องอาศัย และอยู่กินกับป่าไม้ หากไม่มีป่าไม้ พวกเขาก็อยู่ไม่ได้ ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยการที่ให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอุทยานฯ เมื่อเจ้าหน้าที่เริ่มเข้าใจชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านก็ควรที่จะเข้าใจเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วย ดังนั้นการให้ทำงานในอุทยานฯจึงเป็นวิธีหนึ่งในการทำให้ชาวบ้านเข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ดียิ่งขึ้น ความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายมีความรู้สึกที่จะช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ การพูดคุยหรือการตกลงกัน ในแนวทางการคิดเดียวกัน ก็น่าจะเป็นเรื่องที่ไม่ยากนัก

ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่น โดยให้หน่วยงานต่างๆ มาเรียนรู้ ศึกษาน ช่วยเหลือ เผยแพร่ งานต่างๆในหมู่บ้าน จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่พวกเขามีความสำคัญ และการที่พวกเขาเข้าใจและเชื่อฟังป่าไม้ เป็นเรื่องที่ดี เพราะได้เป็นตัวอย่างของชุมชนอื่น นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆ ยังเข้ามาช่วยเหลือพวกเขาด้วย การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน ซึ่งนอกจากการทำไร่ของชาวบ้านแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังให้ความช่วยเหลือทางด้านอาชีพอื่นๆ แก่ชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อชาวบ้านจะได้ไม่บุกรุกทำลายป่า และยังเป็นการสร้างรายได้ทางอื่นให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในแต่ละปัจจัยเป็นแผนภาพ ดังในหน้า 129

ปัจจัยจากผู้ส่งสาร	ปัจจัยจากผู้รับสาร	ปัจจัยอื่นๆ
<ul style="list-style-type: none"> - ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ - การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้าน - ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า - การอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย 	<ul style="list-style-type: none"> - การเชื่อฟังคำสอนของบรรพบุรุษ และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ของชาวบ้าน - ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่การทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในอุทยานฯ - ความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การกระตุ้นความสัมพันธะระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้าน โดยใช้หน่วยงานอื่น - การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

แผนภาพที่ 7 ภาพแสดงปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 3 :ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

จากการทำวิจัยนี้ พบว่าในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง นั้น มีปัญหาและอุปสรรค มากมาย ซึ่งสาเหตุมาจากทั้งภายในหน่วยงาน และภายนอกหน่วยงาน นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย จึงขอแบ่งปัญหา - อุปสรรค พร้อมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร
 - 1.1 ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสาร
 - 1.2 ปัญหาเรื่องภาษา และการไม่รู้หนังสือ
 - 1.3 ปัญหาการปรับปรุงประสิทธิภาพช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม
2. ปัญหาอื่นๆ ได้แก่
 - 2.1 ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน
 - 2.2 ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน
 - 2.3 ปัญหาการเปลี่ยนนโยบายของรัฐ
 - 2.4 ปัญหาทางด้านงบประมาณ
 - 2.5 ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน

1. ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร

ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากผู้ทำการสื่อสาร (เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และหน่วยงานอุทยานแห่งชาติ) สาร (ลักษณะข้อความที่ส่ง) ช่องทางการส่งสาร และผู้รับสาร (ชาวบ้านแม่กระบุง) ทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ โดยพิจารณาได้ดังนี้

1.1 ปัญหาบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสาร

สำหรับบุคลากร เจ้าหน้าที่ ที่ทำหน้าที่สื่อสารกับชาวบ้านนั้น ปัจจุบันยังพอมืออยู่บ้าง แต่ก็เกินไปลักษณะเข้าหาเป็นกลุ่ม เพื่อทำงาน แต่ลักษณะการสื่อสารแบบตัวต่อตัว หรือแบบเป็นกันเอง มีน้อยมาก บุคลากรเจ้าหน้าที่ที่มาทำงานสื่อสาร คอยสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จนเป็นที่ไว้วางใจของชาวบ้าน เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้ในทุกๆ เรื่องมีน้อย ถือได้ว่าทางอุทยานฯ ขาดคนประเภทนี้อยู่มาก

ในการทำงานด้านนี้ จะต้องหาบุคคลที่มีความทุ่มเท อดทน จริงจัง จริงใจ และทำงานนี้ด้วยความรัก ซึ่งการคัดเลือกทำได้ยากมาก และในการทำงานประเภทนี้ จะทำได้กับคนบางคนเท่านั้น เพราะหากไม่มีความทุ่มเทแล้ว การทำงานก็จะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

“...ต้องคัดเลือกพอสมควรนะ คนที่มีใจทำเหล่านี้ บางคนเขาไม่ถนัด คนบางคนมี 2 รูปแบบนะ คือ ทำงาน หมดเวลางานก็คือจบงานของเขา ก็ไม่ว่ากัน แหะละ เพราะมันมีเวลาทำงานกัน ซึ่งอย่างนั้นมันไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เพราะเวลางาน กับเวลาชาวบ้านมันไม่ตรงกัน...”

“...คืองานแบบนี้ ผมมองว่าเป็นความถนัดนะ มันไม่ใช่ใครก็ทำได้ คือก็ทำได้ ตามอำนาจหน้าที่ คำสั่ง แต่ผลที่ได้ ถ้าเทียบกับคนที่ไปด้วยใจ มันต่างกันเยอะ...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

นอกจากนี้พบว่าเจ้าหน้าที่สายตรวจป่าไม้ ในส่วนที่เป็นลูกจ้าง มักจะใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ และมาจับกุม ข่มขู่ชาวบ้านเกินหน้าที่ของตน ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจ

“...มีสายตรวจมา บางครั้งก็เอาปืนไปมาโก้ๆ มีท่าหลังๆ ก็มีอยู่ พวกนี้จะไม่ใช้เจ้าหน้าที่ที่บรรจุ ที่เรียนมา เป็นลูกจ้าง ไม่ค่อยจะดี ถ้าคุณทำผิด เขาก็จับ แต่บางครั้งไม่ได้ทำผิด ก็จะจับเขา ..คือบางครั้งหัวหน้าไม่ได้สั่งก็ทำ...”

(แมเกรีน สวัสดิ์ดีนทีทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...ระดับนโยบายไม่รุนแรงเท่าไร แต่ระดับลูกจ้างรายวัน พอใส่เครื่องแบบ ชุดลาย ถือ ปีน ก็จะเหลิง พูดจาไม่เป็นมิตร บางทีก็ไปฟันกระต๊อบของชาวบ้านที่อยู่ในไร่ ไปทำลายสิ่งของ เข้าไปในไร่ที่เก็บของชาวบ้านกินตามสหาย ก็เกิดความเครียดแค้น พวกเจ้าหน้าที่นี่ก็อ้างว่าชาวบ้านบุกรุก เขามีสิทธิจะทำอะไรก็ได้ ชาวบ้านก็เห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่เป็นมิตร...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...บางคนเข้ามาพูดลักษณะแบบไม่เข้าใจเรา เหมือนมาใช้อำนาจ ใช้เสียงดู ใช้คำสั่ง โดยให้เหตุผลว่าเป็นเขตอุทยาน และเอาป้ายมาปักไว้แล้ว...”

(เพ็ญณี ขจค์พิสัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

1.2 ปัญหาเรื่องภาษา และการไม่รู้หนังสือ

เนื่องจากมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ไม่รู้หนังสือภาษาไทย เพียงแค่พอพูดได้บ้าง แต่อาจไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด ทำให้ในการประชุม พูดคุยในหมู่บ้านแต่ละครั้ง อาจมีชาวบ้านไม่เข้าใจ เนื่องจากในการประชุมเป็นเรื่องของทางราชการ ซึ่งใช้ภาษาไทยในการอธิบาย เมื่อชาวบ้านไม่เข้าใจ หรือ เข้าใจไม่ถ่องแท้แล้ว อาจทำให้การสื่อสารผิดพลาด หรือชาวบ้านอาจเข้าใจผิดได้

ดังนั้นในการประชุม ผู้ทำการประชุม เช่น อบต. หรือ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จะต้องพูดทั้งภาษาไทย และภาษากะเหรี่ยง สลับไปมา เพื่อให้แน่ใจว่าชาวบ้านทุกคน เข้าใจเรื่องราวได้ตรงกัน

“...เวลาประชุม บางครั้งชาวบ้านจะไม่เข้าใจ เช่น ภาษาราชการ คนเฒ่าคนแก่จะฟังไม่ออก ดังนั้นเวลาจะต้องพูดภาษาไทย ก็แปลเป็นภาษากะเหรี่ยงให้ แปลเป็นภาษาง่ายๆ เช่น “วิเคราะห์” ก็คือ “การแยกแยะ” เป็นต้น ในการประชุมก็ต้องพูดทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง จะพูดกะเหรี่ยงอย่างเดียวก็ไม่ได้ เพราะชาวบ้านบางคนก็เป็นคนไทยฟังไม่ออก ต้องพูดภาษากลาง ถ้าใครไม่เข้าใจก็พูดภาษากะเหรี่ยงด้วย...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากปัญหาภาษาพูดที่อาจเข้าใจได้บ้างนั้น ยังมีปัญหาของภาษาเขียน ซึ่งชาวบ้านจำนวนมากไม่สามารถอ่านหนังสือเข้าใจ หรือ อาจอ่านหนังสือได้ไม่คล่องนัก เนื่องจากผู้ที่ได้เรียนหนังสือตามภาคบังคับ จะมีตั้งแต่จบ ประถมศึกษาปีที่ 4 ประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีจำนวนมากที่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนวัยรุ่นปัจจุบันจะจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้การติดประกาศผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ ไม่ได้ได้รับความนิยมเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีใครมาอ่าน ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องใช้วิธีการเจรจา พูดคุย หรือร่วมประชุมกับชาวบ้าน

1.3 ปัญหาการปรับปรุงช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม

ภายในหมู่บ้านแม่กระบุง มีหอกระจายข่าวอยู่แล้ว แต่ไม่สามารถใช้งานได้ เพราะเสียมานานแล้ว ซึ่งหอกระจายข่าว ถือได้ว่าเป็นช่องทางการสื่อสารช่องทางหนึ่ง ดังนั้น อบต. หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ น่าจะซ่อมแซมหอกระจายข่าวในหมู่บ้านให้ใช้งานได้ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ และเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร สร้างความเข้าใจ เผยแพร่ข่าวสารระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้าน ได้เพิ่มมาอีกวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ยังสามารถให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการด้วย

พบได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร จะประกอบด้วยปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสาร ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่ง เพราะไม่ใช่ทุกคนจะสามารถทำการสื่อสารได้ดี บางคนไม่มีความถนัดในเรื่องนี้ ดังนั้นหน่วยงานจึงต้องพยายามหาบุคคลที่มีความสามารถทางการสื่อสารมาทำงานด้วย นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องภาษา และการรู้หนังสือ ของชาวบ้าน ซึ่งมีบางส่วนที่ไม่รู้หนังสือภาษาไทย เพียงแค่พอพูดได้บ้าง แต่อาจไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด ซึ่งในการประชุมอาจมีชาวบ้านบางส่วนไม่เข้าใจ เพราะเป็นภาษาทางราชการ และในเรื่องของการอ่านหนังสือ เนื่องจากชาวบ้านจระดับประถมเป็นส่วนใหญ่ จะมีจระดับมัธยมต้นบ้างในรุ่นใหม่ๆ ทำให้การติดบอร์ดประชาสัมพันธ์ ไม่เป็นที่นิยม เพราะไม่มีใครอ่าน ส่วนใหญ่จะถนัดการพูดคุย และการร่วมประชุมมากกว่า ปัญหาการปรับปรุงช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม เนื่องจากหอกระจายข่าวที่มีอยู่แต่เดิมเสีย ทำให้ช่องทางการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน หรือระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง หดหายไป ดังนั้นควรจะมีการซ่อมแซมหอกระจายข่าว เพื่อเป็นประโยชน์ และเป็นการเพิ่มช่องทางสื่อสารอีกทางหนึ่งด้วย

2. ปัญหาอื่นๆ

ปัญหาอื่นๆ เป็นผลที่ได้จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งอาจมีส่วนเกี่ยวเนื่องก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการสื่อสารตามมา หรืออาจเป็นปัญหาอื่นที่พบ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแต่อย่างใด

2.1 ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน

ความไม่เข้าใจกันกันนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1.) ความไม่เข้าใจ ของเจ้าหน้าที่ต่อชาวบ้าน และ 2.) ความไม่เข้าใจระหว่างชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งในส่วนนี้เป็นปัญหาในช่วงแรกๆในการทำการสื่อสารระหว่างกัน

“...เข้าหากันไม่คิด ชาวบ้านมองว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นศัตรู ส่วนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็มองชาวบ้านเป็นพวกนุกรุก...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ความไม่เข้าใจ ของเจ้าหน้าที่ต่อชาวบ้าน คือ เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจว่า ทำไมชาวบ้านถึงนุกรุกป่าไม้ ทำไร่ ทั้งๆที่ทั้งจับ ทั้งขู่ ทั้งห้าม ชาวบ้านก็ไม่ฟัง และยังคงทำกิจกรรมเหล่านั้น

“...ชาวบ้านมาอยู่ก่อน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็เข้ามาให้ทำอย่างนั้นๆ คุณต้องอยู่ในกฎหมาย ต้องอยู่ในกรอบ ซึ่งชาวบ้านแต่เดิมมีชีวิตอยู่แบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ พอเจ้าหน้าที่เอากฎที่ร่างจากกรุงเทพฯ เข้ามาใช้ในป่า มันก็เกิดการขัดแย้งค่อนข้างรุนแรง เพราะไปว่าเขาบุกรุกพื้นที่...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่ตรวจ เขาจะไม่ค่อยฟัง จะทำตามหน้าที่ของเขา แต่ถ้าเป็นนักวิชาการ เขาจะฟัง แต่เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าเขาตรวจ เขาจับ ตามวิถีชีวิต แต่ความจริงชีวิตของหมู่บ้าน คือ ทำกินอย่างนั้น แต่เขาไม่มีวันเข้าใจ เขาทำตามหน้าที่ ต้องจับตามหน้าที่ แต่จับแล้วได้อะไร ประชาชนเขาเดือดร้อน จับไปแล้วจะกินอะไร ตรงนี้ไม่มีโรงงาน ไม่มีอะไรที่มารับผิดชอบ ต้องอาศัยด้วยชีวิตตัวเอง ถ้าไม่ทำให้ทำอะไร จะทำอะไร จะอดกันยังไง ชาวบ้านมีชีวิตที่ต้องทำอะไรข้าว ไร่พริก ไร่ข้าวโพด ก็ต้องทำ...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

ความไม่เข้าใจ ของชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ คือ ชาวบ้านไม่เข้าใจว่า ทำไมเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จึงจับพวกเขาอย่างเข้มงวด ทั้งๆ พวกเขาทำอะไร หาของป่า ในพื้นที่บริเวณนี้ มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ก็ไม่มีใครมาว่า มาจับ

“...รู้สึกไม่เข้าใจในระบบข้าราชการ สมัยย้อนไป 20 ปีก่อน ที่มาปรับอุทยานเมื่อ พ.ศ. 2524 ไม่เข้าใจว่าอุทยาน จะทำให้เกิดอะไรขึ้น ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน..มันมีความแตกต่างหลายอย่างในการเป็นอุทยาน และการควบคุมในพื้นที่ของชาวบ้านซึ่งเคยทำกินมาก่อน ช่วงนั้นอาจมีพื้นที่ทำกินไม่มากมายถึงขนาดนี้ แต่เราเกิดที่นี่ ก็ต้องอยู่อย่างนี้ในวิถีชีวิต การเอาพื้นที่เฉพาะในรุ่นปู่ย่าตายายมาให้ทำกิน มันไม่สามารถทำกินพอเพียงได้...”

(เล็ก เขียวเหลือง – สัมภาษณ์ 23 ก.ค. 48)

ยิ่งไปกว่านั้น ตอนช่วงการเปิดสัมปทานป่าไม้ มีคนภายนอก และนายทุนเข้ามาตัดไม้กันมากมาย แต่พวกคนเหล่านั้น ไม่ถูกจับกุม ไม่ทำผิดกฎหมาย แต่ในระยะต่อมาพวกเขาตัดไม้พอยังชีพ เข้าป่าหาอาหารพอเลี้ยงปากท้อง กลับถูกจับกุมอย่างไม่ปราณี

“...มองอีกด้าน เมื่อก่อนมีสัมปทานอยู่ คนใหญ่ๆเอาไปกินหมดแล้ว ก็เหลือแต่ต่อ ตอมีเยอะ พวกไม้ตะเคียน พวกผมไม่ได้ไปกิน ไม่ได้ทำอะไรเลย ก็เหมือนรับกรรมไว้...”

(แมเกร็น สวัสดิ์นันทิทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากนี้บุคคลากร เจ้าหน้าที่ป่าไม้ส่วนใหญ่ เป็นคนที่มาจากท้องถิ่นอื่นๆ จึงทำให้ชาวบ้านคิดอยู่เสมอว่า ไม่นานพวกเขาเหล่านี้ก็ต้องย้ายออกไป ไม่เหมือนพวกเขาที่ต้องอยู่ที่นี้ตลอดชีวิต แล้วเจ้าหน้าที่ป่าไม้เหล่านี้ จะมาเข้าใจพวกเขา เข้าใจวิถีชีวิตพวกเขาได้หรือ

“...ไม่ว่าหัวหน้า ไม่ว่าเจ้าหน้าที่ เขาอยู่ไม่กี่ปีเขาก็ไป แต่พวกผมอยู่กันตลอดชีวิต...”

(แมเกร็น สวัสดิ์นทีทอง – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

“...เจ้าหน้าที่ไม่ใช่คนในพื้นที่ จึงไม่รู้ความเข้าใจ ความต้องการของชาวบ้านที่อยู่กันมานาน และอยู่กันต่อไป แต่เจ้าหน้าที่ ไม่นานก็ต้องย้ายไปที่อื่น...”

(บุญมา เชียงวิราทา – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

ปัญหาดังกล่าวนี้ ได้พยายามแก้ไขแล้ว โดยการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้การสื่อสาร เข้าไปพูดคุยกัน ทำให้ทั้งฝ่ายชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าใจซึ่งกันและกัน จนปัจจุบันสามารถหาจุดร่วมกันได้

“...หัวใจหลักคือสงสารชาวบ้านมากกว่า เห็นใจว่าเขาอยู่ เขาก็ลำบาก ถ้าเราไปให้ความเชื่อมั่นเขา ไปให้เขาเข้าใจ หรือไปเป็นเพื่อนกับเขาสักคนหนึ่ง ทั่วๆที่เราอยู่ด้วยกัน ให้เขามองเห็นว่าจริงๆแล้วเราอยู่ร่วมกันได้ ไม่เห็นต้องวิวาทนี้ ต้องไล่จับกันเลย ปล่อยพบกันครึ่งทาง เราก็ผ่อนเขาก็ผ่อน แล้วมาหาจุดร่วม ที่มันสมควร เขาก็มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ก็น่าจะทำ...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

2.2 ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน

ชาวบ้านมีความรู้สึกฝังใจ ในการกระทำของรัฐบาลที่ไม่สำรวจให้แน่ชัดเสียก่อนว่า พื้นที่ของพวกเขายู่มาก่อน จนกระทั่งเกิดการประกาศเขตพื้นที่อุทยานฯ ทับ พื้นที่ทำกินของพวกเขา

“...การที่อุทยานฯ ไปประกาศทับพื้นที่ เขาไม่ยอมรับในความรู้สึกหรอก เพียงแต่มั่นยืนอยู่ด้วยใจเฉยๆ แค่นั้นเอง...”

(คำรัส สุขอร่าม – สัมภาษณ์ 21 ก.ค. 48)

“...แนวความคิดของป่าไม้มันยังไม่ชัด คือเขาประกาศว่าพื้นที่นี้เป็นอุทยาน แต่ในใจเขาก็รู้ว่าไปประกาศคลุมไป แล้วทำไมเขาไม่หาวิธีป้องกันตรงนี้ หรือกันเขตให้ชัดเจน อยากรู้ได้มากเลย มันยังคลุมเครืออยู่...”

(สัญญา โปยกัก – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

ปัจจุบัน ชาวบ้านต้องการให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาทำรังวัดพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของพวกเขาให้แน่นอน และต้องการให้พื้นที่เหล่านี้ อยู่นอกเขตการปกครองของอุทยานฯ เชื้อนครินทร์

“...ควรมีการแบ่งเขตแดนให้แน่นอน แต่ก็ยังไม่ได้แบ่งสักที เพราะจริงๆแล้ว ชาวบ้านกะเหรี่ยงที่อยู่มาก่อน ซึ่งความจริงกะเหรี่ยงก็อนุรักษ์ป่าไอยูอยู่แล้ว ที่ป่าไม้หมดก็เพราะกะเหรี่ยง ถ้าเป็นที่อื่นก็เผาหัวโล้นหมดแล้ว เขาตัดไม้เฉพาะปลูกบ้าน ซึ่งตรงนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ น่าจะเข้าใจ...”

(กรกมล โยคี – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

2.3 ปัญหาการเปลี่ยนนโยบายของรัฐ

ลักษณะนโยบายของรัฐบาล และกรมป่าไม้ เป็นลักษณะที่เปลี่ยนไปมา ไม่มีความแน่นอนชัดเจน เมื่อเปลี่ยนรัฐบาล นโยบายก็จะเปลี่ยน เมื่อเปลี่ยนหัวหน้าอุทยานฯ นโยบายก็จะเปลี่ยน ทำให้ชาวบ้านปรับตัวไม่ถูก และทำให้ชาวบ้านคิดว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้พูดกลับไปกลับมา ไม่ตรงกัน ความเชื่อใจ ความมั่นใจต่อเจ้าหน้าที่ก็จะลดน้อยลง

“...แล้วอีกอย่างนโยบายของรัฐมันไม่แน่นอนไง อย่างเราคนอยู่ที่พื้นที่ พอนโยบายมา เราไปพูดกับชาวบ้าน อย่างนี้ๆ พออีก 2-3 ปี มันเปลี่ยน แต่เราคนเดิม ก็เหมือนเราไปหลอกเขา...”

“...ใช่ๆ ตรงนี้ผมว่าสำคัญเลย พอเปลี่ยนผู้บริหาร เปลี่ยนอธิบดี เปลี่ยนรัฐมนตรี อะไรเงี้ย เปลี่ยนนายกฯ นโยบายเรื่องเหล่านี้มันเปลี่ยน แต่คนอยู่คนเดิม ก็กลายเป็นว่า ปีก่อนพูดอย่างนี้ เขาจำได้ แล้วทำไมกลายเป็นอย่างนี้ มันยากในการแก้ปัญหา...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

ดังนั้นรัฐบาลจึงควรถือนโยบายเดียว ให้ต่อเนื่องกันไป เพื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะได้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ความซ้ำซ้อนของหน่วยงานป่าไม้ ก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้นโยบายต่างกัน ในบางครั้งนโยบายขัดกันเอง จึงทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจ เพราะหน่วยงานป่าไม้ จะมี 2 สาย คือขึ้นกับกรมป่าไม้ และป่าไม้อำเภอ เป็นต้น

“...คือที่นี้เมื่อก่อนมีหลายหน่วยงานไง มีป่าไม้อำเภอเข้ามาดูแล ซึ่งนโยบายมันสวนทางกัน เขาก็ให้คนมาลงทะเบียน เขาจะออกเอกสารสิทธิ์อะไรเงี้ย แต่เราไม่มีนโยบายแบบนั้น เขาเรียกประชุมชาวบ้าน เราก็ต้องไป...”

“...คือเมื่อก่อนมันเป็นกรมป่าไม้เหมือนกัน แต่มกคนละสาย อย่างอุทยานของเราก็ขึ้นกับกรมฯที่กรุงเทพฯ แต่ป่าไม้อำเภอขึ้นกับป่าไม้จังหวัด ป่าไม้เขต กรมของเขา ซึ่งแยกกัน สายงานจะไม่เหมือนกัน อย่างเขาพื้นที่รับผิดชอบขึ้นกับอำเภอศรีสวัสดิ์ พื้นที่รับผิดชอบก็มีการประสานกัน.. คือรับนโยบายจากหัวหน้า ผู้ดูแลคนละแบบกัน...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

อย่างไรก็ตาม ในเมื่อการถือนโยบายเดียวเป็นไปได้ยาก ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็พยายามอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจ โดยการอ้างหนังสือทางราชการ เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น

“...ก็ต้องอธิบายให้เขาเข้าใจ ต้องเอาหนังสือเป็นตัวตั้ง เอาเอกสาร อะไรเงี้ย แล้วก็เริ่มเข้าไป วิธีเข้าก็เริ่มจากไปหาคนรู้จักก่อน ไปหาเด็ก อะไรเงี้ย...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

2.4 ปัญหาทางด้านงบประมาณ

เมื่อรัฐบาล มีนโยบายให้ทางอุทยานฯ ทำกิจกรรมเชิงรุก พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวบ้านมากขึ้น การใช้จ่ายก็ต้องมีเพิ่มมากขึ้น แต่ในด้านงบประมาณ รัฐบาลกลับไม่มีให้ และยังไม่เหลี่ยจากงบประมาณค่าใช้สอยของอุทยานฯ ซึ่งมีไม่เพียงพอ

“...เขาสั่งให้เราทำแบบนี้เยอะเลยนะ แต่ไม่มีงบให้เราทำ..เขาบอกให้เราทำค่ายเยาวชน ปีละ 1,500 คน งบแปดหมื่น แต่ให้เอามาจากค่าใช้สอย ซึ่งมันเป็นไปได้ คำนำนันเดี๋ยวนี้เท่าไร ค่าซ่อมรถ ค่านู่นนี่...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ได้พยายามหาเงินมาทำกิจกรรมเชิงรุกตามนโยบายของรัฐบาล โดยการนำเงินหักจากร้านค้าสวัสดิการ มาเป็นค่าใช้จ่าย ซึ่งมีไม่มากนัก เพราะโดยปกติเงินนี้จะได้จากการที่นักท่องเที่ยวมาซื้อของที่ร้านค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะมากขึ้นในวันหยุดราชการและวันหยุดนักขัตฤกษ์เท่านั้น

นอกจากนี้ ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ของอุทยานฯ ก็พยายามหางบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ด้วย แต่มักไม่ค่อยมีใครให้

“...เคยได้มาครั้งเดียว ที่เคยขอของ “ซิส” มาห้าหมื่น ผมไม่ค่อยขอใคร บางทีเคยขอไปที่หนึ่ง ก็ไม่ได้ อย่างน้อยให้เราไป present โครงการให้ฟังก็ยังดี ก็ยังหายก็มี บางทีทำแล้วไม่มีงบประมาณสนับสนุน ก็ทำให้ท้อเหมือนกันนะ บางทีมันมีผลกับตัวเอง บางทีทำโครงการต้องใช้เงินทุนตัวเอง แต่ต้องทำงานมากขึ้น ทำอะไรมากขึ้น เพื่อให้ได้เงินมา...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

นอกเหนือจาก เงินหักจากร้านค้าสวัสดิการ และการหางบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นเพิ่มเติมแล้ว ยังมีเงินที่ได้จากการบริจาคจากนักท่องเที่ยว ซึ่งมีไม่มากนัก โดยเงินนี้ได้มาจาก แรงกายแรงใจของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยการทำกิจกรรม และแสดงดนตรีในวันหยุด เพื่อสร้างความบันเทิง และให้ความรู้ด้านป่าไม้ให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งในการแสดงเหล่านี้เจ้าหน้าที่จะไม่มียกต้อนรับบริจาค แต่การให้นี่จะเป็นการให้จากสัจน้ำใจ(ทิป)ของนักท่องเที่ยว ซึ่งเงินที่ได้มาเหล่านี้ จะนำมาเป็นกองกลางในการทำกิจกรรมเชิงรุกต่อไป

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคน ยังเสียสละตัวเอง ทำงานพิเศษนอกเหนือเวลางาน เช่น การขายลูกชิ้น การทำธุรกิจขายตรง เพื่อหาเงินในการทำกิจกรรมเชิงรุกนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลควรสนับสนุนเงินงบประมาณมาเพื่อทำกิจกรรมเชิงรุกนี้บ้าง อย่างน้อยก็ไม่ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้เหล่านี้หมดกำลังใจทำงาน ซึ่งปัญหาทางด้านงบประมาณนี้ ยังก่อให้เกิด

- **ปัญหาการขาดอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ**

ของแอกเล่นเกมส์ ในการออกทำกิจกรรมกับเด็กๆ ตามโรงเรียน จะต้องมีการแอก ในการร่วมเล่นเกมส์ กิจกรรมฐานต่างๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรม แต่ของที่นำไปแอกส่วนใหญ่จะมีไม่พอ ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด นอกจากของที่ได้มาจากงบประมาณที่หามาได้เองแล้ว ยังมีของบางส่วนมาจากการบริจาคของนักท่องเที่ยวด้วย

“...พวกของขวัญ ของรางวัลที่เล่นเกมส์กับเด็กๆ ซึ่งมีไปน้อยมาก ไม่ค่อยมีงบในส่วนนี้ มีพวกเครื่องเขียน สมุด ปากกา หรือได้จากการบริจาคสิ่งของรางวัล พวกอุปกรณ์กีฬา เครื่องเขียน เสื้อผ้ามือสอง โดยเจ้าหน้าที่ต้องคัดของรางวัลให้เหมาะสมกับโรงเรียนที่ไปทำกิจกรรม เช่น เสื้อผ้ามือสอง ก็จะแจกให้โรงเรียนที่รุดกันดารหน่อย พวกอุปกรณ์กีฬา เครื่องเขียน ก็ไปแจกโรงเรียนในเมืองหน่อย..อยากให้เครื่องเขียน ปากกา มีหลาย ข้อความเกี่ยวกับการอนุรักษ์ มีชื่ออุทยานฯ ซึ่งถ้ามีได้จะดี แต่ราชการไม่มีงบให้เฉพาะในส่วนนี้...”

(บัณฑิตยา เสียดขุนทด – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

อุปกรณ์เพื่อสร้างความบันเทิง ในการทำกิจกรรมต่างๆนี้ จะมีการใช้เครื่องดนตรี เพื่อสร้างความสนุกสนาน ความบันเทิงและสอดแทรกความรู้ด้านป่าไม้ ในเนื้อเพลงแก่เด็กๆในชุมชน แต่สิ่งที่ทางอุทยานฯขาดแคลนคือ เครื่องดนตรีต่างๆ ซึ่งปัจจุบันเป็นเครื่องดนตรีส่วนตัวของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ดังนั้นหากเกิดความเสียหาย เจ้าหน้าที่ก็จะใช้เงินส่วนตัวของตน หรือเงินกองกลางจากการบริจาค ในการซ่อมแซม

“...การทำงานสื่อ..ยังมีข้อเสียคือ ยังมีอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดอุปกรณ์ เช่น อุปกรณ์เครื่องดนตรี เครื่องดนตรี ซึ่งที่ใช้กันอยู่ปัจจุบันเป็นของส่วนตัว ก็มีเสีย ก็ต้องซ่อมกันเอง...”

(ไพศาล ช่างยืนยง – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

อุปกรณ์เทคโนโลยีทางการสื่อสาร ในการทำกิจกรรมต่างๆ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้เครื่องเล่น กล้องถ่ายภาพ กล้องวิดีโอส่วนตัว ไปถ่ายกิจกรรมต่างๆ ที่พวกเขาทำกับชาวบ้าน แล้วนำมาเปิดฉายให้ชาวบ้านได้ดู ได้เห็น พบว่าชาวบ้านก็จะรู้สึกสนุก และตื่นเต้น ก่อให้เกิดหัวข้อการสนทนาใหม่ๆ ทำให้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีได้ นอกจากนี้การถ่ายวิดีโอ แล้วนำมาถ่ายทอดให้ชาวบ้านดูนี้ ก็ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งรู้สึกสบายใจ อบอุ่นใจ เพราะเขาเห็นว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำอะไรไปบ้าง

“...ที่ผ่านมามีพวกกล้องถ่าย กล้องวิดีโอเวลาเขามีงานอะไร ก็ถ่าย แล้วก็เปิดให้เขาดู หรือเวลาผมไปไหนมา เช่น พาลูกหลานเขาไปไร่ ผมก็ถ่าย แล้วมาเปิดให้เขาดู..ตรงนี้ช่วยผมได้เยอะ เขาจะไว้ใจผมมาก เพราะเขาเห็นว่าเราทำอะไรอยู่ เวลาเอาลูกหลาน เขาไปไกลๆ ไร่ ไร่ เช่น ราชบุรี นครปฐม ก็ให้ไป ไม่ต้องมีผู้ใหญ่ไปก็ได้...”

(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

หากเป็นไปได้ รัฐบาลน่าจะสนับสนุนอุปกรณ์เหล่านี้ เพื่อประโยชน์ของอุทยานฯ ซึ่งนอกจาก การใช้เทคโนโลยี เป็นตัวช่วยในการสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านแล้ว ทาง

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ยังสามารถปรับนำไปใช้ทำสารคดีเกี่ยวกับป่าไม้ไว้ใช้เผยแพร่ไปยังคนภายนอก และสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลการทำงานของเจ้าหน้าที่ ได้อีกด้วย

“...ขาดแคลนกล้องถ่ายรูป ไว้ถ่ายงานกิจกรรมต่างๆ ของอุทยานฯ ที่ทำร่วมในหน่วยงาน และทำร่วมกับชาวบ้าน เพื่อนำเสนองานเผยแพร่ต่างๆ...”

(ไพศาล ชัยยืนยง – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ไฟฟ้า เนื่องจากอุทยานฯ ไม่มีไฟฟ้าจากการไฟฟ้าใช้ ดังนั้นไฟฟ้าส่วนใหญ่จึงมาจากการปั่นไฟ จากพลังงานน้ำตก ซึ่งไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก เพราะไฟฟ้าจะดับบ่อย ทำให้การทำงานเอกสาร การพิมพ์สื่อ การพิมพ์เอกสารทางราชการ การติดต่อสื่อสารเป็นไปค่อนข้างลำบาก และล่าช้า

“...ใช้ไฟฟ้าพลังงานน้ำตก จะดับบ่อยมาก พอมีงานด่วน คอมพิวเตอร์ก็ไม่สามารถใช้งาน ได้เช่น งานเอกสาร งานหนังสือต่างๆ...”

(บิณฑิยา เสียดขุนทด – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์จัดเป็นอุปกรณ์เทคโนโลยีทางการสื่อสารสมัยใหม่ ในส่วนของทางทีมงานสื่อความหมายของทางอุทยานฯ จำเป็นต้องใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงาน ทั้งงานพิมพ์เอกสาร งานพิมพ์สื่อ ซึ่งมีมากมาย ทำให้ทำงานไม่ทัน เนื่องจากต้องสลับกันใช้งาน เนื่องจากมีคอมพิวเตอร์เพียง 2 เครื่อง ซึ่งทั้ง 2 เครื่องนี้ส่วนใหญ่เป็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยนำมาประกอบกันเอง ส่วนเครื่องที่ทางราชการที่มีให้ นั้น เป็นเครื่อง CPU เพียงเครื่องเดียว

“...คอมพิวเตอร์ที่ใช้งาน จะมีของหลวงเครื่องเดียว ซึ่งมีให้เฉพาะ CPU เท่านั้น นอกนั้น เป็นของส่วนตัวทั้งหมด โดยงานที่ทำเป็นงานที่ต้องใช้คอมพิวเตอร์ตลอด ต้องผลัดกันใช้ ซึ่งบางครั้งเกิดปัญหาไฟดับ ก็ยังทำให้งานล่าช้า...”

(อัมฤทธิ ศิริศักดิ์ไพบุลย์ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ดังนั้น ปัญหาการขาดอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพนี้ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่ง สำหรับแนวทางในการแก้ไขในปัญหาของแจกเล่นเกมส์ รัฐบาลควรจัดสรรงบให้มากขึ้น ส่วนอุปกรณ์สร้างความบันเทิง และคอมพิวเตอร์ รัฐบาลน่าจะหาแนวทางขอบริจาคอุปกรณ์จากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หรือเปิดประมูล เพื่อซื้อ

อุปกรณ์เหล่านี้ ส่วนในเรื่องปัญหาไฟฟ้า อาจจะต้องขอความร่วมมือกับการไฟฟ้านครหลวงในการจ่ายกระแสไฟฟ้า

นอกจากปัญหาขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก ด้านการสื่อสารแล้วยังขาดสื่อในการประชาสัมพันธ์อื่นๆ อีก ซึ่งมีความสำคัญต่อชาวบ้าน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านบางกลุ่มให้ความเห็นว่าควรจะมีสื่อเหล่านี้ด้วย เพื่อจะได้สามารถกระจายข่าวสารได้ทั่วถึง อาทิ

- เอกสารแจ้ง
- จุลสารอุทยานฯ

“...การกระจายข่าวสาร อยากให้มีเอกสารแจ้ง..อยากให้มีการเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้านให้คนอื่นได้รับรู้ด้วย เช่น ทำจุลสารอุทยานฯ และมีข่าวอุทยานฯ ข่าวหมู่บ้าน มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านรับรู้ และรู้สึกดีที่ทำลงไป และเป็นการให้รู้ว่ายังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ชาวกระเหรี่ยงไว้...”

(วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย – สัมภาษณ์ 22 ก.ค. 48)

นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้บางท่านต้องการให้จัดวิทยุชุมชนขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงชาวบ้าน เพื่อจะได้บอกกล่าว พูดคุย และถ่ายทอดเรื่องราวการอนุรักษ์ป่าไม้ให้กับชาวบ้านได้สะดวกยิ่งขึ้น ชาวบ้านจะได้สัมผัสในเรื่องการอนุรักษ์ และอาจได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเรื่องราวการอนุรักษ์ป่าไม้ ให้กับเพื่อนบ้านได้ฟังด้วย

“...น่าจะมียุทธชุมชน เป็นเทคโนโลยี ที่สามารถเข้าถึงได้ในชนบท เพื่อไปคุยกันทุกวัน ชาวบ้านจะได้สัมผัสในด้านการอนุรักษ์ด้วย ให้ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่มาช่วยกันจัด น่าจะมีแผนรองรับตรงนี้...”

(มณฑล นุชเครือ – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

● ปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้า

ปัญหานี้ เป็นปัญหาที่สำคัญมาก เพราะทำให้ไม่มีความสะดวกในหลายๆด้าน รวมทั้งความสะดวกในด้านการสื่อสารภายในหมู่บ้าน อีกทั้งต้องเปลืองงบประมาณหมู่บ้านในการซื้อน้ำมัน มาปั่นไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน โรงเรียน วัด ซึ่งปัจจุบันน้ำมันก็มีราคาแพงมาก ประกอบการคมนาคมที่ไม่สะดวก ยิ่งทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งมากขึ้นด้วย

“...ไฟฟ้า ต้องมีการปั่นไฟ ซึ่งงบประมาณ น้ำมันเพื่อใช้ปั่นไฟ ให้จัดสรรงบประมาณ น้ำมันแพง เพราะงานก็ต้องใช้คอมพิวเตอร์ การสอนเด็กประจำ บางที่ต้องห่างจากภายนอกเข้ามา น้ำมันจะเอามาจากในเมือง เสียค่าจ้างบรรทุกเข้ามา...”

(วาสนา นวรัตน์ – สัมภาษณ์ 25 ก.ค. 48)

สำหรับในเรื่องนี้ รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องควรจะให้การไฟฟ้ามาติดตั้งไฟฟ้าแก่ชาวบ้าน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชนในระดับหนึ่ง ซึ่งไม่น่าจะกระทำไต่ยาก เพราะเขื่อนศรีนครินทร์ ซึ่งเป็นเขื่อนที่ใช้สำหรับผลิตกระแสไฟฟ้า ก็อยู่ห่างจากหมู่บ้านเพียง 40 กิโลเมตร เท่านั้น

- ปัญหาการขาดแคลนยานพาหนะ

สำหรับงานสื่อความหมาย ของอุทยานฯ มีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมแก่เด็ก ๆ ในโรงเรียน และชุมชนภายในอุทยานฯ การขนส่งอุปกรณ์ และกำลังพล ในการไปจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง มีความยากลำบาก เพราะพาหนะที่ใช้ยังไม่เพียงพอ อีกทั้งพื้นที่อุทยานฯ มีเส้นทางคมนาคม ที่ยากลำบาก ไม่มีรถรับจ้างผ่านเข้าออก จึงทำให้ยานพาหนะมีความจำเป็นอย่างมาก

“...มีรถกระบะมีหลังคา 4 ประตู ใช้บรรทุกอุปกรณ์การแสดง อุปกรณ์ทำกิจกรรม พร้อมเจ้าหน้าที่ 7 คน นั่งซ้อนกันข้างหน้า พร้อมอุปกรณ์กีตาร์ กลอง เครื่องเสียง เครื่องเรียนฯลฯ ซึ่งทำให้ไม่สามารถเอาอุปกรณ์ไปทุกอย่างตามที่ต้องการได้ เพราะยัดใส่ไม่ไหว...”

(สมบูรณ์ ดาวเรือง – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ดังนั้น หากเป็นไปได้ทางรัฐบาล น่าจะเพิ่มยานพาหนะให้กับทางอุทยานฯ เพื่อใช้ในการคมนาคมขนส่ง นอกจากนี้ในการเข้าถึงชาวบ้าน การออกตรวจพื้นที่ ก็จะสามารถทำได้สะดวก และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

- ปัญหาการขาดแคลนที่พักสำหรับลูกจ้างชั่วคราว

ในพื้นที่เขตอุทยานฯเขื่อนศรีนครินทร์ บริเวณน้ำตกห้วยแม่ขมิ้นนั้น มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ (ข้าราชการ)และลูกจ้างชั่วคราวจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในพื้นที่ ดังนั้นพวกเขาจึงไม่มีที่พักอาศัยบริเวณใกล้เคียง และด้วยการเดินทางคมนาคมที่ไม่สะดวก ดังนั้น พวกเขาจึงต้องพักอาศัยกันในบริเวณพื้นที่อุทยานฯ

บริเวณอุทยานฯ แห่งชาตินี้ ได้กำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่ง เป็นบ้านพักสำหรับเจ้าหน้าที่ ซึ่งในความเป็นจริงมีเพียง 5 หลังที่ทางราชการสร้างให้สำหรับข้าราชการ ส่วนพนักงานและลูกจ้างคนอื่น ๆ จะต้องหาที่นอนกันแบบตามมีตามเกิด บางคนต้องการสร้างบ้านของตนเอง ก็สามารถสร้างได้ โดยขอใช้ไม้ล้มภายในพื้นที่อุทยานฯ และเมื่อสร้างแล้วบ้านนั้นก็จะเป็นของหลวงต่อไป บางคนนอนเต็นท์ บางคนนอนห้องเก็บของ ฯลฯ การใช้ห้องน้ำ ก็จะใช้ห้องน้ำในสำนักงานบ้าง ห้องน้ำนักท่องเที่ยวย้าง ซึ่งไม่มีความสะดวก

“...บ้านพักเจ้าหน้าที่ลูกจ้างชั่วคราวจะต้องปลูกเอง โดยใช้ไม้ขอนนอนไพร ไม้ล้มแล้ว และต้องขออนุญาต เมื่อปลูกแล้ว จะเป็นของส่วนกลาง ของหลวง หรือไปอยู่ในห้องต่างๆ ของหน่วยงาน ที่พออาศัยอยู่ได้ หรือศาลา หรือห้องเก็บของ ไม่มีบ้านพักที่เป็นรูปร่าง จะมีแต่บ้านพักข้าราชการ 5 หลังเท่านั้น ห้องน้ำส่วนใหญ่จะใช้ของส่วนบริการนักท่องเที่ยว...”

(สายชล ยิ้มเหม็ง – สัมภาษณ์ 24 ก.ค. 48)

ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เหล่านี้ จะพบได้ว่าพวกเขาทำงานกันด้วยใจจริงๆ ต้องทำงานด้วยใจรัก เพราะไม่เช่นนั้นคงไม่สามารถอาศัยอยู่แบบนี้ได้ รัฐบาลควรจะเห็นใจการทุ่มเทของพวกเขาย้าง อย่างน้อยก็ควรที่จะสร้างที่พักให้พวกเขาได้อยู่สบายกว่านี้ เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานของพวกเขาต่อไป

2.5 ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน

นอกจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้เองที่เป็นที่ปรึกษาให้ชาวบ้านในเรื่องพื้นที่ทำกิน และเรื่องป่าไม้แล้ว ชาวบ้านยังมาขอคำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ด้วย ทั้งในด้านการเกษตร การปศุสัตว์ ฯลฯ ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่สามารถทำได้ทั้งหมด จึงอยากให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้านด้วย

“...อยากให้มีหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยเสริม อย่างที่ผมทำอยู่มันเหมือนเป็นทุกอย่างเลย มันเหมือนเป็นพัฒนากรด้วย เป็นเกษตรอำเภอด้วย เป็นปศุสัตว์ด้วย ไปสอนเขาทำนู่นทำนี่ ซึ่งไม่มีความรู้อะไรเลย ถ้ามีหน่วยงานเหล่านี้เข้ามาช่วย อย่างเช่นว่า ผมมีโครงการให้เขาปลูกผักหวาน เขาก็ไม่มีความรู้เลยนะ ผมก็ซื้อหนังสือ หมาอะไรมาคั้น มาปลูก รอดมั่ง ตายมั่ง ซึ่งไม่มีหลักวิชาการที่จะมาแนะนำเขาได้...”

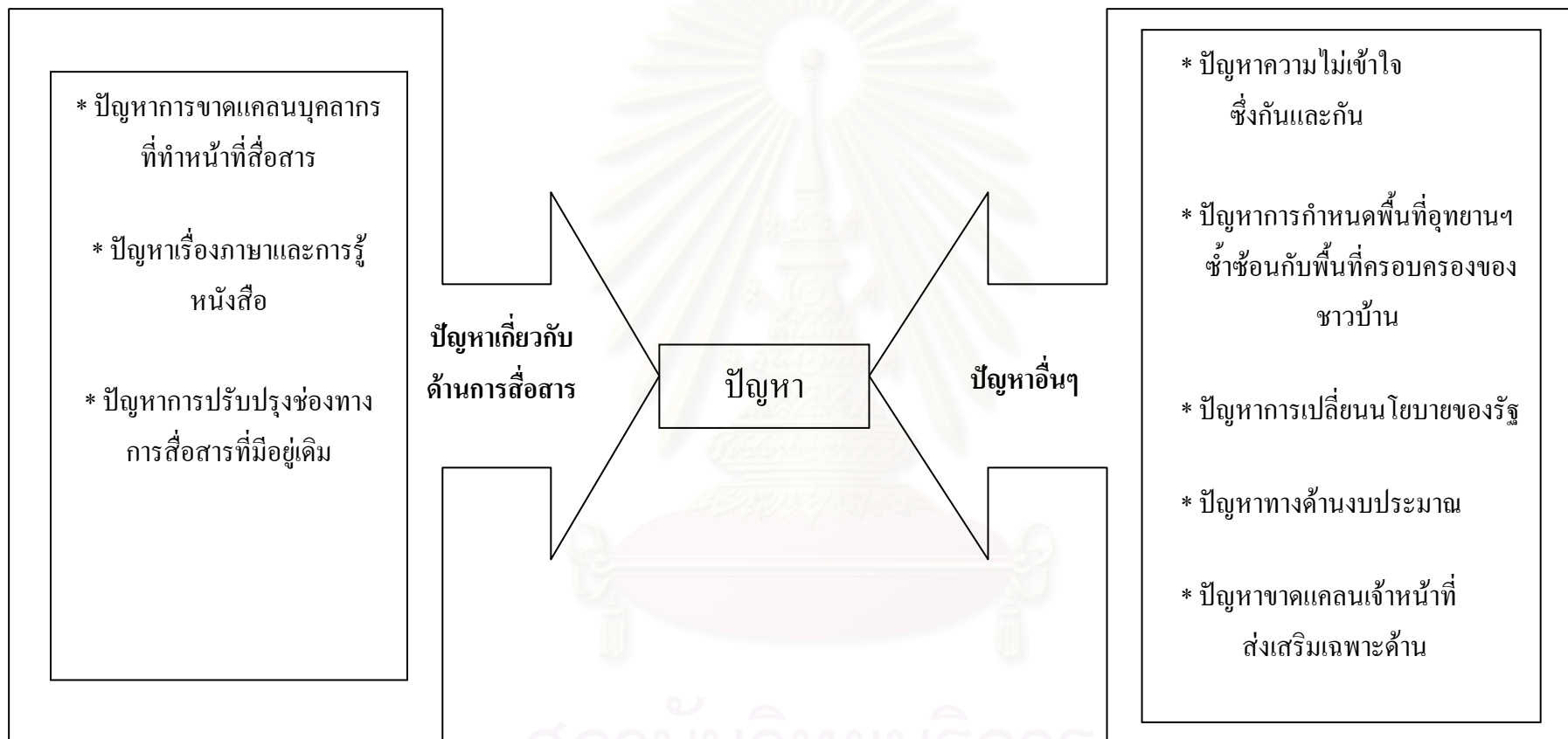
(ประกอบ ช่วยศรีนวล-สัมภาษณ์ 21 ก.ค.48)

สำหรับปัญหาอื่นๆนี้ พบว่า มีปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อชาวบ้าน และชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นผลให้ทำให้เกิดความขัดแย้ง และไม่เกิดการสื่อสารระหว่างกันในช่วงแรก ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน เป็นต้นเหตุให้ชาวบ้านฝังใจ และพยายามไม่เข้าใจ และต่อต้านเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ปัญหาทางด้านการเปลี่ยนนโยบายของรัฐ ปัญหาทางด้านงบประมาณ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้า ปัญหาขาดแคลนยานพาหนะ ปัญหาขาดแคลนที่พักสำหรับลูกจ้างชั่วคราว และปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน ซึ่งมีผลต่อกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำปัญหาต่างๆ เหล่านี้ มาแสดงเป็นภาพ หน้า 145

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 8 แสดงภาพปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร และปัญหาอื่นๆ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 คน สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

หมู่บ้านแม่กระบุง เป็นชุมชนเก่าแก่อายุประมาณ 200 ปี ล้อมรอบไปด้วยป่าเขา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2524 มีการประกาศอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ จึงทำให้ชุมชนดังกล่าวอยู่ในพื้นที่อุทยานฯ ในเขตอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากตกรางน้ำที่จากภาครัฐ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวเป็นหลัก โดยเป็นการทำไร่หมุนเวียน เพื่อรักษา คงสภาพหน้าดิน และฟื้นป่าไม้ให้เสื่อมโทรม มีการอาศัยป่า ล่าสัตว์เพื่อกินบ้าง ภายในหมู่บ้านมีวัดเก่าแก่ 1 วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ มีโรงเรียน 1 โรงเรียน สอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้ชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุงรุ่นใหม่รู้หนังสือภาษาไทยบ้าง ส่วนชาวบ้านรุ่นเก่าจะไม่ค่อยรู้หนังสือภาษาไทย

หลังจากที่ประกาศอุทยานฯ ในช่วงแรกเมื่อปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ออกจับกุมชาวบ้านอย่างเข้มงวด โดยอ้างว่าชาวบ้านบุกรุกป่าเขตอุทยานฯ ห้ามทำไร่ ห้ามล่าสัตว์ ซึ่งเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตชาวบ้าน หากพวกเขาไม่ทำกิน พวกเขาจะไม่มีกิน ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เป็นปัญหายืดเยื้อยาวนานหลายปี แต่ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2541 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน โดยทำงานเชิงรุกมากขึ้น เข้าไปคลุกคลี พบปะพูดคุยกับชาวบ้าน ทำความเข้าใจในวิถีชีวิตชาวบ้าน จนปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ากรณีนี้เป็นสิ่งที่น่าศึกษา จึงได้ทำการวิจัยในครั้งนี้

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้การสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงระยะเวลา โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ 1.) ระยะแรกเริ่ม 2.)ระยะปฏิบัติการ 3.)ระยะคงความสัมพันธ์ ดังนี้

1. ระยะแรกเริ่ม

การสื่อสารในระยะแรกเริ่มนี้ จะอยู่ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2541 ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเริ่มเข้าไปสื่อสารกับผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้านแม่กระบุงแบบไม่เป็นทางการ ทำการสื่อสารโดยใช้ **การสื่อสารผ่านการพูดคุย**เป็นหลัก โดยประเด็นของการสื่อสาร จะเป็นลักษณะการพูดคุยในเรื่องต่างๆไป ถามสารทุกข์สุขดิบ วิถีชีวิตของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคย จากนั้นก็มีการคุยเรื่องที่ดิน และปัญหาที่อยู่อาศัย การทำไร่หมุนเวียนในเขตพื้นที่ของอุทยานฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านให้ความสนใจ ทำให้สามารถเปิดประเด็นการสื่อสารได้ ในช่วงแรกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะยังไม่สามารถชี้แจงรายละเอียดได้มากนัก เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยยอมรับ จึงทำให้เพียงแค่อรับฟังความเห็น และปัญหาของชาวบ้าน เป็นวิธีการในการเก็บข้อมูล ก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติการต่อไป ซึ่งในการเข้าไปเก็บข้อมูล ทำการพูดคุยกับชาวบ้าน มักจะพูดจากันในวงเหล้า เพราะจะแสดงถึงความเป็นกันเอง ทำให้ชาวบ้านกล้าเปิดอกพูดคุยได้มากกว่า นอกจากในวงเหล้าแล้ว ทางอุทยานฯ ยังมีโครงการให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไปสำรวจสาม โคนครัวประชากรชาวบ้าน เพื่อเป็นการทำความรู้จักคุ้นเคยกับชาวบ้านคนอื่นๆในหมู่บ้านเบื้องต้นอีกด้วย ดังนั้นจึงพบได้ว่าในระยะแรกเริ่มนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้การสื่อสารเพื่อให้เกิดการทำ ความรู้จักคุ้นเคย และเก็บข้อมูล ในชุมชนแม่กระบุง

2. ระเบียบปฏิบัติการ

การทำกรสื่อสารในระเบียบปฏิบัติการ จะอยู่ช่วงประมาณ พ.ศ.2541-2545 โดยได้เพิ่มกลุ่มผู้รับสารเป็นเด็กเยาวชนในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อสร้างความสนิทสนมให้มากขึ้น นอกจากนี้การเข้าทางเด็กเยาวชน จะทำให้เข้าใจกันได้มากกว่า กลุ่มผู้ใหญ่ เพราะปัญหาความขัดแย้งมีน้อยกว่ากลุ่มผู้ใหญ่ นอกจากนี้การอบรมสั่งสอนก็ทำได้ง่าย เพราะเด็กมักจะเชื่อฟัง ในการเข้าไปทำความเข้าใจสนิทสนมคุ้นเคยกับเด็ก ทำโดย**การเข้าไปสอนในโรงเรียน**ในคาบวิชาอิสระ โดยจะสอนเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นหลัก เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กเยาวชน เข้าใจ และเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ และยังสามารถนำความรู้เหล่านี้ไปบอกกล่าวไปยังผู้ปกครองของตนเองด้วย ในการเข้าไปทำการสอนนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะใส่ชุดลาลอง และให้เรียกว่า “ลุง” เพื่อพยายามทำตัวเป็นกันเอง และเป็นมิตรกับเด็กๆ ทำให้เด็กๆไม่รู้สึกเกร็ง และสนุกไปกับวิธีการสอนและสื่อที่สนุกสนาน ซึ่งทำให้เข้าถึงกลุ่มเด็กเยาวชนเหล่านี้ได้ง่าย นอกจากนี้ยังคงใช้**การสื่อสารผ่านการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ** พบปะ ถามไถ่สารทุกข์สุขดิบ กับกลุ่มผู้นำและชาวบ้านเหมือนในระยะแรก ซึ่งนอกจากการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเผชิญหน้าดังกล่าวมาแล้ว ในการสื่อสาร ยังมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งเป็นสื่อสมัยใหม่ ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันด้วย

นอกจากวิธีดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังได้ใช้**การสื่อสารผ่านการประชุม** โดยได้เข้าร่วมประชุมกับชาวบ้านประจำทุกเดือน เพื่อรับฟังปัญหา และความคิดเห็นต่างๆของชาวบ้าน หรือการเรียกประชุมด่วน ในเรื่องที่สำคัญจะเป็น ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มีโอกาสชี้แจง แจ่มข่าว อธิบาย กำหนดความเข้าใจร่วมกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของตน

ในการทำกรสื่อสารนั้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะใช้สื่อบุคคลอย่างเดียวไม่ได้ จึงต้องมี**กิจกรรม** เพื่อให้เกิดการกระตุ้น สร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น โดยวิธีที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้ คือ ใช้กิจกรรมสื่อสอนน้อง โดยจะนำทีมเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เข้าไปในโรงเรียน เพื่อทำกิจกรรมปลูกฝังด้านการอนุรักษ์ป่าไม้กับนักเรียน เด็กๆในชุมชน ในวันสำคัญต่างๆ การจ้างงานชาวบ้านในหมู่บ้านไปทำงานในอุทยานฯ โดยให้ชาวบ้านช่วยสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อให้ชาวบ้านบางกลุ่มได้มีโอกาสรับรู้ วิธีการทำงาน นโยบายการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตลอดจนปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อนำไปบอกกล่าวให้ผู้อื่นรับรู้ต่อไป การจัดพาทัศนศึกษา การจัดค่ายเยาวชน การอบรม โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านเข้าใจและเห็นประโยชน์ถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ กิจกรรมการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการอนุรักษ์ป่าไม้เห็นถึงความสำคัญของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา เห็นความสำคัญของพวกเขา ไม่ได้เห็นพวกเขาเป็นเพียงแค่ชาวบ้าน

ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานฯเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทำให้พวกเขาเปิดใจยอมรับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น ดังนั้นการทำงาน การสร้างความเข้าใจ การปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ ก็จะทำได้ง่ายยิ่งขึ้นด้วย

กล่าวได้ว่าในระยะการปฏิบัติการนี้ การสื่อสารโดยใช้สื่อบุคคลแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารผ่านทางการประชุม การสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรม เหล่านี้เพื่อต้องการสร้างสนิทสนมคุ้นเคย ความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความเข้าใจ และปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ให้แก่ชาวบ้านแม่กระบุง

3. ระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน)

ในระยะสุดท้ายนี้จะเป็นช่วงประมาณ พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน **การสื่อสารผ่านการพูดคุย**ยังคงใช้เป็นสื่อหลักในการดำรงความสัมพันธ์ให้คงอยู่ ทั้งด้านมิตรภาพ การพูดคุยเรื่องทั่วไป สารทุกข์สุขดิบ การประสานงาน ปัญหาต่างๆ โดยทำการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ การพูดคุยกันโดยตรง และทางโทรศัพท์กับผู้นำชาวบ้าน ชาวบ้าน และเด็กๆเยาวชน ในหมู่บ้าน **การสื่อสารผ่านการประชุม**ในหมู่บ้าน เป็นการพูดคุยแบบเป็นทางการ เพื่อชี้แจง อธิบาย และให้ข้อเสนอแนะ ปัญหาต่างๆ แก่ชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านก็ยินดีที่จะรับฟัง และหาข้อตกลงร่วมกัน

นอกจากนี้ยังคงมีการกระตุ้นความสัมพันธ์ด้วย**กิจกรรม** เหมือนในระยะที่ 2 แต่กิจกรรมอาจน้อยลง เหลือเพียง กิจกรรมสื่อสอนน้อง ที่เข้าไปทำกิจกรรมให้ความรู้ และความบันเทิง กับนักเรียน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ ในวันสำคัญๆ หรือขอเวลาจากทางโรงเรียน ครึ่งวัน - 1 วัน เพื่อคงความสัมพันธ์ และมิตรภาพ ตลอดจนปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ ให้คงอยู่

ส่วน**การสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์** เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะใช้วิธีการติดประกาศในบอร์ดประชาสัมพันธ์ แต่ไม่เป็นที่นิยม ส่วนใหญ่เรื่องที่ดีจะเป็นเรื่องของหน่วยราชการอื่นมากกว่า เพราะปกติเวลาเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีเรื่องอะไร ก็จะใช้วิธีการพูดคุยกัน บอกแบบปากต่อปาก หรือการแจ้งในการประชุมมากกว่า

กล่าวได้ว่าการสื่อสารในระยะคงความสัมพันธ์นี้ จะกระทำโดยใช้สื่อบุคคล เข้าไปพบปะพูดคุย กับผู้นำ ชาวบ้าน และเด็กๆเยาวชน เพื่อดำรงคงความสัมพันธ์ที่ดี การสื่อสารผ่านประชุม เพื่อ ชี้แจง อธิบาย และเสนอแนะหาแนวทางออกของปัญหาร่วมกัน การใช้กิจกรรม เพื่อกระตุ้นคง

ความสัมพันธ์ และมิตรภาพ การสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ โดยใช้บอร์ดประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งข่าว เพื่อคงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนแม่กระบุงต่อไป

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

จากการศึกษาสรุปได้ว่า มีปัจจัยหลายปัจจัยที่เอื้อต่อการที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง โดยสามารถแบ่งปัจจัยได้ เป็น 1.) ปัจจัยจากผู้ส่งสาร 2.) ปัจจัยจากผู้รับสาร 3.) ปัจจัยอื่นๆ ดังนี้

1. ปัจจัยจากผู้ส่งสาร

ปัจจัยนี้มีผลมาจากตัวผู้ส่งสาร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และหน่วยงานอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ ซึ่งมีผลให้ชาวบ้านในชุมชน เข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนแม่กระบุง ประกอบด้วย

1.1 ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นส่วนที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มกล้าที่จะพูดคุย บอกเล่า เรื่องต่างๆ ของพวกเขาให้ฟัง และเป็นจุดเริ่มที่จะสร้างความสัมพันธ์ให้ เกิดขึ้น โดยวิธีการสร้างความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้าน จะต้องอาศัยระยะเวลา และต้องค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ เข้าถึง การเข้าไปทำความรู้จักชาวบ้าน การสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย โดยการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องหมั่นเข้าไปเยี่ยมเยียนชาวบ้าน การเข้าไปใช้ชีวิตกับชาวบ้าน การเข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสนิทสนม ไว้นใจเชื่อใจกัน จนเกิดความมั่นใจในระดับหนึ่ง นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังต้องแสดงความจริงใจ น้ำใจไมตรี ความเป็นมิตร ความเป็นกันเอง ให้แก่ชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านให้ความเชื่อถือแก่เจ้าหน้าที่ป่าไม้แล้ว ชาวบ้านก็จะยอมพูดคุย ปรึกษา และยอมรับความเห็นของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ในที่สุด

1.2 การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้าน

การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีที่เก่าแก่ของชาวกะเหรี่ยง ทำให้ชาวบ้านเห็นว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของพวกเขา และคงจะให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต เข้าใจ

วิถีชีวิตของพวกเขาด้วย ไม่ได้เห็นว่าพวกเขาเป็นผู้อาศัยในพื้นที่อุทยานฯเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านรู้สึกดีขึ้นกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และรับฟังเจ้าหน้าที่ป่าไม้มากขึ้น

1.3 ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า

เมื่อเจ้าหน้าที่เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า

แล้ว ก็จะทำให้สามารถพูดคุยสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น จนสามารถหาทางออกแก้ปัญหาาร่วมกัน เกิดความเป็นกลางแก่ทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้านในชุมชนแม่กระบุง

1.4 การอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

เมื่อทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้าน อยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ ทั้งในส่วนที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องของการขออนุญาตตัดไม้ เพื่อทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม การบอกกล่าวเมื่อมีการใช้ไม้ในการซ่อมแซมบ้าน การขออนุญาตสร้างถนนหรือบ่อน้ำ เพื่อสาธารณประโยชน์ การบวชป่า และในส่วนที่ชาวบ้านช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในเรื่องของการช่วยเป็นหูเป็นตา สอดส่องดูแล และแจ้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เมื่อพบเห็นบุคคลใดกระทำความผิด เช่น ตัดไม้ ล่าสัตว์ ซึ่งการอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันนี้เองทำให้ความสัมพันธ์คงอยู่ได้

2. ปัจจัยจากผู้รับสาร

ปัจจัยนี้ เป็นปัจจัยที่เกิดจากผู้รับสาร คือ ชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุง ทั้งผู้นำ ชาวบ้าน และเด็กเยาวชนในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนแม่กระบุง เข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ได้แก่

2.1 การเชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ และบรรพบุรุษ ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้

การเชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ และบรรพบุรุษในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งได้สั่งสอนสืบต่อกันมา ทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนัก และเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ ในเรื่องของการอนุรักษ์ป่า เพื่อให้รู้จักเก็บไว้ในการค้ารังซีฟต่อไป หากว่าพวกเขาไม่มีป่าไม้ พวกเขาก็จะอยู่ไม่ได้ เพราะวิถีชีวิตของพวกเขาต้องพึ่งพิงและอาศัยป่าไม้

2.2 ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ใน อุทยานฯ

เมื่อเห็นว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้เริ่มเข้าใจชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านก็ควรจะเข้าใจเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วย ดังนั้นการให้ชาวบ้านร่วมทำงานในอุทยานฯ จึงเป็นวิธีหนึ่งในการทำให้ชาวบ้านเข้าใจการทำงาน วิธีการทำงาน นโยบายการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ ตลอดจนยังมีส่วนในการปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ ให้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านนำไปบอกกล่าว เผยแพร่ ไปยังคนอื่นๆต่อไป

2.3 ความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้

เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้าน ทั้ง 2 ฝ่ายเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ มีความรู้สึกที่จะช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ การพูดคุยหรือการตกลงกัน ในแนวทางการคิดเดียวกัน ก็น่าจะเป็นเรื่องที่ไม่ยากนัก ทำให้เกิดการประสานงานระหว่างกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น

3. ปัจจัยอื่นๆ

ปัจจัยนี้ เป็นปัจจัยที่ไม่ได้จัดอยู่ทั้งในปัจจัยจากผู้ส่งสาร และปัจจัยจากผู้รับสาร แต่มีผลให้ชาวบ้านเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงแม่กระบุง มีดังนี้

3.1 การกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่น

ในการกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่นนั้น จะให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรจากเอกชน กลุ่ม NGOs จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ และสื่อมวลชน มาเรียนรู้ ดูงาน ช่วยเหลือ เผยแพร่ งานต่างๆในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการเขามีความสำคัญ และการที่พวกเขาเข้าใจและเชื่อฟังป่าไม้ เป็นเรื่องที่ดี เพราะได้เป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆ ยังได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนพวกเขา ในการอนุรักษ์ป่าไม้ และพยายามแก้ปัญหาในเรื่องที่ทำกินให้อีกด้วย

3.2 การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน นอกจากการทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังให้ความช่วยเหลือทางด้านอาชีพอื่นๆ แก่ชาวบ้าน เช่นการสนับสนุนให้ทำการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว การทำฝัมือมาฝากขายที่อุทยานฯ การอบรมมัคคุเทศก์นำเที่ยวอุทยานฯและภายใน

หมู่บ้านของตน การนำาร่างมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมในอุทยานฯ ทั้งนี้เพื่อชาวบ้านจะได้ไม่
บุกรุกทำลายป่า และยังเป็นการสร้างรายได้ทางอื่นให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย

**ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 3 : ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของ
เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง**

พบว่าในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้าน
แม่กระบุง นั้น มีปัญหาและอุปสรรค มากมาย ซึ่งสาเหตุมาจากทั้งภายในหน่วยงาน และภายนอก
หน่วยงาน นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย จึงขอแบ่ง ปัญหา - อุปสรรค พร้อม
เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร
2. ปัญหาอื่นๆ

1. ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร

เป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ซึ่งจากการ
วิจัยได้พบดังนี้

1.1 ปัญหาบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสาร

ปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสารเป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่ง เพราะไม่ใช่
ทุกคนจะสามารถทำการสื่อสารได้ดี เข้ากับชาวบ้านได้ บางคนไม่มีความถนัดในเรื่องนี้ ดังนั้น
หน่วยงานจึงต้องพยายามหาบุคคลที่มีความสามารถทางการสื่อสารมาทำงานด้วย เพื่อจะได้สร้าง
ความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้านได้

1.2 ปัญหาเรื่องภาษา และการไม่รู้หนังสือ

เนื่องจากชาวบ้านจำนวนมาก ไม่ได้เรียนหนังสือภาษาไทย หรือเรียนภาษาไทยไม่มาก จึง
อาจทำให้ไม่เข้าใจภาษาราชการบางคำ ซึ่งทำให้ในการประชุมชาวบ้านอาจจะไม่เข้าใจหรือเข้าใจ
ผิดได้ ดังนั้นผู้ทำการประชุมจะต้องพูดทั้งภาษากะเหรี่ยง และภาษาไทย เพื่อให้แน่ใจว่าเข้าใจได้
ตรงกัน

นอกจากนี้ยังมีผลทำให้การประชาสัมพันธ์ผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ไม่เป็นที่นิยม เพราะชาวบ้านอ่านหนังสือภาษาไทยไม่ได้ การเผยแพร่ข่าวสารส่วนใหญ่จึงต้องใช้วิธีการพูดคุยกัน หรือใช้วาระการประชุมแทน

1.3 ปัญหาการปรับปรุงประสิทธิภาพช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม

เนื่องจากในหมู่บ้านแม่กระบุงมีความพร้อมในส่วนของอุปกรณ์ คือมีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน แต่ไม่สามารถใช้งานได้ เนื่องจากเสีย ดังนั้นหากซ่อมแซมแล้ว อาจทำให้สามารถเพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน และชาวบ้านในชุมชนเองได้มากขึ้น ทำให้ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น

2. ปัญหาอื่นๆ

เป็นปัญหาที่อาจมีส่วนเกี่ยวเนื่องก่อให้เกิดปัญหาด้านการสื่อสารตามมา หรืออาจเป็นปัญหาอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการสื่อสาร โดยตรง ที่พบจากการวิจัยในเรื่องนี้

2.1 ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน

ปัญหาความไม่เข้าใจกันทั้งจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อชาวบ้าน คือเจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต ของชาวบ้าน การจับกุม ตักเตือนเกิดขึ้นบ่อยๆ แต่ชาวบ้านก็ยังคงที่จะทำไร่หมุนเวียนอยู่ในพื้นที่อุทยานฯ และชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ คือชาวบ้านไม่เข้าใจว่าทำไมเจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงได้ทำการจับกุม อย่างเข้มงวด ทั้งๆที่เมื่อก่อนพวกเขาก็สามารถทำไร่หมุนเวียน หาของป่า โดยไม่มีใครเคยมาควบคุม นอกจากนี้หากย้อนไปถึงอดีตในช่วงการเปิดสัมปทานป่าไม้ ให้นายทุนเข้ามาตัดไม้ใหญ่ๆได้ โดยไม่ผิดกฎหมาย แต่ในทางกลับกัน เมื่อพวกเขาคิดเข้าไปหาไม้เพื่อสร้างบ้านพออยู่ หาของป่าเพื่อพอกิน ทำไร่หมุนเวียนเพื่อเลี้ยงปากท้อง กลับผิดกฎหมาย และถูกการจับกุม ซึ่งเป็นผลให้ทำให้เกิดความขัดแย้ง และไม่เกิดการสื่อสารระหว่างกันในช่วงแรก แต่ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าไปทำการสื่อสารพูดคุยกับชาวบ้าน จนมีความเข้าใจซึ่งกันและกันแล้ว

2.2 ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน

ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจที่รัฐบาลสร้างปัญหาในเรื่องพื้นที่ทำกิน และอยู่อาศัยของพวกเขา ทำให้พวกเขาต้องกลาย

มาอยู่ในสภาพคนอาศัยพื้นที่อุทยานฯ ทั้งๆที่พวกเขาก็อยู่กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ หลายร้อยกว่าปี ก่อนที่อุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์จะจัดตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2524 ซึ่งในตอนนั้นผู้ดูแลไม่สำรวจให้แน่นอนชัดเจนว่าป่าบริเวณแถบนี้ มีชุมชนกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ จึงเป็นต้นเหตุให้ชาวบ้านฝังใจ และพยายามไม่เข้าใจ และต่อต้านเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระยะเวลาต่อมา แต่ปัจจุบันนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ทำการสื่อสาร และกำลังพยายามดำเนินการช่วยเหลือชาวบ้าน ทำให้ให้ชาวบ้านรู้สึกดีขึ้น

2.3 ปัญหาการเปลี่ยนนโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐบาล จะเป็นลักษณะที่เปลี่ยนไปมา ทำให้ไม่มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน เนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหาร ทั้งในระดับประเทศ ระดับกระทรวง ระดับกรม และในระดับหัวหน้าอุทยานฯ นอกจากนี้นโยบายยังมีความซ้ำซ้อน เกิดความขัดแย้งกันเอง ระหว่างอุทยานฯที่ขึ้นตรงกับกรมป่าไม้ ในกรุงเทพฯ และป่าไม้อำเภอ ที่ดูแลป่าไม้ที่อยู่ในเขตการปกครองนั้นๆ ทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าจะต้องทำตามฝ่ายใด จึงทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่น ไม่ไว้ใจในตัวเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ดังนั้นหากเป็นไปได้ควรพยายามถือนโยบายเดียว และต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้พยายามแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยการพยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้าน โดยยึดหลักเอกสารทางราชการเป็นหลัก

2.4 ปัญหาทางด้านงบประมาณ

งบประมาณเป็นปัญหาสำคัญที่พบในองค์กร ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานเชิงรุกได้อย่างเต็มที่ เพราะในการทำกิจกรรมการสื่อสาร การให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมจะต้องใช้กิจกรรมเข้าไปช่วยส่งเสริม หรือกระตุ้นความสัมพันธื ดังนั้นปัญหาทางงบประมาณจึงเป็นปัญหาหลัก หากองค์กรใดขาดในส่วนนี้ การดำเนินงานก็จะสะดุดได้ อาจทำให้งานออกมาไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นหากเป็นไปได้รัฐบาลควรที่จะเพิ่มงบประมาณในส่วนนี้ ให้สอดคล้องกับนโยบายที่ให้หน่วยงานจัดกิจกรรมเชิงรุก เพื่อสร้างความมีส่วนร่วมให้แก่ชาวบ้านในชุมชน อย่างไรก็ตามทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้พยายามหางบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ และทำงานพิเศษนอกเวลาทำงาน ซึ่งได้เงินมาช่วยเหลือไม่มากนัก ซึ่งยังผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาได้แก่

2.4.1 ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่เป็นผลมาจากงบประมาณ เช่นของแจกเล่นเกมส์ เพื่อใช้ใน

กิจกรรม “สื่อสอนน้อง” ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เด็กๆ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการสื่อสาร มีความสนุก เพลิดเพลิน และได้รับความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ อุปกรณ์สร้างความบันเทิง อาทิ เครื่องดนตรีต่างๆ ที่ใช้สร้างความบันเทิง สนุกสนาน ประกอบการทำกิจกรรม พร้อมทั้งยังสอดแทรกความรู้ด้านป่าไม้ ในเนื้อหาของเพลงต่างๆ เพื่อให้ซึมซับเข้าไปในจิตใจของเด็กๆ อุปกรณ์เทคโนโลยีทางการสื่อสาร อาทิ กล้องถ่ายภาพ และกล้องวิดีโอ เพื่อให้ในการบันทึกภาพ การจัดกิจกรรม รวมทั้งการแสดงผลงานผลการทำงานของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้การนำภาพไปเปิดให้ชาวบ้านดู จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกสนุก อยากเข้าร่วมกิจกรรม และสร้างหัวข้อสนทนาใหม่ๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ให้มีความสัมพันธ์ยิ่งขึ้น, การขาดแคลนไฟฟ้า และคอมพิวเตอร์ เป็นสิ่งที่ทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพมากนัก เพราะการทำงานสื่อ การจัดพิมพ์เอกสาร รายงาน ต้องใช้คอมพิวเตอร์ บางครั้งไฟฟ้าดับ (เนื่องจากไฟฟ้าที่ใช้อยู่เป็นไฟฟ้าพลังงานน้ำตก) ก็ทำให้ไม่สามารถใช้งานได้ ทำให้ทำงานล่าช้า ดังนั้นหากเป็นไปได้รัฐบาลจึงควรหางบประมาณมาช่วยสนับสนุนดูแลในส่วนนี้ เพื่อจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.4.2 ปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้า

ปัญหาไฟฟ้านั้น เป็นปัญหาที่รัฐบาลต้องช่วยแก้ไข โดยการติดตั้งไฟฟ้าให้กับหมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านจะได้ใช้ประโยชน์จากไฟฟ้าได้ ซึ่งในปัจจุบันหมู่บ้านใช้ระบบการปั่นไฟ โดยซื้อน้ำมันจากตัวเมือง ให้มาส่งยังหมู่บ้าน สำหรับใช้ในการปั่นไฟทำกิจกรรมต่างๆ

2.4.3 ปัญหาขาดแคลนยานพาหนะ

ยานพาหนะในชนบทมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการเดินทาง เพราะหากไม่มียานพาหนะ ก็จะทำให้การเดินทางไม่สะดวก เพราะไม่มีรถบริการ ทางอุทยานฯ ประสบปัญหาการขาดแคลนยานพาหนะ ทำให้การเดินทางไปทำกิจกรรม “สื่อสอนน้อง” ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนในเขตพื้นที่อุทยานฯ และบริเวณใกล้เคียง มีความยากลำบาก ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างติดขัด เพราะเนื่องจากอุปกรณ์บางอย่างไม่สามารถบรรทุกไปกับรถได้ หรืออาจบรรทุกไม่พอ เพราะต้องใช้ อุปกรณ์มาก เช่นอุปกรณ์ในการติดตั้งเครื่องดนตรี ต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ในการไปทำงานนอกสถานที่ทำการ การออกตรวจความเรียบร้อยในบางพื้นที่ ก็ต้องใช้รถในการเดินทางด้วย ดังนั้นหากต้องการให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลน่าจะจัดสรรงบประมาณด้านพาหนะให้เพียงพอต่อการใช้งานด้วย

2.4.4 ปัญหาขาดแคลนที่พักสำหรับลูกจ้างชั่วคราว

ในอุทยานฯ เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งไม่ได้มีพื้นที่นี้ ดังนั้นจึงไม่มีที่พักถาวรในบริเวณพื้นที่อุทยานฯ การพักอาศัยจึงต้องอยู่ในบริเวณที่ทำการอุทยานฯ (บริเวณน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น) ซึ่งปัจจุบันบ้านพักในอุทยานฯ มีเพียง 5 หลัง ซึ่งเป็นของข้าราชการเท่านั้น ส่วนลูกจ้างชั่วคราวต้องอาศัยการนอนเต็นท์ การนอนในห้องเก็บของ หรือที่พออาศัยได้ หรือหากใครต้องการสร้างบ้าน ก็สามารถทำได้ แต่ต้องปลูกสร้างเอง โดยสามารถขออนุญาตใช้ไม้ล้มจากอุทยานฯ ได้ เมื่อสร้างเสร็จแล้ว หากออกจากงาน บ้านที่สร้างก็จะเป็นของหลวง ซึ่งไม่ค่อยมีใครนิยมสร้างกันมากนัก ส่วนห้องน้ำ ก็มักจะเข้ากันที่สำนักงาน หรือห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความเป็นอยู่ของลูกจ้างชั่วคราวนั้น มีความยากลำบากมาก ดังนั้นรัฐบาลน่าจะส่งเสริมการสร้างห้องพัก ห้องแถวสำหรับเจ้าหน้าที่ ลูกจ้างชั่วคราวด้วย เพื่อจะได้ให้พวกเขามีกำลังใจทำงาน และสร้างสรรค์งานที่ดีมีคุณประโยชน์ต่อหน่วยงานต่อไป

2.5 ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน

เนื่องจากปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าไปส่งเสริม ช่วยเหลือชาวบ้านในหลายๆด้าน สนับสนุนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เพื่อเลี้ยงชีพ พอมีพอกิน เพื่อต้องการไม่ให้ชาวบ้านทำลายป่า แต่ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ในเรื่องเฉพาะด้าน ทำให้ไม่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน จึงมีความสำคัญ ที่จะเข้ามาช่วยดูแล สอนงานชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่

อภิปรายผล

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : กระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้การสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงระยะเวลา โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ 1.) ระยะแรกเริ่ม 2.) ระยะปฏิบัติการ 3.) ระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน)

ระยะแรกเริ่ม

การสื่อสารในระยะแรกเริ่มนี้ ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะเริ่มเข้าไปสื่อสารกับผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้านแม่กระบุงโดยใช้**การสื่อสารผ่านการพูดคุย**เป็นหลัก โดยประเด็นของการสื่อสาร จะเป็นลักษณะการพูดคุยในเรื่องต่างๆไป ตามสารทุกข์สุกดิบ วิถีชีวิตของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคย จากนั้นก็มีการคุยเรื่องที่ดิน และปัญหาที่อยู่อาศัย การทำไร่หมุนเวียนในเขตพื้นที่ของอุทยานฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านให้ความสนใจ ทำให้สามารถเปิดประเด็นในการสื่อสาร และแสดงความคิดเห็นต่อปัญหา นอกจากนี้ยังมีการสำรวจสำมะโนครัวประชากรของชาวบ้านด้วย ซึ่งเป็นวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติการต่อไป

สำหรับวิธีการสื่อสารผ่านการพูดคุย ซึ่งจัดว่าเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ลาซาร์เฟล และเมนเชล (1963) ที่กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นการสื่อสารที่มีความเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดได้ง่ายขึ้น การพูดคุยอย่างเห็นหน้าค่าตานี้ ในแง่จิตวิทยาแล้วทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับรางวัลอย่างทันที อย่างน้อยที่สุดก็คือ ในด้านการแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อผู้พูด

นอกจากนี้ ชนวนดี บุญลือ (2531) กล่าวถึงขั้นตอนในการทำความรู้จักชาวเขาและหมู่บ้าน ซึ่งจะต้องสังเกตและศึกษาคนในหมู่บ้าน ศึกษาลักษณะนิสัยของคนในหมู่บ้าน แล้วนำมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นภาพรวม ในการค้นหาปัญหาของคนในหมู่บ้าน ศึกษาได้จากการสังเกต และพูดคุยกับชาวเขาแล้วจดบันทึกไว้ ข้อมูลที่ควรสำรวจเพื่อรวบรวมไว้ประกอบการพิจารณาแก้ไข ปัญหา หรือสร้างกิจกรรมในหมู่บ้าน ในการค้นหาปัญหาที่แท้จริง สามารถทำได้โดยการเยี่ยมชมและพูดคุยกับผู้นำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ครู พระ ที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้าน เยี่ยมเยือนครอบครัวของคนในหมู่บ้าน พูดคุยกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้านที่แวะไปเยี่ยมเยือน หรือทักทาย หรือพูดคุยในไร่ที่เขาทำงานอยู่ หรือที่ใดก็ได้ที่สามารถพูดคุยกันได้พักหนึ่ง โดยการซักถามสารทุกข์สุกดิบ และความเป็นไปในครอบครัว สังเกตผู้คนที่เราพบเห็นในสถานที่ต่างๆ สังเกตเรื่องที่เขาสนทนา สังเกตการกระทำหรือดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับกรมป่าไม้ (2538) ที่กล่าวถึงกลยุทธ์รักษาป่าโดยประชาร่วมใจ โดยใช้แนวทางการดำเนินงานเชิงรุก โดยมีมาตรการส่งเสริมให้ประสานงานกับผู้นำชุมชนอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจ และมีความพร้อมที่จะร่วมมือในการสร้างงาน การจัดการ และเทคนิคต่างๆ จัดสร้างผู้นำชุมชนให้เป็น “หลัก” หรือแกนนำ และเชื่อมโยงแกนนำต่างๆ เข้าร่วมกันเป็นองค์กร

ระยะปฏิบัติการ

การทำกรสื่อสารในระยะปฏิบัติการ มีการเพิ่มกลุ่มผู้รับสารเป็นเด็กๆเยาวชนในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อสร้างความสนิทสนมให้มากขึ้น โดยการเข้าไปสอนในโรงเรียนในคาบวิชาอิสระ โดยจะสอนเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ในการเข้าไปทำการสอนนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้จะใส่ชุดลำลอง และให้เรียกว่า “ลุง” เพื่อพยายามทำตัวเป็นกันเอง และเป็นมิตรกับเด็กๆ ทำให้เด็กๆไม่รู้สึกเกร็ง และสนุกไปกับวิธีการสอนและสื่อที่สนุกสนาน ซึ่งทำให้เข้าถึงกลุ่มเด็กๆเยาวชนเหล่านี้ได้ง่าย ในการสื่อสารกับเด็กๆเยาวชนนี้จะพบว่า เป็นลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และสามารถยืดหยุ่นในการสนทนาได้ นอกจากนี้ยังคงใช้การสื่อสารผ่านการพูดคุยในการสื่อสารกับกลุ่มผู้นำและชาวบ้านเหมือนในระยะแรก แต่มีการเพิ่มเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามา นอกเหนือจากการพูดคุยแบบเผชิญหน้าแล้ว ยังมีการพูดคุยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ด้วย

สำหรับในการเข้าไปสอนเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ให้แก่เด็กๆเยาวชน ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวอยู่แล้วนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของธรวดี บุญลือ (2531) กล่าวถึงการสร้างความคุ้นเคยว่าเมื่อเกิดความรู้จักคุ้นเคยกันแล้ว ความรู้สึกยินดีที่จะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ก็สามารถเกิดขึ้นได้ ในการเรียนรู้ถ้าคนเราสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โอกาสในการเรียนรู้มีมาก ซึ่งในที่นี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งเป็นเรื่องที่เด็กๆสนใจ เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวของพวกเขา

ในการเข้าไปสอนเจ้าหน้าที่จะต้องสร้างความรู้สึกเชื่อมั่น ผ่อนคลายบรรยากาศที่ตึงเครียด และสร้างบรรยากาศแห่งความสนุกสนานเป็นกันเองในหมู่ผู้ร่วมการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ หรือการเลือกใช้สื่อ ควรใช้เทคนิคหลายๆ ชนิดผสมกัน ที่เราเรียกว่า การใช้สื่อผสม (Mixed Media) เพื่อการกระตุ้นความสนใจ โดยในที่นี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้สื่อในการสอนมากมาย เช่น การสอนนอกห้องเรียน การใช้ภาพประกอบ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ โดยการฉาย DVD เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การเล่นเกมส์ การทดลองต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้

นอกจากนี้สอดคล้องกับกรมป่าไม้ (2541) ที่กล่าวถึงการกำหนดวิธีการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการส่งเสริมเผยแพร่ให้ข้อมูลให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยยึดแนวทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการประชาสัมพันธ์จริงจัง ให้การศึกษา ให้การสนับสนุนและบริการ โดยใช้สื่อทุกรูปแบบ การสนับสนุนให้เอกชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน ตั้งกลุ่มหรือชมรมอาสาสมัคร อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม

การสื่อสารผ่านการประชุม โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าร่วมประชุมกับชาวบ้านประจำทุกเดือน เพื่อรับฟังปัญหา และความคิดเห็นต่างๆของชาวบ้าน ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มีโอกาสชี้แจงแจ้งข่าว อธิบาย กำหนดความเข้าใจร่วมกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของตน สอดคล้องกับแนวคิดของธรวดี บุญคือ (2531) ในเรื่องวิธีการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยคนส่วนใหญ่สามารถและชอบถกเถียงปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการถกเถียงปัญหาและความคิดเห็นทำให้คนเรามีโอกาสเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและวิธีการแก้ไขด้วยตนเอง เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เมื่อได้ถกปัญหาและแลกเปลี่ยนความเห็นกัน ความคิดใหม่ๆในการแก้ปัญหาจะเกิดขึ้น

ปาริชาติ สถาปิตานนท์(2543) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสำคัญ กระบวนการหนึ่งในการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม คือ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) โดยใช้กระบวนการสนทนาโต้ตอบ (Dialogical Process) กันของสมาชิกในชุมชน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมและดำเนินการร่วมกัน โดยเชื่อว่า การสนทนาโต้ตอบกันของสมาชิกในสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พุดคุยเจรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการและแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกัน เกี่ยวกับชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) กระบวนการเรียนรู้กัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่เหมาะสม และเป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในชุมชน

นอกจากนี้ กรมป่าไม้ (2538) ได้ให้แนวคิดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มรักป่า โดยการสนับสนุนการพูดเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจการตัดสินใจของชุมชน การให้ความรู้หรือให้การศึกษาแก่ชุมชน โดยเพิ่มการประชุม อภิปราย อบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติต่างๆ ในระดับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการจัดสร้างและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ กิจกรรม การพัฒนาและสิทธิต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้นเองอย่างสอดคล้องกับนโยบายและกฎหมายของรัฐ โดยการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมและเผยแพร่แก่ราษฎรในพื้นที่ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านทรัพยากรป่าไม้ จนกระทั่งมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในชุมชน กับหน่วยงานราชการทุกหน่วย และเอกชน ในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งวิธีการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมเผยแพร่ จะดำเนินการโดยการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน จัดนิทรรศการ ประชุมชี้แจง ป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารเผยแพร่และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น

การสื่อสารผ่านกิจกรรม โดยนำกิจกรรมเข้าไปกระตุ้น และสร้างมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจ ความสัมพันธ์ ปลุกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยใช้กิจกรรม “สื่อสอนน้อง” การจ้างงานชาวบ้านในหมู่บ้านไปทำงานในอุทยานฯ เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสรับรู้ วิธีการทำงาน นโยบายการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้การจัดพาทัศนศึกษา การจัดค่ายเยาวชน การอบรม และการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง

สำหรับการจัดกิจกรรม “สื่อสอนน้อง” นี้สอดคล้องกับแนวคิดของชนวดิ บุญลือ (2531) ที่ว่าการถ่ายทอดความคิดเห็น จะต้องรู้สึกว่าจะไม่มีความตึงเครียด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ส่งเสริมจะต้องสร้างความรู้สึกเชื่อมั่น ผ่อนคลายบรรยากาศที่ตึงเครียดและสร้างบรรยากาศแห่งความสนุกสนานเป็นกันเองในหมู่ผู้ร่วมการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งในการทำกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าไปจัดกิจกรรม เล่นเกมส์ พร้อมๆกับการถ่ายทอดความรู้ในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม การแสดงดนตรี ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ เป็นต้น

การจ้างงานชาวบ้านในหมู่บ้านไปทำงานในอุทยานฯ สอดคล้องกับแนวคิดของปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2543) ว่าเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม ได้แก่ แนวคิดด้านประชาธิปไตยทางการสื่อสาร (Democratic Communication) ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมว่าจำเป็นต้องดำเนินไปโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคล ในการแสดงความคิดเห็น (Right to Communicate) โอกาสในการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to Information) การมีจิตสำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตน การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการปฏิบัติตามทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อกันว่า ปรัชญาการสื่อสารในเชิงประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ดูแล และตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้แนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2543) ยังกล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารทางสังคม ว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน อีกด้วย

พบได้ว่าในการจ้างงานชาวบ้านมาทำงานที่อุทยานฯ นี้ จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเองมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น มีสิทธิรับรู้การทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเต็มที่ เพราะตนเองก็ทำงานเหมือนเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้คนหนึ่ง เมื่อพวกเขามี

ความคิดว่าเขามีสิทธิเทียบเท่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ พวกเขาจะมีความรู้สึก มีจิตสำนึก และรู้สึกตระหนัก ในหน้าที่การทำงานของตน ซึ่งต้องมีหน้าที่ในการดูแลป่าไม้ด้วย

การจัดพาทัศนศึกษา การจัดค่ายเยาวชน การอบรม นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของธนวดี บุญลือ (2531) ที่ว่าคนเรานั้นอยากจะแสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนความเห็น ถ้าเขามีความ มั่นใจและคิดว่าเขามีความรู้และประสบการณ์เพียงพอในเรื่องนั้น และต้องรู้สึกว่าไม่มีความตึงเครียดในการถ่ายทอดความคิดเห็น และต้องตระหนักว่ายังมีสิ่งที่เขาไม่รู้อีกมากและต้องการเรียนรู้ ไปด้วย ในขณะที่เดียวกันเขาก็มีสิ่งที่เขารู้และควรที่คนอื่นจะได้รู้ด้วย ดังนั้นในที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จัดการทัศนศึกษา ค่ายเยาวชน การอบรมนั้น จะทำให้ชาวบ้าน เด็กเยาวชน มีความรู้สึกว่าเขา มีความรู้ในเรื่องเดียวกัน มีความคิด และประสบการณ์เพียงพอ และใกล้เคียงกัน ทำให้สามารถกล้าที่จะแลกเปลี่ยนความเห็นกัน นอกจากนี้ยังทำให้พวกเขา รู้สึกอยากเพิ่มพูนความรู้ เรียนรู้มากขึ้นด้วย โดยเฉพาะเรื่องป่าไม้ ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวที่พวกเขาเห็นอยู่ทุกวัน

นอกจากนี้ กรมป่าไม้ (2538) ยังได้จัดให้มีการสร้างจิตสำนึกเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ รวมทั้งผู้ใช้ประโยชน์ป่าไม้ และให้สำนักงานป่าไม้จังหวัด เป็นหน่วยกลางในการประสานและ รวบรวมข้อมูลรายละเอียดของการฝึกอบรมสัมมนา ทำทะเบียนผู้เข้าฝึกอบรม องค์กร หมู่บ้าน เป้าหมาย โรงเรียนเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย และให้หน่วยงานต่างๆ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ ฯลฯ ที่จะปฏิบัติหรือจัดฝึกอบรมนั้น ส่งรายงานผลเก็บรวบรวม ไว้ที่สำนักงานป่าไม้จังหวัด ยังมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มรักป่า โดยการ สนับสนุนการพูดเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจการตัดสินใจของชุมชน การให้ความรู้หรือการให้ การศึกษาแก่ชุมชน โดยเพิ่มการประชุม อภิปราย อบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติต่างๆ ในระดับชุมชน อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการจัดสร้างและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ กิจกรรม การพัฒนาและสิทธิต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนเป็นผู้กำหนด ขึ้นเองอย่างสอดคล้องกับนโยบายและกฎหมายของรัฐ การจัดฝึกอบรม สัมมนา และศึกษาดูงาน แก่ราษฎรในพื้นที่ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการจัด ฝึกอบรม สัมมนา และศึกษาดูงานแก่ผู้นำชุมชน ครู พระสงฆ์ นักเรียน นักศึกษา เพื่อเป็นแกน นำในการประสานระหว่างราษฎรในพื้นที่กับทางราชการ ในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ไม้ ด้วยการอย่าไปรบกวนป่า เป็นต้น

การสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง สอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2538) กล่าวถึงการพบกันของ 2 วัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมชาวบ้าน กับวัฒนธรรมนักพัฒนา ว่า ถ้าเป็นการพบกันอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน คือต่างฝ่ายต่างเคารพในวัฒนธรรมของกันและ

กัน (เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน) ย่อมจะเกิดความเข้าใจและเรียนรู้จากกันและกัน กรอบความคิดความเข้าใจพื้นฐาน คือ วัฒนธรรมของนักพัฒนานั้นอาจจะมีบางส่วนที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชาวบ้าน ดังนั้นนักพัฒนา หรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของชาวบ้านด้วย ในที่นี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้เข้าไปช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่ามีคุณค่า และเห็นความสำคัญในวัฒนธรรมของพวกเขา ทำให้เกิดความเข้าใจและรู้สึกอยากเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น

ระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน)

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังคงใช้*การสื่อสารผ่านการพูดคุย* เป็นสื่อหลักในการดำรงความสัมพันธ์ให้คงอยู่ ในการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบของชาวบ้าน ซึ่งในช่วงนี้อาจไม่ค่อยได้พบกันบ่อยเหมือนในช่วง 2 ระยะแรก แต่จะใช้วิธีการพูดคุยผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ นอกจากนี้ยังมี*วิธีการสื่อสารผ่านการประชุม* ในหมู่บ้าน เพื่อชี้แจง อธิบาย และให้ข้อเสนอแนะ ปัญหาต่างๆ แก่ชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเดวิด (1968) อังในยุบล เบ็ญจรงค์กิจ (2534) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการทำการสื่อสารระหว่างบุคคล อันหนึ่งคือ การสร้างและดำรงความสัมพันธ์อันดี

การสื่อสารผ่านกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรมเพื่อคงความสัมพันธ์ในชุมชน และสอดคล้องความรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังคงการจัดกิจกรรม “สื่อสอนน้อง” ในวันสำคัญๆ หรือขอวันพิเศษจัดกิจกรรมกับทางโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ให้แก่เด็กเยาวชน นักเรียนในโรงเรียนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งสอดคล้องกับทางส่วนของกรมป่าไม้ (2538) โดยมีแนวคิดในการ จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น การส่งเสริมกิจกรรม และกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมี *การสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์* คือการใช้การตีพิมพ์ประกาศในบอร์ดประชาสัมพันธ์ ซึ่งไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนัก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้าน ถนัดในการสื่อสารระหว่างบุคคล แบบปากต่อปากกันมากกว่า และชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่รู้หนังสือ ไม่สามารถอ่านภาษาไทยออก หรือไม่เข้าใจความหมายทางราชการ จึงทำให้ไม่นิยมในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ โดยการตีพิมพ์ประกาศในบอร์ดประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของวิภาวี ธีวสุวรรณ (2546) ที่กล่าวว่า สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งผู้รับสารสามารถอ่านเข้าใจได้นั้น มักไม่เหมาะสมกับชาวชนบทที่มีระดับการอ่านเขียนต่ำ เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่ต้องเน้นเทคโนโลยีหรือเทคนิคที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจสารตามความต้องการและตามความสะดวกของตน ถ้าประชาชน

สามารถเข้าใจสาร สามารถเลือกเวลา สถานที่ และความถี่ที่จะรับสารแล้ว ก็น่าเชื่อว่าการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับแนวคิดของกรมป่าไม้ (2538) ที่ว่าด้วยการ ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมและเผยแพร่แก่ราษฎรในพื้นที่ให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสถานการณ์ ด้านทรัพยากรป่าไม้ จนกระทั่งมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในชุมชน กับหน่วยงานราชการทุก หน่วย และเอกชน ในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งวิธีการประชาสัมพันธ์และ ส่งเสริมเผยแพร่ จะดำเนินการโดยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน จัด นิทรรศการ ประชุมชี้แจง ป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารเผยแพร่และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ซึ่งสำหรับใน พื้นที่หมู่บ้านแม่กระบุง ยังไม่สะดวก และไม่มีความพร้อมในการรองรับกับการประชาสัมพันธ์ดังกล่าว

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

จากการศึกษาสรุปได้ว่า มีปัจจัยหลายปัจจัยที่เอื้อต่อการที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง โดยสามารถแบ่ง ปัจจัยในแต่ละระยะได้ 1.) ปัจจัยจากผู้ส่งสาร 2.) ปัจจัยจากผู้รับสาร 3.) ปัจจัยอื่นๆ ดังนี้

1. ปัจจัยจากผู้ส่งสาร

1.1 ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นส่วนที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มกล้าที่จะพูดคุย บอกเล่า เรื่องต่างๆของพวกเขาก็ฟัง และเป็นจุดเริ่มที่จะสร้างความสัมพันธ์ให้ เกิดขึ้น โดยการเข้าไปทำ ความรู้จักชาวบ้าน การสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย การเข้าไปเยี่ยมเยียนชาวบ้าน การเข้าไปใช้ ชีวิตกับชาวบ้าน การเข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความ สนิทสนม ไว้วางใจกัน จนเกิดความมั่นใจในระดับหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ เกศินี จุฑา วิจิตร (2542) ว่าสื่อบุคคลมีลักษณะที่เอื้อต่อการชักจูง และโน้มน้าวใจได้ โดยผู้รับสารบางคนมี แนวโน้มที่จะเชื่อถือ และยอมรับความคิดเห็น หรือทัศนคติของสื่อบุคคลที่เขารู้จักคุ้นเคย และนับถือ มากกว่าบุคคลที่เขาไม่รู้จักคุ้นเคย

นอกจากนี้ ธนวดี บุญลือ (2531) กล่าวว่าในการที่นักพัฒนา จะเข้าไปพัฒนาชุมชนชาวเขาได้นั้น นักพัฒนาจะต้องเรียนรู้ทักษะทางการสื่อสารด้วย เพื่อจะได้สร้างความไว้วางใจ ความคุ้นเคย แก่ชาวเขาเหล่านี้ เพราะเมื่อพวกเขาเกิดความสนิทสนม คุ้นเคยกับนักพัฒนาแล้ว การที่จะให้ความรู้ การอบรมต่างๆ ก็จะเป็นไปโดยง่าย นั่นหมายความว่าหากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำให้ชาวบ้านสนิทสนม รู้จักคุ้นเคย และนับถือได้แล้วนั้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็จะสามารถโน้มน้าวจิตใจ ชักจูง อบรม ให้ชาวบ้านยอมรับ และปฏิบัติตามได้

1.2 การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม และเพณีของชาวบ้าน

การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีที่เก่าแก่ของชาวกะเหรี่ยง สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2529) กล่าวถึงขบวนการวัฒนธรรมชุมชน ว่าเป็นขบวนการในการสร้างความเคารพและยอมรับในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในฐานะที่เท่าเทียมกัน ไม่ดูถูกวัฒนธรรมกัน และเป็นขบวนการที่เน้นการประสานความร่วมมือกับคนภายนอก ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ให้ความสำคัญ เคารพ และยอมรับวัฒนธรรมกะเหรี่ยงของชาวบ้านในชุมชน จึงทำให้ไม่เกิดช่องว่างระหว่างซึ่งกันและกัน และรู้สึกเกิดความเท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย

1.3 ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า

ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่านั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2538) ว่า การพบกันระหว่าง 2 วัฒนธรรม ถ้าเป็นการพบกันอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน คือต่างฝ่ายต่างเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน ย่อมจะเกิดความเข้าใจและเรียนรู้จากกันและกัน ด้วยเหตุนี้เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าใจถึงวัฒนธรรมในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การอาศัยป่าของชาวบ้านแม่กระบุงแล้ว ก็จะเกิดการเรียนรู้ซึ่งกัน ทั้งตัวเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เรียนรู้ชีวิตชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกัน ชาวบ้านก็เรียนรู้วัฒนธรรม การทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทำให้สามารถพูดคุยสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น และทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ผ่อนปรน และช่วยเหลือชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านอาศัยอยู่ และทำกินได้เป็นปกติ ภายใต้งบประมาณไม่ทำลายป่า

1.4 การอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

เมื่อทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้าน อยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกัน ในด้านต่างๆ จึงทำให้ความสัมพันธ์คงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมป่าไม้ (2538) กล่าวถึง “กลยุทธ์รักษาป่าโดยประชาร่วมใจ” ไว้ โดยใช้แนวทางการดำเนินงานด้านบวกในเชิงรุก โดยปรับเปลี่ยนบทบาทของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จากการปราบปรามอย่างเข้มงวดกดดันมาเป็นการ ส่งเสริมและพัฒนาการปราบปราม และให้ความสำคัญกับราษฎรในพื้นที่ โดยส่งเสริมและ สนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งการให้ได้รับ ประโยชน์จากป่า

พบว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้วิธีการผ่อนผันการให้สิทธิในการทำมาหากิน ทำไร่ และอาศัย ในพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านแต่เดิม นอกจากนี้การขอสร้างทำถนนลูกรัง การ ขุดบ่อเก็บน้ำ เพื่อสาธารณะประโยชน์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ให้ทำได้ โดยต้องอยู่ในความดูแลของ อุทยานฯ ด้วย นอกจากนี้ทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้าน ยังร่วมมือกัน ช่วยดูแล เป็นหูเป็นตา ไม่ให้บุคคลอื่นๆ เข้ามาบุกรุก ทำลายป่า หรือล่าสัตว์ในเขตบริเวณป่าใกล้หมู่บ้านของตนด้วย

2. ปัจจัยจากผู้รับสาร

2.1 การเชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ และบรรพบุรุษ ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้

การเชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งสั่งสอนกันสืบต่อมา จนเกิดความตระหนัก ให้ ชาวบ้านรู้จักอนุรักษ์ป่าไม้ เพราะพวกเขาต้องอาศัยป่าไม้ในการดำรงชีพ หากไม่เหลือป่าไม้ พวกเขาที่อยู่ไม่ได้ เนื่องจากพวกเขาต้องใช้ป่าไม้เพื่ออาศัยอยู่ และกินเป็นอาหาร สอดคล้องกับแนวคิด ของรุธ เบเนดิกต์ และมาร์กาเร็ต มิด (1923) อังในประสิทธิ์ สวัสดิ์สัญญาดี (2547) ว่ารูปลักษณ์ของ วัฒนธรรมจะสอดคล้องกับบุคลิกของสมาชิกของสังคมนั้นๆ และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมใน แต่ละสังคม จะหล่อหลอมนิสัยใจคอของสมาชิกของสังคมในลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการ ที่ใช้

นอกจากนี้ กรมป่าไม้ (2538) ยังมุ่งเน้นให้ชุมชน “ตระหนักรู้ และเข้าใจด้วยตนเอง” เพื่อ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาลักษณะพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในหลักการ “ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ รัฐ เป็นเพียงผู้สนับสนุน” ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้พบว่าชาวบ้านมีความคิด และตระหนักในเรื่องการ อนุรักษ์ป่าไม้แล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็พยายามสนับสนุน ให้ความรู้ ความเข้าใจ พยายามช่วยเหลือ

และเสนอแนะวิธีการให้กับชาวบ้าน เพื่อให้ความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชาวบ้านเป็นรูปร่างขึ้นมา

2.2 ความรู้สึกมีส่วนร่วม โดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่ และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในอุทยานฯ

การให้ชาวบ้านร่วมทำงานในอุทยานฯจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมในการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจการทำงาน วิธีการทำงาน นโยบายการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ ตลอดจนยังมีส่วนในการปลูกฝังการอนุรักษ์ป่าไม้ ให้แก่ชาวบ้าน โดยสอดคล้องกับแนวคิดของปารีสชาติ สถาปิตานนท์ (2543) ว่าเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม ได้แก่ แนวคิดด้านประชาธิปไตยทางการสื่อสาร (Democratic Communication) ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมว่าจำเป็นต้องดำเนินไปโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น (Right to Communicate) โอกาสในการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to Information) การมีจิตสำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตน การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการปฏิบัติตามทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อกันว่า ปรัชญาการสื่อสารในเชิงประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ดูแล และตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เมื่อชาวบ้านรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานฯ มีสิทธิเท่าเทียมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้รู้ได้เห็น รับรู้ข่าวสารเหมือนกับที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับ ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน ในฐานะผู้ดูแลรักษาป่า จะกระตุ้นให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของ และหวงแหนป่าไม้ของตน

2.3 ความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้

เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้าน ทั้ง 2 ฝ่ายเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ มีความรู้สึกที่จะช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นการตั้งเป้าหมายให้ตรงกันในแนวทางการคิดเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่เดิม จะช่วยให้การพูดคุยเจรจาหรือการตกลงกัน ก็น่าจะเป็นเรื่องที่ไม่ยากนัก ทำให้เกิดการประสานงานระหว่างกัน ลดความขัดแย้ง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประชุม โพธิกุล (2536) กล่าวว่า จุดเน้นในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ให้เห็นที่การตั้งเป้าหมาย กระบวนการแก้ไขปัญหาอาจไม่เกิดขึ้นถ้าสมาชิกในชุมชนไม่เกิดความรู้สึกร่วมกัน และเชื่อมโยงกับระดับความรุนแรงของปัญหาที่มีผลต่อการเกิดความรู้สึกร่วมกันว่าปัญหาควรได้รับการแก้ไข ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ปัญหาความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้านลดน้อยลง

3. ปัจจัยอื่นๆ

3.1 การกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่น

ในการกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่นนั้น จะให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรจากเอกชน กลุ่ม NGOs จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ และสื่อมวลชน มาเรียนรู้ ศึกษาคูงานช่วยเหลือ เผยแพร่ งานต่างๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับกรมป่าไม้ (2538) ตามมาตรการกลยุทธ์รักษาป่าโดยประชาร่วมใจว่า ให้มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นผู้ประสานงานกับกลุ่ม ชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งในการจัดกิจกรรมการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งประสานงานกับฝ่ายต่างๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) จังหวัด วัด โรงเรียน อนามัย หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ และการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และองค์กรภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ราษฎรได้รับประโยชน์จากการจัดที่ดิน ที่อยู่อาศัย และที่ทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งพัฒนาการเกษตรกรรมของราษฎร โดยให้ราษฎรช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก เจ้าหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน โครงการและร่วมปฏิบัติงานกับประชาชนเป้าหมาย

จึงพบว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ใช้หน่วยงานจากภาคเอกชน เช่น องค์กรสืบ นาคะเสถียร องค์กรพัฒนาสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะพัฒนา และช่วยเหลือชาวบ้านในหมู่บ้านเรื่องที่ดินทำกิน นอกจากนี้ยังร่วมมือกับทางวัด และโรงเรียนในการปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วย

3.2 การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

การเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน นอกจากการทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังให้ความช่วยเหลือทางด้านอาชีพอื่นๆ แก่ชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับกรมป่าไม้ (2538) โดยให้ประชาชนได้พูด และปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งในด้านการสร้างงานในชนบทและการพิทักษ์ปกป้องสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นอกจากนี้กรมป่าไม้ (2541) กล่าวถึงในด้านการจัดระเบียบชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในป่าอนุรักษ์ซึ่งแน่นอนในอนาคตชุมชนจะต้องใหญ่ขึ้น (การเพิ่มประชากรโดยการเกิด) ต้องมีการกำหนดมาตรการให้ชัดเจน โดยการหาที่รองรับและอาชีพที่เหมาะสมและมีคุณภาพ

จากนโยบายของกรมป่าไม้ ทางอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จึงพยายามหารายได้เสริมให้แก่ชาวบ้าน โดยการส่งเสริมการทำหัตถกรรม เพื่อมาขายที่อุทยานฯ การฝึกหัดมีคฤหกิจท้องถิ่น เพื่อนำนักท่องเที่ยวชมอุทยานฯ และหมู่บ้านของตน การส่งเสริมการฝึกช่าง เพื่อมาแสดงให้กับนักท่องเที่ยวในอุทยานฯ และพาแสดงในที่ต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างรายได้เล็กๆน้อยๆ แก่ชาวบ้าน และยังทำให้ชาวบ้านไปไม่ยุ่งเกี่ยวกับป่าอีกด้วย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 3 : ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

พบว่าในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง นั้น มีปัญหาและอุปสรรค มากมาย ซึ่งสาเหตุมาจากทั้งภายในหน่วยงาน และภายนอกหน่วยงาน นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย จึงขอแบ่ง ปัญหา - อุปสรรค พร้อมเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา คือ 1.) ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร 2.) ปัญหาอื่นๆ ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร

1.1 ปัญหาบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสาร

ปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสารเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่ง เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะสามารถทำการสื่อสารได้ดี เข้ากับชาวบ้านได้ บางคนไม่มีความถนัดในเรื่องนี้ ก็จะทำให้การเข้าถึงชาวบ้าน การสื่อสารกับชาวบ้านไม่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ ความเข้าใจผิด หรือ อาจส่งผลให้ปัญหาทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมป่าไม้ (2541) ที่ว่า รัฐบาลจะต้องจัดความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับแรกๆ เพราะทรัพยากรป่าไม้มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน บุคลากรจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเพียงพอ

ในการสื่อสารนั้น อาจต้องมีการฝึกอบรม การรู้จักเข้าถึง ชาวบ้าน ให้กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ด้วยซึ่งทางกรมป่าไม้ (2538) มีนโยบายจัดให้มีการสัมมนาฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับสนาม ให้มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยต้นน้ำ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไฟป่า หน่วยป้องกันรักษาป่า และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกป่า ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องสอดคล้องกัน

1.2 ปัญหาเรื่องภาษา และการไม่รู้หนังสือ

สำหรับปัญหาเรื่องภาษา และการไม่รู้หนังสือนั้น เป็นข้อจำกัดที่ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ไม่สามารถใช้สื่อได้มากนัก ส่วนใหญ่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารผ่านการประชุม ซึ่งหากไม่เข้าใจก็สามารถถาม และอธิบายได้ทันที การสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรมโดยให้กิจกรรมเป็นสื่อ ช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ เช่นการติดประกาศ บนบอร์ดประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน มักจะไม่ได้ได้รับความนิยม เพราะชาวบ้านไม่นิยมอ่าน และบางคนอ่านหนังสือภาษาไทยไม่ออก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิภาวี รวีสุวรรณ (2546) ที่กล่าวว่า สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งผู้รับสารสามารถอ่านเข้าใจได้นั้น มักไม่เหมาะสมกับชาวชนบทที่มีระดับการอ่านเขียนต่ำ ดังนั้นจึงทำให้การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยการติดประกาศ ไม่ได้ได้รับความนิยม

1.3 ปัญหาการปรับปรุงประสิทธิภาพช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิม

เนื่องจากในหมู่บ้านแม่กระบุงมีความพร้อมในส่วนของอุปกรณ์ คือมีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน แต่ไม่สามารถใช้งานได้ เนื่องจากเสีย ดังนั้นหากซ่อมแซมแล้ว อาจทำให้สามารถเพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน และชาวบ้านในชุมชนเองได้มากขึ้น ทำให้ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ซึ่งหมายความว่าสามารถเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข่าวสารให้กับชาวบ้านได้ด้วย ดังสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2543) ในเรื่องกระบวนการเข้าถึง (Access Process) ที่ไม่เพียงแต่ การได้รับข่าวสาร จะเป็นสิทธิขั้นต้นของประชาชนเท่านั้น แม้แต่สิทธิที่จะใช้สื่อเพื่อหาข่าวสารเพิ่มเติมต่อไปในรายละเอียด รวมทั้งสิทธิที่จะเข้าร่วมในกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอน (เช่นเป็นผู้ส่ง สร้างเนื้อหา ประเมินผล) ก็ยังรวมอยู่ในสิทธิด้านข่าวสารของประชาชนด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างหลักประกันว่าประชาชนจะได้เข้าถึง และใช้สิทธิเหล่านี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าร่วมตัดสินใจอย่างประชาธิปไตยในกิจการสาธารณะของสังคมส่วนรวม

2. ปัญหาอื่นๆ

2.1 ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน

ปัญหาความไม่เข้าใจกันทั้งจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ต่อชาวบ้าน คือเจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต ของชาวบ้าน ทำให้การจับกุม ตักเตือนเกิดขึ้นบ่อยๆ แต่ชาวบ้านก็ยังคงที่จะทำไร่หมุนเวียนอยู่ในพื้นที่อุทยานฯ และปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างชาวบ้าน

ต่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ คือ ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าทำไมเจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงได้ทำการจับกุม อย่างเข้มงวด ทั้งๆที่เมื่อก่อนพวกเขาก็สามารถทำไร่หมุนเวียน หาของป่า โดยไม่มีใครเคยมาควบคุม ซึ่งทั้งสองฝ่ายก็ไม่เข้าไปพูดคุยกัน ทำความเข้าใจต่อกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกันขึ้น

ปัญหาความไม่เข้าใจกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของอัลเลน ซี ฟิลเลีย (1975) ได้สรุปสถานการณ์ที่อาจเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งไว้ ได้แก่ อุปสรรคทางการสื่อสาร (Communication Barriers) คนที่มีการสื่อสารระหว่างกันและกันน้อย หรือไม่มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เนื่องมาจากถูกจำกัดหรือแยกจากกันด้วยเวลา หรือหน้าที่ก็มักเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันได้ง่าย ทั้งนี้เพราะการขาดการปฏิสัมพันธ์กันและกัน ทำให้เกิดทัศนคติต่อกันในเชิงลบ, ผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน (Conflict of Interest) คนแต่ละคนมีความสนใจและต้องการในสิ่งต่างๆ รอบตัวต่างกันออกไป ถ้าต่างได้รับตอบสนองในสิ่งที่ตนสนใจและต้องการปัญหาก็ไม่เกิดขึ้น แต่เมื่อไรตนไม่สามารถทำหรือได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนชอบ ในสิ่งที่ตนต้องการ อันเนื่องมาจากความต้องการของตนขัดแย้งกับผู้ที่อยู่ด้วยกันแล้ว ความไม่พอใจและความขัดแย้งมักจะเกิดขึ้น

ดังนั้นหากเทียบกับแนวคิดข้างต้นแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าไปทำความเข้าใจ พุดคุย กับชาวบ้าน จนเข้าใจและทราบสาเหตุของปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ยังพยายามลดปัญหาความขัดแย้งโดยการผ่อนปรนให้สามารถทำได้ โดยมีเงื่อนไขบางประการที่สามารถตกลงกันได้ทั้งสองฝ่าย เช่น การทำไร่โดยไม่บุกรุกพื้นที่ทำกินใหม่ การไม่เข้าไปทำลายป่า เป็นต้น

2.2 ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน

ปัญหาการกำหนดพื้นที่อุทยานฯ ซ้ำซ้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจที่รัฐบาลสร้างปัญหาในเรื่องพื้นที่ทำกิน และอยู่อาศัยของพวกเขา ทำให้พวกเขาต้องกลายมาอยู่ในสภาพคนอาศัยพื้นที่อุทยานฯ จึงเป็นต้นเหตุให้ชาวบ้านฝังใจ และพยายามไม่เข้าใจ และต่อต้านเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอัลเลน ซี ฟิลเลีย (1975) ได้สรุปสถานการณ์ที่อาจเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งไว้ คือความขัดแย้งเกิดขึ้น เนื่องจากความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (Dependence of one party) ความขัดแย้งมักทวีมากขึ้นหรือเกิดได้ง่ายขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่เป็นอิสระ ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่นด้วยความจำเป็น จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ และไม่พอใจ เมื่อคนที่ตนพึ่งพาอาศัยนั้น ไม่สนองความต้องการของตน

ในกรณีนี้ชาวบ้านแม่กระบุงรู้สึกว่าจะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น เพราะพื้นที่หมู่บ้านอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ คือ มีความรู้สึกว่าจะตนอาศัยพื้นที่อุทยานฯอยู่ นอกจากนี้ยังถูกจำกัดสิทธิในการทำไร่ การสร้างถนนเพื่อการคมนาคม ฯลฯ จึงรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ ไม่พอใจ ที่ในช่วงแรกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่อนุญาตให้ทำกิน หรือจัดการในพื้นที่ตนเองได้ แต่ต่อมาเจ้าหน้าที่ได้พยายามแก้ไขปัญหา โดยผ่อนปรนให้ทำกินในพื้นที่อุทยานฯได้ สามารถขอสร้างถนนได้ ทำให้ชาวบ้านมีทัศนคติดีขึ้น

2.3 ปัญหาการเปลี่ยนนโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐบาล และกรมป่าไม้ จะเป็นลักษณะที่เปลี่ยนไปมา ทำให้ไม่มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน หากพิจารณาด้านการสื่อสารแล้ว จะมีผลให้ผู้รับสารหรือชาวบ้านสับสนได้ และอาจเกิดความไม่เชื่อถือในตัวผู้ส่งสาร นั่นคือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าพูดกลับไปกลับมา ไม่ตรงกัน ซึ่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องพยายามทำความเข้าใจใหม่กับชาวบ้าน โดยการอ้างอิงเอกสาร หรือประกาศทางราชการ ชี้แจงให้กับชาวบ้านได้ทราบทันทีที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย

นอกจากนี้กรมป่าไม้ (2538) ได้มีแนวคิดให้มีการจัดประชุมระดับผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อรับทราบนโยบาย นอกจากนี้ปี 2541 มีการกำหนดนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จำเป็นต้องมีหรือกำหนดนโยบายตั้งแต่ระดับสูงลงมา เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ซึ่งแบ่งนโยบายที่เกี่ยวข้องเป็น 6 ระดับที่ควรสอดคล้องกันโดยลำดับ คือ 1.) นโยบายตามแนวพระราชดำริ 2.) นโยบายป่าไม้แห่งชาติ 3.) นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 4.) นโยบายของรัฐบาล 5.) นโยบายระดับกระทรวง และ 6.) นโยบายของกรมป่าไม้ ซึ่งหากเป็นไปตามนโยบายดังกล่าว คาดว่าจะทำให้ลดปัญหาความสับสน และความซ้ำซ้อนของนโยบายลง

2.4 ปัญหาทางด้านงบประมาณ

งบประมาณเป็นปัญหาสำคัญที่พบในองค์กร ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานเชิงรุกได้อย่างเต็มที่ เพราะในการปฏิบัติงานเชิงรุก การพยายามเข้าถึงชาวบ้าน ต้องใช้วิธีการหลายทาง ทั้งการทุ่มเทเวลาเพื่อเข้าไปพบปะชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ การจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าร่วม ซึ่งในส่วนนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งทางหน่วยงานอุทยานฯ ก็มีงบประมาณไม่พอสำหรับค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องจัดสรรงบประมาณให้พอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมป่าไม้ (2541) ที่กล่าวว่ารัฐบาลจะต้องจัดความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในระดับแรกๆ งบประมาณจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเพียงพอ ซึ่งถ้าหาก

งบประมาณเพียงพอในการทำงานแล้ว การปฏิบัติเชิงรุกก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ปัญหาทางด้านงบประมาณ ยังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้แก่

- **ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ**

ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และเครื่องมืออำนวยความสะดวกทางการสื่อสาร ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่เป็นผลมาจากงบประมาณ ทั้งนี้ได้แก่ ของแจกเล่นเกมส์ ในการทำกิจกรรมกับ เด็กๆเยาวชนในโรงเรียน เพื่อเป็นการกระตุ้นความสนใจ และการมีส่วนร่วม อุปกรณ์สร้างความบันเทิง อาทิ เครื่องดนตรี ซึ่งใช้เพื่อความบันเทิง ผ่อนคลาย ในการทำกิจกรรม อุปกรณ์เทคโนโลยีต่างๆ ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ กล้องVDO. เพื่อกระตุ้นความสนใจ และเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการสื่อสาร คอมพิวเตอร์ เพื่อความสะดวกในการทำงาน การจัดพิมพ์เอกสาร พิมพ์สื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่ ซึ่งหากในการทำงานมีความพร้อม มีการรองรับที่ดีแล้ว การทำงานเชิงรุก ก็จะมีประสิทธิภาพ

- **ปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้า**

ปัญหาไฟฟ้านั้น เป็นปัญหาที่รัฐบาลต้องช่วยแก้ไข โดยการติดตั้งไฟฟ้าให้กับหมู่บ้าน เพื่อหมู่บ้านจะได้ใช้ประโยชน์จากไฟฟ้าได้ ซึ่งวิภาวี ธีวสุวรรณ (2546) ได้กล่าวถึงเครื่องมือการสื่อสารสำหรับการพัฒนาว่า ต้องสนับสนุนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักพัฒนา โดยการให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ทำงานให้นักขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ การนำเทคนิคและเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ดังนั้นหากให้เป็นไปตามแนวคิดนี้แล้ว รัฐบาลควรจะต้องนำไฟฟ้าเข้ามาติดตั้ง เนื่องจากในการนำเทคโนโลยีต่างๆ ที่มาสนับสนุน ล้วนแต่ต้องใช้ไฟฟ้าแทบทั้งสิ้น

- **ปัญหาขาดแคลนยานพาหนะ**

ยานพาหนะในชนบท หรือพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมืองมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการเดินทาง เพราะหากไม่มียานพาหนะ ก็จะทำให้การเดินทางไม่สะดวก นอกจากนี้ในการไปทำงานนอกสถานที่ทำการ การออกตรวจความเรียบร้อยในบางพื้นที่ การเข้าไปตามหมู่บ้านต่างๆ ก็ต้องใช้ยานพาหนะในการเดินทางด้วย เพื่อให้การทำงาน และกิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

● ปัญหาขาดแคลนที่พักสำหรับลูกจ้างชั่วคราว

ในอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างชั่วคราว ไม่ได้มีพื้นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงอุทยานฯ ดังนั้นจึงไม่มีที่พักถาวรในบริเวณดังกล่าว พบว่า ความเป็นอยู่ของลูกจ้างชั่วคราวนั้น มีความยากลำบากมาก การดำเนินการสร้างห้องพักสำหรับเจ้าหน้าที่ ลูกจ้างชั่วคราว ถือว่าเป็นเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำงาน และสร้างสรรค์งานที่ดี มีคุณภาพประโยชน์ต่อหน่วยงานต่อไป

2.5 ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน

เนื่องจากปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าไปส่งเสริม ช่วยเหลือชาวบ้านในหลายๆด้าน สนับสนุนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เพื่อเลี้ยงชีพ พอมีพอกิน เพื่อต้องการไม่ให้ชาวบ้านทำลายป่า แต่ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ในเรื่องเฉพาะด้าน ทำให้ไม่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน จึงมีความสำคัญ ที่จะเข้ามาช่วยดูแล สอนงานชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และได้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่

แนวคิดของรัชนี ศุภจินทร์รัตน์ (2531) ซึ่งกล่าวถึงผู้ส่งสาร ที่อาจเป็นคนคนหนึ่ง หรือคนหลายคน ที่ทำงานร่วมกันเป็นองค์กร ที่พูด เขียน หรือแสดงกิริยาท่าทางให้บุคคลหรือองค์กรอื่น และต้องมีปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 4 ประการในตัวของผู้ส่งสารที่กำหนดความสามารถของแหล่งสารในการสื่อสาร ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ และระบบของสังคม และวัฒนธรรม การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่าแหล่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ คล้ายกัน

หากพิจารณาในด้าน “ความรู้” แล้ว พบว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะต้องให้ข้อมูลกับชาวบ้านในเกือบทุกเรื่อง แต่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เองไม่มีความรู้เพียงพอ เพราะไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ส่วนใหญ่ก็จะมีความรู้ในเรื่องป่าไม้ ส่วนด้านอื่นๆ ต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลองผิดลองถูก ซึ่งบางเรื่องเจ้าหน้าที่เองก็ไม่เข้าใจ จึงไม่สามารถไปสอน หรือแนะนำชาวบ้านได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงควรจัดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้านเข้ามาให้ความรู้ในด้านอื่นๆกับชาวบ้านด้วย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการวิจัยพบว่าในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ป่าไม้มักจะทำการสอน และอบรมชาวบ้านด้วยตนเอง แต่เพื่อให้การกระจายข่าวสารมีประสิทธิภาพสามารถเผยแพร่ไปยังกลุ่มอื่นๆ ได้มากยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรสร้างเครือข่ายการสื่อสาร โดยการจัดอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสร้างกลุ่มผู้นำเยาวชน กลุ่มผู้นำชาวบ้าน เพื่อกระจายข่าวสารด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ แก่ชาวบ้านคนอื่นๆ และในชุมชนใกล้เคียงต่อไป

2. จากการวิจัยพบว่า ในการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน ซึ่งพบว่าเป็นสื่อที่ดี และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะใช้วัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้านเป็นหลักนำ เพื่อสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ สอดแทรกความรู้ และสร้างความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ แก่ชาวบ้านในชุมชน ต่อไป

3. จากการวิจัยพบว่า การที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าไปสอนในโรงเรียนทุกๆ สัปดาห์ ในช่วงระยะปฏิบัติการ และการจัดกิจกรรมสอนน้อง ในช่วงระยะคงความสัมพันธ์ เป็นความถี่ในการถ่ายทอดข่าวสาร ที่ทำให้เด็กๆ เยาวชน รุ่นเคย ซึมซับ และได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจัดกิจกรรมดังกล่าวต่อไป

4. จากการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน หน่วยงานอุทยานแห่งชาติ และกรมป่าไม้ ควรส่งเสริม จัดอบรมการสื่อสารให้แก่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ทั้งในอุทยานแห่งชาติอยู่เสมอ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในหน่วยงาน องค์กร และเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจให้เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติงานต่อไป

5. จากการวิจัยพบว่า ในการศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ กับชาวบ้านกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง แห่งนี้ เป็นกรณีศึกษาในการสื่อสารเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้กับชุมชนในบริเวณอุทยานฯ ทางหน่วยงานกรมป่าไม้ และอุทยานแห่งชาติอื่นๆ จึงควรนำกรณีศึกษานี้เป็นตัวอย่างการสื่อสารในพื้นที่อื่นๆ ที่เกิดปัญหาคล้ายกันได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้าน ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษา การมีส่วนร่วมของชาวบ้านชุมชนแม่กระบุง ในการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วย

2. การวิจัยครั้งนี้ พบว่าผู้นำชาวบ้าน เป็นตัวแทนในการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในเจรจา สร้างความเข้าใจ และประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน จนทำให้ชาวบ้านมีทางออกในการทำไร่ เพื่อเลี้ยงชีพได้ต่อไป จึงน่าจะมีการศึกษา บทบาทของผู้นำชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน

3. หมู่บ้านแม่กระบุงนี้ เป็นหมู่บ้านที่เดินทางไปมาลำบาก เนื่องจากเป็นถนนลูกรัง ยาวประมาณเกือบ 40 กิโลเมตร ทำให้หน่วยงานภาครัฐบาลอื่นๆ ไม่ค่อยได้เข้ามาในหมู่บ้านมากนัก นอกจากทางอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ จึงทำให้เป็นที่น่าสนใจว่า ชาวบ้านมีช่องทางไหนติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆเหล่านี้ จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาว่า ชาวบ้านมีช่องทางการสื่อสารกับหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่รัฐอื่นๆ อย่างไร

4. ในการวิจัยนี้ ได้ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง ซึ่งในการเข้าไปทำการวิจัย พบว่านอกจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะทำการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้กับชาวบ้านแล้ว ยังทำการสื่อสารกับบุคคลภายนอกอื่นๆ เช่น นักท่องเที่ยว หรือ ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จึงน่าทำการศึกษาว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ทำการสื่อสารกับบุคคล หรือ หน่วยงานเหล่านี้อย่างไรบ้าง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกพร ขจัดพิษภัย. ชาวบ้าน หมูบ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.

กนกวรรณ มณฑิราช. พฤติกรรม การเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ กับความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของเยาวชนในจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

กรมชลประทาน. นโยบายการอนุรักษ์ (ค.ศ.2.) สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2548.

กรมการพัฒนารัฐวิสาหกิจ. ภารกิจ หน้าที่ และผลงานพัฒนารัฐวิสาหกิจ. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย, 2514.

กรมป่าไม้. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า. กรุงเทพฯ : ฝ่ายกองการเจ้าหน้าที่ กรมป่าไม้, 2541.

กรมป่าไม้. กลยุทธ์รักษาป่าโดยประชาร่วมใจ. กรุงเทพฯ : กองแผนงาน กรมป่าไม้, 2538.

กรมป่าไม้. โครงการฝึกอบรมเยาวชน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. กรุงเทพฯ : ฝ่ายพัฒนาบุคคล กองการเจ้าหน้าที่ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2530.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. รายงานสำรวจสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนในพื้นที่ป่าตะวันตก อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์. กาญจนบุรี : WFCOM PROJECT & DANIDA, 2546.

กาญจนนา แก้วเทพ. เครื่องมือนำทาง แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคทอกรแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, 2538.

กาญจนนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์, 2543.

กาญจนนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

กิตติศักดิ์ สาระขันธุ์. ข้าราชการครู (ค.ศ.2.) สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2548.

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม : สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดกาญจนบุรี. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม พระชนมพรรษา 6 รอบ, 2542.

จะเนิ่งโพ โยคี. ชาวบ้าน หมู่บ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.

จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์. ความสามารถทางการสื่อสารของผู้นำชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

จิราพร ขุนศรี. พฤติกรรมกรเปิดรับสาร การติดต่อกับสังคมภายนอก และทัศนคติกับการ
เปลี่ยนแปลงชีวิต ของชาวเขาเผ่าอาข่า. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

จุมพล รอดคำดี. จุดเริ่มต้นการศึกษาวิชานิติศาสตร์ในประเทศไทย. วารสารนิติศาสตร์ 7 (ฉบับ
ภาคการศึกษาต้น 2529), 1-9.

ใจทิพย์ สอนดี. กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการบวชป่าชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ฉัตรทิพย์ นาดสุภา. บ้านกับเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2529.

ชนะ ลิงขร. ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 23 กรกฎาคม 2548.

คำรัส สุขอร่าม. เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 8. สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2548.

ฉิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์. การสื่อสารในกลุ่ม. กรุงเทพฯ : ฌาณ, 2534.

ธนวิดี บุญลือ. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชาวเขา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2531.

นรมน นันทมนตรี. ยุทธวิธีการสื่อสารของผู้นำชุมชนในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิก
ชุมชน ในการลดปริมาณขยะ กรณีศึกษา : ชุมชนสุขสันต์ 26. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2544.

บัณฑิตยา เสียดขุนทด. ลูกจ้างชั่วคราว นักวิชาการเผยแพร่. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.

บุญมา เชียงวิธา. ข้าราชการ ค.ศ.2. สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2548.

บุษกร แก้วมีเงิน. ปัจจัยสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชายทะเลและหมู่เกาะของคน
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ปณิชา รื่นบรรเทิง. กลยุทธ์การสื่อสาร อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของชุมชนมุสลิมกุฎีขาว.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2542.

- ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2540
- ประกอบ ช่วยศรีนวล. เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า. สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2548.
- ประชุม โพธิกุล. การเจรจาต่อรองที่ประสบความสำเร็จ Successful negotiation. กรุงเทพฯ : สายใจ, 2536.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ปิยนุช พุทธิรัตน์. การสื่อสารกับการพัฒนาประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. การประชุมอย่างสร้างสรรค์ : ศิลปะแห่งการสร้างพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : สถาบันการเรียนรู้ และพัฒนาประชาสังคม, 2547.
- โพ เขียวเหลือง. กรรมการหมู่บ้าน กรรมการป่าชุมชน. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- เพ็ญณี ขจัดพิสัย. ชาวบ้าน หมู่บ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ไพศาล ช่างยืนยง. ลูกจ้างชั่วคราว นักวิชาการสิ่งแวดล้อม. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.
- มณฑล นุชเครือ. พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่สายตรวจ. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.
- มณฑา สมนึก. ชาวบ้าน หมู่บ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- แมเกร็น สวัสดิ์คันทิทอง. ผู้ใหญ่บ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. การวิเคราะห์ผู้รับสาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. การอภิปรายเรื่อง บทบาทการพัฒนาชนบท. ขอนแก่น : สำนักพิมพ์วิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2529.
- รัชดาภรณ์ ชาญชาคริตพงศ์. การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- รัชนี สุจินทร์รัตน์. ทักษะการติดต่อสื่อสาร. สงขลา : โรงพิมพ์อัลลายด์เพรส, 2531.
- ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวานิช. ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา(สาธารณสุข)ชนบท. เอกสารประกอบการเสวนาสภาภาพของกลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข, 2526.
- เล็ก เขียวเหลือง. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปราบปราม. สัมภาษณ์, 23 กรกฎาคม 2548.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. “ชุมชนชนบท”. เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 8-15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

- วาสนา ฉวีรัตน์. ข้าราชการครู (ค.ศ.1). สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2548.
- วิภาวี ธีรสวรรณ. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อรณรงค์ปัญหาเอดส์ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- วุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย. อบต. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ศรินลักษ์ณ์ สวัสดิ์มงคล. กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในการพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สนิ นัยวิจิ. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับความรู้ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันเกี่ยวเนื่องกับธุรกิจแพท่องเที่ยวของประชาชนในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สมบูรณ์ ดาวเรือง. ลูกจ้างชั่วคราว นายช่างศิลป์. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.
- สมิต สัจฉกร. การบริหารการประชม. กรุงเทพฯ: กองทุนสวัสดิการกองวิชาการ กรมตำรวจ, 2540.
- สวนิต ยมาภย์. การสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- สัญญา โปยกัก. อบต. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน : หลักและวิธีการปฏิบัติ. พระนคร : แพร่พิทยา, 2513.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2515.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สาย หุตะเจริญ. การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย 2511 การเปลี่ยนแปลงชีวิตชนบทด้วยวิธีการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2509.
- สายชล ยิ้มเหม็ง. พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่สื่อความหมาย. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.
- เสน่ห์ สวัสดิ์ไพรพนา. ชาวบ้าน หมู่บ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์. พัฒนาชนบทไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3, 2512.
- เสถียร เขยประทับ. การสื่อสารและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พัชนี เขยจรธา และคณะ. แนวคิดหลักนิติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: เอลโล่การพิมพ์, 2540.
- หลวงพ่อดิตสารโ. เจ้าอาวาสวัดต้นมะพร้าว. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.

- อมร รักษาสัตย์. ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ. พระนคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508.
- อมรา พงศาพิชญ์, ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ และคณะ. สังคมและวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการศึกษา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2547.
- อรวรรณ รักษาติ. ชาวบ้าน หมู่บ้านแม่กระบุง. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- อัมฤทธิ์ ศิริศักดิ์ไพบูลย์. ลูกจ้างชั่วคราว พนักงานธุรการ. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.
- www.dnp.go.th, วันที่ 1 เมษายน 2548.
- www.geocities.com, วันที่ 1 เมษายน 2548.
- www.karenpeople.com, วันที่ 11 เมษายน 2548.
- www.pub-law.net, วันที่ 7 เมษายน 2548.
- www.se-ed.net, วันที่ 11 เมษายน 2548.
- www.thaitambon.com, วันที่ 1 เมษายน 2548.

ภาษาอังกฤษ

- Batten T.R. Communities and Their Development. London : Oxford University Press, 1962.
- Filley, Alan C. Interpersonal Conflict Resolution. Glenview : Scott, Foresman, 1975.
- Lazarsfeld, Paul F., and Menzel Herbert. "Mass Media and Personnel Influence" The Science of Human Communication. Ed. Wilbur Schramm. New York : Basic Book, 1963.
- Nelson, Ramsey, Verner. Community Structure and Change. New York : Macmillan, 1960.
- Parson, Talcott. Sociological Theory and Modern Society. New York : Free Press, 1967.
- Postman, Neil. Linguistics : a revolution in teaching. New York : Dell Publishing Company, 1966.
- Roger, Evertt. M. with F.F. Shoemaker. Communication of Innovations : A Cross-culture Approach. New York : The Free Press, 1971.
- Sanders, Irwin T. Community Development and National Change. MIT/Center for International Studies, 1958.
- Schramm, Wilbur.e.d. The Process and Effects of Mass Communication. Urbana : University of Illinois Press, 1954.
- Shirley A White with K.Sadamandoman Nair and Joseph Ash crof (eds). Participatory Communication : Working for Change and Development. New Delhi : Sage, 1994.

Wileden A.F. Rural Community Development. Madison : University of Wisconsin,
Department of Rural Sociology, 1961.

Windahl, Sven. Using Communication Theory : an introduction to planned Communication,
London : Sage, 1992.

U.N. Bureau of Social Affairs. Social Progress Through Community Development. New
York, 1955.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

“กะเหรียง”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมาของชาวกะเหรี่ยง ในประเทศไทย และความสัมพันธ์กับพื้นที่ป่าไม้

กะเหรี่ยง เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามภูเขาทางทิศตะวันตกของประเทศไทยมาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว มีบทบาทในประวัติศาสตร์ชาติไทยหลายครั้ง สามารถปรับตัวจนได้รับความยอมรับจากสถาบันพระมหากษัตริย์มาแต่โบราณ มีส่วนสำคัญในการปกป้องรักษาผืนแผ่นดิน เพราะเป็นทั้งด่านหน้า กองสอดแนม และกำลังพลในการต่อสู้กับพม่า มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวกะเหรี่ยงกับคนไทย จึงดำเนินมาเนิ่นนาน ด้วยสันติสุขและความกลมเกลียวเสมอมา

ในอดีตชาวกะเหรี่ยงนั้น ได้อพยพหนีภัยมาจากเมืองทวาย ประเทศพม่า เข้ามาในประเทศไทย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินไทยทราบก็ทรงเห็นใจและให้ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ บริเวณพื้นที่ในเขตอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี นั่นเอง

กะเหรี่ยงเหล่านี้ไม่เคยทำนา และเคยแต่อาศัยอยู่ในป่า จึงได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณลำน้ำ ลำห้วยตามที่ต่างๆ ชาวกะเหรี่ยงได้อาศัยอยู่ในแถบจังหวัดกาญจนบุรี บริเวณอำเภอสังขละบุรี มาประมาณสองร้อยกว่าปีแล้ว และภายหลังก็ได้แยกย้ายออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ต้นลำธารต่างๆ เช่นเดียวกับชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี และเมื่อกะเหรี่ยงมีจำนวนมาก เจ้าเมืองกาญจนบุรีจึงแต่งตั้งหัวหน้ากะเหรี่ยงให้เป็นเจ้าเมืองสังขละบุรีเป็นเวลาต่อมา

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2330 มีการทำศึกกับพม่า ที่ท่าดินแดง พวกสอดแนมจากจังหวัดกาญจนบุรี ก็ได้ช่วยเหลือ สืบข่าวให้แก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งกลุ่มสอดแนมกลุ่มหนึ่ง ก็คือ กะเหรี่ยงจากเมืองศรีสวัสดิ์

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวกะเหรี่ยงมีอยู่อย่างใกล้ชิดเสมอมา โดยเฉพาะในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกะเหรี่ยงในดินแดนตะวันตก ได้มีการยกสังขละบุรีขึ้นเป็นเมืองด้วย

ในช่วง พ.ศ. 2430 ชาวกะเหรี่ยงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งผู้นำฝ่ายอังกฤษและไทย พยายามที่จะให้กะเหรี่ยงได้อยู่กันเป็นกลุ่มก้อน ฝ่ายปกครองของไทยได้ให้เกียรติและยอมรับฐานะของผู้นำกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงก็ให้ความจงรักภักดีแก่ฝ่ายไทย ดังจะเห็นได้จากสงครามอังกฤษ

กับพม่าครั้งที่ 2 พระมหากษัตริย์ไทยทั้ง 2 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาและสนพระทัยกะเหรี่ยงเป็นอย่างมาก ทรงประกาศไว้ว่า “พระองค์ก็ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินของพวกกะเหรี่ยงด้วย”

พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นำเอาระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลเข้ามาใช้ มีพระราชประสงค์ที่จะให้พสกนิกรของพระองค์ที่อยู่ตามชนบทห่างไกลได้มีส่วนร่วมตามสิทธิและหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบเท่าเทียมเสมอเหมือนกันหมด มีพระราชประสงค์ที่จะตัดตอน ยกเลิกระบบเก่าๆ ประรณานาที่จะให้กะเหรี่ยงเข้ามามีส่วนร่วม และสิทธิหน้าที่เช่นเดียวกับคนไทยตามรูปแบบการปกครองใหม่ที่ได้แก่การเสียภาษีให้แก่รัฐ มีหน้าที่รับราชการในกองทัพไทย ซึ่งวัตถุประสงค์เหล่านี้ บรรลุผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ในจังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากได้ทรงปฏิบัติโดยตรงต่อผู้นำชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ในท้องที่ต่างๆ กันของกะเหรี่ยงภาคกลาง เช่น พระสุวรรณคีรีแห่งเมืองสังขละบุรี พระพิชัยชนะสงครามแห่งเมืองศรีสวัสดิ์ ซึ่งเป็นนายอำเภอในแต่ละท้องถิ่นของตนเองทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกะเหรี่ยง กับคนไทยนั้น ดำเนินมาอย่างเนิ่นนาน ด้วยสันติสุขและความสัมพันธ์กลมเกลียวอันดี ไทยอาศัยกะเหรี่ยงเป็นกองสอดแนมลาดตระเวน และกำลังพลในการต่อสู้กับพม่า ขณะที่กะเหรี่ยงอาศัยแผ่นดินไทยเพื่อหลบหนีความขัดแย้งที่มีกับพม่า เป็นลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยอย่างสงบสุขมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์

(www.geocities.com/klity_creek/kareninThai5.html)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัฒนธรรมชุมชนกะเหรี่ยง (โดยทั่วไป)

ลักษณะเฉพาะของเผ่า

ชาวกะเหรี่ยงเป็นคนรักสงบ สันโดษและสมถะ เป็นอิสระต่อตนเอง ไม่ชอบการขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท และการใช้กำลัง รักใคร่สามัคคีกลมเกลียว การคุณค่าทุกสิ่งถือเป็นเรื่องต้องห้าม ถือว่าการประพาศเรื่องชั่วช้า ถึงขนาดมีเครื่องแต่งกายของหญิง ที่แยกแยะอย่างชัดเจนว่าเป็นโสดหรือแต่งงานแล้ว ชุมชนและธรรมชาติอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง หากเกิดการขัดแย้งก็จะหลีกเลี่ยงด้วยการปลีกตัวหนี มีน้ำใจโอบอ้อมอารีต่อบุคคลภายนอก รักและผูกพันถิ่นที่อยู่ จึงได้ชื่อว่าเป็นชาวเขาที่เป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

ชาวกะเหรี่ยงตั้งหมู่บ้านตามไหล่เขาในระดับต่ำ และค่อนข้างจะอยู่ใกล้คนพื้นราบกว่า ชาวเขาเผ่าอื่นๆ มักตั้งหมู่บ้านอยู่เป็นเอกเทศ มีบ้างที่ตั้งบ้านเรือนปะปนกับชาวไทยพื้นราบ หมู่บ้านกะเหรี่ยงตั้งหลักฐานมั่นคง การโยกย้ายหมู่บ้านมีน้อย เนื่องจากมีความผูกพันความเป็นเจ้าของในที่อยู่ที่ทำกิน บ้านเรือนของกะเหรี่ยง เป็นบ้านยกพื้นได้สูงประมาณเมตรกว่า ตัวบ้านลักษณะสี่เหลี่ยมสอบเข้าด้านล่าง ผนังและพื้นบ้านเป็นไม้ไผ่สับฟาก มุงหญ้าคาหรือตองติง มีเพียงห้องเดียวใช้เป็นทั้งที่นอนและทำกิจกรรมอื่นๆ มีเตาไฟบนกระเบระดินตั้งอยู่เกือบกลางห้อง ทางซีกด้านใดด้านหนึ่งของห้องเหนือเตาไฟ มีชั้นไม้ไผ่แขวนไว้ เพื่อตากอาหารแห้ง ในบ้านของกะเหรี่ยงจะไม่มีหิ้งบูชา

ระบบสังคม

การตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันเป็นหมู่บ้านเป็นสิ่งสำคัญคือ เป็นแหล่งหรือสถานที่สำหรับการประกอบพิธีกรรมของตนเอง ในหมู่บ้านหนึ่งๆ นั้นจะมีหัวหน้าฝ่ายชายซึ่งมีตำแหน่งหมอผีเพียงคนเดียวเป็นผู้ทำพิธีกรรมนี้ นอกจากนั้นแต่ละหมู่บ้าน(ในอดีต) ยังได้แบ่งเขตของตนหรืออาณาเขตของหมู่บ้านโดยใช้รัศมีการเดินทางระยะเดินเท้า 1 ชั่วโมง เป็นตัวกำหนด คนในหมู่บ้านจะไปทำอะไรในเขตของอีกหมู่บ้านหนึ่งไม่ได้ นอกจากการทำนาเท่านั้น เพราะนาซื้อขายกันได้ แต่ไร่นั้นเป็นการถือกรรมสิทธิ์ครอบครอง

สังคมกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งหมายความว่าในบ้านหลังหนึ่งจะประกอบด้วยพ่อแม่ และลูกเท่านั้น เมื่อลูกแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปปลูกบ้านหลังเล็กๆ แต่มีข้อแม้ว่า ถ้าแต่งงานแล้ว ชายจะต้องมาอยู่กับบ้านภรรยาเป็นเวลา 1 ฤดูการเกษตร (คือเริ่มจากการถางไร่) ปลูกข้าว และเก็บเกี่ยวข้าวประมาณ 7-8 เดือน หลังจากนั้นก็จะปลูกบ้านใกล้ชิดกับพ่อแม่ฝ่าย

ภรรยา คำว่าครัวเรือนในสังคมกะเหรี่ยงนอกจากมีความหมายถึงพื้นฐานขั้นแรกในด้านการผลิตและบริโภคแล้ว ยังหมายถึงว่าแต่ละครัวเรือนมีไรของตนเอง พิธีกรรมด้านการเกษตร และการรักษาพยาบาล เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครัวเรือน ยกเว้นพิธีทางศาสนา หรือการเลี้ยงผีตามประเพณีของผีฝ่ายมารดา

ครอบครัว

ครอบครัวกะเหรี่ยงเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว ยึดมั่นการอยู่อย่างผัวเดียวเมียเดียว ทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำงาน ให้ความสำคัญกับบุพการีที่ต้องให้การดูแลเมื่อแก่ชรา

การแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียวนี้ เป็นกฎที่เคร่งครัดมาก การหย่าร้างมีน้อยและการแต่งงานใหม่ไม่ค่อยปรากฏ การสมรสก่อนที่จะแต่งงานนั้นเป็นกฎข้อห้าม และจะถูกรังเกียจถึงขั้นปรับไหม และเชื่อกันว่าผีเจ้าที่จะขุ่นเคือง

การแต่งงานระหว่างผู้นับถือผีบรรพบุรุษของสาวฝ่ายเดียวกันจะกระทำมิได้ ปกติกะเหรี่ยงโปจะแต่งงานกับพวกเผ่าเดียวกัน แต่ก็มีบ้างที่แต่งงานกับคนนอกเผ่า เช่น กะเหรี่ยงสะกอ ลัวะ และคนไทยเองก็มี

ผู้นำในชุมชน

ด้วยสถานภาพของหมู่บ้าน เป็นเพียงหย่อมบ้านของหมู่บ้านทางการ และส่วนใหญ่นับถือผี ดังนั้นหมอผี หรือ “ฮีโซ” ซึ่งเป็นตำแหน่งสืบทอดจากบรรพบุรุษ จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดต่อการตัดสินใจและกำหนดพฤติกรรมของชุมชน หมอผีเป็นผู้นำโดยประเพณีหรือธรรมชาติของชุมชน เรื่องที่สำคัญหมอผีจะเป็นผู้ตัดสินใจ โดยมีกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชนเป็นที่ปรึกษา

การปกครอง

อำนาจในทางการปกครองโดยเฉพาะจากทางราชการที่ได้ตั้งถำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น ถ้าเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลและการคมนาคมลำบากแล้ว อำนาจต่างๆ ของผู้รับหน้าที่จากทางรัฐบาลจะมีไม่มากเท่ากับหมอผีประจำหมู่บ้าน และกลุ่มผู้อาวุโส เพราะชาวบ้านต่างยอมรับและประพฤติปฏิบัติตามประเพณีมากกว่า เช่น การตัดสินใจปัญหาที่มีความผิด โดยการลงโทษ ด้วยการขับไล่ลูกบ้านออกจากหมู่บ้าน จะเป็นไปตามข้อตัดสินของกลุ่มผู้อาวุโสเท่านั้น ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ที่ได้รับตำแหน่งทางราชการก็เป็นเพียงคนหนึ่งในคณะกรรมการของกลุ่มผู้ตัดสิน

ภาษา

ภาษาเขียน ความจริงแล้วชาวกะเหรี่ยงไม่มีภาษาเขียนมาก่อน แต่ที่เห็นชาวกะเหรี่ยงใช้เขียนกันนั้น เกิดจากคณะมิชชันนารีที่มาร่วมงานกับกะเหรี่ยง ประมาณศตวรรษที่ 24 ได้ปรับปรุงอักษรพม่า ใช้เป็นตัวอักษรสำหรับกะเหรี่ยงขึ้น

ภาษาพูดตระกูลกะเหรี่ยง¹ เป็นภาษาพูดหนาแน่นในอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ อำเภอไทรโยค อำเภอเมืองที่ตำบลบ้านเก่า และอำเภอหนองปรือที่ตำบลบ้านสมเด็จเจริญ

การแต่งกาย²

ชาย นุ่งกางเกงหรือโสร่ง สวมเสื้อเชิ้ต เสื้อคอกลม เสื้อยืด

หญิง สวมชุดยาวคลุมเข่าหลวมคล้ายกระโปรง เป็นผ้าทอของชาวกะเหรี่ยงเอง ส่วนใหญ่จะเป็นผ้ามีริ้วเป็นทางสีแดงหรือพื้นดำมีทางเป็นสีต่างๆ เครื่องประดับเป็นสายสร้อยลูกปัดสีต่างๆ หรือสร้อยทำด้วยลูกเดือยร้อยเป็นเส้นยาวๆ

ประเพณี

ประเพณีปีใหม่ หมายถึงการเริ่มต้นของฤดูกาลเกษตร จะอยู่ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ แต่ละปีไม่ตรงกัน โดยคนกำหนดวันคือ ผู้นำ (หมอผี) และเป็นผู้ที่ต้องทำพิธีให้กับบ้านทุกหลัง พิธีกรรมเลี้ยงผี ด้วยความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับผี การเลี้ยงผีจึงมีอยู่เป็นระยะตลอดปี โดยมีเหล้าและไก่เป็นสิ่งที่ต้องใช้ในการทำพิธี

ความเชื่อ

ดั้งเดิมแล้ว ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อในเรื่องการถือผี ผีมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นผีเจ้าที่ ผีป่า ผีไร่ ผีนา และอีกสารพัดผี ผีที่ชาวกะเหรี่ยงให้ความสำคัญมากก็คือ ผีเจ้าที่ธาร ที่ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่ามีอำนาจสูงสุด ในการคุ้มครองแผ่นดิน แม่น้ำลำธาร โขดหิน ต้นไม้ ไร่นา ทุกพื้นที่ที่กะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานอยู่ ต้องจัดให้มีศาลและจัดพิธีบูชา ซึ่งคนทั้งหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วม

ผีบ้านผีเรือน ซึ่งก็คือวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่จะคอยคุ้มครองดูแลสมาชิกในครอบครัวให้อยู่อย่างมีความสุข หากใครประพฤติผิดทำนองคลองธรรมของชุมชน จะทำให้ผีโกรธและลงโทษโรคร้ายเจ็บป่วยเกิดจากผี ต้องแก้ด้วยการทำพิธีเลี้ยงผีด้วยไก่และเหล้า เพื่อขอขมาทุกๆผีที่เกี่ยวข้อง

1-2 ที่มา: วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกาญจนบุรี, 2542.

อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ ได้หันมานับถือศาสนาคริสต์และพุทธเพิ่มมากขึ้น จึงพบว่าบางหมู่บ้านมีทั้งถือผี ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามครรลองของชนเผ่า

นอกจากมีความเชื่อเรื่องผีต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันต่อพวกเขาแล้ว กะเหรี่ยงยังเชื่อในเรื่องขวัญ ซึ่งมีประจำตัวของแต่ละคน ขวัญจะละทิ้งหรือหายไปก็ต่อเมื่อคนๆ นั้นได้ตายไป นอกจากนั้นแล้วเชื่อกันว่าขวัญชอบที่จะหนีไปท่องเที่ยวตามความต้องการของมันเอง และก็อาจจะถูกผีร้ายต่างๆ ทำร้าย หรือกักขังไว้ ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นล้มป่วย การรักษาพยาบาลหรือวิธีที่จะช่วยเหลือคนเจ็บป่วยได้ก็คือ การล่อและเรียกขวัญให้กลับมาสู่บุคคลที่เจ็บป่วย พร้อมกับทำพิธีผูกข้อมือรับขวัญด้วย

ในสังคมกะเหรี่ยงนั้นถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา เมื่อแต่ละวันในหมู่บ้านจะทำพิธีเลี้ยงผี และการเรียกขวัญของคนเจ็บป่วยแทนการรักษาด้วยหมอสสมัยใหม่ บางครั้งถึงแม้จะมีหมอเข้าไปช่วยรักษาให้ตามแบบทันสมัย แต่ถ้าหากที่บ้านผู้ป่วยนั้นได้รับการเลี้ยงผีแล้ว เขาจะปฏิเสธที่จะรักษาทันทีอย่างน้อย 3 วัน

การทำมาหากิน

ชาวกะเหรี่ยงทำการเกษตรเพื่อการเลี้ยงชีพ แต่ละครอบครัวมีสิทธิครอบครองที่ทำกิน ทำมาหากินโดยอิสระ พืชหลักคือข้าว โดยปลูกในนาดำแบบขั้นบันได ไร่ข้าวบนภูเขาที่เป็นไร่มุมนเวียน คือ ปลูกข้าวเว้นไว้ 5-7 ปี ให้ป่าฟื้นตัว แล้วย้อนกลับมาปลูกข้าวอีกมุมนเวียนไป นอกจากการปลูกข้าวแล้ว ยังปลูกพืชอื่นๆ ด้วย เช่น พืชผักสวนครัวที่ปลูกผสมในไร่ข้าว ฝ้ายซึ่งปลูกไว้เพื่อนำมาทอผ้า การใช้พื้นที่ทำกินแบบมุมนเวียนนี้ เพื่อป้องกันการสูญเสียของหน้าดิน อันจะทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ จึงนับว่ากะเหรี่ยงเป็นพวกที่อยู่อย่างถาวรไม่เคลื่อนย้ายด้วยเหตุผลดังกล่าว

การเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นการเลี้ยงแบบปล่อย สัตว์ที่เลี้ยงเป็นอาหารและจำหน่ายคือวัว หมู ไก่ โดยเฉพาะวัวและหมู จะมีพ่อค้าเข้าไปซื้อถึงที่ ส่วนไก่มักจะเลี้ยงไว้ทำพิธีกรรมมากกว่า หรือแบ่งขายเพื่อนบ้านที่ขาดแคลนไก่สำหรับทำพิธี ควายและช้างเอาไว้ใช้แรงงาน

นอกจากนี้อาชีพรองได้แก่ การหาของป่าและรับจ้างคนต่างเผ่าที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียง การผลิตของชาวกะเหรี่ยงได้แก่พอเลี้ยงชีพก็พอใจ ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง และปัจจัยที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นหลัก ความเป็นอยู่จึงสมถะ สันโดษ สงบสุขในขอบเขตของปัจจัยได้อย่างแท้จริง

เรียง บ้านปลายดินสอ บ้านหาดแดง จนถึงโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว เลี้ยวซ้ายผ่านโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว ก็จะถึงบ้านแม่กระบุง

สำหรับประวัติหมู่บ้านแม่กระบุงนั้น หมู่บ้านแม่กระบุง เดิมคือบ้านต้นมะพร้าว ขึ้นอยู่กับหมู่ 7 ตำบลหนองเป็ด ราษฎรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นชาวกะเหรี่ยง ตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านอยู่ 2 ฝั่งของถนน คือทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มาประมาณ 200 ปี ประมาณปี พ.ศ. 2519 มีราษฎรที่อาศัยบริเวณน้ำท่วม (เขื่อนศรีนครินทร์) อพยพมาขอที่ทำกินจากทางราชการ โดยมาตั้งบ้านเรือนและทำกินในบ้านต้นมะพร้าวด้านทิศตะวันออก ซึ่งราษฎรกลุ่มนี้เป็นราษฎรจากจังหวัดนครปฐม และกาญจนบุรี โดยเข้ามาประกอบอาชีพปลูกข้าวไร่ พริก ราษฎรชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ด้านทิศตะวันตก ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 บ้านต้นมะพร้าวด้านทิศตะวันตกได้แยกหมู่บ้านเป็นบ้านแม่กระบุง หมู่ 2 อยู่ในเขตการปกครองของตำบลแม่กระบุง ปัจจุบันราษฎรในหมู่บ้านปลูกข้าวโพด พริก เป็นอาชีพหลัก

ปัจจุบันประชากรในหมู่บ้านแม่กระบุง มีจำนวน 68 ครัวเรือน 335 คน เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง 68 เปอร์เซนต์ และคนไทย 32 เปอร์เซนต์ มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ 1,060 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 40 ไร่ และมีพื้นที่การเกษตร แบ่งเป็นมีพื้นที่ของตนเอง 92.7 % เช่าพื้นที่สำหรับการเกษตรเพิ่มเติมอีก 4.4 % และไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง ต้องเช่า 2.9 % สรุปว่ามีพื้นที่การเกษตร 15 ไร่ต่อคน

สภาพทั่วไปของชุมชนแม่กระบุงนั้น บ้านเรือนตั้งเป็นกลุ่มบริเวณใจกลางบ้าน เป็นบ้านไม้แบบถาวร เป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูง หลังคามุงสังกะสี ส่วนบ้านที่สร้างบริเวณรอบนอกที่ทำกินปลูกสร้างแบบง่าย ๆ ทำด้วยไม้ไผ่ เสาทำด้วยไม้ เช่น ไม้แดง ประคูด หลังคามุงแฝก

สำหรับการศึกษาของเยาวชนในหมู่บ้านต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กม. เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ในหมู่บ้านต้องไปใช้บริการด้านสาธารณสุขที่สถานีอนามัยบ้านน้ำมุด กรณีเจ็บป่วยเป็นโรคมมาเลเรียต้องไปรับการรักษาพยาบาลที่หน่วยมาเลเรียคลินิกซึ่งตั้งอยู่บ้านต้นมะพร้าว กรณีเจ็บป่วยเล็กน้อยใช้ยาสมุนไพรหรือไสยศาสตร์ในการรักษาพยาบาล

สำหรับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านปัจจุบัน อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ ได้จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งได้ประสานแนะนำเด็กชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไปร้องไห้ นักท่องเที่ยวดู ณ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ ทั้งนี้ชาวกะเหรี่ยงได้นำเสื้อผ้า

กระเป๋าทอมือฝีมือนักชาวกะเหรี่ยงไปขาย และมีเยาวชนจากหมู่บ้านแม่กระบุงเป็นไกด์นำเที่ยวหน้าตก บริเวณอุทยานแห่งชาติ

ชาวหมู่บ้านแม่กระบุง มีอาชีพเกษตร และหาของป่าเป็นหลัก โดยเฉลี่ยแล้วชาวบ้านมีรายได้จากการเกษตร 5,000 บาทต่อคนต่อปี และมีรายได้จากการหาของป่า 420 บาทต่อคนต่อปี รวมแล้วมีรายได้ 5,420 บาทต่อคนต่อปี และแหล่งน้ำที่ใช้ ได้จากประปาภูเขา

การเกษตรของหมู่บ้านแม่กระบุง การปลูกข้าวไร่ เป็นลักษณะทำไร่หมุนเวียน โดยมีรอบหมุนเวียนประมาณ 2-3 ปี แล้วกลับมาทำซ้ำที่เดิม ในพื้นที่ปลูกข้าวไร่ พืชประเภท แดงเปรี้ยว พริกกะเหรี่ยง ผักกาด มันเทศ และมันหม้อ ผสมผสานในพื้นที่ด้วยข้าวไร่ที่ปลูก มีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคและจำหน่ายบ้าง นอกจากนี้มีการปลูกพืชเพื่อการค้า เช่น พริก ข้าวโพด ละหุ่ง เผือก และกระวาน การทำไร่ปลูกพืชดังกล่าวโดยมากจะปลูกบริเวณที่ราบข้างๆ หมู่บ้าน โดยใช้สารเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ยาเร่งดอก ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พบว่าราษฎรในหมู่บ้านมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู วัว และควาย ในพื้นที่ สำหรับการถือครองที่ดินของราษฎร ส่วนใหญ่ราษฎรมีหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.5) ส่วนการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรในช่วงระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา ราษฎรในหมู่บ้านให้ข้อมูลว่าไม่มีการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรดังกล่าว

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
พริก	เก็บ	เพาะกล้า/ เตรียมพื้นที่			ปลูก		พ่นยา 2 ครั้ง/เดือน				เก็บ	
ข้าวไร่					ปลูก		ดายหญ้า				เกี่ยว	
เผือก						ปลูก		ดายหญ้า			ขุด	
ข้าวโพด/ ละหุ่ง						ปลูก			ใส่ปุ๋ย		หัก/เก็บ	
กระวาน					ปลูก		ดาย หญ้า		เก็บ			

หมายเหตุ : กระวานจะต้องปลูกในป่า แล้วต้องคอยดูแลไม่ให้สัตว์ป่าเข้าไปกินและต้องคอยถางหญ้าเป็นประจำ จนกระทั่งหมดฤดูกาลเก็บเกี่ยว

ตาราง ปฏิทินแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อทำการเกษตรหลักของบ้านแม่กระบุง

ป่ารอบหมู่บ้านแม่กระบุงเป็นป่าไผ่ ผสมเต็งรัง ส่วนพื้นที่ที่ไกลหมู่บ้านออกไป มีลักษณะเป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์ ราษฎรหมู่บ้านนี้ไม่มีการกำหนดมาตรการใดๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไผ่ แต่มีความเชื่อบางประการ ที่เชื่อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไผ่ เช่น การห้ามล่านกเงือก หรือการห้ามใช้ไม้ตะเคียน เพื่อก่อสร้างบ้านเรือน นอกจากนี้ ราษฎรหมู่บ้านแม่กระบุง ยังมีความต้องการกันพื้นที่บริเวณเขาพลวงทั้งหมดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ไว้เป็นป่าของชุมชน โดยขอให้อุทยานเขื่อนศรีนครินทร์ดำเนินการกันพื้นที่ป่าดังกล่าว ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของหมู่บ้าน พร้อมกับดำเนินการกันพื้นที่หมู่บ้านออกจากเขตอุทยานแห่งชาติฯ

ชาวบ้านแม่กระบุง ได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าด้วย ดังนี้

การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า นำมาใช้ทำเป็นอาหารจากป่า ได้แก่ หมูป่า เก้ง ตะกวด ล่าสัตว์ป่าโดยใช้ปืน ล่าสัตว์ร้อยละ 20 ของครัวเรือน เฉลี่ย 3 ตัวต่อปี

การใช้ประโยชน์จากของป่า เช่น หน่อไม้ ไม้ไผ่ เห็ด เม็ดเทียน กระเจียน ผักหวาน

จากรายงานสำรวจสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนในพื้นที่ป่าตะวันตก อุทยานแห่งชาติฯ ได้สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน ในมุมมองชุมชน สรุปได้ดังนี้

ปัญหา

1. ต้นทุนในการทำการเกษตรสูง ปัจจัยมีราคาแพง
1. เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ฤดูแล้งถนนเป็นฝุ่น ส่วนฤดูฝนถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ
2. ไม่มีอาชีพเสริม ในช่วงว่างจากการทำการเกษตร

ความต้องการ

1. เส้นทางคมนาคม
2. ระบบไฟฟ้าในหมู่บ้าน
3. พัฒนาอาชีพเสริม

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้นั้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะที่มีความขัดแย้งมาก นั่นคือ เจ้าหน้าที่ที่มีความเห็นว่าราษฎรบ้านแม่กระบุงจะมีการลักลอบบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินตลอดเวลา จึงต้องดำเนินการตรวจสอบ ควบคุม ดูแล และจับกุมอย่างเข้มงวด แต่จะอนุโลมผ่อนปรนในเรื่องการพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรป่าไผ่ เช่น การเก็บหาของป่าเพื่อการยังชีพ ส่วนราษฎรมีความไม่พอใจเจ้าหน้าที่ในเรื่องของการเข้มงวดในการยึดหลักกฎหมาย โดยไม่เข้าใจถึง

ความจำเป็น และความต้องการพึ่งพิงป่า เพื่อดำรงชีพตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง ในเรื่องการทำไร่หมุนเวียน ประกอบกับเจ้าหน้าที่มักปฏิบัติงานเกินกว่าเหตุ เช่น การทำลายที่พัก และยึดอุปกรณ์ การทำไร่เลื่อนลอยของราษฎร ซึ่งทำให้เกิดความเดือดร้อนมาก นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่เมาสุราแล้วเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อข่มขู่และก่อความวุ่นวายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุของความไม่พอใจและความขัดแย้งดังกล่าว

แหล่งน้ำ ลำธารที่ไหลผ่านหมู่บ้าน

หมู่บ้านในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ถนนในหมู่บ้าน

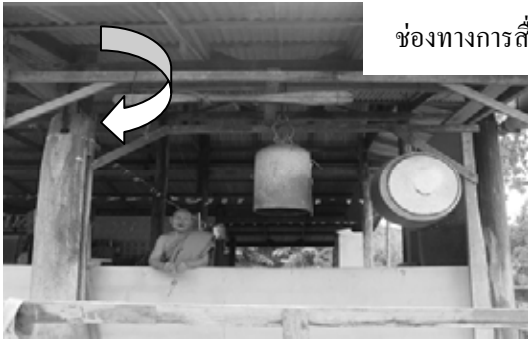
ลักษณะบ้าน ยกพื้นสูง

ภาพ “สภาพหมู่บ้านแม่กระบุง”

ที่มา : www.kareanpeople.com/more.html

www.se-ed.net/watwiewek/hilltribe/karen.html.

รายงานสำรวจสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนในพื้นที่ป่าตะวันตก อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์

ช่องทางการสื่อสารในหมู่บ้าน

ภาพ บอร์ดประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

คุณประกอบ ช่วยศรีนวล เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า

คุณดำรัส สุขอร่าม หัวหน้าอุทยานฯ

คุณวุฒินัย สวัสดิ์เกรียงชัย อบต.

คุณสัญญา โปยกัก อบต.

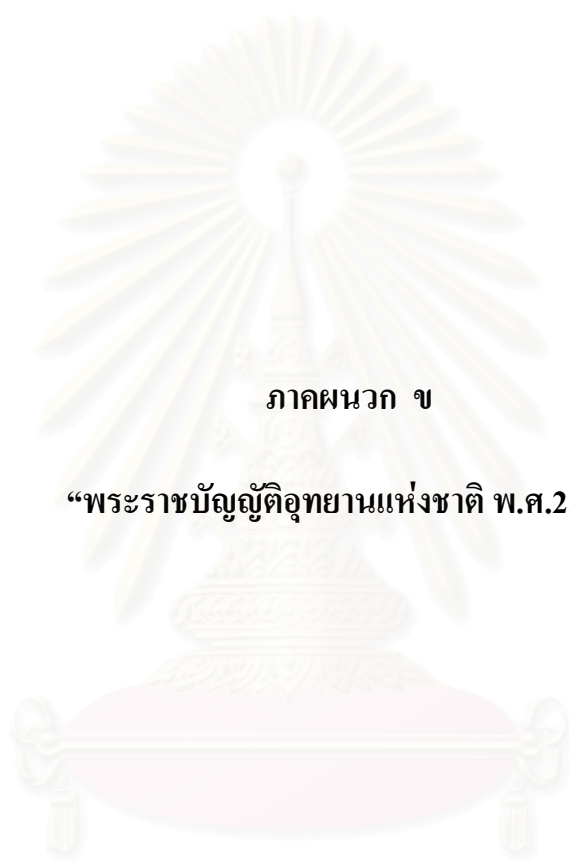

หลวงพ่อ ปิติสาร เจ้าอาวาสวัดบ้านต้นมะพร้าว

คุณแมเกรีน สวัสดิ์ดินที่ทอง ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลบางท่าน

ภาคผนวก ข

“พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๐๔

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔

เป็นปีที่ ๑๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔"

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

(๑) "ที่ดิน" หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะและที่ชายทะเลด้วย

(๒) "อุทยานแห่งชาติ" หมายความว่า ที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) "ไม้" หมายความว่า รวงถึงพันธุ์ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถาตลอดจนส่วนต่าง ๆ ของไม้

(๔) "สัตว์" หมายความว่า สัตว์ทุกชนิด ตลอดจนส่วนต่าง ๆ ของสัตว์สิ่งที่เกิดจากสัตว์ และสิ่งทีสัตว์ทำขึ้น

(๕) "พนักงานเจ้าหน้าที่" หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

(๖) "อธิบดี" หมายความว่า อธิบดีกรมป่าไม้

(๗) "รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจ

แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ และออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้
กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

การกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๖ เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ
ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของ
ประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่ง
บริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า "อุทยานแห่งชาติ"
ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือ
ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

มาตรา ๗ การขยายหรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้กระทำ
โดยพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีใช่เป็นการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติทั้งหมด ให้มีแผนที่แสดง
เขตที่เปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย

มาตรา ๘ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขต
อุทยานแห่งชาติไว้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ

หมวด ๒

คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๙ ให้มีกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า "คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ" ประกอบด้วย
ปลัดกระทรวงเกษตรเป็นประธาน อธิบดีกรมป่าไม้ ผู้แทนกรมมหาดไทยผู้แทนกรมที่ดิน และ
กรรมการอื่นไม่เกินสิบเอ็ดคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง

มาตรา ๑๐ กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี กรรมการซึ่งพ้น
จากตำแหน่งอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา ๑๑ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๑๐ กรรมการพ้นจากตำแหน่ง
เมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) คณะรัฐมนตรีให้ออก
- (๔) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (๕) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่คดีความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือ

ความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ คณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้งผู้อื่นแทนได้
กรรมการผู้ได้รับแต่งตั้งตามความในวรรคก่อนอยู่ในตำแหน่งตามวาระเท่าที่ผู้ที่ตนแทน
มาตรา ๑๒ การประชุมคณะกรรมการ ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อยู่ในที่
ประชุม ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุม ให้ถือเอาเสียงข้างมาก

กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่
ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๓ การประชุมทุกคราว ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนของกรรมการ
ทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๔ คณะกรรมการจะตั้งอนุกรรมการเพื่อพิจารณา หรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด
ตามที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้

มาตรา ๑๕ คณะกรรมการมีหน้าที่ให้คำปรึกษาต่อรัฐมนตรีในเรื่องต่อไปนี้

- (๑) การกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ และการขยายหรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติ
- (๒) การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ
- (๓) เรื่องที่รัฐมนตรีปรึกษา

หมวด ๓

การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๑๖ ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

- (๑) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงกันสร้าง แฝ้วถาง หรือเผาป่า
- (๒) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม่วางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
 - (๓) นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
 - (๔) ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หินกรวด หรือทราย
 - (๕) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมตื้น หรือเหือดแห้ง
 - (๖) ปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
 - (๗) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
 - (๘) เก็บ หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้หรือผลไม้
 - (๙) นำยานพาหนะเข้าออกหรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะ

ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(๑๐) นำอากาศยานขึ้นลงในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(๑๑) นำหรือปล่อยปลุกสัตว์เข้าไป

(๑๒) นำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

(๑๓) เข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(๑๔) ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่าง ๆ

(๑๕) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใด ๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

(๑๖) ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง

(๑๗) ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์

(๑๘) ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่าง ๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น

(๑๙) ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

มาตรา ๑๗ ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่น ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้ เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย หรือไร้ประโยชน์

มาตรา ๑๘ บุคคลซึ่งเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

มาตรา ๑๙ บทบัญญัติในมาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๗ มิให้ใช้บังคับแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติการไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการ หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการทัศนศึกษาหรือการพักผ่อน หรือเพื่ออำนวยความสะดวกปลอดภัย หรือให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

มาตรา ๒๐ การจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๒๑ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๖ ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๒๒ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้น ๆ กลับคืนสู่

สภาพเดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น

หมวด ๔

เบ็ดเตล็ด

มาตรา ๒๓ ถ้าเห็นเป็นการสมควรให้ประชาชนชำระเงิน เนื่องในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ให้บริการหรือให้ความสะดวกต่าง ๆ ในอุทยานแห่งชาติหรือให้บุคคลใดเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทนสำหรับการที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการหรือพักอาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติ อธิบดีมีอำนาจกำหนดอัตราและวงระเบียบเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการ ค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทนดังกล่าวได้ ทั้งนี้โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

เงินที่เก็บได้ตามวรรคก่อน เงินที่มีผู้บริจาคเพื่อบำรุงอุทยานแห่งชาติเงินค่าปรับที่พนักงานเจ้าหน้าที่เปรียบเทียบตามมาตรา ๒๘ และเงินรายได้อื่น ๆ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีอากรใด ๆ และเก็บรักษาไว้ใช้จ่ายในการบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี

หมวด ๕

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๒๔ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๑) (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๕ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๖) (๗) (๘) (๙) (๑๐) (๑๑) มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๑๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๖ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๒) (๓) (๔) หรือ (๗) ถ้าปรากฏว่าสัตว์หรือทรัพย์สินที่เก็บหาหรือนำออกมีราคาเพียงเล็กน้อย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๒๗ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๘) (๑๒) (๑๓) (๑๔) (๑๕) (๑๖) (๑๗) (๑๘) หรือ (๑๙) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๒๘ บรรดาความผิดตามมาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบได้

มาตรา ๒๙ บรรดาอาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้และยานพาหนะใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา ๑๖ (๑) ฐานแส้วถางหรือเผาป่าหรือตามมาตรา ๑๖ (๒) ฐานทำให้เป็น

อันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ หรือตามมาตรา ๑๖ (๓) ฐานทำให้เป็นอันตรายต่อสัตว์ หรือ
 ตามมาตรา ๑๖ (๔) ฐานทำให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวดหรือทราย ให้รับเสีย
 ทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาล
 หรือไม่

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๓๐ ใบอนุญาต อาชญาบัตร และประทานบัตร ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ หรือสัมปทาน
 ตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม ซึ่งได้ออกให้แก่บุคคลใดไว้แล้วก่อนวันที่พระราชกฤษฎีกาซึ่งออก
 ตามความในมาตรา ๖ ใช้บังคับ ให้คงใช้ต่อไป เพียงเท่ากำหนดอายุของใบอนุญาต อาชญาบัตร
 ประทานบัตร หรือสัมปทานนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ผู้รับใบอนุญาต อาชญาบัตร ประทานบัตร หรือสัมปทาน
 ดังกล่าวต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๑๖ (๑๓) ก่อน

(มาตรา ๓๐ แก้ไขโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฯพ.ศ.๒๕๓๒)

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ศ. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๘ ตอนที่ ๘๐ หน้า ๑๐๗๑ วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๔)

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อคุ้มครองรักษา
 ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่าตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่
 ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและ
 ทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ พ.ศ. ๒๕๓๒

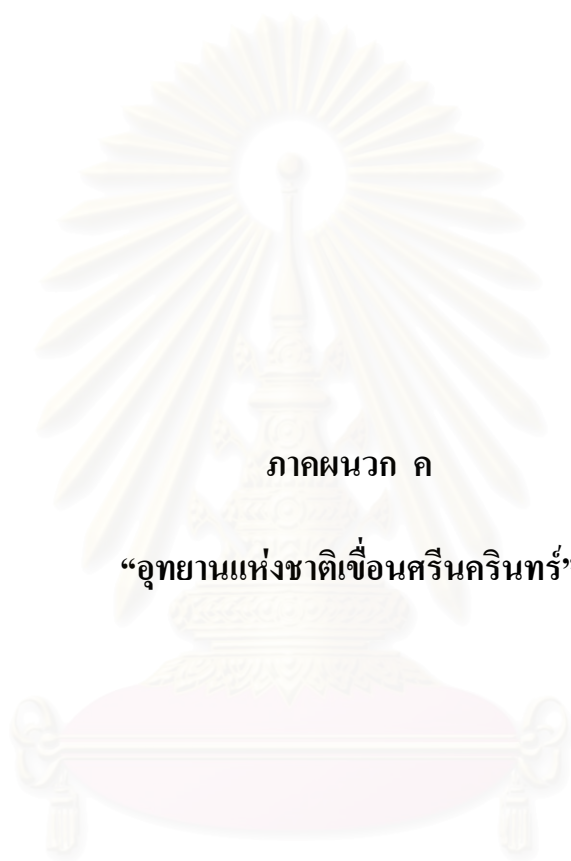
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๖ ตอนที่ ๘ ฉบับพิเศษ หน้า ๒๒ วันที่ ๑๔ มกราคม
 ๒๕๓๒)

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๓๐ แห่ง
 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้กำหนดให้สัมปทาน อาชญาบัตรประทานบัตร
 และใบอนุญาตที่ทางราชการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ตามกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งออกให้แก่บุคคลใด
 ไว้แล้วก่อนที่จะมีการกำหนดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติในพื้นที่ที่อนุญาตดังกล่าว ยังคงมีผลใช้บังคับ
 ต่อไปครบเท่าอายุของสัมปทานอาชญาบัตร ประทานบัตร หรือใบอนุญาตนั้น ๆ แต่เนื่องจากได้มี

การตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ พ.ศ. ๒๕๓๒ และได้มีบทบัญญัติกำหนดให้สิทธิการทำกิจการที่ได้รับสัมปทานตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ต้องสิ้นสุดลงหากพื้นที่สัมปทานเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ สมควรแก้ไขมาตรา ๓๐ ดังกล่าว ให้สอดคล้องกับการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และ โดยที่เป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันที่จะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ และเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

“อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติความเป็นมา อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี

อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่อำเภอไทรโยค อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วยเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตก น้ำพุร้อน ถ้ำ และเกาะแก่งต่างๆ ในอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนศรีนครินทร์ที่มีทิวทัศน์สวยงาม มีเขตติดต่อกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค อุทยานแห่งชาติเอราวัณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระมีเนื้อที่ประมาณ 957,500 ไร่ หรือ 1,532 ตารางกิโลเมตร

เนื่องจากป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำแควใหญ่เหนือเขื่อนศรีนครินทร์ มีสภาพป่าสมบูรณ์ เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีสัตว์ป่าชุกชุม และมีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญหลายแห่ง เช่น น้ำตก ห้วยแม่ขมิ้น น้ำพุร้อน ถ้ำ และทะเลสาบ ทั้งเพื่อเป็นการสนองมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2522 ที่ให้รักษาป่าไว้โดยการประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2523 กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ ได้มีคำสั่งที่ 71/2523 ลงวันที่ 11 มกราคม 2523 ให้นายนิตย พุ่งขจร นักวิชาการป่าไม้ 5 ทำหน้าที่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเอราวัณทำการสำรวจพื้นที่ ประกอบกับในคราวประชุม คณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี ครั้งที่ 3/2522 เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2522 นายพ่อง เล่งอี้ ผู้อำนวยการกองอุทยานแห่งชาติ ได้เสนอต่อที่ประชุมว่า กรมป่าไม้ มีโครงการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติบริเวณน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น อำเภอศรีสวัสดิ์ ดังนั้นจังหวัดกาญจนบุรี จึงได้แต่งตั้งคณะสำรวจของจังหวัดทำการสำรวจด้วยเช่นกัน ซึ่งพบว่า พื้นที่ป่ามีสภาพภูมิประเทศและทิวทัศน์สวยงาม มีลักษณะทางธรรมชาติที่เด่นหลายแห่งเหมาะสมจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ

กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ ได้นำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีมติในการประชุม ครั้งที่ 2/2523 เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2523 เห็นสมควรดำเนินการกำหนดพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาพระฤาษีและป่าเขาบ่อแร่ ในท้องที่ตำบลชะแล ตำบลท่าขนุน ตำบลหินลาด ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ ตำบลเขาโจด ตำบลนาสวน ตำบลด่านแม่ละเมา ตำบลหนองเป็ด ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ และตำบลไทรโยค อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 98 ตอนที่ 210 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2524 นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 38 ของประเทศ

(www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/default.asp)

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ส่วนหนึ่งเกิดจากสร้างเขื่อนศรีนครินทร์กั้นขวางแม่น้ำแม่กลอง (แควใหญ่) โดยมีแม่น้ำ ลำห้วย ลำธารที่สำคัญหลายสายไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแห่งนี้ เช่น ห้วยแม่ขมิ้น ห้วยขาแข้ง ห้วยแม่วัง ห้วยเกรียงไกร และห้วยแม่พลู เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีลำห้วยลำธารอีกหลายสายที่ไหลลงสู่แม่น้ำแควน้อยบริเวณเขตอำเภอไทรโยค เช่น ห้วยลั่นถัน เป็นต้น สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาหินปูนและหินตะกอนเป็นส่วนใหญ่ ระดับความสูง สูงสุดประมาณ 1,100 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยมีความสูงเฉลี่ยประมาณ 400 เมตร พื้นที่น้ำในทะเลสาบเหนือเขื่อนศรีนครินทร์มีระดับความสูงที่สุดประมาณ 180 เมตรจากระดับ น้ำทะเลปานกลาง

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์เป็นพื้นที่เงาฝน (rain shadow) ทำให้มีฝนตกน้อย อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว โดยมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 44-45 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนธันวาคมประมาณ 8-9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส ช่วงฤดูฝนเริ่มตกจากกลางเดือนเมษายน และสิ้นสุดในช่วงกลางเดือนตุลาคม โดยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,600 มิลลิเมตร

พืชพรรณ และสัตว์ป่า

สภาพป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้ง

ป่าเบญจพรรณ พบขึ้นปกคลุมเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ในบริเวณค่อนข้างราบถึงเนินเขา ในบางพื้นที่จะพบไม้ไผ่ขึ้นอยู่เป็นกลุ่มหนาแน่นมาก ไม้ไผ่ชนิดอื่นขึ้นแทรกอยู่บ้างเพียงประปราย พบมากในบริเวณตอนกลางติดกับชายฝั่งอ่างเก็บน้ำ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ แดง มะค่าโมง ประดู่ รกฟ้า มะกอกป่า กระโดน ตะแบก ไผ่บง ไผ่รวก และไผ่ซาง มีสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในสังคมป่าชนิดนี้ได้แก่ ลิงกัง พญากระรอกดำ เม่นใหญ่แผงคอสั้น หมาจิ้งจอก หมาไน กระตัง ช้างป่า เขี้ยวกิ่งก่าสีดำ ไก่ป่า นกเขาเปล้าธรรมดา นกกระจ่างแดง นกโพระดกธรรมดา นกแอ่นฟ้า หงอน นกกระรางสร้อยคอใหญ่ นกจับแมลงคอสีฟ้า เต่าเหลือง ตะกวด จิ้งเหลนภูเขาเกล็ดเรียบ งูเหลือม งูหมอก งูปีแก้วลายหัวใจ และกบหนอง เป็นต้น ส่วนบริเวณยอดเขาหินปูนที่เป็นสังคมป่าชนิดนี้จะพบเลียงผาอาศัยอยู่

ป่าเต็งรัง ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง แดง ตะคร้อ ฯลฯ พืชพื้นล่างเป็นพวก เป้งดอย ปรังป่า และไผ่เพ็ก สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณสังคมพืชป่าเต็งรัง ได้แก่ กระรอกปลายหางดำ กระเจงเล็ก กวางป่า นกกระรอกหัวขวาน นกคันทอง นกหัวขวานสีน้ำตาลหลังทอง นกหัวขวานสามนิ้วหลังทอง นกแซงแซวหางปลา ตู๊กแกบ้าน จิ้งจกหางหนาม จิ้งเหลนหลากหลาย กูกระจับ เป็นต้น

ป่าดิบแล้ง พบขึ้นประปรายอยู่ทั่วเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ มักจะพบในบริเวณที่อยู่ทางด้านรับลมที่พัดพาฝนมาปะทะภูเขา หรืออยู่ริมสองฝั่งของลำธาร พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ตะเคียนหิน มะกั้ม ยมหิน กระเบาเล็ก ยมหอม สมพง จิวป่า พลอง ขะเจี๊ยะ กระโดน และเปล้า เป็นต้น สัตว์ป่าที่พบได้แก่ ลิงลม ค่างแว่นถิ่นเหนือ ชะนีมือขาว พญากระรอกบินหูแดง หมาไม้ อีเห็น ธรรมดา เสือโคร่ง ไก่ฟ้าหลังเทา นกเขาเขียว นกตะขาบดวง นกแก๊ก นกกก นกไต่ไม้หน้าผาก กำมะหยี่ เต่าหก เขี้ยว งูลายสาบคอแดง งูเขียวหางไหม้ท้องเขียว งูหลาม และเขียดตะปาด เป็นต้น

บริเวณอ่างเก็บน้ำและลำห้วยต่างๆ สัตว์ป่าและสัตว์น้ำที่พบอาศัยอยู่ได้แก่ คางคกแคระ เขียดอ่อง กบทูต กบชะง่อนหินเมืองเหนือ ปาดลายหินเมืองเหนือ อึ่งแม่หนาว ปลาทราย ปลากระสูบขีด ปลากดเหลือง ปลาชะโด ปลาเวียง ปลาปลาเลียหิน ปลากระทิงดำ เป็นต้น สำหรับในบริเวณพื้นที่ที่ถูกรายถูกรุกเข้าไปเพื่อปลูกพืชเกษตรภายหลังได้อพยพออกไปแล้ว และบริเวณริมอ่างเก็บน้ำที่ถูกตัดต้นไม้ออกหมด สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ได้แก่ เก้ง กระต่ายป่า อ้น นกยางกรอกพันธุ์จันทน์ นกยางโทนใหญ่ นกกระแตแต้แว๊ด นกกระปูดใหญ่ นกอิวบตั๊กแตน นกตะขาบทุ่ง นกปรอดสวน กิ้งก่าแก้ว กิ้งก่าหัวแดง แย้ อึ่งอ่างบ้าน และอึ่งขาคำ เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

“แนวคำถามสัมภาษณ์”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยง
หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี

แนวคำถาม..แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1. คำถามที่ใช้ถามกลุ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติฯ
และ 2. คำถามที่ใช้ถามกลุ่มข้าราชการและชาวบ้านแม่กระบุง

คำถามสำหรับเจ้าหน้าที่ป่าไม้

(ข้อมูลส่วนตัว)

- ชื่อ และตำแหน่งปัจจุบัน
- อายุ
- สถานภาพ (โสด / มีครอบครัว)
- ทำงานที่นี้มานานกี่ปี
- พื้นเพเดิม
- เชื้อชาติ

คำถามช่วงที่ 1- (ถามเหตุการณ์คร่าวๆ ในช่วงการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับ
ชาวบ้าน--ก่อนปี 2541)

- แต่เดิมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านเป็นอย่างไร
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้เริ่มพูดคุยกับชาวบ้าน ในเรื่องเขตพื้นที่อุทยานเมื่อไหร่ (ประมาณ พ.ศ. เท่าไหร่)
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้วิธีการสื่อสารแบบใดกับชาวบ้าน (ใช้สื่อใด มีเนื้อหาอย่างไร- พูดเรื่องอะไร)
- มีปัญหาเรื่องการสื่อสารบ้างหรือไม่ อะไรเป็นสาเหตุสำคัญ
- ช่วงที่มีปัญหา มีวิธีการแก้ไขปัญหาในการสื่อสารอย่างไร และผลที่ได้ที่น่าพอใจหรือไม่อย่างไร

คำถามช่วงที่ 2- (ช่วงที่เริ่มมีการสื่อสาร และการพัฒนา อย่างจริงจัง -ปี 2541)

- เจ้าหน้าที่ที่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการ วิธีการสื่อสารกับชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร
- ใครเป็นผู้นำ ริเริ่ม วิธีการดังกล่าว
- ในการวางแผนการลงพื้นที่สื่อสารกับชาวบ้าน ทางเจ้าหน้าที่ได้มีการสื่อสารภายในหน่วยงานอย่างไร

- การลงพื้นที่สื่อสารกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ใช้วิธีการใด และใช้เนื้อหาในการสื่อสารเรื่องใดบ้าง
- มีอุปสรรค ปัญหา เกิดขึ้นหรือไม่ และถ้ามี แก้ไขอย่างไร

คำถามช่วงที่ 3- (ถามถึงช่วงเริ่มเข้าใจกันกับชาวบ้าน—หลังปี 2542)

- ชาวบ้านเริ่มเข้าใจ และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เมื่อใด
- เจ้าหน้าที่มีกระบวนการสื่อสารแบบใด ที่เข้าถึงชาวบ้านได้มากที่สุด
- เจ้าหน้าที่มีการเลือกใช้สื่อ และวิธีการใช้ของเจ้าหน้าที่เป็นอย่างไร
- เจ้าหน้าที่ (คุณประกอบ) ได้แนวคิดในการสื่อสารให้เกิดผลจากใคร หรือแหล่งใด หรือคิดเอง
- เนื้อหาในการสื่อถึงชาวบ้านมีลักษณะอย่างไร เน้นเรื่องอะไร เพราะเหตุใดจึงเน้นเนื้อหาดังกล่าว
- มีปัจจัยอื่นหรือไม่ ที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับเจ้าหน้าที่ป่าไม้
- ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้อย่างไรบ้าง
- จนถึงปัจจุบัน คิดว่ายังมีปัญหาทางการสื่อสารใดบ้างที่ยังต้องแก้ไข
- ในอนาคต เจ้าหน้าที่มีแผนการจะเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารหรือไม่ อย่างไร

คำถามสำหรับกลุ่มข้าราชการและชาวบ้านแม่กระบุง

(ข้อมูลส่วนตัว)

- ชื่อ และอาชีพ / ตำแหน่งปัจจุบัน
- อายุ
- สถานภาพ (โสด / มีครอบครัว)
- ทำงานที่นี้มานานกี่ปี
- พื้นเพเดิม
- เชื้อชาติ

คำถามช่วงที่ 1 - (ถามเหตุการณ์คร่าวๆ ในช่วงการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน--ก่อนปี 2541)

- ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อย่างไร
- ความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน เกิดจากสาเหตุใด
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้คนใดเป็นผู้เข้ามาพูดคุยกับชาวบ้าน

- เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้วิธีการสื่อสารกับชาวบ้านอย่างไร
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้เริ่มพูดคุยกับชาวบ้าน ในเรื่องเขตพื้นที่อุทยานเมื่อไหร่ อย่างไร
- ชาวบ้านส่วนใหญ่ทราบข่าวจากทางราชการ (ในเรื่องการอนุรักษ์ป่า) ได้อย่างไร
- หากชาวบ้านมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ชาวบ้านจะไปปรึกษา และหาแหล่งข้อมูลจากที่ใด

คำถามช่วงที่ 2 - (ช่วงที่เริ่มมีการสื่อสาร และการพัฒนา อย่างจริงจัง –ปี 2541)

- ให้เล่าถึงการเข้ามาพูดคุยของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระยะเริ่มต้น จนถึงมีการพัฒนาให้เห็นในปัจจุบัน (ช่วงที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นเมื่อไหร่)
- ใครเป็นผู้นำในการเข้ามาติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้ / (คุณประกอบ) มีวิธีการสื่อสารอย่างไร ใช้สื่อใด อย่างไร
- ชาวบ้านมีปฏิกิริยาอย่างไรบ้าง เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ / (คุณประกอบ) เข้ามาสื่อสาร พูดคุยด้วย
- ปัญหาใดบ้างที่เป็นปัญหาหลักของชาวบ้าน ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้
- ในขณะนั้น หากชาวบ้านมีข้อสงสัย ชาวบ้านจะให้ความเชื่อถือเจ้าหน้าที่หรือไม่
- ชาวบ้านมีวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

คำถามช่วงที่ 3- (ถ้ามถึงช่วงเริ่มเข้าใจกันกับชาวบ้าน—หลังปี 2542)

- เมื่อใดที่ชาวบ้านเริ่มเข้าใจ และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้ใช้วิธีการในการสื่อสารกับชาวบ้านอย่างไร
- เนื้อหาในการสื่อถึงชาวบ้านมีลักษณะอย่างไร
- ปัจจุบันชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ อย่างไรบ้าง
- ชาวบ้านรู้สึกอย่างไร กับการที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้ามาสื่อสาร พูดคุยกับชาวบ้านที่เป็นในปัจจุบัน
- ท่านต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาในการสื่อสารด้วยวิธีการอื่นๆ อีกหรือไม่ อย่างไร
- ในอนาคต คิดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่อีกหรือไม่ อย่างไร

**หมายเหตุ

- คำถามสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม และจังหวะในการถาม-ตอบระหว่างการสัมภาษณ์
- อาจมีคำถามเพิ่มเติมจากนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม

ภาคผนวก จ

“หนังสือติดต่อขอสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

วันที่ 6 มิถุนายน 2548

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูล ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์

เนื่องด้วย นางสาวณัฏฐา จันทวิช นิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะ
นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะทำการศึกษา วิจัย และเก็บข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขื่อน
ศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ในความดูแลของท่าน โดยทำการศึกษาในหัวข้อ **“กลยุทธ์การ
สื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์
จังหวัดกาญจนบุรี”** ซึ่งมีกำหนดจะเข้าไปศึกษาพื้นที่ก่อนศึกษาจริง ในวันจันทร์ที่ 13 มิถุนายน 2548 และจะ
เข้าไปทำการศึกษาจริงอีกครั้ง ประมาณเดือนกรกฎาคม 2548 ซึ่งจะแจ้งให้ทราบล่วงหน้าต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการศึกษาข้อมูลเพื่อทำวิจัย
ดังกล่าวนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รศ.อุบลวรรณ ปิติพัฒนาโชษิต)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ 02 218 2130

ณัฏฐา จันทวิช 09 896 2428

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

วันที่ 6 กรกฎาคม 2548

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูล ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์

อ้างถึง จดหมาย ลงวันที่ 6 มิถุนายน 2548

เนื่องด้วย นางสาวณัฏฐา จันทวิช นิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ คณะ
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะทำการศึกษา วิจัย และเก็บข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขื่อน
ศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ในความดูแลของท่าน โดยทำการศึกษาในหัวข้อ **“กระบวนการ
สื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์
จังหวัดกาญจนบุรี”** (เปลี่ยนชื่อจากหัวเรื่องเดิม **“กลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้
ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี”**) ซึ่งได้เข้าไปศึกษาพื้นที่ก่อน
ศึกษาจริงไปเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2548 แล้วนั้น ขณะนี้มีกำหนดเข้าไปศึกษาจริงในพื้นที่ในวันที่ **21-25
กรกฎาคม 2548** ซึ่งจะเข้าพักในอุทยานแห่งชาติ เขื่อนศรีนครินทร์ ในคืนวันที่ 21, 23-24 กรกฎาคม 2548 และ
รีสอร์ทบริเวณใกล้เคียง ในคืนวันที่ 22 กรกฎาคม 2548 ซึ่งได้จองที่พักไว้เรียบร้อยแล้ว ส่วนกำหนดการและ
รายละเอียด ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และชาวบ้านหมู่บ้านแม่กระบุงนั้น จะติดต่อทางคุณประกอบ
ช่วยศรีนวล อีกครั้งหนึ่ง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการศึกษาข้อมูลเพื่อทำวิจัย
ดังกล่าวนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมชนิด
(รศ.อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมชนิด)
อาจารย์ที่ปรึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ 02 218 2130

ณภัทรา จันทวิช 09 896 2428

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวณัฐรา จันทวิช เกิดเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2524 จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดา เมื่อปี พ.ศ. 2541 เข้าศึกษาต่อที่คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และจบการศึกษาในปี พ.ศ. 2545 จากนั้นได้ทำงานที่โรงแรมดีฟิวเพลส มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ตำแหน่งพนักงานต้อนรับ และออกมาศึกษาต่อที่ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย